بعون حسن صناع مکین و مکان و فضل خلاق زمین و زمان نسخهٔ

صحیح گلستان

مطبع منشی نولکشور میں بہ طبع مقبول اہل جہان ہو

خدا باشد نهان و آشکارا	نگویم از چه منت مر خدا را
ازان در طاعتش از خود رمیدم	که طاعت موجب قربت شنیدم
غم او گرچه روزی سو بسو هست	مزید نعمت اندر شکر او هست
نباشد لحظهٔ بی غم حیاتم	حیاتم را فدا هر لحظه ذاتم
دمی کاندر رود و همدم همانست	چو برمی آید آه خونچکانست
غرض موجود در یکدم دو نعمت	چه خوش یک آدم و باهم دو نعمت
چه گویم تا چه احسان کرد با من	توانم شرح آن احسان کجا من
به بین چون خلعت هستی بمن داد	سخن زان بعد این لطف سخن داد
بااین لطف سخن خواهم جنان هم	چو اینم داد خواهد داد آن هم

نعت محمد صلی الله علیه وسلم

پس از حمد خدا نعت محمد ﷺ	که سازد کارها نعت محمد
محمد آنکه خوانند آفتابش	فلک رخش ست و ماهِ نو رکابش
محمد آنکه وصافش ملائک	خود او جان و تن صافش ملائک

محمد آنکه باشد سر بسر نور	ز مشرق تا بمغرب سایه زو دور
محمد کان بود عاشق خدا ایش	خدا را تا چه خواهد بود دا ایش
جز این دیگر چه آیت ها بشانش	کلام الله سر زد از زبانش
شفیع ما همان شافع دل افروز	نماید آنچه فرمه دادانم امروز
بهشت از من کزین پس عهد کردم	بهشتی روضه اش را گرد گردم
غرض گفتن نیارم هر چه بود است	کنون بر آل و اصحابش درود است

سبب تالیف

ز فرزندانم آن فرزند کوچک	که پیتمبر همی خوانندش هر یک
چه پیتمبر در امر خیر ساعی	چهارم مصرعی بود از رباعی
چه پیتمبر عزیز مصر جانها	زلیخای متاعش کاروانها
چه پیتمبر چراغ خانهٔ من	دل من جان من جانانهٔ من
چه پیتمبر گل بستان معنی	عیان از صورت او شان معنی
چه پیتمبر بمن هر لحظه همپای	اگر من رفته جای او نه بر جای
چه پیتمبر ردای ناز بر دوش	مرا پیوسته همچون دل در آغوش
چه پیتمبر فروغ دیدهٔ من	فراغ خاطر ژولیدهٔ من
چه پیتمبر انیسم در شب تار	اگر من خفته او چون شمع بیدار
چه پیتمبر دوای دردهایم	اگر من مضطر او تسکین فزایم
چه پیتمبر بهر حال الفت آئین	اگر من رنجه خاطر او غم آگین
چه پیتمبر بدل از مهر جا گیر	بطفلی در خرد افزونتر از پیر

چه یتیمی بسر نیکو نهادان
ادا فهم و ادا سنج و ادادان

چه یتیمی به بیکسی سخت کوشی
سخن ناگفته فهمی تیز هوشی

چه یتیمی بآن گلگون قبائے
برو صادق اداے میرزائے

چه یتیمی فدایش جانِ تفته
نثارِ تفتهٔ و قربانِ تفته

چه یتیمی فصیح و خوش بیان نیز
گلستان بر زبان و بوستان نیز

چه یتیمی زمن ترسان زحا بیش
خجل از شوخئ نا کردهٔ خویش

چه یتیمی سزای سربلندی
عیان از جبهه‌اش اقبالمندی

چه یتیمی بهارِ باغ ندرت
سمن بر لاله رو شمشاد قامت

چه یتیمی بهر شب ماهِ عیدم
مرادم مطلبم کامم امیدم

جهان را گرد پدرُود و بمن داد
غمی کز دست آن غم بی سخن داد

مرا با خویش سوے آن جهان بُرد
عیانست انچه میگویم نهان برد

نجو بازم که رفتم در رکابش
درنگم گشت قربانِ شتابش

تمیزی گر کند کس در کم و بیش
من از وی رفته ام صد ساله ره پیش

هنوزش بود جان برلب که مُردم
سخن بودش نهان برلب که مُردم

بدین رمز نهان باید رسیدن
بمرگِ من فغان باید کشیدن

تکلف شاعری را نیست زنهار
نه یکبار از جهانم رفته صد بار

ز شعر و شعر خوانی تا چه حرف ست
ز کام و کامرانی تا چه حرف ست

وجودِ این و آن را میتوان یافت
فراقِ جسم و جان را میتوان یافت

بسی دیدی اگرچه جسم بیجان
مرا هم بین که من خود بوده ام آن

برای نام گوئی یک طلسمم
طلسمم را کشا پرسی چه اسمم

خزینه تفته جانی مشت خاکی
غمینی بیدلی اندوهناکی

زجان سیری غمِ فرزند خواری
غریبی بیکسی بد روزگاری

چه گویم تا کجا ضعفم رسانید
رسد گر گو میت نتوان مرا دید

کنون برلب نه حرفی دیگر آید
وگر آید همان یتیمی آید

تو گوئی برق بود آنکو مرا سوخت
نه خود را بر سرِ هر کو مرا سوخت

وگر زان برق سوزان هیچ اثر نی
بجز خاکسترم در رهگذر نی

مرا هر کس که بیند سوز و از درد
که بر خس طرفه بیداد آتشی کرد

کجا این خس کجا بیدادِ آتش
فغان از آب و خاک و باد آتش

بظاهر تفته ام اما همان خاک
کیم اسے بر سرِ من یک جهان خاک

مرا صورت نماند و معنیم من
ازین پیش انچه بودم آن نیم من

همان بستر همان زاری همان درد
مریضی چون زید با یک جهان درد

چو من مشتاق مرگ اینیدم دگر کیست
تکلف بر طرف کو من کجا زیست

خیالی گشته ام ز انسان که هر کس
بخواب اندر مرا بیند ازین پس

به بیداری چه آیم در نظرها
که رفت از خفتنم هر سو خبرها

منم در زندگیها خفته در گور
غمِ فرزند جای شمع بر گور

کنون حالم نه آن کاید به گفتن
بگفتن گو منه گوشِ شنفتن

من و از ناتوانیها یم این بس
فرو ریزم گر انگشتم زند کس

گرم یک قطره از بحرِ بریدن
ز مژگانم مهیای چکیدن

ورم یک ناله از بیتابیٔ دل
جهم از لب کنم بر عرش منزل

چراغ صبحگاهی بوده ام من
بود روشن که راهی بوده ام من

نیابد کس مرا زین پس بزمے
من و بعد از دمی راهی و غمے

غرض روزے همان کز ماتم او
چنینم وین چنین دارم غم او

ورم درس گلستان بر زبان داشت
که رحمت ای پدر بر من توان داشت

نه مقصود من از درّ ثمین ست
مراد من اگر یابی همین ست

که عمر خود درین فن صرف کردی
دو صد دل خون بیک یک حرف کردی

نه بخشیدی ازین دولت مرا هیچ
نمیرم چون که شد قسمت مرا هیچ

چو او مرد و بیادم آمد آن حرف
بجانم زخمهائے نو زد آن حرف

زخود رفتم چنان کای وای ایوائے
دلم آمد بجان کای وای ایوائے

بخود گفتم چه دیگر وا توان کرد
بنامش نسخهٔ انشا توان کرد

باین تقریب تا نامش بماند
مئ مقصود در جامش بماند

اگرچه او هلاکم کرد زین سان
مسیحائے کنم با او من از جان

وفائے او بمن هر چند معلوم
کنم موجود آنکو گشت معدوم

روم نامش گذارم بر زبانها
گذارم یعنی از وے داستانها

که داند هر یک آخر هست از نیست
که پیتمبر که بود و این فغان چیست

جز این در خاطرم نگذشت باری
گزین خوشتر نه هرگز هست کاری

چو هر بیت گلستان بر زبانهاست
فدای لفظ و معنیهاش جانهاست

به تضمین آرمش نوعے که تحسین
کند خود سعدیم کاین ست تضمین

باین پیری زنم حرفی چنان خوش
گروگردند هر پیر و جوان خوش

مضامین نوے آرم بد انسان
که گردد مشکل هر بیت آسان

کند فردوسے از شفقت دعایم
بود در گلشن فردوس جایم

نظامی گویدم وقت تو خوش باد
وگر شد خانهٔ نظمم از تو آباد

بدست آرم ز خسرو خسروبها
به بخشم کهنگی ها را نوبها

ز جامے جامے از احسنت گیرم
نگنجد غیر مستی در ضمیرم

نهد بر لب ثنائے من ثنائے
کند هر شب ثنائے من ثنائے

به پیشم نازد از بر نکته رانے
بمیرد عرفی اندر نوجوانے

همم داند نظیر خود نظیرے
همم خواند نظیر خود نظیرے

شود شاد از ظهور من ظهورے
کند یاد از ظهور من ظهورے

اسیر انند فلک سیرے اسیرم
شود چندانکه ناید در ضمیرم

کشم اندر ادا بندے به بندش
تراود پستی از طبع بلندش

اگر خواهد که بر من غالب آید
خلل اندر دماغ طالب آید

حزین گرداندم نافهم و نارس
فتد از لاهجان اندر بنارس

بود غربت نه آن آفت که گویم
صد آفت به که یک غربت چه گویم

ور از غالب سخن راندن توانی
من و مغلوبی و عجز آنکه دانی

به پیش هر یکے دارم بسے قدر
ولی من آستان غالب بود صدر

بتائیدش کنم کارے که بینی
نمایم طرفه گلزارے که بینی

هر آن معنی که در لفظ از من آید
نه معنی جان پاک اندر تن آید

بجز مصرع کہ بیتے در رسانم
بنایش بر فلک یکسر رسانم
فصاحت ہر کرا باید فصاحت
بلاغت ہر کجا شاید بلاغت
نہم پیشِ نظر انداز سعدی
کنم پرواز بر انداز سعدی
چہ دور از فیض عالی مصرعِ او
کہ تابد مصرعم از کہکشان رو
سخن رانم ز بیتیبر در انجا
دُر افشانم ز بیتیبر در انجا
بگریم در سخن افزایم آبے
نویسم بعد ازان نادر کتابے
شود تا زندہ بیتیبر دگر بار
دہد دادِ مسیحائیم ہر بار
ادا گردد حقِ او نیز از من
دگر بُرد او کدامین چیز از من
کنون یاد از کفن سے آرم و بس
ارس ازو دیدہ ہامے بارم و بس
درین رہ ہمتم چون بود کامل
رسیدم در دمے آخر بمنزل
تمام این نسخہ را کردم بہر حال
مضامینِ نو آوردم بہر حال
نوشتم ہرچہ بپسندد ہر یک
دگر از چشم حق بین دیدہ ہر یک
خصوصاً میرزائے نکتہ زائے
چمن طبعی گلے رنگین ادائے
نیستانِ سخن را طرفہ شیرے
اسد یعنی بہر میدان دلیرے
قصائد زو چنان کِش دید باید
گل از باغِ غزلہا چید باید
رباعے آنکہ شورش چار سو ہست
دگر باور ندارے روبرو ہست
مپرس از قطعہ اش گردد زبان قطع
اگر گویم بہشت آمد بآن قطع +
ز نثرِ او ظہورے را جگر خون
ابو الفضل ست اندر خاک مدفون
وگر انداز اخلاقش کہ گوید
ہمان داند کہ در راہش بپوید

ہر انچہ از وے بود قربانِ یاران
بجانِ وی دعائے میگساران
وگر از سیم و زر کا صلا ندارد
وگر دارد چو ابر از کیسہ بارد
نباشد صرفہ اش ہرگز در اسراف
اگرچہ حرفہا باشد بر اسراف
سخن اینست و بس من ہیچ بنوم
برِ آن نکتہ رس من ہیچ بنوم
بود تا میرزا غالب ز من شاد
خرابِ من سراسر باشد آباد
فدائے میرزا غالب دل و جان
گدائے میرزا غالب دل و جان
چہ غالب ہم نوائے قیصر و جم
چہ غالب میرزائے قیصر و جم
باہلِ فارس نہ غالب غالبِ ما
بہ از عرفی و طالب نہ غالبِ ما
دُرے از دُرجِ توران چشم بد دور
نگو از سایہ کاینجا سر بسر نور
دگر از ہند گفتن روسیاہی ست
گواہِ تفتہ از مہ تا بماہی ست
چہ گویم تا چہ رحمت کرد با من
وگر نہ کو جنابِ او کجا من
رسد نازش چہا بر فرقدانم
رسانید از زمین بر آسمانم
بود ہر ذرۂ او آفتابے
درش را خواندہ ام روشن کتابے
اگر صد دفتر از مدحش نگارم
یکے باشد یکے از صد ہزارم
الٰہی بر سرِ من سایہ اش باد
ز ہر پایہ فزون تر پایہ اش باد
بماند تا ابد باقر علی خان
کہ از پورانِ او پورِ خوش ست آن
کند عمرِ خضر حق روزئے او
بود با خیر خیر اندوزئے او
چسان در شکر گویانش در آیم
کجا از عہدۂ شکرش بر آیم
غرض در ہفت یا در ہشت ہفتہ
رقم این نسخہ زد بمایہ تفتہ

تاریخ اتمام ونام کتاب

چو باشد معنی ایوا اے افسوس	نه زیبد اندرینجا جاے افسوس
شود تاریخ ختمش ای نکو راے	زتضمین گر بر آرے لفظ ایواے

ایضاً ۱۲۷۲ھ

سواے از پئے تاریخ دیگر	کند کس در حروف بانقط گر
خبر این دیگر کجا از من جوابست	من و یزدان چهار وشن کتابست
وگر گوئے نه کمتر از گل ست آن	خودش نام ست تضمین گلستان ۱۲۷۲ھ

بسم الله الرحمن الرحیم

آغاز تضمین

تمغانه من و عذر که شکرش	کے از من کوته نظر آید
در وهم و گمان که بگنجد	از دست و زبان که بر آید
آن کز پئے خوشنودئے عاصے	عفو شش زگنه پیشتر آید
تو خود بده انصاف که باشد	کز عهده شکرش بدر آید

سه قطعه به تضمین استعانت یعنی تضمین یک بیت استاد بایک بیت خود

شرم قصورے که تالش هر پس	گرچه بلا بر سر ما آورد
بنده همان به که ز تقصیر خویش	عذر بدرگاه خدا آورد
تفته توئی آنکه دم ذکر حشر	گریه کنان رو بخدا آورد

ورنه سزاوار

ورنه سزاوار خداوندیش	کس نتواند که بجا آورد
من مسلمان و بهر افطارم	همه خونابهٔ جگر دارے
اے کریمے که از خزانهٔ غیب	گبر و ترسا وظیفه خور دارے
ای وفاداریت بهر که و مه	وی نکونامیت ز ری تا روم
دشمنان را بسر زدی گر تیغ	دوستان را کجا کنی محروم
ایکه آئینه پیش تست و از و	غیبت ممکن که دیده بردارے
انگنی چون نه دوست را ز نظر	تو که با دشمنان نظر دارے

وله

اجر نیکی همه نیکی عوض بد همه بد	عاقبت میدر روند انچه درینجا کارند
خیز و پر کن قدحے ایکه بمن فرمای	ابر و باد و مه و خورشید و فلک در کارند

وله

از پی آگهیت هر چه خدا ساخت عیانست	من چه گویم بتو ای تفته تو خود می نگری
آسیا وار فلک گرد سرت میگردد	تا تو نانی بکف آری و بغفلت نخوری

وله

عاشقان و سر معشوق خبر او در دل شان	نبود هیچ تمنا نبود دیگر کار
ایکه پرسے که فلانی و فلانی چونند	همه از بهر تو سرگشته و فرمانبردار

وله

یار اگر دید سوی سینه ات ای تفته زناز	مطلبے هست تو باری چه بتشویش دری
رسم عشاق نباشد که تواش دل ندهی	شرط انصاف نباشد که تو فرمان نبری
الهی بروز قیامت چو خلق	در آید بشور و در افتد بهیم
خبرانیم نیاید بلب هیچ حرف	شفیع و مطاع و نبی و کریم
زمانے که گفتم چه خواند دگر	رسول خدا را کسے جز عظیم
ندا آمد از عرش اعظم بمن	قسیم و جسیم و نسیم و وسیم

بکمال او چه بیان من بلغ العلی بکماله
زخصایلش نه یکی حسنت جمیع خصاله
نمیدانم چه بودی و چه لیک اینقدر دانم
منم امت تراو هر نفس از پشتیت خوانم
بگرداب غمم ای سرور عالم ترا دانم
کجا طوفان عصیان آبروئی چون منی ریزد

نیاید کرم لیک از حد فزون
ترا گفته هم داد بینای

دگر تا کجا بنده راند سخن
خطا از تو بود ست و او عذر خواه

من نه آنم که گویم از ره فخر
گویم اینجاست بزبان جبریل

همچو من بیخودی از آنکه از وست
آنکه پرسی دلت چه یافت نشان

چقدر رها بجای خون اینم
بود شیرین سخن کسی کین گفت

چاره ساز امپرس از این دل و جان
در نگیرد بخستگان مرهم

بود م سحر از غم زمانه

زجمال او چه دگر سخن کشف الدجی بجماله
غرض اوست جان جهان بدن صلوا علیه وآله

ولہ
که بودی پیش از نیهم هر چه را اکنون تو پشتیبان
چه غم دیوار امت را که دارد چون تو پشتیبان

ولہ
نه تنها از پی جسم از برای روح کشتیبان
چه باک از موج بحر آن را که باشد نوح کشتیبان

کند لطف اما برون از شمار
کرم بین و لطف خداوندگار

خداوندیش این یکی از هزار
گنه بنده کرده است و او شرمسار

هر کسی وصف او ز من پرسد
گر کسی وصف او ز من پرسد

اینهمه جسم و جان چه گوید باز
بیدل از بی نشان چه گوید باز

هر طرف شکرست و هر سو قند
عاشقان کشتگان معشوقند

هیچ رو داد و چاره نیز مساز
بر نیاید ز کشتگان آواز

گشته بر اغ و لاله سان داغ

گفتند

گفتم که گلی بچینم از باغ

خندید و بگفت کام دل جوی
گل دیدم و مست گشتم از بوی

پیش من دلسوخته شب هست به از روز
ای مرغ سحر عشق ز پروانه بیاموز

یعنی چو سحر آن بت طناز نیامد
آن سوخته را جان شد و آواز نیامد

اغیار شناسند و رقیبان نگرانند
این مدعیان در طلبش بیخبرانند

بیچاره کسی محرم این راز نیامد
کانرا که خبر شد خبرش باز نیامد

جایی که عقل کل متحیر چه جای فهم
ای برتر از خیال و قیاس و گمان و وهم

تنها نه فزون ز مقالی که رانده ایم
وز هر چه گفته اند و شنیدیم و خوانده ایم

این نکته را که بهر چه از تو برید عمر
مجلس تمام گشت و بپایان رسید عمر

بر هر ورق چه خوی خجلت فشانده ایم
ما همچنان در اول وصف تو مانده ایم

گفتند دل تو طرفه باغیست

برخور و بمن براه سعدی
زان پس ننمود یک گلستان

ولہ
آنانکه غم عشق ندارند چه دانند
تا سوزی و روشن شودت شمع تمنا

ولہ
در ضبط غم از تفته توان راند سخنها
آن غمزده را دل همه خون گشت و ننالید

ولہ
من در غم آن نیستم ای تفته که او را
معشوق من آنست که کس مدعیش نیست

ولہ
از قدرت حق رفت چو ذکری و کسی گفت
این گفتم و رفتم من حیرت زده از خویش

ولہ
جائی که عرشیان متامل چه جای درک
ما و خیال وصف تو آخر دمی قیاس

ولہ
ای از همه فزون چه بخوانیم دیگرت
بل زانچه داده اند و گرفتیم و برده ایم

ولہ
ماندی بجام و باده و اصلا نیافتی
ای هست جاه در چه خیالی و در چه خواب

ولہ
صد دفتر از ورق ورق اینجا نوشته ایم
صد بار شد ازل بابد متفق وی

رباعیات

تنہا نہ ہمین شب من ای مہ سحر است
زاندم کہ ترا از من بیکس خبر است
خاکم زر و خارم گل و زہرم شکر است
زانگہ کہ ترا بر من مسکین نظر است

ولہ

تا مہر تو ای ماہ بمن اینقدر است
ہر چند کہ ذرہ بلک از ذرہ کمم
آوازۂ من بہفت اقلیم در است
آثارم از آفتاب مشہور تر است

ولہ

تا وصفِ تو کردہ ام زبان پر شکر است
از نام تو سعدیا سراسر ہنر است
کام ہمہ آفاق بذوقِ دگر است
گر خود ہمہ عیب ہا بدین بندہ در است

ولہ

گفتی بکہ این کہ با تو سحرِ دگر است
ہر زشت کہ شہ پذیرد از خوب بہ است
و اشعارِ تو حرزِ جانِ جن و بشر است
ہر عیب کہ سلطان بپسندد ہنر است

ولہ

بحمد اللہ کہ از بیدارئے بخت
مئی خوشرنگ در میخانہ صبحے
بدست آمد دو چیزے دلفروزے
گلے خوشبوے در حمام روزے

ولہ

نہ اکنون پارسائم رندم و مست
فدائے ساغرے دینم کہ بنخواست
نہ اکنون حق پرستم بت پرستم
رسید از دست محبوبے بدستم

ولہ

خوش آن گلرو کہ چونم دید گفتا
چو زین حرفش دماغم شد معطر
کہ بارے طہورے یا نظیرے
بدو گفتم کہ مشکے یا عبیرے

ولہ

پریشانی چہ و آشفتگی چیست
مگر با تو دلم آویخت اے زلف
من اکنون از بلاے دہر رستم
کہ از بوئے دلاویزِ تو مستم

ولہ

چو شد مذکور لطفِ ایزدِ من
دعا ہا گفتہ کرد و از رہِ عجز
کلامِ شاعران از بس ستودم
بگفتا من گل ناچیز بودم

گلی بنشاند با خویشم بلطفے
غرض در صلحم ای بلبل ہمان خار
کہ من ہم دل باو ناچار بستم
ولیکن مدتی با گل نشستم

شبی بنشست با من سعدیے و باز
جمال نازنین بر من فسون خواند
عروس شعر پیشم جلوہ گر گرد
کمالِ ہمنشین در من اثر کرد

من و در ملکِ معنی سربلندی
تو خوانی از کرم مشک و عبیرم
خداوند کہ من بسیار پستم
وگرنہ من ہمان خاکم کہ ہستم

تا شعرِ تفتہ بر لبِ ہر خاص و عام ہست
گلزار ہند را ز خزان ہیچ باک نے
تا نامِ سعدیا شہِ ملکِ سخنوری است
اقلیمِ پارس را غم از آسیبِ دہر نیست

ولہ

گفتی کہ زلف ماست پریشان ز چند روز
در سایہ اش بود ہمہ دلہای خلق جمع
وین لطفِ حق ببین کہ ز غیب آمد این ندا
تا بر سرش بود چو توئے سایۂ خدا

ولہ

ای آنکہ برسے از من و از خاکساریم
مانندِ من ز خاک نشینانِ خاکسار
بو دست خاکِ آبِ من و من محیطِ خاک
امروز کس نشان ندہد در بسیطِ خاک

ولہ

آنے کہ من گدای تو گردیدم و دگر
من بر درت نمانم اسکے اگر بود
آنست آستانِ درِ تو کہ سر فدا
مانندِ آستانِ درت مامن رضا

یک قطعہ بتضمین استعانت

ای آنکہ چارہ سازِ من و صد چو من توی
بر تست پاس خاطرِ بیچارگان و شکر
وز ہر چہ بودہ است و بود بہر تو سزا
بر ما و بر خدائے جہان آفرین جزا

ولہ

این پارسی زبان چہ بلا دلکش اوفتاد
نبود جز این دعا منِ ہندی نژاد را
جانم فدای پارسیان من ہلاک پارس
یارب ز بادِ فتنہ نگہدار خاک پارس

هر چند شد بباد فنا خاکم از غمت — اما چه گویمت که چه باشد مراد ما
یارب بخاطرت ننشیند گهی غبار — چندانکه خاک را بود و باد را بقا
هوس بیش کی روا هر دم — چون کم از عمر میشود نفسی
نفسی رو بفکر عمر ای دل — هر دم از عمر میرود نفسی
ایکه پرسی ز عمر آنست — کار زور را بخون نشاند بسی
تا خبردار می شوم نیمیست — چون نگه می کنم نماند بسی
آنچه بر من گذشت و میگذرد — گویمت گر ز من نه رو تابی
تا کیست این سی و چهل بخیال — ایکه پنجاه رفت و در خوابی
شد زده روزه عمر نیمی و تو — همه مصروف جمع اسبابی
می بهم روز نامه ات بر دست — مگر این پنج روز دریابی
طعمهٔ مرگ گشت دشمن و باز — نفس اماره را شکار نساخت
زیستن بهر کار ساختن است — خجل آنکس که رفت و کار نساخت
خواب خوشتر ولی کسی خود را — غافل اینما به زینهار نساخت
من بخواب گران تفته هلاک — کوس رحلت زدند و بار نساخت
گر شوی صبح خیز تا خلد است — دو سه گام از تو تفته نی دو سه میل
ور بپرسی کدام سدره است — خواب نوشین بامداد رحیل
چند نازی بکثرت اسباب — چیست این خود به پشم ای تو ذلیل
می ندانی که این گرانی بار — باز دارد پیاده را ز سبیل
غیر آن بت که بر دل چو حرم — تا خت آورد و عمارت نو ساخت

اندرین

اندرین خاکدان شاه و وزیر — هر که آمد عمارت نو ساخت
تفته کی رفت و کی بغیر از تو — جان من دل بدیگری پرداخت
سخنی هست اینکه می گویند — رفت و منزل بدیگری پرداخت

ولہ

چند ای غافل از اجل گوئی — که مکان ساخت ست خواجه بسی
خواجه رفت و گذاشت با دگری — وان دگر پخت همچنین هوسی

ولہ

گو بسی خانه گو بسی انسان — لیکن اینجا کجاست نکته رسی
نکته رس پیشم آن کسیست که گفت — این عمارت بسر نبرد کسی
آنکه بیگانه است یار مگیر — وآنکه بی اعتبار دوست مدار
تا چه دنیا و یاری دنیا — یار ناپایدار دوست مدار
ایکه گوئی چه انیاری یاد — دوستیهالیش ای فرامشکار
دوستی شاید این نگفت ترا — دوستی را نشاید این غدار

ولہ

می ندانی که وقت گرسنگی — تا چه بی صبری شکم ستم است
زان شکم بنده الحذر کاین گفت — مایهٔ عیش آدمی شکم است

ولہ

حال قاصد همان که میدانم — وز حیاتم کنون همین دو دم است
گر بتعجیل می دود چه نشاط — ور بتدریج میرود چه غم است
من چو گفتم بجو تو دلبندی — گر به بند دل من آسان
زلف خود بست و گفت چیست علاج — گر به بند و چنانکه نگشاید
نیست وصل وی آنکه هر یک را — جز بمردن وسی بدست آید
تفته خضری که جست و باز نیافت — گر دل از عمر بر کند شاید

گفت دل ار کوی دوست او ہوس
گر نباید چنان کہ نتوان دید

گفتم آندم چہ سازی ای بدست
ور کشاید چنان کہ نتوان بست

آنکہ جویدہ بہ نیستی پیوند
گو بکش از سرای ہستی پای

وانکہ گویدہ کہ موت چیزی ہست
گو بشو از حیات دنیا دست

اندر غیاب حجت و برہان
وصل و ہجر و نشاط و غم گوئی

تفتہ دیگر میار و دم در کش
چار طبع مخالفِ سرکش

اکیہ خوش سے برے بسر تنہا
یعنی اینجا غنیمت ست اگر

چند جامے بکش بما ہم خوش
چند روزے بوند باہم خوش

آہ و افغان و نالہ و زاریست
بخت ہر یک جدا جدا عجب

لیکن او خاص نالہ را طالب
گر یکی زین چہار شد غالب

گر ہمین ست یک دور و زِ دگر
قسم اے دل بمردن فرہاد

ہجر آن خضر خط و عیسیٰ لب
جانِ شیرین بر آید از قالب

اکیہ پرسے بعشوہ دنیا
رو بگرداند از زنِ فاجر

تفتہ را دل چرا نشد مائل
لاجرم مردِ عارف کامل

آنکہ راند چو تفتہ حرف از حق
نشود جز بیاد عقبیٰ شاد

وانکہ داند چو من حق از باطل
نہ نہد بر حیات دنیا دل

دوش ہیمر دعاشقی و بمن
گفتمش جز بعشق نتوان زیست

بانگ زد چون ہمی بباید مرد
نیک و بد چون ہمی بباید مرد

چقدر ناز بر خور و مہ گرد

آن خدا رس کہ گوے نیکی برد

کاش ما ہم پیش بریم چو گوی

خنک آنکس کہ گوی نیکی برد

تو بتوفیق من نمیگویم
یعنی ای آنکہ صد چمن از تست

کانیقدر خود کم ست بیش فرست
برگ عیشی بگور خویش فرست

ہر چہ باید ترا فرستادن
ہمہ پس ماندگانِ تو خود کام

بہر خود در حیاتِ خویش فرست
کس نیارد ز پس زپیش فرست

گرم و سرد زمانہ باید دید
اکیہ نازی بعمر خود چندان

چشم بینش کشادہ است ہنوز
عمر برف ست و آفتاب تموز

حالِ شام جوانی آنکہ مپرس
رفت بسیار و تفتہ غافل از آن

صبح پیرے شد و نہ صدق و نہ سوز
اندکے ماند و خواجہ غرہ ہنوز

رفتہ دیدی چہ از تہیدستی
ہیچ از حسرتش نیاری یاد

دید بیچارہ تفتہ در بازار
ای تہیدست رفتہ در بازار

چند پرسم کنایتا کہ چرا
در خرابات میروے ای شیخ

بر سرِ خویش بنگرے دستار
ترسمت باز نآوری دستار

گر نمیگردم انچہ نتوان کرد
یعنی ای برق خرمن اکنون کیست

ہمہ بسیدیدم انچہ باید دید
ہر کہ مزروع خود بخورد خوید

زود چو طفلی بلہو دہقان را
دم پیریش توشہ نتوان یافت

گفت این و لب از فسوس گزید
وقتِ خرمنش خوشہ باید چید

ہمہ پوچ ست فکر تو دریاب
سخنِ تفتہ اکیہ نشنودے

ہمہ ہیچ ست ایجہان بشنو
پندِ سعدی بگوشِ جان بشنو

چون همه خلق میرود آخر
تا کجیست از ره عدم بیجے

از همه خلق فرد باش و برو
ره همانست مرد باش و برو

چه واقع ست که خیزد همین صدا که یکے
چه رو نمودند انیم تفته را که چنین

بلا رسیده بکنجی نشسته صم و بکم
زبان بریده به کنجے نشسته صم و بکم

جز این که گفتمش اندیم بپاس خاطر عزیز
چه رفت تا نزبانم که گفت مرد خموش

حق ست پیش تو در حق من کنی حکم
به از کسی که نباشد زبانش اندر حکم

نه چون پرسے از من که گفتت مپرس
نگوے چرا انچه مے پرسمت

نه چون لب کشائی زبانت که لبت
کنونت که امکان گفتار هست

ترا نطق دلکش مرا شعر خوش
شنوای هنر سنج با ذوق و شوق

نباید کزا حسنت دم درکشی
بگوای برادر بلطف و خوشی

نباست رقم تفته امروز خط
وسے طرفه تر این که تاری یقین

چنان شد کز وفته بر سر رسد
که فرداچو پیک اجل در رسد

چه شد چون مکدر شدی و چرا
بگو ورنه روزی که میدانیش

بمن از کدورت زبان درکشی
بحکم ضرورت زبان درکشی

تو اے تفته زینسان خموشی و من
گزر از خموشے و انیم بگوے

ندانم زبانِ خردمند چیست
زبان در دهانِ خردمند چیست

فلک بروز کام اگر قفل زد
قلم در بنان تفته دانی که چیست

نباید شد آزرده و دربدر
کلید درِ گنجِ صاحب هنر

گرانیست خوابش بگرد درش
بگشتم بسے و بگردم بسے

تو اے آنکه حالِ درون پرسیم

چو در بسته باشد چه داند کسے

چه نازی بدریا دلیهای چشم
تر نیزد گرا شکے چه داند کسی

گرفتم ترا تفته چشم ست تر
که گوهر فروش ست یا شیشه گر

بیا دار چه گفتی شب و چه کردی صبح
کنون نماند مرا تاب خامشے چه کنم

هزار خنده ز حرف تو صبح را لب ست
اگرچه پیش خردمند خامشی ادب ست

نگفتیم که بشهر اندر این منادی ده
کنون که غیر بالزام دادنم آمد

که ترک کرد فلانی طریق خاموشی
بوقت مصلحت آن به که در سخن کوشی

یکی بپیاله دگر بوسه اے خوشا طالع
وسمے که دوست عطا کرد از ره شفقت

باین عطاش کنون واجب ست شکر بمن
دو چیز طیرهٔ عقل ست دم فرو بستن

من و همیشه بود شیوهٔ من ای دشمن
تو و مدام بود عادت تو نا گفتن

خطا نگر دن هر سفاره را خطا پوشی
بوقت گفتن و گفتن بوقت خاموشی

به ناکس ستیزیدن آخر چه سود
نیم من کسے رو سرِ خویش گیر

تو اے ایکه نامے بسے در ستیز
چو جنگ آورے با کسے در ستیز

تو یارِ موافق بجوئی و من
نیم من ولی بر سمت کیست آن

درین جستجو خستهٔ و اشکریز
که از وی گزیرت بود یا گریز

از دولتِ ابرِ ظل گستر
مینا همه سبز و طرفهٔ دلکش

ببین سبزهٔ بخت سبز بختان
پیراهن سبز بر درختان

بخشد چه قدر بدیدهٔ نور
وانگاه قبای سرو و شمشاد

نظارهٔ رخت سبز رختان
چون جامهٔ عید نیکبختان

روز قیامت کجاؤ آرزویت کو
هست بهشت عجیب دیدن آن ماه

تفته ندانم که وُ در چه خیالے
اوّل ار دمی بهشت ماهِ جلالے

روز سعیست وا برسر شورش
گل بتماشا و غنچه وقت شگفتن

عاشق شوریده محو بر گلستان
بلبل گوینده بر منابر قضبان

حیف که باشد درین بهار طرب خیز
بر لب جوی از نشاط مے زده سبزه

ساغر من از مے دو آتشه خالے
برگل سرخ از نم اوفتاده لالے

صبحدمی در چمن رسیدم و دیدم
چون تو نبودی سرشکم آمده در چشم

سرو قبا پوش و سبزه بر زده دامان
همچو عرق بر عذار شاهد غضبان

باشد این روز بهتر از هر روز
نخلها سبز و میوه ها شیرین

بود این سال خوشتر از هر سال
روضهٔ ماء نهرها سلسال

دیده باید چه گلشن ست وا زو ست
سرو خوش بانگ قمریان دلکش

چشم و گوشم چه کامیاب اکنون
دوحهٔ سجع طیر ها موزون

ما و سیر چمن که سے گوید
چقدر دیده را طراوت داد

دل پُر داغ ما و صد ها رنگ
آن پر از لالهاے رنگا رنگ

تیر تو نخل و میوه پیکانش
چه بگویم چه لذتم بخشید

وز دل و جان دعای گوناگون
این پر از میوه های گوناگون

چون نگردیم گرد باغ ایندم
سایهٔ ابر خوش بباغ و چه خوش

ساقے اینجا و نیکبختانش
باد در سایهٔ درختانش

من فدائی هوای باغ گزو
بشگفد غنچه سان دل پر خون

گلستان

وگر از سبزه دل چه شرح دهد
گستر انیده فرش بوقلمون

اے دل آزرده چون تو وُا لمے
از چه خوش سازدت زمل قدحے

وی دل افسرده چون تو وُ قلقے
بچه کار آیدت ز گل طبقے

طوطی هند بوده ام من هم
گو گلستان سعا بیست برت

نکنی یاد چون ز من سبقی
از گلستان من ببر ورقی

هر چه از آسمان فرود آید
ایکه گوئے رخ من ست گلے

بر زمین پنج روز و شش باشد
گل همین پنج روز و شش باشد

نی من و تو مدام خوش باشیم
سینه از داغ او گلستان کن

نی دل و جان همیشه خوش باشد
این گلستان همیشه خوش باشد

ز بی بضاعتیٔ خویشتن نگویم چند
ازین بسیم دل بیداغ هست و حضرت عشق

جز این که ناسره نقدی مرا چکار آید
گر التفات خداوندیش بیار آید

هر انچه خامهٔ مشکین من رقم زده است
غرض سفینهٔ شعرم پی تفرج خلق

پسند خلق ز خوشبوئی و ز خوشرنگیست
نگار خانهٔ چینی و نقش ارژنگیست

بوقت شرح فراق و بگاه عرض نیاز
ولی از انکه نوشتم ز نا امیدی و خوش

اگر چه آن بت سرکش بغیر سر بکشد
امید هست که روئے ملال در نکشد

کنایتی ست پی سیکشی گر گفتم
بیا و سیکشی و فساد کن و مشو و لتنگ

شگفته است گل و مرغ در خوش آهنگیست
ازین سخن که گلستان نه جای دلتنگیست

نوشت تفته درین ماه نسخهٔ که بود
تمام خوب و خوش اسلوب و دلکش و مرغوب

دل ملائکه قربان لفظ و مضمونش
علی الخصوص که دیباچه همایونش

سفینه ام پی سیر بتان گلچهره
من آن نیم که بگویم که این گلستانم
چها بتازه ادای چهان خوش نگهیست
بنام سعد ابوبکر سعد بن زنگیست

از محمد شفاعت ست امید
اوست بی سایه خود و لی همه نور
که همین دایهٔ عنایت اوست
هر که در سایهٔ عنایت اوست

تو خداوندی ای منت بنده
تفته را تا تو بنده‌ات خواندی
کیست جز رحمت تو با من دوست
گنهش طاعتست و دشمن دوست

من شب معراج را لطف چه گویم دگر
ماه نواز انبساط گشت مه چارده
نور تجلی عیان تا افلاک از زمی
پشت دوتای فلک راست شد از خرمی

چیست سخن غیر از این ای قمر خرد سال
تا چو تو نور خدا جا بدل و دیده کرد
شمس مهر تو بخت از روی عالم را
تا چو تو فرزند زاد مادر ایام را

تفته باندک غمی چون روی از جا نگر
میکند آخر بوقت لطف بحال تو هم
حال جهان و دگر لطف جهان آفرین
حکمت محض ست اگر لطف جهان آفرین

لطف جهان آفرین بر همه زندان دهر
در نگشتی گو بیت آن نشنیدی مگر
ساخت ترا حکمران تفته بکش جام را
خاص کند بنده مصلحت عام را

رهبر فنی مرگ را اگر چه یقین هر کراست
رفت بخلد برین هر که گذشت از بدی
تفته نکونامیست خضر ره زندگیست
دولت جاوید یافت هر که نکونام زیست

غیرم اگر تیغ تیز دل ندهی چون من
زندگی صد خضر باد فدای کسی
دلدهی مرد غیر زنده کند نام را
کز عقبش فکر خیر زنده کند نام را

تو همه عدلی و کس نیست مثیلت بعدل
تو همه بذلی و کس نیست مثیلت ببذل

تا چه

تا چه دگر گفتگو عادل و باذل توئی
وصف ترا گر کنند ور نکنند اهل فضل

تفته من از جان مع ال الله دیوان تو
شعر تو گر دلکش ست گو خط آن زشت باش
تو بدل از هیچ وجه بره مده ایام را
حاجت مشاطه نیست روی دلارام را

چه اوصاف گوید کسی تفته را
او افهم سنجیده فخر زمان
نه در عشقبازی همین خسته تن
سخندان پرورده پیر کهن

سخن گرچه گوید هر کس ولی
سخن گوی اندیشه پرداز بس
تو لطف سخن گر بپرسی ز من
بیندیشد آنگه بگوید سخن

مده پایهٔ عز و تمکین ز دست
مشو بی تکلف بهر انجمن
مر سخنان بهر جا و بیجا قدم
مزن بی تأمل بگفتار دم

سخاوت خوش اما از و خوشتر ست
سخی باش گر نیست هیچت چه رنج
نکو گوی ای مرد عالی همم
نکو گوی گر دیر گوئی چه غم

نگویم که هر لحظه بکشا زبان
بخویش آی و آن لحظه بکشا زبان
نگویم که صد ره برآور نفس
بیندیش و آنگه برآور نفس

مرو در بهر انجمن میروی
سپس جانب هر یکی دیده باش
سخن گوی با مردم نکته رس
وز آن پیش بس کن که گویند بس

منم ناطق و تو خموشی ای رقیب
غرض در من و تو همین فرق و بس
چه پرسیاری از من که گویم جواب
بنطق آدمی بهتر ست از دواب

کباب از تو به گر نسوزی تمام
لئیم از تو به گر نباشی کریم
سبوی از تو به گر ننوشی شراب
دواب از تو به گر نگوئی صواب

دیدی آخر چه شد فنا چون صبح
بینی آید چه شمع سان نه تیغ

هر که پیشت دم از صفا بازد
هر که گردن بدعوی افرازد

بخت بد هر کرا که پیش آید
دوست از یکطرف کناره کند

خوار بدبختیش چها سازد
دشمن از هر طرف بروتازد

بسکه یزدان طبیعت و خصلت
تفته گردیده است آواره

هر یکی را دگر نمط داده +
سعدی افتاده است آزاده

هست بیچارگی عجب منزل
کس نخیزد بقتل بیچاره

هست افتادگی عجب جاده
کس نیاید بجنگ افتاده

در حقیقت ز هر زه گفتاری
ور بپرسی به از خموشی چیست

به خموشیست هر نمط ای یار
اوّل اندیشه وانگهی گفتار

ذکر بیماری قضا چون رفت
جان نخست آمدست و آخر جسم

یکی این گفت و لبست دریکبار
پای پیش آمدست و پس دیوار

ای بیاد تو ام رباعی و فرد
شاعرم من ولی نه در شیراز

وی پسند تو ام گل و ریحان
عندلیبم ولی نه در بستان

گفتم آیینه ات زلیخا کرد
عاشقم من ولی نه اندر مصر

وز او گفت یوسفم بیان
شاهدم من ولی نه در کنعان

رباعی

بی علم نه عمل بجز فن من کن
شیریت ببین و آنزمان زن بر صید

وز طعنه تبرس و کار مستحسن کن
مردیت بیاز مای و آنگه زن کن

کار بر دی به پیش ما دشوار

عرصه بر دی به پیش شاهین تنگ

گرچه زیرک بود عدو بجدل

گرچه شاطر بود خروس بجنگ

چه کند گر نه بال و پر کنجشک
از هوا صد ملخ برد لیکن

فگند پیش باز روئین چنگ
چه زند پیش باز روئین چنگ

هر یکی را بجای خویش خدا
سگ پلنگ است از پی روباه

داد آن دست قدرتی که نیوش
گربه شیر است در گرفتن موش

باز بر دست بر نیاید کس
گرچه غیر است ولا فهاز مصاف

لیک باز زیر دست پست آهنگ
لیک موش است در مصاف پلنگ

چها بد خلق را آن قصر و ایوان
نماند جز دو روز آن قصر و ایوان

چها خوش تفته را این نظم و ترتیب
بماند سالها این نظم و ترتیب

چه پرسی از دل و از ما حدیثی
ز دل هر قطره خون ریزد براهی

اگر انیست جور بیوفائی
ز ما هر ذره خاک افتد بجائی

که گوید شعر ما جا نیز در آمد
غرض عمریست کز ما دیر پاید

که گوید کلک ما رنگی فشاند
غرض نقشیست کز ما باز ماند

چه دل ای تفته می بنهی بدنیا
بیا و زود ترک هر چه دانی

بدنیا نیست هرگز جز فنائی
که هستی را نمی بینم بقائی

من مسکین خودم تا کی غم خویش
نسازد هر یکی هر لحظه کارم

من بیدل کشم تا چند زحمت
مگر صاحبدلی روزی برحمت

که باشد آنکه از روی ترحم
شود از حال این افتاده آگاه

که باشد آنکه از راه وفائی
کند در کار این مسکین دعائی

مپرس از ما که دی بودت چه روزی
غرض گل بود و ساقی بود و گلزار
سحر بود و دعا را وقت خوش بود
در آن مدت که ما را وقت خوش بود

کسی کاین نسخه انشا کرد اوّل
اگر تعداد سالش پرسی از من
چو از شش جهت خاطر خوشش بود
ز هجرت ششصد و پنجاه و شش بود

تو باری بشنوی یا نشنوی هیچ
طریق دل وفا با بود بنمود
کی از تو ما و دل از وی نهفتیم
مراد ما نصیحت بود گفتیم

نگوییم این که واجب در محبت
بما هر ماجرای کز بتان رفت
چها بود و چها کردیم و رفتیم
حوالت با خدا کردیم و رفتیم

باب اول

پادشاهی را شنیدم

ایکه پرسی که ز قلت چسان
شکنند انسان همه نا کردنی
کردوی اقرار دم رستخیز
وقت ضرورت چو نماند گریز

می شود احوال بشر طرفه تر
پا نه هراسد ز ره نیشتر
رود به آن لحظه که ناگه ستیز
دست بگیرد سر شمشیر تیز

چند گوید منم گدا او دگر
غیر گو در گذر و گر نه منم
سخن سخت رو برو گوید
هر که شاه آن کند که او گوید

گرچه گویند این و آن که فلان
من نگویم جز اینکه مرد نکو
بد فلان را بشهر و کو گوید
حیف باشد که جز نکو گوید

جهانداری آخر چه باشد بگو
جهانگیری آیا که دارد هوس

جهان

جهان بخشی اما به بیشم خوش ست
جهان ای برادر نماند بکس

جهان و دگر هر چه اندر جهان
ترا هم اگر بهره است از خرد
به پیش خردمند یکچند و بس
دل اندر جهان آفرین بند و بس

از آنجا که داری طمع عیش و جوش
منه دل بر جهان گردون و روی
از آنها همین سنگ ست و مشت
مکن تکیه بر ملک دنیا و پشت

نه تنها ترا زو فریبنده چرخ
بمیر و مکن شکوه از چون و چی
یک انبار کس چو تو پرورد و کشت
که بسیار کس چون تو پرورد و کشت

بجز رفتن آخر چه آید بگوش
گر از زهره آنکه گوید مرو
همین رفتن ست از سمک تا سما
چو آهنگ رفتن کند جان پاک

اگر مدعی منعم ست و منم
که آخر یکی حال شاه و گدا ست
چنین مفلس از غم نگردم هلاک
چه بر تخت مردن چه بر روی خاک

چه باک ست گر هنوز زمین را صدف نمط
فرهاد و قیس و نفته و وامق جز این دگر
چندین گهر بزیر زمین دفن کرده اند
بس نامور بزیر زمین دفن کرده اند

هر کس که رفت رفت کنون فکر خویش کن
آنکس که رفت زیر زمین نیستیش بین
تا چند این دریغ که این رفت و آن نماند
کز هستیش بروی زمین یک نشان نماند

تنها بروی خاک نماند نا خوار زار
یعنی چه رفته باشد از اندوه بردلش
اهل جهان چه غم که بخورند زیر خاک
آن پیر لاشه را که سپردند زیر خاک

خاکت بسر که هیچ نفهمی دگر نه حال
یعنی کسی که داشت چنان کبر بعد مرگ
بیشت همه عیان شد و هیچت نهان نماند
خاکش چنان بخورد کز و استخوان نماند

باقیست بر زبان صفتِ عدلِ او هنوز	زیباست در نظر رخِ نوشیروان بعدل
عدلی ترا هم از هوسِ تازه زندگیست	زنده است نامِ فرخِ نوشیروان بعدل
چیزی بیادگار گزار اندرین جهان	ورنه کسی باین رخ و خط جاودان نماند
نامی کزو بماند نخواهد گهی گزشت	گرچه بسی گزشت که نوشیروان نماند
بشنو که صبح چون بتو هر صبح گوید این	خود را دمی بدان و غنیمت شمار عمر
عمرم دگر به پندِ تو تا کی رود بباد	خیری بکن ای فلان و غنیمت شمار عمر
پیش از وقوعِ واقعه تدبیر واجب ست	یعنی کسی همیشه درینجا کدان نماند
چون ماندهٔ بخویش ز خویش اَفلیان برای	زان پیشتر که بانگ برآید فلان نماند
نزدیک سالکان چه بود گفته این حضر	بهرِ خدا از آن سفرِ دور یاد کن
تا چند بگذرد بفراموشیٔ تو زیست	از مرگ و از قیامت و از گور یاد کن
دانی کدام وقت ترا آن گفته لازم ست	بودن بیادِ مرگ که دور آنچنان نماند
گاهی که بنگری که فلان جان بحق سپرد	وقتیکه بشنوی که فلان در جهان نماند

دو قطعه بتضمین استعانت

دانی ای آنکه بر حقیر مرا	غیر ازین نکته تا چه دیگر به
آن شنیدی که لاغرِ دانا	گفت روزی با بلهی فربه
بیشتیم از هر توانگر بی فیض	هر توانگر دل ای برادر به
اسپ تازی اگر ضعیف بود	همچنان از طویلهٔ خر به
من خامشم و تو بغیر گوی	زنهار چو من نگفته باشد
دانستن حالِ او محال ست	تا مرد سخن نگفته باشد

چون گفته بسی خوش آنکه حالی	نی گفته و نی شفیته باشد
از نیک و بدش کسی نه آگاه	عیب و هنرش نهفته باشد
دیوانِ مرا نگر که دروی	لطفِ عجبی ز شعر حالیست
هر خانه یقین مکن که ویران	هر بیشه گمان مبر که خالیست
بر سینهٔ من مخند کین چیست	داغ تو چها شگفته باشد
در ذوق ترا بتازه تشبیه	شاید که پلنگ خفته باشد
من فدای عشقِ دشمن کش که با زورِ قوی	گویدم هر دم کزین پس پشتِ خصم و مشتِ من
عقل اگر آید بمیدان مردی من دیدنیست	آن نه من باشم که روزِ جنگ بینی پشتِ من
ول خصم را با من چه سنجی من کجا و خصم کو	اندرین خونخوار میدان کیست از من برتری
آن بود خصمم که از تیغ و سنان و زد و دلی	وین منم کاندر میانِ خاک و خون بینی سری
ول صلح خواه از کشور و الانزادی دور نیست	آشتی جو جا بملک سرفرازی میکند
من نه جنگ آرم بکس هان اینکه گفتی باز گوی	کانکه جنگ آرد بخونِ خویش بازی میکند
ول چون دلم بگریخت از میدان برهم شد حواس	جانم آمد بر لب و گفت این بحالِ ابتری
کانکه باشد مرد میباشد بخونِ خویش خصم	روزِ میدان آنکه بگریزد بخونِ لشکری
کی شه آمد بچشمِ من درویش	کی توانگر مرا فقیر نمود
کی نمودِ توام نماید زشت	آنکه شخصِ منت حقیر نمود
نازکیهای طبعِ شاعر را	چه کنی عیب اگر نه پنداری
تا گرانی سبک نیندیشی	تا درشتی هنر نه پنداری
یاء معروف ۱۲	یاء معروف ۱۲
مرد را گو صفت بسی ست ولی	نه چنین نی چنان بکار آید

نفسِ مرتاض و سر بسرسبکی
اسپ لاغر میان بکار آید

اگیر رہنے چہ ام بکار آید
شب ہجران نہ صبر کو چہ نورد

ہمہ شے لیک اگر یقین ارے
روز میدان نہ گاوِ پرواری

کس نگیرد بقتلِ خود شمشیر
کس نگردد بسے خود منحوس

کس نباشد ز بخت خود محروم
کس نیاید بزیر سایۂ بوم

ایکہ گوسئے تو تیرہ بخت و شہ
سایۂ زلف او مخلّد باد

در جہان تیرہ بخت را معلوم
گر ہما از جہان شود معدوم

از غمِ روزی کہ بادا دور از و
داندش بہ از شکست ہفت خوان

تا چہا لذت برد مردِ خدای
نیم نانی گر خورد مردِ خدای

کاش آنکو ز پسِ نیمے نگاہ
آید و زین ساتگین نیمے کہ خورد

کسوئے دلِ ریشان کند نیمے دگر
بذل درویشان کند نیمے دگر

زین چہ بگشاید کہ در اقلیم ہا
عاقبت بگزارد و تنہا رود

شور افتد گر بمیرد پادشاہ
ہفت اقلیم ار بگیرد پادشاہ

تفتہ شاہِ عاشقانست و ز داغ
و ز ہوای کوہ و صحرا ایش چہ حرف

ہر زمان در فکرِ دیہیمے دگر
ہمچنان در بندِ اقلیمی دگر

اگر تر سے از روز امید و بیم
نہالی کہ اکنون کشیدست سر

زیا بر میا و ر برای خدای
درختی کہ اکنون گرفتست پای

ہمر دسے بر آید ہمہ مطلبت
نہ یک کوہِ الوند صد ہمچنان

ز نامردے اسپے پست ہمت بر آئے
بہ نیروسے مردسے بر آید ز جاسے

[illegible]

چہا بگذرد عمر با در نشاط
گر از غیر چندی نگیری خبر

چہا بگزرانیم با خوشدلے
وگر ہمچنان روزگاری ہلے

درختے کہ از خبث سر زد بکن
چہ با نیکوسئے و چہ با بخردے

وگر نہ چو یکچند از و غافلے
بگردونش از بیخ بر نگسلے

چہ گویند باری چہ شد عقل و ہوش
مرا چشم اینست گویند خلق

درین دعوی آیا چہ باشد دلیل
سرِ چشمہ شاید گرفتن بہ بیل

تو بسیار خوار و ترا در شکم
چو خالیست البتہ ممکن بود

گذار ز نفس را کہ باشد وکیل
چو پر شد نشاید گذشتن بہ پیل

باز اکنون در آمدن چہ درنگ
عارضِ ماہ روشنائی یافت

ہر چہ میخواستی کماہی شد
قرصِ خورشید در سیاہی شد

تفتہ باید بچشم عبرت دید
یوسف از بیکسی بچاہ افتاد

انچہ از خواہشِ اسکھے شد
یونس اندر دہانِ ماہیے شد

ہمچنان خشمش بچشم و ہمچنان کبرش بسر
مدعی عمرے بہ نیکان ماند اما نفع کو

ولہ ہمچنان عرششِ بپا و ہمچنان بادش بسر
پرتوِ نیکان نگیرد ہر کہ بنیادش بداست

انچہ بود از دیدہ ام حاصل بلا کے طرفہ بود
بند نعل ہموار را چون باد اندر دام بود

ولہ وانچہ آید از دلم این لحظہ رنج بیحد است
تربیت نا اہل را چون گردگان بر گنبد است

چہ مسیح و چہ خضر کشتہ تو
چرخ گر جان جہان جہان بخرد

کی سرِ زیستن دگر دارد
ابر گر آبِ زندگے بارد

بہر روزے پئے فلان بی فیض
نروسے تا غم دگر نخورسے

زنهار این خیالِ خام مپز　　هرگز از شاخِ بید بر نخورے

نبری هیچگاه کام از چرخ　　نخوری از چنار بے بر بر
باسبک مغز روز و شب مگذار　　بافر و مایه روزگار مبر

تفته هر شے بود بمیکده ام　　جُرم از کیست خود تو گر نخورے
شیخ و یک بوریا مشو نگسش　　گر نئے بوریا شکر نخورے

پیش ازین نیز بود کفر نوی　　بدعتِ تازه نه اکنون هست
غم آنحضرت از سرِ دین خاست　　پسرِ نوح با بدان بنشست

چند زینگونه گفتگو که مرا　　بو دیارے مرّوتش گم شد
آن بنے را چه شد که میگویند　　خاندانِ نبوّتش گم شد

شوخیش بین خنش چو پرسیدم　　کیم و چند باشم اندر بند
ته لب گفت اضطراب مکن　　سگِ اصحابِ کهف روزی چند

للہ الحمد آنکه عمر اورا　　نیمه اندر سرِ سر و دُم شد
از بدان جست و از خریت رست　　پئے نیکان گرفت و مردم شد

گر خواند گست خرد نمے باید مُرد　　یعنے که دگر غصه سنمے باید خورد
اے تفته بزرگ کار آید از خُرد　　دانی که چه گفت زال با رستمِ گُرد

باید دانست یکزمان فنا ز دُرد　　باید فهمید یکنفس بافت ز بُرد
گو نفس شود حقیر و بیچاره ترا　　دشمن نتوان حقیر و بیچاره شمرد

یک رباعے در تضمین استعانت

چشمم نتوان تفته تنک آب شمرد　　ور خود شمرے توان بسے پا افشرده

دیدم که بسے آب ز چشمه خُرد　　چون بیشتر آمد شتر و بار ببرد

مغز باشه نه پوست این کای دوست　　گویمت گرگ زاده گرگ شود
پدرِ خصم هم بود سبعے (درنده)　　عاقبت گرگ زاده گرگ شود

اے که بالست غیر و گوئے بین　　تا کجا آدمے بزرگ شود
آدمیت کجاست در حیوان　　گرچه با آدمے بزرگ شود

تیزی لطبع مدعی ار نیست شعر او　　کی کار میکند بدل ار سخن سپی
آری کلام سیف زبانی خلاف نیست　　شمشیر نیک ز آهنِ بد چون کند کسے

باشیم هرزه چون پے کارِ محال ما　　گرد دعبث چرا ز رهِ مستقیم کس
کودن بسعے کس نشود هیچگه حکیم　　ناکس بتربیت نشود ای حکیم کس

نبود گناهِ گریه گر از روی ضمیرِ دوست　　شد شسته و هنوز دلِ خصم صاف نیست
خود گو دگر چه آورد آبی بروی کار　　باران که در لطافتِ طبعش خلاف نیست

دهقانِ عشق اے گلِ تم ریخت متصل　　تخمِ محبّت بدلِ ما و بلهوس
زین دل بر ست داغ و ازان دل مپرس هیچ　　در باغ لاله روید و در شوره بوم خس

کجا از تیره بختی بهره آن را　　که در دل جز مه اختر نیارد
سرِ شیخ و خیالِ زلفِ معشوق　　زمینِ شوره سنبل بر نیارد

کسے کز سایهٔ او کس نیاسود　　تو اش اے تفته از لوم دگردان
باو راهِ خدا بیهوده منمائے　　درو تخمِ عمل ضائع مگردان

تو ای کز لطف بخشی می عدو را　　دگر گوئی که پروردن چنانیست
هنوز این را نمیدانی که آخر　　نکوئی با بدان کردن چنانست

اگر یک روز کام نفس دادم
غرض نیکی باو با همان سان

چه گویم تا چه دیگر روز گرد آن
که بدکردن بجای نیکمردان

ای چرخ چه آفرو چه تفته
بنگر که چسان نشسته دانیست

زینگونه عبث خیال بندی
بالای سرش زهوشمندی

آنگاه که آفتاب بر چرخ
از خال بجبهه مه من

میداشت علم زارجمندی
می تافت ستاره بلندی

درین مقام چه حاجت بگفتگو که شود
منم که دست تهی رافشانده ام بدو کون

عیان ز جبهه بنا گفته حال صورت حال
تونگری بدل ست ای تونگران نه بمال

شعر هر کس کجا پی تلقین
طبعزاد شبینهٔ من و بس

هر کرا پیر دستگیر بود
کودکی کو بعقل پیر بود

هر که چون طفل اشکم از خردی
پیش ارباب فن کهن باشد

ارض پیما و عرش گیر بود
نزد اهل خرد کبیر بود

رباعی

عمریست که او همه من و من همه اوست
گردون چه کند چو آنهم خوانند پیش

دیگر چه ز مغز گفتگو وچه ز پوست
دشمن چه زند چو مهربان باشد دوست

نه چون بمردم مردمان خورند قسم
توان به شادی خصم ای خدا مرا بخشید

به اشک خود که نه بستم کمر بخون کسی
توانم این که بنازارم اندرون کسی

فلانی از سخنم گرد درد تو خود بنگر
قبول کردم ازین پس غزل نخوانم لیک

بغیر من که ز در سخن بگنج در است
حسود را چه کنم کو ز خود برنج در است

ز فهم و دانش و ادراک دیگر چه بیان

جز این که طرفه نصیب من حزین رنجیست

منت ثنا کنم و تو باین نمط گوئی

بمیر تا برهی ای حسود کین رنجیست

اگر بیان توانیست چین کیم چه کنم
حسد بلاست بمرگ التجا برای حاسد

که مال و جاه عزیزان ز احتمام خست
که از مشقت او جز بمرگ نتوان رست

رتبه ات هر قدر فزاید حق
گر نخواهی زوال خویش تو خویش

تفته حسادت آنقدر کاهند
شور بختان بآرزو خواهند

تا چه بودم من و کنون چه شدم
توئی ای چرخ آنکه میخواهی

غیر حالم دگر کدام گواه
مقبلان را زوال نعمت و جاه

جویدا ز تفته خصم تیره دلی
کافتاب از کجا بیارد شب

وین نداند هنوز شبپره چشم
گر نه بیند بروز شبپره چشم

تنگی ظرف خود نگر اول
شیخ چون نیست خود ترا آن چشم

باز فرما شراب را چه گناه
چشمهٔ آفتاب را چه گناه

وسی بجاسی که بود و رستی
گفت یارم چه خواهی و گفتم

عاشقی با دو چشم گریه کنان
راست خواهی هزار چشم چنان

نامه ام همچو ریش تفته سفید
شیخ اگر می نمی تواند دید

روی بدخواه چون خضاب سیاه
کور بهتر که آفتاب سیاه

رست خط بر رخت ای خسرو خوبان و دلم
کاش در روز سلامت نکند بیدادی

بیند آن زلف بحالی که برو جان کاهد
هر که فریاد رس روز مصیبت خواهد

آنکه از بیم قیامت نپید اورا اول
گو ز بشبها فراغت بریاضت تن ده

وانکه از نام مصیبت نپزد او راهو
گو در ایام سلامت بجوانمردی کوش

بنواز آنکه تو آقای منی تا من و تو
ورنه من حلقه بگوش تو و فرماید شیخ
بگذرانیم بجائی که جهانی شنود
بندهٔ حلقه بگوش ار ننوازی برود

ایکه وی رو بنمودی و قرار از من رفت
زلف آشفتت این لحظه چه دارد لطف
دیکه شب چشم کشودی و دلم شد بیهوش
لطف کن لطف که بیگانه شود حلقه بگوش

همان به که نانت رعیت خورند
همان به که لشکر بجانت خرند
همان به که غم از رعیت بری
همان به که لشکر بجان پروری

تو سلطان و مژگان تو لشکری
ز من گفت ازین پیش هم سروری
چه خوش زحمت ار بهر لشکر بری
که سلطان بلشکر کند سروری

جور آغاز کرده ای تا
گر توئی جور پیشه ای سلطان
کی سر انجام جور میدانی
نکند جور پیشه سلطانی

تا کجا از تو بشنوم که چنین
تفته اینست پوست کنده سخن
نیست کار بزرگ چوپانی
که نیاید ز گرگ چوپانی

منم آن بیکس اوفتاده براه
دادخواهی که لب بناله کشود
توی آن ظالم از جفا خرسند
پادشاهی که طرح ظلم فگند

ایکه پرسی شهی چه کرد آیا
نه دل تفته را فگند ز پای
که دل تفته را ز پای فگند
پای دیوار ملک خویش بکند

هر عمل دارد جزا یعنی پس از اندک زمان
زود گردد زیردست او و بیند زور ستم
ولہ دل ستم میکرد بر جان و جگر چون شد ضعیف
بر زبردست ست اینجا پادشاه زیر دست
پادشاهی کو روا دارد ستم بر زیر دست
دیده هم شد دشمنش و ز دشمن آفت بر سرست

راست ست این هر شهی کو ظلم میدارد روا
دوستدارش روز سختی دشمن زورآورست

ولہ تفته مطلب هر کجا حاصل ولی با صدق دل
چون فراهم شد حواس خمسه از نفست چه باک
این نگویم در حرم میباش یا با من نشین
با رعیت صلح کن وز جنگ خصم ایمن نشین

ولہ گر تو شاهنشاه عادل بوده حرفم شنو
دل بدست آور رعیت را و زن بر قلب خصم
گر هزاران تخت و تاج و ملک حرفم خوشترست
زانکه شاهنشاه عادل را رعیت لشکرست

ولہ بر حال گدایان چه زنی خنده که این قوم
از گرسنگی جان تو بر لب نرسیدست
آرند بکف نان بمذاقی که نباید
ای سیر ترا نان جوین خوش ننماید

ولہ قربان خدای که ز مخلوق وی اینجا
گیرم نفرسید دل سخت تو بت ای شیخ
یک کعبه پرست ست و دگر محو کنشت ست
معشوق من ست آنکه بنزدیک تو زشت ست

ولہ ای آنکه بپرسی که فلان خسته کجا رفت
هر جا ز درت رفت عذاب ست و دی آری
نی ضغطه و نی سکته لبس ایست سخن صاف
حوران بهشتی را دوزخ بود اعراف

ولہ اکنون که نه بیرون نه درون بر در یارم
من خود چه بگویم که چسانم بچنین جای
بر سنگ درش خامه ام این نکته نوشت ست
از دوزخیان پرس که اعراف بهشت ست

عجباً دشمن با یار تکیه زن بر بستر
تشریح گرچه سود یعنی تا من
من در ره انتظار آفت بر سر
فرق ست میان آنکه یارش در بر

ولہ میکرد انکار تفته با من یکسر
عمری بسراغ راز ماندم دیدم
از عشق که من کجا و کو آن دلبر
تا آنکه دو چشم انتظارش بر در

ولہ لشب تو آئی و ابر آید و دگر همه دوست
درین هوس بگذشت آه وقت عیش و نشاط
بمن تو باشی و می باشد و دگر همه چیز
درین امید بسر شد دریغ عمر عزیز

نیامد او ز در و آمد آه جان بلبم — دگر کجا بلبم آه جانگداز آید
همیشه در دلم الوای این تمناها — که انچه در دلم ست از درم فراز آید

دلم ز بخت سیاه هم بحیرت و من هم — خموش باشم و گویم بلی چه فایده زان
بخود نبودم و او زلف عنبرین بکشاد — امید لبسته بر آید ولی چه فایده زان

وله

گذشت دلبر و گوید دلم مشو نومید — بعید نیست که عمر گذشته باز آید
به مصلحت شنوم این دروغ از او ورنه — امید نیست که عمر گذشته باز آید

وله

دور آخر رسید شکر خدا — ساقیا مژدهٔ بمست اجل
یعنی اکنون چه دیر در کوچ ست — کوس رحلت بکوفت دست اجل

وله

حسرت نظاره بعد ازین مزنید — قصهٔ گریه مختصر بکنید
عاقبت خاک میشود سر نیز — ای دو چشم وداع سر بکنید
غیر ازین دیگر این زمان چه کنید — یا دعا یا بکار رها نیرو
کار از دست میرود اکنون — ای کف دست ساعد و بازو
هر چه کردید پیش ازین کردید — بعد ازین این خوش ست اگر بکنید
یعنی از یکدگر بود رنجی — همه تودیع یکدگر بکنید

وله

دشمنی ها بکام خود کردم — ستمندی نداد فرصت نام
رحمت اکنون روا دگر کیست — بر من مستمند دشمن کام

وله

دشمنان نیستند قابل رحم — رحم بر من کنید اگر بکنید
چند بی یک نظر من و این حال — آخر ای دوستان نظر بکنید
کیست ناکامی مرا مانند — کیست نادانی مرا ثانی

عمرم آمد بسر بناکامی — روزگارم بشد بنادانی
میکنند عاقل از بلا حذری — عاقلان قصه مختصر بکنید
یعنی آن طفل بد بلاست از او — من نکردم شما حذر بکنید

ترا گفته خوانند حکمت پناه — کند کار بی حکمتی کی حکیم
شنیدم که ترسد ز تو خصم تو — ازان کز تو ترسد بترس ای حکیم
مکن تکیه بر قول او اعتماد — که خصمت همانست بی نام و ننگ
اگر با چنو صد برآئی بصلح — وگر با چنو صد برآئی بجنگ

دو قطعه بتضمین استعانت

نه بی هیبت ای دل گز و زلف او — تو آری بگستاخی اورا بچنگ
ازان مار بر پای راعی زند — که ترسد سرش را بکوبد بسنگ
چه شد گر عدو وقت عاجز شدن — نمود از جهالت تیغ تنگ
نه بینی که چون گربه عاجز شود — برآرد بچنگال چشم پلنگ

رباعیات

با آنکه عیوبم از هنر بیشتر اند — هر خرد و کلان بر بنده ام رشک برند
یعنی من خاک این در و گدای خلق — درویش و غنی بندهٔ این خاک درند
امروز جهانیان بحال دگرند — محتاج بنان و نفقه و در بدرند
دیگر چه ز اغنیا بگویم الوای — کانانکه غنی ترند محتاج ترند

کسیکه عذر جفا از من آنقدر ها خواست — کسیکه عهد وفا با من آنقدر ها بست
چه گویمت که چسانم فگند باز از پای — بها زوان توانا و قوت سر دست
تو و حمایت آن کج ادا و این تقصیر — رو است پنجهٔ مسکین ناتوان بشکست

نصیحتی مژهٔ خویش را برای خدا
خطاست پنجه مسکین ناتوان بشکست

برغم این که عیانست هر کسی اند
بمن تو شوخ نه بخشای و دگر گوی

نترسد آنکه ره نیکوئی نه پیماید
نترسد آنکه به بیچارگان نه بخشاید

تو آنکه گوییم از پا فتاد زلفم و کس
کسی که دست نگیر د فتاده را چه عجب

نپرسدش چه فتادت غریب واقعه هست
که گر ز پای درافتد کسش نگیرد دست

تمام اهل خرد متفق باین کاینجا
به بیش تفته غرض هست بدتر از دهقان

ورود هر یکی آخر همان که اول کاشت
هر آنکه تخم بدی کشت و چشم نیکی داشت

چه گو ییمت که بشعر اندر این جنون زده
ز فکر خویش سخن رانده و از دهان نگار

گراکر البتو د و عجا عجا دل ببست
دماغ بیهده بخت و خیال باطل ببست

بیاد هر چه تراو اجب است کن یعنی
بچشم گیر چیار او کام تفته بخش

دوباره نصفت کسری بیاد خلق بده
ز گوش پنبه برون آر و داد خلق بده

بنا امیدی من گر تراست خاطر خوش
اگر تو می نکنی لطف آن لطیف کند

بیک امید مرا نیستر طبع شادی هست
وگر تو می ندهی داور وز دادی هست

پی قتل یکدیگر این مردمان
عجب گر نباشد بهم اتفاق

همه دشنه اند و همه خنجر اند
بنی آدم اعضای یکدیگر اند

هر آنانکه دارند باهم نفاق
ندارند شاید ازین آگهی

چه بی آبرو و چه بیجوهر اند
که در آفرینش ز یک گوهر اند

اگر چشم کورست گوش ست کر
چه گویم که عضوی دگر چون شود

وگر جان فگارست دل بیقرار
چو عضوی بدرد آورد روزگار

مرو ورنه از رفتن تو بمن
همین می موئیم نه پیچد بخویش

رود حالتی تازه ای غمگسار
دگر عضوها را نماند قرار

مرا محنت این و دلم را غم آن
چه دانی لبفرها دو مجنون چه رفت

ترا با نشاط و طرب همدمی
تو کز محنت دیگران بیغمی

منم در ملال و توئی در نشاط
چه آدمی و ترا نام چیست

مرا وقت نزع و ترا خرمی
نشاید که نامت نهند آدمی

نه تو مهر سری نه ذره من هرگز
تو زبر دست و زیر دست منم

نه تو عرشی نه من زمین زنهار
ای زبر دست زیر دست آزار

ای لئیمی طبع تو بمثل
سرد تا چند باشد این مطبخ

و آتش خشم تو جهنم وار
گرم تا کی بماند این بازار

گویدت چند غنچه دل چو منی
تو نیائی اگر بکار جهان

عقده نگشایدت جهانداری
بچه کار آیدت جهانداری

هر غمی کز تو من خورم باری
همه مرد ند مردم از آزار

خوردنت به که مردم آزاری
مردنت به که مردم آزاری

این یکی آگه ز ماهی تا بماه
عابدی بیدار دیدم نیم شب

وان دگر غافل ز کار خود هنوز
ظالمی را خفته دیدم نیمروز

چشم خونخواری که اندر نهیبش
بود شب در خواب و خلقی منتظر

ولہ
خون خلقی بی تکلف خورده به
گفتم این فتنه هست خوابش برده به

گرچه در بیداری از نادیدنش
ولہ
روزی من خوار لیست و زار لیست

لیکن از فیض خیال او منم		آنکه خوابش بهتر از بیداریست
غیر گزوے خلق زارست اینهمه	وله	نے همین یک خاطرش افسرده به
آنچنان بد دل بنزع اندر نکو		آنچنان بد زندگانے مرده به
مائیم و بتان خوشتر ازین یکدم نیست	وله	عیشے ست عیان خوشتر ازین یکدم نیست
ابر ست و مے ست و گلشن ست و عید ست		ما را بجهان خوشتر ازین یکدم نیست
این دعوے منعم که دلم درهم نیست	وله	هرگز بر ما صحیح اے همدم نیست
مائیم و ز فیض باده سیر ملکوت		گر زنیک و بد اندیشه و از حس غم نیست
کس نیست که از تو تا ابد خرم نیست	وله	جز یکدل ناخوشم که خوش یکدم نیست
من چند زاد بار دوم در عالم		ای آنکه با قبال تو در عالم نیست
گفتی ببرم غیر دل خرم نیست	وله	گفتی در خاطرم نشان غم نیست
ای آنکه تو شاه و ما گدایان درت		گیرم که غمت نیست غم ما هم نیست
سحر بباغ من و چند خوشنوا بودیم	وله	سخن ز لاله و گل بر لب و ز حال ملال
چو رفت ذکر بر و بار سرو گفت بلند		قرار بر کف آزادگان نگیرد مال
چهار چیز فنا شد درین سرای سپنج	وله	وزان چهار نه بینی یکے به پانصد سال
نه رحم در دل ظالم نه مهر در دوران		نه صبر در دل عاشق نه آب در غربال
کشد آن سپاهے که پهلو تهی	وله	ز جنگ و نگردد بحال تباه
حلالش بود خوردن خون خویش		حرامش بود نعمت پادشاه
من از عقل جویم طرب دین بلا		که گویم منم عاشق غم پناه
دل از عشق خواهد غم و این عجب		که هنگام فرصت ندارد دستگاه

هنر را مشو خصم یعنی مناز		کمال هنر تا نیابی بجویش
سخن را مکن خوار یعنی مگوی		مجال سخن تا نه بینی ز پیش
تو در تبه پیش ای دل خموش		بود نوش نوش و بود نیش نیش
هر جا جتے و مگو جز تکے		به بیهوده گفتن مبر قدر خویش
هر که باشد خال روے زنگیان در چشم عام	وله	چون نماید روی ماه و در روشنائی چون دهد
پیش روئے همچو مهر تست ماه هرزه سوز		ابلهی کو روز روشن شمع کافورے نهد
دل که سوز و داغ زرین محل پیش رخت	وله	بینی او را در شب هجر از غم آن داغ داغ
یعنی آن ابله که حال او ست روشن همچو روز		ز رو د بینی کش بشب روغن نباشد در چراغ
چه گویم از روش چرخ کان ترا دیگر		جز اینکه بر کرم خویش ناز نتوان کرد
اگرچه لعل و دُر ای چشم پیش تست بسی		بروی خود در طماع باز نتوان کرد
چو گ بمیت که لبم را بشکوه ات بکشای		تو هم بگو که سخن را دراز نتوان کرد
دری چنین نتوان باز کرد کای نادان		چو باز شد بدرشتی فراز نتوان کرد

یک قطعه در تضمین استعانت

ای که پرسے چرا چو تفته بسے	بهر بوسے بزور گرد آیند
کس نه بیند که تشنگان حجاز	بر لب آب شور گرد آیند
بسکه مقصود خویش میجوید	از همه چیز عاشق مسکین
جوی شیر از برای فرهاد ست	هر کجا چشمه بود شیرین
تو نه آنے که بهر دیدن تو	نه دل و جان ز دور گرد آیند
پرے و حور حیرت اند و زند	مردم و مرغ و مور گرد آیند

نثار سپاهی توان کرد گنج
سپاهی کند گنج شاهان خراب

توان داشت رنج از سپاهی دریغ
چو دارند گنج از سپاهی دریغ

چه خوش گفت خال تو ابروت
وسی گر نگویند احسنت نیز

ولہ
که فخر سپاهی ست مردن به تیغ
دریغ آیدش دست بردن به تیغ

سپاهی گر او را نداری عزیز
چه زحمت کشد از غنیم درشت

سپاهی گر او را کنی خار و زار
چه مردی کند در صف کارزار

بده تیغی از سرمه و دست چشم
وگرنه ازان ترک گیرے چه کام

که چون تفته مقتول بینی هزار
که دستش تهی باشد و کار زار

چند پرسی که فلان اینهمه شهرت ز چه یافت
اینکه خواهی همه شاهان بدرت سر بنهند

ولہ
چند گوییم که بهمان چقدر زر بدهد
زر بده مرد سپاهی را تا سر بنهد

بود شاهی متردد نکهے و سپاه
مصلحت آنکه دهی زر بسپاهی یکسر

ولہ
دشمن شاه من این گفتم و رفتم کاندم
وگرش زر ندهی سر ننهد در عالم

رباعیات
رفتند و چه خوش نقش صفت بنشستند
رفتند و چه خوش زعاقبت حرف زدند

رفتند و چه خوش بمعرفت بنشستند
آنانکه بکنج عافیت بنشستند

جمعی که به بی تعلقی پیوستند
از پای طلب کشیده‌اند و در طمع

در مذهب تفته از بلا وارستند
دندان سگ و دهان مردم بستند

جای دو سه شعر گو بهم بنشستند
با مصلحتی که تفته سیداند و بس

از هر طرفی چو حرف گیران جستند
کاغذ بدریدند و قلم بشکستند

آن قوم که یکدل تجرد بستند
چون تفته بجنید منفعت پیوستند

از طعنه و تشنیع کسان برهیند
ند دست و زبان چو فگاران ستند

بهر چه کار ندارد کسے چرا پی آن
شهنشهی نه تمنا مراست تا گوییم

بهرزه افتد و هم شور و هم شغف دارد
همای بر سر مرغان ازان شرف دارد

همای فدای هما جان من خوشا طائر
همین زسایه نه درویش را کند سلطان

ولہ
بر آسمان پرد و طائرے نیاز ارد
که استخوان خورد و طائرے نیازارد

ازین خود چیست طف مذهب او
همان خام ست همچون مذهب خویش

که در هر حال گبر آتش فروزد
اگر صد سال گبر آتش فروزد

حکایت سیاه‌گوش

مرا این آتش خشم ست وای غیر
سمندر تا دو صد سال و جز او کس

تو پرسی کس چسان آتش فروزد
اگر یک دم درو افتد بسوزد

هر چند بعیش مالبود تازه بهار
ما از سر آرزو گذشتیم و هوس

رباعیات
از آمدن تو اے سراپا گلزار
تو بر سر قدر خویشتن باش و وقار

گر غیر ببازی و ظرافت شده خوار
غیر ست ندیم و خوار سے غیر عیان

ولہ
ای تفته بیا ترا این هر دو چه کار
بازی و ظرافت به ندیمان بگذار

حکایت یکی از ندیمان

دل غم همه گفت و کس ندانست که کیست
بس ناله کشید و کس نپرسید چه شد

رباعیات
رسوا شده صفت و کس ندانست که کیست
بس گرسنه خفت و کس ندانست که کیست

از حالت تفته ما چه گوییم که چیست
تنها نه همین دلش بجان آمد و مرد

ولہ
صد مرتبه مرگ به ازین بدتر زیست
بس جان بلب آمد که بر و کس نگریست

یک قطعه بتضمین استغاثت

من از آئینه دیدن کردمش منع
که گفت او با یکی از روے سختی

به بین آن بی حمیت را که هرگز
نخواهد دید روی نیکبختی

بیا ای تفته با من تا ترا من
فتد فردا بمشکل آنکه امروز
نمایم اختلاف جان و تن را
تن آسانی گزیند خویشتن را

چو زاهد گوشهٔ بگرفت گفتم
ره مکر و دغا گیرد پی نام
چه کس باشد بتر زان کز شور بختی
زن و فرزند بگذارد به سختی

کس نرنجد از آن سرا پا جان
کس نخواهد جدای از سلطان
کس نگیرد خبر ازین دل ریش
کس نیاید بخانهٔ درویش

تفته درویش باش و همچو شهان
تا نگوید ترا کس از عمال
داد آسایش و فراغ بده
که خراج زمین و باغ بده

گوش کن گویم آنچه زشت و اقبال
یا بتفتیش عیش هرزه مگرد
فارغ از بحث حال و ماضی شو
یا بتشویش غصه راضی شو

دل منه بر عمل که مذموم ست
یا بدل بنه ز خیال مبند
گوش بر حرفم ای الاغ بنه
یا جگر بند پیش زاغ بنه

بر سمت گر من از ره یاری
تفته بهر خدا مگو جز راست
یا بتی سرو قد سری که تراست
راستی موجب رضای خداست

از قد ابروش خوبتر دانست
کجروی ره کجا بجائی برد
دل شنیدم که گم شد از ره راست
کس ندیدم که گم شد از ره راست

زمانه داشت بمن نیز پیش ازین عملی
عمل بگفتهٔ من کن عمل مخواه و دگر
ولہ
ازین معامله دارم کما هی آگاهی
مکن فراخ روی در عمل اگر خواهی

اگر عمل کنی ای تفته اختیار مکن
نه وقت جاه تو باشد بیان دوست فراخ
ولی چنانکه کنند اهل دانش و فرهنگ
که روز رفع تو گردد مجال دشمن تنگ

ولہ
مگو که روز قیامت رسید اینک و من
تو آن نه که رسد تفته از تو رنج بکس
هنوز آن ننمودم کز و برایم پاک
تو پاک باش و مداری برادر از کس باک

ولہ
تو تفته دوش بجای رسیدهٔ و کنون
اگر ترا بصفا کاری خود ست آن ناز
بگویمت که ببین مردم اندر پی جنگ
زنند جامهٔ ناپاک گازران بر سنگ

و راهت می نمایم تفته در هجر
بدشت اندر تماشا چند در جنبا
ازینها هرچه گیری اختیار است
بدریا در منافع بیشمار است

بیا ای تفته بهر سیر اشکم
ولی این پند هم کم از گهر نیست
که در روی طرفه دُر آبدار است
اگر خواهی سلامت بر کنار ست

دوستی دیگر خوش آمد دیگر ست
میزنندت گرچه لاف دوستی
طرح این الوان هر کس فگند
دوست مشمار آنکه در نعمت زنند

ای برادر اینهمه یاران وقت
هرگز از ایشان نمی باید شنید
با تو تا وقت گهر افشاندگی
لاف یاری و برادر خواندگی

من ز پا افتادهٔ و دشمن بمن
شرم بادت زینکه گوئی دوستم
طعنه زن و ز طعنه شهر تکو بکوست
دوست آن باشد که گیرد دست دوست

چند پرسی این که حال تست چون
ای فدای زلف و چشمت صد چو من
وین که چون ماندی بعاشق خواندگی
در پریشان حالی و درماندگی

ولہ
کشاد کار تو ای تفته گر ز لف کسیست
ببین که شانه خود اینک چه میگشاید کار

زعمر رفته مخور حیف و جان لغصه مده   زکار بسته منیندیش و دل شکسته مدار

ولہ

من و نظارهٔ حسنی که هر نفس آنرا   بیک ادای نهانی هزار باریکیست
مسی نشان دهد آن لعل روح پرور را   که آب چشمهٔ حیوان درون تاریکیست

یک رباعی بتضمین ستعانت

ای کوهکن اگرچه هر دمت آزارد   بر سر غم تازه هر زمانت آرد
منشین ترش از گردش ایام که صبر   تلخ است ولیکن بر شیرین دارد
در انجا همتش نیست کس دستگیر   در ینجا زپا چون کسی اوفتاد
چه گویم چه آید بلا بر سرش   بقهر خدا چون کسی اوفتاد
تو ای آنکه گوئے کنون منزلت   فلان را چه خویش و برادر نهند
اگر روزگارش در آرد ز پاے   همه عالمش پاے بر سر نهند
کسی کو در ادبار گردید خوار   وزان خواری ایام پیشش گرفت
بهیچش نگیرند یاران ولے   چو بینند کاقبال دستش گرفت
کس از خود معظم بود این کسان   به ادبار نامش محقر نهند
ور اقبال بازش معظم کنند   ستایش کنان دست بر بر نهند

ولہ

روزی برای دیدن انداز گریه ام   آمد رقیب پیشم و این خواند چند بار
یا من ز رشک خواجه شوم غرق سر بسر   یا در بهر دو دست کند خواجه در کنار
در بحر فکر شعر زند تفته غوطهٔ   وین لطف تو که گویم ای شوخ پخته کار
یا مردم آورند بکف زود در مراد   یا هیچ روزی فگندش مرده بر کنار
تو و آن فعل بد اکنون چه حاصل   گئے از ناله محشر چند بر پا

نفهمید

نفهمیدی که پای تو در گلو طوق   ندانستی که بینی بند بر پا
چرا رفتی پی نظارهٔ او   چرا کردی رهٔ عقل الفلان گم
ندیدی میل در چشمت کشیدند   چو در گوشت نیامد پند مردم
تو و این مایه جرأت تا چه تو   شنیدستم نیارے طاقت نیش
بمژگانش مبین ای تفته زنهار   دگر ره گر نداری طاقت نیش
نه بر هر شخص بر خود کن تلطف   نه بر هر بنده بر خود کن ترحم
منه پا در دهان مار و دیگر   مکن انگشت در سوراخ کژدم

حکایت بخشی از درویشان

پاس میر و وزیر و سلطان چیست   من و درویش پای بد امان را
در درویش تو بود محسود   در میر و وزیر و سلطان را
اینکه داری سر دگر برگرد   گوش کن گوش هرچه گویم من
بی تعارف مرو به بزم کسے   بے وسیلت مگرد پیرامن
نفس سگ یافتم حسد دربان   بر در دل شدم چو صبر شکیب
غرض انجا بمن چها کردند   سگ و دربان چو یافتند غریب
داد ازین ظلم آه ازین بیداد   چون شدم من صباح در گلشن
باغبان جست و خار سر بکشید   این گریبان گرفت آن دامن
اینگونه ترحمت نه از دل   رحم آر که بندهٔ کمینم
شاها من و همنشینی تو   بگذار که بندهٔ کمینم
چندین دل و این سخن که خیزم   یا در صف بندگان نشینم
من خاستم از سر تکلف   تا در صف بندگان نشینم

تا چند بخلوتم نخوانی
من بر سر و چشم ما نشینیم
تا چند در انجمن نشینی
گر بر سر و چشم من نشینی

حرفت شنوم که حرف اعجاز
خطت بوسم که خط ایمان
شرمت نگرم که شرمگینی
نازت بکشم که نازنینی

نه آن نگاه نه آن عاطفت نه آن شفقت
چه سر زد از من درویش اسنح الاخلاص
نه آن خطاب نه آن مرحمت نه آن اکرام
چه جرم دید خداوند سابق الانعام

هر آنکه داشت ازین پیش حرمت از حد بیش
کجا روم که بپرسم خدای را چه شدش
کنونم آه ازان بیش خوار میدارد
که بنده در نظر خویش خوار میدارد

دگر کدام که مرغ آورد ز بیضه برون
خدای راست میسر هر آنچه در کار است
دگر کدام که سیمرغ پرورد در قاف
خدای راست مسلم بزرگی و الطاف

چه گویمت که من مجرم قدح کش را
فدای مرحمت آن رحیم از ته دل
چه جاست جرم و چها کامگار میدارد
که جرم بیند و نان برقرار میدارد

یک قطعه بتضمین استعانت

چو آمدم من مشتاق بهر دیدارت
چو کعبه قبلهٔ حاجت شد از دیار بعید
ز دور بر مفگن ای بت ستمگر سنگ
روند خلق بدیدارش از بسی فرسنگ

فغان ز طبع تو و فهم و رای تو یعنی
من و هزار چو من زیر بار کوه غمت
بر آنکه کرد فغانی جفا نباید کرد
ترا تحمل امثال ما بباید کرد

تو ای کریم چنانی که وقت افشاندن
بسختی ار طلبد چیزی از تو تفته مرنج
بوند لعل و جواهر بر تو یکسر سنگ
که هیچکس نزند بر درخت بی بر سنگ

بیادروی

بیا و روی خود بنما بمن جلد
نیار آمد دل از تقریر باطل
بیا و زلف خود بگشا بر من زود
نیاساید مشام از طبلهٔ عود

تو ای کز ناز گوی زلف بر کف
بجز سودای زلفت چیست در وی
دلت را الفت سودائی که گوید
بر آتش نه که چون عنبر ببوید

دو حرفی گویمت ای الفته بشنو
سترگی شایدت در بندگی باش
وزان پس همچو مه رخشندگی کن
بزرگی بایدت بخشندگی کن

بظلم ار نام خواهی بر زمین ریز
فلان یعنی بهار باغ شیراز
سر از تیغم بحکم آن که گوید
که تا دانه نیفشانی نروید

منم محروم وصل از تو ممنون
بخاصان ای فدای بخششت چه
خدا بخش و نبی بخش و میان بخش
اگر گنجی کنی بر عامیان بخش

ببخش ای دل بجان و سینه و سر
رود از پیش تو گنجی و آنجا
دگر داغی که در وی هست و رنجی
رسد مر هر گدائی را برنجی

خوری تا چند غم در خواهش زر
ز خجلت تا شود روی تو خود زر
دهی تا چند جان بر یک جوی سیم
چرا نستانی از هر یک جوی سیم

بود هر شعر گنجی ای تهیدست
نه چون آموزی از من گفتن شعر
چه داند قدر او هر باد سنجی
که گرد آید ترا هر روز گنجی

آن کس بجا نماند که زر داشت جا بجا دل
ای ممسک از زر تو چه حاصل حیات را
وان شخص خاک شد که چهل خانه گنج داشت
قارون هلاک شد که چهل خانه گنج داشت

مرد آنکه بود زنده و میرد هر آنکه هست
لیک ای دل آن نمرد که نام نکو گذاشت

باید ز شرم نام بدِ خویش مردنت
نوشیروان نمرد که نام نکو گذاشت

چها بحالِ دهاقین و ده نبیدادی
اگر ز کشت دهاقین شه آورد برگی

چها بجان رعیت رسد نه آسیبی
اگر ز باغ رعیت ملک خورد سیبی

شهی که در چمنِ تازه بهر خیمه ظلم
در آورند کنیزان او نهال از پای

ز سرو چوب طمع دارد و ز سنبل میخ
بر آورند غلامانِ او درخت از بیخ

چه شهرها که نگردد ز بیم آن ویران
هزار بیضه بدزدند پست آن سپاه عتق

چو شاه بردهِ ویران ستم روا دارد
به نیم بیضه که سلطان ستم روا دارد

دلِ دو نیم من آن ماه خست و هر عضو
بلی چو مفت بر دشاه نیم بیضه مرغ

چها کشیده شب اغیار خنجرِ مریخ
زنند لشکریانش هزار مرغ بسیخ

طعنه بنالیدنِ من تا کجا
انچه کند ناله گرم بچرخ

وز اثرِ آن سخن ای ساده چند
آتش سوزان نکند بر سپند

زان درِ چون خلد بر وَنم مکش
تفته کجا سوی وند اسفی چرا

خود سوی دوزخ مرو انیست پند
انچه کند دودِ دلِ دردمند

داند که بتان چه چیز دارند
قربان تیسه ز شیخ صد خر

گوید که غم بتان چه چیز ست
مسکین خر اگر چه بی تمیز ست

ما را بسفر یکی غلام ست
چون کار همی کند پسند ست

کو در همه حال اشک ریز ست
چون بار همی برد عزیز ست

قربانِ خدا که کرد موجود
اسپان و شترانِ چالاک

میداشت بهر چه بنده اش کار
گاوان و خرانِ باربردار

ای آدمیان خصم مردم
صد بار و هزار بار بیشم

این جانورانِ باربردار
به ز آدمیانِ مردم آزار

ای لفته که و در چه خوابی
ممکن نبود نشاطِ درویش

زین فعل که میکنی تو پنهان
حاصل نشود رضای سلطان

اوصافِ بدِ تو ای فلانی
حق خاطرِ تو چگونه جوید

گویند همه بمن چه گویی
تا خاطرِ بندگان بجویی

خلق از تو بجان و تو پی رنج
با اینهمه رنج دادنِ خلق

راهی که خدای بر تو بخشد
خواهی که خدای بر تو بخشد

ای بیخبر انچه جز نکوی ست
آن کن که کسی نگوید ت بد

بد بوده تو در چه گفت نگویی
با خلق خدا ای کن نکویی

منم که سنگ ز سنگ تیم بکوه آب شود
منم بمنصب فرهادی اعدوالتی

منم که کوه ز دستم بلب فغان آرد
نه هر که قوت بازوی منصبی دارد

کسیکه میبرد از کفر جانب تقوی
بمعصیت ببرد رختِ خویش را بجهیم

کسیکه میشود از ظلم دشمن انصاف
بسلطنت بخورد مال مردمان بگزاف

تو گوی اگه همای من و چها نکنم
ز سایه شه نتوان ساختن همای صفت

درین خیال عبث خویش را نباید داشت
توان بحلق فرو بردن استخوان درشت

تو آن نه که حرام از حلال بشناسی
کنی تو معده پر از استخوانِ کس هر چند

درین معامله دارم ترا چگونه معاف
ولی شکم بدرد چون بگیرد اندر ناف

مالِ خود و هم مالِ ستم

چه داند ستمگار بد روزگار

حکایت مردم آزاری

بسی بر نیاید که پرسی چه شد
نماند ستمگار بد روزگار

بر آن بد که دور از نکوئی بود
نماند خود او و زمانی دراز
بر آن بد نکو لعنت کردگار
بماند بر و لعنت کردگار

بختیاری را سزاوار هما
تفته دیگر چاره نی تسلیم کن
بخت گو اما که بینی بختیار
ناسزائی را که بینی بختیار

نی همین دلدار شیرین کار را
همچو من دیوانه را نیز اسی جنون
بیدلان تسلیم کردند اختیار
عاقلان تسلیم کردند اختیار

عشق چون ناداد تو شکست از کجا
تفته بگذر از سر سرپنجگی
دیگر آری ناخن درنده تیز
چون نداری ناخن درنده تیز

در ستیز بیدین بود بسیار نقص
یعنی اکنون جز رقیبان کیست بد
ای فلان آن به که کم گیری ستیز
با بدان آن به که کم گیری ستیز

عقل گو مستیز با عشقم دگر
هر که با روئین تن آمد در جدال
زانکه میگویند بر جا گشت سرد
هر که با پولاد بازو پنجه کرد

این نمیگویم که وقت قتل من
دست نازک را بدرد نوف گند
خویشتن را تا کجا رنجه کرد
ساعد سیمین خود را رنجه کرد

بهر ظالم آید از گردون بلا
خصم اگر آمد پی غارتگری
کس چه داند کز چه خندد روزگار
باش تا دستش ببندد روزگار

هر که آرد در سرت بیوجه تاخت
او تش بنگر بکام دشمنان
گو فلک ناگاه از پایش در آر
پس بکام دوستان مغزش بر آر

حکایت یکی از ملوک را مرضی هائل بود

رباعی

وهم ست و گمان ترا که میگیری یاد
دل با که کند ز خوی زشتت شکوه
ناکرده گناه من بوت جهی که مباد
من پیش که آورم ز دستت فریاد

از چشم سیه مست تو میخواهم داد
در گویم از دست که خواهی دادم
وز ابروی پیوسته تو میخواهم داد
هم پیش تو از دست تو میخواهم داد

خوب دانم گفته سعدی هیچگاه
تا چه بیت است آنکه میگوئی هنوز
در سخن غیر از در معنی نسفت
همچنان در فکر این بیتم که گفت

ایکه پرسی حال دل مانند خلق
شوق دریا جوش دل بر گریه ام
پیل مستش دین گربقان قیل
پیلبانی بر لب دریای نیل

من همانم من همانم من همان
گر دسی از حال ضعیفم با خبر
گو میت چند ای فلانی حال مور
زیر پایت گر بدانی حال مور

گر ز بر دستی بپرس از زیردست
مور پامال تو هست احوال مور
تا برای تو شود بیدار دلیل
همچو حال تست زیر پای پیل

حکایت از بندگان عمرو لیث

ای بتو جانم فدا من کیم و صد چو من
گفتی اگر عاشقی سر بنه اینجا و رو
هر چه بگوئی در آن عذر و تامل کراست
هر چه رود بر سرم چون تو پسندی رواست

وله

حرف دگرگون ز دل شیوه عدو را بود
ای من و هر چیز من نذر خداوند ست
تا چه شنیدی ز من تا چه ظن اندیشه ام
بنده چه دعوی کند حکم خداوند راست

گفتم تفته صحرا است خصمت
چه گویم دیگرت بازی سر خویش
بصحرائی چه شهری را بود کار
چو گردی با کلوخ انداز پیکار

خدا چون شب پرستم کرد دیگر
کند سنگ بتان هم سر پرستی

سنم در سجدها و گویدم شیخ
سپر خود را بنادانی شکستی

سپر خود باش اگر هستی تو پرکار
چو تیغ افراختی بر فرق بدخواه
هدف خود شو اگر هستی تو پرفن
چو تیر انداختی بر روی دشمن

بود ای تفته انجام بدی بد
مدان بازیچه افگندن بکس تیغ
کند خود خسته آنرا که خستی
چنان دان کاندرا ماجش نشستی

یک قطعه بتضمین استعانت

حکایت ملک زوزن را

ایکه گوئی سخن خوب بمن باز آموز
صلح با دشمن اگر خواهی هر گه که ترا
ویکه گوئے عمل نیک مرا تلقین کن
ور قفا عیب کند در نظرش تحسین کن

امشب از بهر تو ربخ آنکه کشیدم دیدی
ایکه گوی چه کند غیر من و تو چه کنیم
وله چه بگویم دگر اندای پری و دے را
سخن آخر بدهن میگذرد موذی را

تفته گر هست نکونامی خویشت منظور
تا بآن لطف شود شاد و بخواند غزلت
وله لطف با خصم بد اندیش بر آئین کن
سخنش تلخ نخواهی دهنش شیرین کن

میدانی کیست خالق محترمی
آنرا که بجال تست هر لحظه نگاه
رباعیات می بینی کیست رازق محتشمی
آنرا که بجای تست هر دم کرمی

آنکو بکشایدت دل پر المے
شاد ش بکن ار شود بقرنے ناشاد
آنکو برهاندت ز رنجے و غمے
عذرش بنه ار کند بعمرے ستمے

ایکه گوی منم چنان بی نفس
دی که گوئی نیم ازین مخلوق
گر برندت حسد ز خلق مرنج
گر گزندت رسد ز خلق مرنج

تفته از خلق رنجه نتوان شد
دو سه روز ست این سرای سپنج

زانکه قول رسیدگان نیست
که نه راحت رسد ز خلق نه رنج

دی چه خوش گفت عارفے با من
کانچه پیش آیدت بکش یعنی
با مدادان خلاف دشمن و دوست
از خدادان خلاف دشمن و دوست

او تصرف کند بهر شے و باز
مائی غیر یم تفته هر دو یکے
چه تصرف بهر تصرف اوست
که دل هر دو در تصرف اوست

آنکه وی میگذشت با تو براه
ابروت گشت تفته را نه قره
این زمان از جهان همے گذرد
گرچه تیر از کمان همے گذرد

نه براه دگر براه رضا
غرض از هر کجا که آید تیر
چون نشانه نشیند اهل خرد
از کماندار بیند اهل خرد

حکایت یکی از ملوک عرب

تو ایکه پرسیم او مهربان تو چون شد
شود هر آئنه شام غمش صباح نشاط
برآمد از چه کنون مطلب تو خاطر خواه
دو بامداد گر آید کسے بخدمت شاه

کسیکه دل بد و چشم تو داد و زحمت دید
گر آن دو چشم نگردند رحم بر حالش
وله کند ز حسرت خود غمزه ترا آگاه
سوم هر آئنه در وی کند بلطف نگاه

مپرس اینکه چرا بهر درم نیاید غیر
بد اعتقادی اگر گشت از در تو نومید
وله مسوز ازین سخن ای دوست جان مخلص را
امیدهاست پرستندگان مخلص را

فتاده بر در میخانه تفته بود که صبح
رویدو مژده رسانید امیدواران را
وله قدح بکف صنمی شد دو چار او ناگاه
که نا امید نگردند ز آستان الهد

غیر ازین تفته چیست فرمائم
رو کمی گر ز کهتری نه سخن
سروری در قبول فرمان ست
مهتری در قبول فرمان ست

گرچه گویند در حقِ عشاق
من همین گفتم و همین گویم

شوقِ ایشان دلیل حرمان ست
ترک فرمان دلیل حرمان ست

سرو گوید منم غلام قدی
تفته جز راستی نیاید ازو

که قیامت بگلستان دارد
هر که سیمای راستان دارد

اگه گوئی فلان بجز یک جان
جانِ محزون در آستین نه همین

چه نثار از پی فلان دارد
سر خدمت بر آستان دارد

رباعیات

در خواب من آن زلف بصد کبر و منی
تنها نه دل مرا و تنها نه مرا
دوش آمد و گفتمش بصد خسته تنی
مارے تو که هر کرا به بینی بزنی

ولہ
چند انکه کنون مصیبت انجمنی
زاغی تو عدو که هر دلی راکاوی
صد چند ازان بیش بلای چمنی
یا بوم که هر کجا نشینی بکنی

ولہ
زین طرب نیست جز دل ماکس
آنکه از خویش میرود با ما

اگه گشتی نهانم و گوئی
این خطاب از تو میرود با خلق

که فلان نباید و فلان نرود
با خداوند غیب دان نرود

حرف بیجا مزن به همچو منی
تهمتِ نو منه بر اهل زمان

رنجه ناحق مشو ز جانِ حزین
زور مندی مکن بر اهل زمین

باید آخر خیال پست و بلند
بیگنه را مریز خون بزمین

که مرا انچه رایگان نرود
تا دعائی بر آسمان نرود

بند تیغ از کف که گشتی بسی
بیار اندکی رحم بر جانِ خویش

بترس از فغانِ شرربار خلق
حذر کن ز دودِ درونهای ریش

نفهمی که آخر قیامت شود
درونها کنی ریش و غافل ازین

ندانی که خون عاقبت سر کند
که ریش درون عاقبت سر کند

مبادا این که پرسد ز تو دیگری
بخون در مکش تا توانی سری

مبادا این که افتد بتو مشکلی
بهم بر مکن تا توانی دلی

نمیگویم این کانچه آرم بلب
خدا را مکن آنکه آهی کنم

دلی یا که جانی بهم برکند
که آهی جهانی بهم برکند

کنون که سوی عدم میروم بصد حسرت
نیامدے تو و بردم لب در امیدت

جز این چه گویمت ای دلبر سراپا ناز
چه سالهای فراوان چه عمرهای دراز

ولہ
پدر چو عمر صد و بیست سال خواهد خواست
مآل آنهمه دیگر جز این چه خواهد بود

برای ما لبِ ما همین بخواهد رفت
که خلق بر سر ما بر زمین بخواهد رفت

ولہ
دمی که مرد هزار آرزو و من گفتم
بحسرت عجبی نعره زو سکندر گفت

رود چگونه ز دل حسرتی که هست مرا
چنانکه دست بدست آمد است ملک بما

ولہ
ز من که بیدلم اینگونه بر لبت تا چند
کجا بدست تو آمد دلم که میگوئے

زبان زبان سخن ای نازنین بخواهد رفت
بدستهای دگر همچنین بخواهد رفت

من نفهمیدم انیکه گفتی کس
باز کس هیچکس نکرد طلب

با وفا خود نبود در عالم
یا وفا خود نبود در عالم

ایکه زنهار همچو تو بی رحم
یا سفر کرده بود رحم از دل

حق دگر کس درین زمانه نکرد
یا مگر کس درین زمانه نکرد

تفتہ از علم و فن چہ می پرسی
کس نیاموخت فن شعر از تو

گشتی آخر زہند تا لندن
کس نیاموخت علم تیر از من

ای دل اینجا کہ بنگرے زینہا
کہ ترا عاقبت زپا نفگند
کذا فیہ ۱۲

ہیچ کس رحم مشفقانہ نکرد
کہ مرا عاقبت نشانہ نکرد
کذا فیہ

ای زدرویشیم ترا نفرت
من بملکی رسیدہ ام کانجا

پادشہ کی بسان درویش ست
پادشہ پاسبان درویش ست

گر نہ بخشے شہا من و سخنی
شہ بچشم فقیر ہست حقیر

کہ شہی خود فدائے صولت اوست
گرچہ راتش بفر دولت اوست

گوسپند ارچہ آنچنان بنود
تو کہ ای عشق خواہیم خوردن

نا سزا خود سزای چوپان نیست
گوسپند از برای چوپان نیست

شاہ از بندہ تا چہ مے خواہد
گوسپندی و خدمت چوپان

بندہ را کے سر اطاعت اوست
بلکہ چوپان برای خدمت اوست

چند گوئی کہ با می و ساقی
چہ بود طرفہ ای حسود اگر

تفتہ زینگونہ چند بنشینی
یکی امروز کامران بینی

بین یکی مست و دیگرے ہشیار
مے یکے راز خوشدلے در جام

بین یکی شاہ و دیگرے درویش
دیگرے را دل از مجاہدہ ریش

انکہ گوئی بہرزہ بودن خویش
دل ما راغمی کہ عشقت داد

کسی افسوس تا کجا بخورد
روز کے چند باش تا بخورد

شکر للہ کہ مے گشم ساغر
امشب اندر چمن بنو گل خویش

خون دل حاسد فراق طلب
خاک مغز سر خیال اندیش

ولہ

ای خوشا این مقام و این جلسہ
ہست شاہے بمن ہر آنکہ نشست

مدعی گو بخاک رو ہر جاست
فرق شاہے و بندگے برخاست

ولہ

خندہ بر گور من امیرے زد
یک قلم خاست از من و او فرق

کہ ہم آمد بگور خود دلریش
چون قضائے نبشتہ آمد پیش

ولہ

ای کہ گوئے فلان فلان امروز
چہ تماشا کہ نایدت بنظر

چقدر ہا بزیست ناز کنند
باللہ از خاک مردہ باز کنند

نشنوی آنکہ از یکے و ہزار
ننمائی تمیز در بد و نیک

نکنی امتیاز در کم و بیش
نشناسی تونگر از درویش

رباعیات

خوش آنکہ قدح داشتہ پیوست بدست
برخیز دمے کہ طالعت ہست بکام

خوش آنکہ چمن ساختہ یکدست بدست
دریاب کنون کہ نعمتت ہست بدست

ولہ

ای آنکہ حقت نقش درم بست بدست
لطفے کرمے و عبرتے نیز دمے

مے باید ہر چہ یکسرت ہست بدست
کین دولت و ملک میرود دست بدست

چقدر بودے سخن پرور
گر نبودی سر وصال و فراق

چقدر بودمی معانی سنج
گر نبودی خیال راحت و رنج

گر خداوندگار ارض و سما
سر شہ در زمین فرو رفتی

انچہ باید نمود ننمودے
پای درویش بر فلک بودے

گفتمی شہ پسند این یکحرف
شہ نتر سیدے از وزیر ای وای

گر وزیری زمن نرنجیدی
گر وزیر از خدا بترسیدے

شنیع مرد و لب همینش ماند
ازگدا چون ملک شدی اما
که مرا کاشی رتبه افزودی
همچنان کز ملک ملک بودی

رباعیات
عمریست که آخر همه کس را بگذشت
ایام فنا چو روز بد آمد پیش
ما خود چه بگوییم چه بر ما بگذشت
دوران بقا چو باد صحرا بگذشت

وله
اندوه و نشاط و پست و بالا بگذشت
روز و شب و صبح و شام گردید بسر
هجران و وصال دوی و فردا بگذشت
تلخی و خوشی و زشت و زیبا بگذشت

وله
ما و این رتبه خوشش تلطفها کرد
دانست جفا چو که جفا از ما بود
کشت و دگر این لطف نهان پیدا کرد
پنداشت ستمگر که ستم بر ما کرد

وله
کردانچه زجور ناوک آسا بگذشت
نگذشت زخون ما و خونی که بریخت
الا جورش کز و سخنها بگذشت
بر گردن او بماند و بر ما بگذشت

حکایت وزرای نوشیروان

وله
اگر گوید بقتل بیگناهی
به پیش رای من باشد گناهی
خلاف آن نه شایان رای جستن
خلاف رای سلطان رای جستن

وله
شنو پندم روا از پند مردم
گرستن تفته پیش او باین رنگ
نه در هر کیش باشد دست شستن
بخون خویش باشد دست شستن

وله
دروغ مصلحت آمیز خوب ست
که گوید در شب ای شه مهر نبود
مگوبی مصلحت حرف تو آیین
اگر شه روز را گوید شب ست این

وله
اگر چه ای فلان در روز روشن
چو باید دید آن روی غوسی آلود
نمی باشند بیشک ماه و پروین
بباید گفت اینک ماه و پروین

مکن رو که رد تو نبود قبول
بخود هر چه کس راست پیش آورد

خور آنرا و دریاب کین خون ماست
غریبی گورت ماست پیش آورد

وله
زهی میزبان و زهی همتش
زهی سفره چیدن زهی میهمان
زهی شب زهی خانه بیفروغ
دو پیمانه آب ست و یک چمچه دوغ

وله
ندانی همانا که من کیستم
گرت مهربان گفتم از جام
همان یاوه گوی و همان باد سنج
گر از بنده لغوی شنیدی مرنج

گر فتم که خواندم ترا باوفا
جهاندیده ام ونگه گویم عیانست
مه من دروغ مراکی فروغ
جهان دیده بسیار گوید دروغ

من بسی آزمودم ایشان را
دو سه حرفم بگوش جان بشنو
دشمنانند و جمله عیاری
تا دل دوستان بدست آری

ای پسر غیر ازین که میگویم
می زمانی که بنگری ارزان
چشم بر سیفروش دوخته به
بوستان پدر فروخته به

تا کجا آرزو بماند خام
آخرای ناله کوششی جهدی
جگر و سینه و دل و جان را
پختن دیگ نیک خواهان را

گر تو پروانه طینتی ای دل
وگر آن شمع در سرای تو نیست
شمع کام تو بر فروخته به
هر چه رخت سرایست سوخته به

تفته بنشین خمش که گفت ترا
گر ترا هست صلح کل مذهب
با بد و نیک جنگجویی کن
با بد اندیش هم نکویی کن

تفته چیزیست مصلحت بینی
نفس براند کیست گر قانع
که بد و خویش را فروخته به
دهن سگ بلقمه دوخته به

تا چه خواهند دید در کعبه
دانی آن کیست کو نه بیند هیچ

چیست آهنگ دشمنان خدا
دیدهٔ تنگ دشمنانِ خدا

دی خدا دوستی چه گفت خوشم
کان که کافر بود دل و جگرش

که دل دشمنانش سوخته به
بسنانِ اجل بدوخته به

[illegible]

بجز عشق انچه گفتند و بگویند
هر انکو بر زلیخا حرف گیرد

بود دستان بنزد یک خردمند
نه مرد است آن بنزد یک خردمند

چه سود از جنگ عشق آخر خردرا
چه باشد الغرض مورِ ضعیفی

جز این کش بنجیر دهر کس بگوید
که با پیل دمان پیکار جوید

خوش آن ساعت که کس از نا کس و کس
چو ذکر از تفته رفت این گفت و شد شاد

سخن راندی و رفتی سوی تحقیق
بلی مرد آنکس ست از روی تحقیق

نه مردِ خشمگین مرد ست یعنی
بمن خشم از نگیری هست مرد آن

چها غز و چها پیکار جوید
که چون خشم آیدش باطل نگوید

[illegible]

تا توانی بغیر عیب مپوش
تا توانی بخون کس مخروش

تا توانی بغیر سیم مپاش
تا توانی درون کس مخراش

هوس عشق آن گلِ نوخط
اندرین راه پا منه زنهار

ای دل از چو تو ئی خطا باشد
کاندرین راه خارها باشد

تفته هر چند بادشاه نهٔ
کام محتاج نامراد بخش

هر چه ممکن ازان دریغ مدار
کارِ درویش مستمند بر آر

نکنی حاجت کس ایکه روا
حاجتِ تو چسان روا باشد

گر نیائی بکارِ کس حیف ست
که ترا نیز کارها باشد

حکایت دو برادر

پی زر شو دایکه دست دراز
ندانی که بهتر بود از چه چیز

کجا نی و دارے چه اندر ضمیر
بدست آهک تفته کردن خمیر

من اے تفته از رستی نگذرم
بهر حال دست دعا بر خدا

شنو یا برو یا بجان ما بمیر
به از دست بر سینه پیش امیر

شوق بایوان و بدیوان بسے
سیم شتربار دران خرج گشت

داشتم و خستم باین حرف شد
عمر گرانمایه درین صرف شد

زین که بدل خون و لب خاک نیست
تا چه کنم فکر و چه سازم علاج

بی خورش و پوششم اینهم چها
تا چه خورم صیف و چه پوشم شتا

[illegible]

ای طمع زشت بهر یک مچسپ
ای دل بے صبر باندک گرای

ای هوسِ شوخ بهر جا متاز
ای شکمِ خیره بنانے بساز

سرو صفت باید آزاد ماند
تا نشوی پست بچشم همه

تفته نمط شاید انداز ها
تا نکنی پشت بخدمت دوتا

زبسکه مردن او پیشتر زمانیکوست
بمرد نفس و نگوئیم ما سرِ نعشش

کز و نصیب بجز کلفتِ نهانی نیست
اگر بمرد عدو جای شادمانی نیست

توانگه گوئیم امروز زیست چون خضر
بزیر تیغ تو این گفت و داد جان خود خضر

چه مایه حظِ نهانی ز زندگانی نیست
که زندگانی ما نیز جاودانی نیست

نگوئیم اینکه بر قتلم میان بند
مرا کوشش درو کار فضول ست

چو میدانم که شست آخر شاید
چو کارے بے فضولِ من بر آید

اگرچه پیش من از جمله خلاق
ولی او از خموشی چون نه حرف
زبان خویش از آن خوشتر که باید
مراد روی سخن گفتن نشاید

درانحالت که زین یک حرف مشهور
نیارم شیخ را چون زان زنخ باز
غمم آگهینم که نابینا و چاه است
اگر بینم که نابینا و چاه است

فغان زان کافر مشکل پسندی
اگر حرفی سرائم جرم یکسر
که پیش دین و آیینم گناه است
اگر خاموش بنشینم گناه است

منم دانشور و گردد ز تقدیر
چه خوش بودی به پیش دانش من
زیانی روزیم خواهم چو سودی
اگر روزی بدانش برفزودی

اگر سیماند عاشق زو هم شاد
دگر می برد دانا زان دهن کام
غمین زو بلهوس دیگر نبودی
ز نادان تنگ روزی تر نبودی

جز او این رمز را دیگر که فهمد
که دانا اینچنین بی رزق باشد
جز او آن راز را دیگر که داند
بنادان آنچنان روزی رساند

چو نادانی بوی گفت آنچه زلفت
گرفت آیینه و پرسید آن چه لیست
که در وی دل خیان حیران بماند
که دانا اندر آن حیران بماند

اینقدر پیش آن رحیم و کریم
بخت و دولت اگر تراست ممتاز
کار دانی هم ای فلانی نیست
بخت و دولت بکاردانی نیست

اینکه ادبارم از تو روزی گشت
دین که فرقم بر این زمین فرسود
جز باقبال خسروانی نیست
جز بتأیید آسمانی نیست

مردن تفته آنچنان نبود
چه غم ار بغصه مرده و رنج

کیمیا خود کجا که می گویی
کیمیاگر بغصه مرده و رنج

شب مستی چو گفتم آن مه را
خنده زد همچو جام و گفت بغیر
مست اندر قرابه یافته گنج
ابله اندر خرابه یافته گنج

آتش و آب در زمانه بسی ست
نه همین تفته اوفتاد و نه من
خاک و باد است در جهان بسیار
اوفتاد است در جهان بسیار

چه بهار ست اندرین گلشن
بی خرد بهره ور خرد و هیچ
چه تماشاست اندرین گلزار
بی تمیز ارجمند عاقل خوار

گهی خون گاه خوناب ست بر روی
مرا بر روی خود نازست وای شیخ
ازین چشم و فغان زین عیب جویی
تو گویی تا قیامت زشت رویی

کسی کو خویش را بهتر ز یوسف
بجز زشتی چه باشد آنچه او وا
تصور میکند از زشت خویی
برو ختم ست و بر یوسف نکویی

دی جانوری بشکل انسان
زاغی نه چنین کریه آواز
دیدم صفتش جز این چه دیگر
شخصی نه چنان کریه منظر

روی تو نکو چنان که تا حشر
خوی تو ولی نه آنچنان زشت
زان روی نکو خبر توان داد
کز زشتی او خبر توان داد

بنشست به پهلویم پلیدی
بوی دهنش چنان کز و داد
از ناز وی نعوذ بالله +
وانگه ببغلی نعوذ بالله

ای آنکه بخصم گفته بین
خصم از رخ تو چنان که باشد
یکبار بآفتاب مرداد
مردار بآفتاب مرداد

ایکه گوئی لب ماؤ لب تو تفتہ دریغ
عذر بپذیر و تو خود غور کن آنجا چه کند

چه کنم آه جز این چاره بلب جان چو رسد
تشنهٔ سوخته بر چشمهٔ حیوان چه رسد

غیر من عاشق جانباز که باشد ای غیر
چقدر جهد نماید چقدر زور آرد

وله
وین عیان هر که نه از دادن جان اندیشد
تو مپندار که از سیل دمان اندیشد

اضطراب ست بانسان که نیاید در شرح
من دل داده به بزم صنمانم گوئی

وله
اضطرار ست بان حد که نگنجد به بیان
ملحد گرسنه در خانهٔ خالی بر خوان

گر بود نعمت غم پیش نظر پاک از غیر
آری آن هست که هر لحظه خورد می زنهار

وله
نیست ممکن که دل از خوردن آن اندیشد
عقل باور نکند کز رمضان اندیشد

دل که افتاد از نظر افتاد
هر چه افتاد بزمین افتاد

ره بخوبان دگر کجا یابد
دست سلطان دگر کجا یابد

چون ترنجش فتاده در کف غیر
نیست ممکن که باز بردارم

گفتم از آبرو فتاده ترنج
چون بسرگین در او فتاده ترنج

من ز کاری نداشتن بلبش
مرده را لب بجوید آب حیات

رو بمن این چه گوئی ای بقال
تشنه را دل نخواهد آب زلال

نشود تفته هم پیالهٔ شیخ
یعنی آید بکار تشنه چسان

بسکه بشنید داستان سلنج
کوزه بگذشت بر دهان سلنج

نشنیدی و گفتمت صد بار
نه پسندد کسی که گفته دوست

که عدو را بدوستی مپسند
هرگز او را بدوستی مپسند

گر دلت کرد تفته قصد حرم
چه تبه رنگی بر غم من دیده

بارے او را بجاے من مپسند
که رود جاے ناپسندیده

نه تفته نادان بیاؤ دگر
کسی کو ندارد بجز دان کرم

بدان هر چه دانند اهل خرد
بزرگش نخوانند اهل خرد

بجز عمر چه بود بهر مردید
بهر نام زشت کسے زنهار

که آنرا بپایان بزشتی برد
که نام بزرگان بزشتی برد

تا چه لعل و گوهر و رخت و قماش
اینهمه پوچ ست چون ناید بکار

تا چه هوش و فکرت و فهم و خرد
اینهمه هیچ ست چون می بگذرد

بر گل و ریحان که پیش از هفته نیست
چیست اینها چون سے ماند بسے

خاطر خود از چه سے آرسے میار
بخت و تخت و امر و نهی و گیر و دار

تفته نبود هیچکس بے آرزو
کار قیس و کوهکن آسان مگیر

آرزوی تفتگان ضائع مکن
نام نیک رفتگان ضائع مکن

داد شعر سعدے و حافظ بده
جز به نیکی نام ایشان را مگیر

تفته شعرت را بود تا اعتبار
تا بماند نام نیکت یادگار

باب دوم

چه بگویم دران چهاپا بے
هر کجا خیر بر بلا یا بے

چه نویسم درین چهاپ بینے
هر کرا جامه پارسا بینے

تفته رند ست گو بباطن لیک
با خدا گیر و صبح خیز شمر

تو ز کف رسم ظاهری مگذار
پارسا دان و نیکمرد انگار

اے کہ گفتی چہ گفتیش از من
الغرض حرف مدعی مشنو
من خموشم دگر بیانش چیست
گر بدانی کہ در نهانش چیست

من اگر رند پارسایانم
اے کہ گوے تو می خورے پنهان
وله بمن رند ابلهانه چه کار
محتسب را درون خانه چه کار

من نه تنها نگفتنی گفتم
ایکه پرسی بمن چه آوردی
کانچه ناکردنی ست هم کردم
عذر تقصیر خدمت آوردم

اے خدا جز گنه ز من معلوم
چه کنم چون زنم ز طاعت دم
بعد ازین هر چه راسے عفو شعار
که ندارم بطاعت استظهار

دل گنهگار و دیده هم چه کنم
من ازین هر دو در عذاب انشگار
کین زمان از گناه توبه کنند
عاصیان از گناه توبه کنند

تفته تنها نه از نهایت شرم
عاشقان عار از طلب دارند
خستگان را ز مرهم ست انکار
عارفان از عبادت استغفار

گر بری ور بگیرای چشم و دل بر رہ گذارم
گر بگیری ور نگیری سیم و زر در آستینم
وله گر برانی ور بخوانی جان و ایمان بگذرانم
گر کشی ور جرم بخشی روی و سر بر آستانم

خواه خوردن خواه خفتن خواه مردن خواه رفتن
تفته را گفتن چه باید انچه گوئی بنده وارم
وله سر ز حکم تو نتابم چون یکی از عاشقانم
بنده را فرمان چه باشد هر چه فرمائی برانم

عزتم هیچ جا نشد حاصل
یافتم تا در تو سعدی گفت
دربدر گرچه خوار گردیدم
بر در کعبه سائلی دیدم

بود خود تفته با من و هیچم
شب نمیگفت و میگریستی خوش

حکایت درویشی را دیدم

حکایت

غلط است این که گفت بیخبرے
که همے گفت و میگریستی خوش

دل بسی نادم ای رحیم و کریم
دل نگوید که جرم من نبخش
همچنان حالم ای خبیر و قدیر
من نگویم که طاعتم بپذیر

اے که افگندیم درین پستی
نامه ام گرچه بس سیه است
سوے خود نیز گاه گاهم کش
قلم عفو بر گناهم کش

این همانجاست که مانانه یکی با دگریست
پرسیم ای که چه جنسی و کجامی باشی
وله گر یکے قوم غمینند دگر عیاشند
خلق در ملک خدا از همه جنسی باشند

سرزنش اینهمه با ما ز شما یعنی چه
عابدان لب مگشائید که ما با فعلیم
وله سر زند هر بد و نیکی که ز ما ما دانیم
صالحان غره مگیرید که ما رندانیم

من نه تنها پے قربانی خود سر بکفم
هر کسی آرزوئی دارد و چشمش بر هست
وله دل نه تنها بره شوق تو عیدی دارد
هر یکے را عملے هست و امیدی دارد

رفت شب گر ز نفع و ضرر تفته و آه
ما فقیریم درین شهر نه دکان داریم
وله ما برین حرف که او راند چها گریانیم
ما گدائیم درین ملک نه بازرگانیم

ایکه پرسی بعمر خویش ترا
هرچه با بادمی توان گفتن
چه مرادست هرزه می پویم
روی بر خاک عجز می گویم

اے که پرسے که از گلستانم
خاک در چشم دشمن من و تو
بتو بوئے و دادسے آید
هر سحر گه که بادے آید

چه سخن گفتم و چه شد اکنون
تو همانی که یاد من نکنی
بی زبانم چه غیر ازین سخنم
ایکه هرگز فرامشت نکنم

حکایت عبدالقادر گیلانی

نیست ترکِ ادب این یکحرف
ایکه پرسی خدای تو که بود

برلب از اتحاد مے آید
ہیچت از بندہ یاد مے آید

خدا را نگاہے کہ چون می فتد
چہ پرسے کہ راہی بجائے کہ برد

بحالِ غریبان نگاہِ خدا
شنیدم کہ مردانِ راہِ خدا

بیا ای عدو تا چہ داری گمان
کسانیکہ دارند خلقی فراخ

زنام عداوت ہمہ ہست ننگ
دل دشمنان ہم نکردند تنگ

توئی در نشاطِ جہان روز و شب
مرا کے مہیا شود آن نشاط

منم در مقامِ رضا صبح و شام
ترا کے میسر شود این مقام

تو در خیر و صلح ای زتو بر سرم
ترا کے رسد پایۂ خیر و صلح

بلا و جبہ ہر لحظہ باران سنگ
کہ با دوستانت خلافست و جنگ

آنکہ وے را سلیم میدانی
یعنی اینت درد کہ استاد ست

نیست وزوی دلِ من ست دو نیم
در برابر چو گوسپند سلیم

تفتہ من آگہم ز مردم دہر
در نظر سرنگون چو مردم نیک

تو بسے سادہ گر ترا چہ خبر
در قفا ہمچو گرگ مردم در

چقدر عیب مرا دوش بآن خوش وضعی
دانی آن کیست کہ با وش نہی جائے بخویش

یکی از بی ہنران پیش تو آورد و شمرد
ہر کہ عیبِ دگران پیش تو آورد و شمرد

عیب جوئی کہ برت یافت رہ از عادتِ خویش
گر یقین آوری از ما و گمانے نبری

ای فلان عیبِ توے پیش دگران خواہد برد
بے گمان عیبِ تو پیش دگران خواہد برد

شود فہم حیران لبِ ترجمان

بود عقل ہم گم کہ در جامہ کیست

چہ باید کسے انچہ در دل مراست

چہ دانند مردم کہ در جامہ کیست

تو بیند ابی اصلا ندانی ہنوز
زمن پرس لطفِ کلام مرا

بکاغذ چہ بود ست در نامہ چیست
نویسندہ داند کہ در نامہ چیست

گر بدل بشنوے زمن گویم
گرچہ نزدیک صاحبِ معنی

کہ چنان عارف و چنان دلق ست
صورتِ حال عارفان دلق ست

کاش خود ہم نداشتی غرضے
غرض اوصافِ او برت تا چند

عارفی را کہ طعنہ بر خلق ست
اینقدر بسکہ روی در خلق ست

کہ بپوشیدنِ تو طعنہ زند
پرنیان و حریر تفتہ ز تو

باش با ہوش و ہر چہ خواہی پوش
در عمل کوش و ہر چہ خواہی پوش

نتوان بود غافل از فردا
شہ بیاد حق و سپاہی نیز

چیست امروز و مشب و دی و دوش
تاج بر سر نہ و علم بر دوش

بود چندان نہ سہل کس بودن
یعنی از بہر بودن کس شرط

ترک کردم ستہ چیز و گشتم کس
ترک دنیا و شہوت ست و ہوس

ایکہ بر ترکِ جامہ می نازی
پارسائی ز رندیم آموز

نازش تست جرم نامہ و بس
پارسائی نہ ترکِ جامہ و بس

شعر ما را بنام خود برخوان
مرد میدان اگر نۂ اسے خصم

روز کے چند مرد باید بود
در قزا اگند مرد باید بود

تفتہ اند از مدعی معلوم
او کجا لطفِ شاہنامہ کجا

نہ بیان فی بدیع صرف نخود
بر مخنث سلاح جنگ چہ سود

شیخ یکره نیافت معنی خلق
گرد آلوده دامن تقوے

گرچه قرآن تمام از بر کرد
ناسزائے که خرقه در بر کرد

چند شرح خریت زاهد
روی از قبله آنکه گردانید

یعنی این لبس گم گویم ای سره مرد
جامهٔ کعبه را جل خر کرد

یزید ست ای مسلمانان یزید ست
تمامے قوم آخر گفت ملعون

بلا بر اهل بیت آنکس که آورد
چو از قومے یکے بیدانشے کرد

چرا زو تیشه بر سر بیستون زن
پریشان عقل شد چون یک زجمعی

چرا نمود زشت این کار به را
نه که را منزلت باشد نه مه را

یک قطعه بتضمین ستعانت

قدم زد زاهدے با مردم ده
نمے بینے که گاوے در علف زار

دگر گویم چه حال آن رنجده را
بیالاید همه گاوان ده را

نه تنها غم صبح ناگاه شب
بصد رنج افتاده چندین حلبی

دل من خراشیده در مجلسی
بیک ناتراشیده در مجلسے

ازین کز جهالت زند حرف سخت
بود خاطر اهل دل بس ملول

وزین کز فضولیست خندان سبے
برنجد دل هوشمندان بسے

بپویم بباغ و بجویم سراغ
اگر باغ خالی نگردد ز گل

بگوشم بعیش و بنوشم شراب
اگر بر که پر کنند از گلاب

چه خوش صبح من بود دم و چند تن
چو غیر آمد این گفت و تف زدم

بحوضے که بود آب وے خود گلاب
سگے در وے افتد کنند منجلاب

حکایت زاهدی مهمان پادشاهی

بتخانه و لطف آنچنان کش یابے
برگرد در هے که میسر دم من میرد

گزین ره به خارعشان بر تابے
ترسم نرسے بکعبه اے اعرابے

گو عشق تو اے دل برخ جانان ست
تا کعبه رسیدنت محال ست محال

میل تو بخال و خط فزونتر زان ست
کین ره که تو میروی بترکستان ست

آنکه گوید من این سرا پیر یوچ
نه از عیب آن مگر آگاه

وانکه لاقد من آن سرا پات
ای هنرها نهاده بر کف دست

اے که گوئی فلان سفله
جیب ها کرده پر ز لعل و گهر

چه ظریف و چه بوده اند دغل
عیب ها برگرفته زیر بغل

نقد فهم تو سخت ناسره است
یوسف من نه آنچنان یوسف

تو و شعرم شنیدلهای مغرور
تا چه خواهی خریدن اے مغرور

تفته دیدم منش نه درد نه داغ
چقدر میخرے پشیمانے

از دلے آه گیت بود به بغل
روز در ماندگے کبیم دغل

چه خوش گفت آنکه گفت آئینه بود
نه بیند تفته جز حق دین ستم بین

که حق داد از ازل هر مرد و زن را
نه بیند مدعے جز خویشتن را

حکایت یاد دارم که در ایام طفولیت متعبد بودم

نه خود گویم که من آن مع فلان این
که دارد دیده بیدار در پس

تو خود بین اے رفیق راستی کیش
که دارد دیده پندار در پیش

گناهت تفته گو باشد کبیره
نگنجد غیر مے در چشم تو هیچ

خم مے هر کجا بینے به بخشند
گرت چشم خدا بینے به بخشند

بچشم کم مبینی عاجزان را

چنین کالای خویش بین هیچ تا اندیش

گرت نیش بود چون نیش من
نه بینی هیچکس عاجزتر از خویش

کور ای حسود چشم تو آن آدمی منم
از یک هنر که داشته‌ام ز اختیار عشق
کاندر تمام آدمیان خوب منظر ست
شخصم بچشم عالمیان خوب منظر ست

با دیگران چه خبث کنم نسبت این از آن
گویند مردمان که فلانی فرشته خوست
من خود چنانم آه که شرمنده‌ام ز خویش
وز خبث باطنم سر خجلت فگنده پیش

بند استوار بود سببی انقباض را
دانی صفت که میکند و دل که میدهد
تا داغ تفته دید ازین نهاد رست خلق
طاؤس را بنقش و نگاری که هست خلق

وله
بوم ست و شوم هیش ز کران تا کران عیان
نفرین کنند و این غمش از اطوار بد بسی
طاؤس هست و خوبیش از حد فزون و بیش
تحسین کنند و او خجل از پای زشت خویش

وله
رحمی بحالم آرید و بس ما شیوه‌ی تحمل
می حاضر ست گوی و پس می نهی قدم
از خانه تا در آیی و پرهیز میکنی
دیدار می‌نمائی و پرهیز میکنی

وله
غیر ست و ما بر تو و هر دم ز هر نگاه
زین خود فروغی تو شود دل چون کباب
می میدهیش و آتش ما تیز میکنی
باز از خویش و آتش ما تیز میکنی

وله
ندیدی در لباس گریه یعقوب
چو از رنج فراق و درد و دوری
چه سر داد طفل اشک از بند
یکی پرسید از آن گم کرده فرزند

وله
فغان از شوخیش کاندر رهی دوش
چو من رفتم سخن را بس باین کرد
بکس میگفت دوستانهای دلبند
که ای روشن گهر پیر خردمند

بیا قربانت ای باد صبا گفت
منم از یوسف خود دور گو شنید
چه دیدی و چه حال من شنیدی
ز مصرش بوی پیراهن شنیدی

تو ای یعقوب اگر در هجر یوسف
چسان آزار گرگش گوش کردی
چنان محنت چنان زحمت کشیدی
چرا در چاه کنعانش ندیدی

بگفتم آه دیگر نه استی
بگفتم چون نهان گردی چنین زود
بگفت انداز ما از تو نهان ست
بگفت احوال ما برق جهان ست

چه گویم حال دل حیرانم از وی
دمی خوشنود و دیگر دم غمین ست
بگویم تا کیست یعنی همان ست
دمی پیدا و دیگر دم نهان ست

گه از شوق درش حال آنچنان ست
گهی بر خاک خواری افتم از عجز
گه اندر یاد با مش این چنینم
گهی بر طارم اعلی نشینم

چسان از چشم اهل دل نیفتم
گهی آن روی عرش آیم بپرواز
چسان ای تفته روز بد نه بینم
گهی بر پشت پای خود نه بینم

وله
نماندی کار او هرگز پریشان
نماندی حال او اصلا دگرگون
اگر عاشق باستقلال ماندی
اگر درویش بر یک حال ماندی

گدا آنگاه بودی شاه عالم
نیفشاندی بیکنان نقد جان
که بودی هر چه زو یکسر فشاندی
سر دست از دو عالم بر فشاندی

هستم از حال جهانی آگاه
رشک نزدیکتر از غیب بغیر
این نگویم خبر از من بمن ست
دوست نزدیکتر از من بمن ست

تا کجا گویم ای غیر بطنز
این عجب با کیست نیست ز خویش
که من خسته تن از وی دورم
وین عجبتر که من از وی دورم

حالم این و همه پرسند ز من
کیست آنکو که جفا کرد بتو +

چون روم از که بپوشم این راز
چه کنم با که توان گفت که او

آنکه اندر چمن ست و گوید
اندرون دل و دل زو محروم
از جوانان چمن مهجورم
در کنار من و من مهجورم

من بچه تقریب گشایم زبان
باز شوم چون متکلم با و
روی بمن گر نکند مستمع
فهم سخن گر نکند مستمع

بو که خمش گفتمش اکنون چو من
گفت اگر تفته توئی مستمع
مستمعی کیست دگر خود بگوی
قوت طبع از متکلم مجوی

تفته خموشست بسمع رضا
وسعت تقریر اگر بایدت
بشنوی از وی سخنی تا تو یار
فسحت میدان ارادت بیار

ایکه ندانی نکند زین ذقن
کی ز تو چوگان اجازت رسید
تفته سرگشته چرا گفتگوی
تا بزند مرد سخنگوی گوی

رحمی ای سنگدل بمن بی تو
دست بیچاره چند جامه درد
سختی از حد زیاده چند رود
پای مسکین پیاده چند رود

بر تو خندند چو که کعبه روان
زاهد این لبس زیار معصیت
دم ز طاعت زنی چه بدبختی
گر تحمل ستوه شد بختی

ایکه پرسی ندامت چه کسی
دیگر این لاغری بوی همدوش
مردی افتاده در رهی لاغر
تا شود جسم فربهی لاغر

آن نکورو که از جفای وی ست
غم خود را چو یافت شرح گفت
یکدل و صد هزار بدبختی
لاغری مرده باشد از سختی

بقیه

خوش ست گرد ره دوست را بمژگان رفت
خوش ست قیس صفت ترک کوی و برزن گفت
خوش ست در پی لیلی ز خارها بشگفت
خوش ست زیر مغیلان براه بادیه خفت

وله

ز رفتن تو بلی ترک جان بباید گفت
بروز گرچه تلی بحیله نتوان بود
چو نیست ما حصلی ترک جان بباید گفت
شب رحیل ولی ترک جان بباید گفت

وله

نیست ممکن که شوم رنجه و دارم کین هم
اگرم باز بمقتل برد آن طفل لوند
نبود امکان که کنم حیلهٔ و تابم سر تیز
اگرم زار بکشتن دهد آن یار عزیز

وله

سنم آن مست ز جان سیر که در وقت اخیر
تا نفهمی که در آن لحظه بترسم از مرگ
جز می و جام نه حرفی بزبانم باشد
تا نگوئی که در آن دم غم جانم باشد

وله

من نه آنم که دم فوت نماز و روزه
دوست آندم که کشد تیغ بفرق دشمن
گوئیم آن جرم چه و این چه گنه صادر شد
گوئیم از بندهٔ مسکین چه گنه صادر شد

وله

خامش آن خسته نشستست و نجود این گفتست
مشو از تفته دل آزرده مبادا گوید
که دگر قوانه بجز حرف زبانم باشد
که دل آزرده شد از من غم آنم باشد

وله

ایکه با من بیکدلی از دل دو حرفی گو نمیست
چون شوی مغلوب همت از خدای پاک خواه
یاد میدار و مبادا این هر دو را یکسر بده
چون فرو مانی بسختی تن بعجز اندر مده

وله

تفته بهر رفع سختی هم علاجی بوده است
یعنی از بهر تو اکنون پوست کنده است این سخن
چند گوئی دشمن است آن چند گوئی دوست این
دشمنان را پوست برکن دوستان را پوستین

وله

حق این که حق آنست که هر جا و هر آیین
غیر ست دوان در بد این لحظه و شک نیست
رسوا شود آن کش ز در خویش براند
هر سو دود آن کش ز در خویش براند

وله

گوید دل من اینکه دگر غیر خدا کیست
کس را بهوس آنکه بر کس ندواند

حکایت یکی از صالحان بخواب دید

من گر بسر غرلت خود گردم و خوانم
آنرا که بخواند بدر کس نرود واند

درویشیت از تفته همین ستاپس از مرگ
یعنی بچنین حرص وهوائے که تو داری
هرگز نتوان بود بچیزے متوقع
دلقت بچکار آید و تسبیح و مرقع

دارد همه از تو خبر آن کانهمه دادت
دل را بهوسهای پراگنده میندار
ای تفته که گفت که از و بیخبری دار
خود را ز عملهای نکوهیده بری دار

از گفتن حق تفته نه بندم لب خود را
یعنی ز هوا خالے اگر هست سر تو
گویم بتو هر چند که گوشے بمنت نیست
حاجت بکلاه ترکی داشتنت نیست

گویم نه بمنت تفته که و توبه کن از عشق
در جبه و عمامه نباشد صفت فقر
از لوث سر پرهیز و بر جور و پری دار
درویش صفت باش و کلاه تتری دار

حکایت [illegible]

نه چو فاسق مست خوابم نه چو عابد صبح خیزم
چه بگویم کانچنانم چه نویسم کاینچنینم
نه چو مفلس کا مجویم نه چو منعم کامگارم
نه باستر برسوارم نه چو اشتر زیر بارم

وله
به شهنشاهیت رویم که فقیرش نشانم
بخداوندیست کارم که غلامش شهریارم
نه شهنشاه جهانے نه غمیر خوار و زارم
نه خداوند رعیت نه غلام شهریارم

وله
چه بپرسی تو ومن خود کیم اصلا نیم آگه
منم آن بیخبر از خود که ندانم طرب از غم
تو که و چه گشتم من ز تو معلوم ندارم
غم موجود و پریشانی معدوم ندارم

وله
نبوم اینهمه بیدانش و ضایع کنم اوقات
هوسم نیست که با همنفسے بگذرد این عمر
ندوم اینهمه بیهوده و عمرے بگذارم
نفسے میزنم آسوده و عمرے بگذارم

دوبیتی
تنها نه همین شمع بمن زار گریست
بود از من و عیسے انکه بشنیدی صبح
وز غم دل غیر خون شد و یار گریست
شخصے همه شب بر سر بیمار گریست

شب حال من و تفته جهانی نگریست
من هیچ نفهمم اینکه مے فرمائی
کورا ز که بیمار که مرد اینجا چیست
چون روز شد او بمرد و بیمار بزیست

وله
زاهد اسپی گر از امیرے خواست
او اگر شد مطیع نفس چه شد
نتوان در حقش سخن خفا راند
اسے بسا اسپ تیز رو که بماند

بود بس راه کعبه دور و دراز
رفت چون گر زاهد این گفتم
هر یکی ناقه راند و محمل برد
که خر لنگ جان بمنزل برد

حکایت عابدی را پادشاهی طلب کرد

اے مسیح زمان بیا و ببین
هوس جاده تو برد فرو
زیر پایت هزار ها جان را
بسکه در خاک تندرستان را

خلقے از رشک مرد الا اول
زخم ناخوردگان بسی در خاک
زخم با آنکه آنقدر ها خورد
دفن کردیم و زخم خورده نمرد

شیخ باشد در اصل میوه فروش
ما چو بادام یافتیم دو دل
تا کے آرے از و حکایت لغز
آنکه چون پسته دیدیش همه مغز

هر که با قلیه در ضیافت کس
نظری چون بباطنش کردم
آنچنان دوست بود همچو پیاز
پوست بر پوست بود همچو پیاز

هرزه و هرزه کار من دو فریق
شاعران مدیح خوان و دگر
کرده ام منتخب ز هر مخلوق
پارسایان روے در مخلوق

ایکه فرمائی اهل اشره سان
هست محراب ابروی تو گر این
چون نه دست دعا کنند دراز
پشت بر قبله میکنند نماز

عاشق چو کناره گیرد از خلق
معشوق چرا نه پیش خواند

دانم که خدا نوازد او را
چون بنده خدای خویش خواند

آنکس که بجز صفا نجوید
شاید که بجز دعا نگوید

وانکس که بجز رضا نداند
باید که بجز خدا نداند

گستم گفت در خود نماندم دو چار
دلم بُرد آن خال و گفتم بلاست

چو دیر وز شد دزد تیره روان
چو فیروز شد دزدِ تیره روان

ولہ
دل آن غمزه بردو چو شد دیده تر
کمر بر ستم آن سپاهی که بست

چه خوش گفت با من یکی کاروان
چه غم دارد از گریهٔ کاروان

ولہ
بر خطِ خود دلِ خودش مفتون
گر فتش بلی کسی چه کند

مانند عمری و چون برکس برد
آهنی را که مورچانه بخورد

ولہ
جهد بیجا و سعی بی حاصل
خنجری را که شوی این مقدار

تا چه خون من و چه زینسان زنگ
نتوان بر داز و بصیقل زنگ

ولہ
تفته بر وعظ من تو گوش بنه
خواه زلف ست خواه خط آخر

گوش باید پی شنفتنِ وعظ
با سیه دل چه سود گفتنِ وعظ

ولہ
بر درِ ممسکی رسیدم دوش
گو بسختی ز تن بر آید جان

وین نوشتم بخونِ دل بر سنگ
نرود میخ آهنین در سنگ

ولہ
هر انچه گفتمت اصلا نیافتی اکنون
دم فراغ دل خستگان بدست آور

دو حرف گومیت ای آصفِ زمان دریاب
بروزگارِ سلامت شکستگان دریاب

ولہ
تو اگر گویم آن چیست جز مدد که زغیب
نه چون بخیر دلِ خود دهی چو میدانی

بر تو آید و چند این بلا بگرداند
که خیرِ خاطرِ مسکین بلا بگرداند

حکایت [illegible]

بغیر بوسِ لبِ تو که هست جان پرور
غرض تو صاحب چیزی و خواهم این که دهی

ولہ
نبوده چیز دگر پیشِ اهلِ تمیزی
چو سائل از تو بزاری طلب کند چیزی

او بچه سود کنون زیست تلخ گشت و هنوز
مگو دگر که ببوسی مبالغت ستم ست

ولہ
نشد که تنگ لبت مطلبِ مراد اند
بده وگرنه ستمگر بزور بستاند

این نمیگویم هر رندی که یکدم بیچو ما
ما چنان رندیم و باشد زهی ما آنچنان

یا می و مینا نشنید برفشاند دست را
قاضی از با ما نشنید برفشاند دست را

ما بر سوای علم گشتیم و در مستی سمر
شیخ هم می خورد با ما این زمان گمشتیم

منع کس زین پس محل مستور وارد مست را
محتسب گر می خورد معذور دارد مست را

چون فتنهٔ حشر انچه ازان حنجره برخیزد
این بزم عروسی و چگویم زچنان مطرب

جز نالهٔ ماتم زده هست که بهر ازش
گوئی رگ جان می گسلد زخمهٔ ناسازش

ولہ
فریاد ازان مطرب و پشیم صفتش این بس
دیگر ز خوش آوازیش آید چه مرا بر لب

گویم بکه مانندش و سازم بکه انبازش
ناخوشتر از آوازهٔ مرگ پدر آوازش

خدارا خمش باز ناخوش مکن
بود مطرب ار گه سماعت همین

من و با من بی ابصنا [illegible] خوشی
نه بیند کسی در سماعت خوشی

ازین گفتگوی تو ای پندگو
بنیایم بخویش از خروشیدنت

به است آنکه تیغم تو بر سر کشتی
مگر وقت رفتن که دم در کشتی

آه ازان بربط سرای نا سزا
دل ز هیبت مُرد و جان آمد بلب

دلخراش و خصم جان بربط سرای
چون بآواز آمد آن بربط سرای

وی شدم جائی بذوق مطربی
وز لبِ او گوش کردم های های

بسکه حال من دگر شد ناگهان — که خدا را گفتم از بهر خدای

روی ناصح آنچنان و پند وی — آنچنان کز وی دو صد فرسنگ دوم
میلم اندر چشم کش تا ننگرم — زیبقم در گوش کن تا نشنوم

خانه بر من تنگ کرد این پندگو — تفته حیرانم چسان جانبر شوم
پارسان بر بام تا افتم بزیر — یا دری بگشای تا بیرون روم

شب او آندم که آمد وز او گفت — نباید گوش بر مرغ سحر داشت
چه گویم آه ازین خوابیده طالع — مؤذن بانگ بی هنگام برداشت

ولہ
من و بختم فدای یار و خوابش — که خوابش طرفه خواب این لحظه گشتست
نمی یابد که حال تفته چون ست — نمیداند که چند از شب گذشتست

ولہ
به بیخوابی سحر شد قصه کوتاه — نه حالی دیگر از من جانِ من پرس
نم مژگان من از دامن شب — درازی شب از مژگان من پرس

ولہ
عجب حالی بچشمم رو نمودست — عجب رنجی بمن امشب گذشتست
دمی بیداریم را می توان دید — که یکدم خواب در چشمم نگشتست

ببرید قسمتی شبم جائی — که در آنجا یکی بگفت ای وای
ساقی را گذر مباد اینجا — مطربی دور ازین خجسته سرای

مانند آواره خود نه تنها غیر — خانه را گه یافت کند از پای
صفت بوم بسکه با خود داشت — کس و بارش ندید در یکجای

ولہ
شب دو چارم یکی گریه الصوت — گشت و آسودگی ز من برخاست
شور محشر دگر ز پا بنشست — راست چون بانگش از دهن برخاست

نو خط من گذشت چون بچمن — شور از سبزهٔ چمن برخاست
چون برون آمد و میان بربست — خلق را موی بر بدن برخاست

دیو شکلی بخانه ام آمد — وانچه دیدم از و کسی نشنید
سنگ و ریزه از قدومش بگذشت — مرغ ایوان ز هول او بپرید

زان نصیحت که کرد ناصح ما — شد ضرر هر دو سمت نفع چه دید
عیش ما برد و رنج خود افزود — مغز ما خورد و حلق خود بدرید

ولہ
ای آنکه بپرسی که ترا هست دل و جان — وی آنکه بگوئی که ز تو برد دل و دین
انداز خوش از چشم و دهان و دُرِ دندان — آواز خوش از کام و زبان و لب شیرین

ولہ
بنگر چه مغنی پسری و چه جمالش — ز و جان چه بیاساید و ز و دل چه شکیبد
گر حرف زند ور نزند جان برباید — گر نغمه کند ور نکند دل بفریبد

ولہ
کی چون تو دهم عمر بباد ایکه بپرسی — از ترک سماعم سبب این قصه دراز است
کان راز که میجوئی ازین گوش خراشان — در پردهٔ عشاق و نهاوند و حجاز است

ولہ
نیکو ز لب تفته بود آهِ طرب خیز — نی از لب آن سفله که بودست لبی بد
هر نغمه که آرد بنشاط و برد از خویش — از حنجرهٔ مطرب مکروه نزیبد

ولہ
نه بهمان سنی فلان آنانکه دارند — دل شایستهٔ و طبع شگرفی
نخوانند از کتاب لهو بابی — نگویند از سر بازیچه حرفی

ولہ
ز و از یک قطره می پیر مغان حرف — که آمد بجر طبع تفته در جوش
غرض حرفی نگوید هوشمندی — گران پندی نگیرد صاحب هوش

ولہ
خموشی به دران حالت که باشد — نصیحت خود نصیحت پیش نادان

همان نادانست ای بو نصر خوانی — اگر صد باب حکمت پیش نادان

خوشا آن عاشق بنجود که معشوق — ولہ نگردد هیچگه او را فراموش
وگر جز عشق پیشش جمله قرآن — بخوانند آیدش بازیچه در گوش

سینه از کینهٔ عدو پرداز — دل ز هر حرص و هر هوا بازآر
دیده از نور معرفت پر کن — اندرون از طعام خالی دار

تفته چیز نیست که بچشم من — که نه چیزی بآن صفت بینی
قدح خود همی منور کن — تا درو نور معرفت بینی

اگه گوئی من انچه اندیشم — که فلان رسد بدقت آن
پر دماغت ز جهل سر تا پا است — خالی از حکمتی بعلت آن

ره بدرمان کنون کجا یابی — روی صحت کنون کجا بینی
جا نجوان که یافتی ای شیخ — که بری از طعام تا بینی

دمی که لرزه بر اندام جن و انس فتد — ولہ تو خود بگو که دهد کس چسان جواب خدای
بعذر و توبه برین در بیا که میگویند — بعذر و توبه توان رستن از عذاب خدای

ستم نگر که باین می پرستی شب و روز — ولہ به پیش مردم نادان منم خدای پرست
توان ز آتش دوزخ بفیض می رستن — ولیک می نتوان از زبان مردم رست

سر بسر آینه ام از سخنت — حیرت از بسکه بحیرت افزود
دشمنت تفته جهانی نه دو تن — چند گوئی که بد اندیش و حسود

تفته رسمیست که هر جا هنریست — مردم آنجا بکمین بنشینند
تو عبث گوئیم این بدگویان — عیب جویان من مسکینند

گاه رسوا و خرابم خوانند — گه ز همصحبتیم پرهیزند
گاه از محفل خویشم رانند — گه بخون ریختنم برخیزند

گاه در صفت تو ظالم جویند — گه بسر بزم حقیرم بینند
گاه حرف الم افزا گویند — گه به بار خواستنم بنشینند

گفتی ای غیر منم سر تا پا — هنر و عیب مرا جوید خلق
بنود بی سببی ورنه چرا — نیک باشی و بدت گوید خلق

شکر می بایدت اینجا یعنی — از برایت گل خیری چینند
تفته نزدیک منت بد خواندن — به که بد باشی و نیکت بینند

نگویم که طاعت اگر کردمی — من از مردم باخدا بودمی
چه خوش بودی از می نهان خوردمی — نکو سیرت و پارسا بودمی

ز گفتار و کردار خویشم کنون — خجل آنقدر ها که بنگردمی
چها تفته سان بودمی جنتی — گر آنها که میگفتمی کردمی

چون یافته تفته این حقیقت — کاید همه نیک و بد ز مردم
بگرفته ز نیک و بد کناره — در بسته بروی خود ز مردم

دیدیم که دوستان همانند — تا چند نه جا برند ما را
رفتیم و ازین و آن بریدیم — تا عیب نگسترند ما را

فریاد شنو توئی دگر کس — کی جز تو شنود عالم الغیب
در های فلک کشا برویم — در بسته چه سود عالم الغیب

گرداو ستم نهان چو برمن — گفتم که چنین مدان خدا را

یعنی غیر از خدا که باشد / دانای نهان و آشکارا

یکقطعه بتضمین استعانت

چه بندی بخود هر زمان این خیال / که بیم ست از بدسگالان کمال
تو نیکو روش باش تا بدسگال / بنقص تو گفتن نیابد مجال

نهم دل بعیش و کنم مے بجام / دهم بزم ترتیب و جویم ندیم
چو پیمان مطرب بود استوار / چو آهنگ بربط بود مستقیم

نیاید اگر شیخ در بزم مے / نگردد بدا ورا بدینگونه حال
کے از پای ساقے سرش لشکند / کے از دست مطرب خورد گوشمال

ولہ
منم عاشق از من مپوش اینکه دانم / دم طاعت از تو بجاے رود دل
مکن تفته انکار از عشق خوبان / چو هر ساعت از تو بجائے رود دل

ولہ
نزاے ز دل تفته تا فکر دنیا / نه خلوت نشینی نه عزلت گزینے
چو انیست و صد ره نشینی تو تنها / به تنهاے اندر صفاے نه بینے

ولہ
گرفتم تو شاعر گرفتم تو منعم / چو با حق نه تفته آید چه کارت
گرت نظم و نثر ست و دیوان و انشا / ورت مال و جاه ست و زرع و تجارت

ولہ
گرت ذکر و شغل ست و تسبیح و خرقه / چو دل با خدا نیستت ننگ دینے
ورت تخت و تاج ست و فوج و رعیت / چو دل با خدا هست خلوت نشینے

ولہ
کس چه داند چمن چه خرم بود / سرو بر خود چگونه مے بالید
ناله اش از دلم گذشت چو تیر / دوشش مرغ بصبح مے نالید

ولہ
طاقت و هوش و عقل و صبرم نیست / تا چه آرم بلب ز حالت دوش

دوش آمد پدید سخنے بنظم / عقل و صبرم ببرد و طاقت و هوش

ولہ
آنکه از چند روز دشمنی ست / باز با جسم جان مخلص را
یکے از دشمنان مگر گوید / یکے از دوستان مخلص را

ولہ
تو و این سعی کے یقین کس را / تو و این کار قاصدا خاموش
اینکه آمد بپرسشم این را / مگر آواز من رسید بگوش

ولہ
شب پس از مردنم بچاک آمد / آنکه دے داشتم از و گله ها
گفتمش بود برلبے جانے / گفت باور نداشتم که ترا

ولہ
دے بباغے رسیدم و گفتم / زد چو مرغے صدای نوشانوش
لطف باغے چنین برد از خویش / بانگ مرغے چنین کند مدهوش

ولہ
گرچه باشد روا همان خواندن / آدمے را که محرمیت نیست
لیک خواند نه خر چو زاهد را / گفتمش این شرط آدمیت نیست

چند پرسے که صبحگاه ترا / از چه آنمایه بود جوش و خروش
غوغه کن تفته کے روا باشد / مرغ تسبیح خوان و من خاموش

اگر ذره است چون مهرست بیتاب / وگر خود قطره چون دریا بجوش ست
نه تنها بلبل و قمرے بگلشن / بنگرش هر چه بینی در خروش ست

ولہ
چه یابد فکرت روح القدس حیست / چه گوید عقل کل اینجا خموش ست
نمیدانی چه گفت آن جان معنی / ولی داند درین معنی که گوش ست

ولہ
ز سعدے تا چه هر سو داستانیست / گلستانی و دیگر بوستانیست
یکے این بلبل شیراز را بین / نه بلبل بر گلش تسبیح خوانیست

سخن گو در حقش بسیار گفتند
نه تنها گل بوصفش لب کشادست
ز من هم گوش کن رنگین بیانیست
که هر خاری به تسبیحش زبانیست

زمانه الیست که بر یک نسق نمی‌ماند
ز گرم و سرد زمان جز بسیر باغ مرو
وله
چه شد که چشم تو گاه این و گاه آن دیده
شگوفه گاه شگفته است و گاه خوشیده

اگر تنت ز الم کاست تفته رنجه مشو
وگر نماند ترا جامه تن بغصه مده
وله
به همه نگر که چه کاهیده و چه بالیده
درخت گاه برهنه است و گاه پوشیده

اگرچه ما بغم اهل دنیا
ولی این طرفه تر دین را چه چاره
گهی گریم بروی گاه خندیم
اگر دنیا نباشد دردمندیم

اگر دولت نباشد شاد باشیم
جز این دیگر حماقت را ببینید
همش با مردم دنیا پسندیم
وگر باشد بمهرش پای بندیم

تو اسے نادیده آشوب جهان را
همین جان جهان کاید بچشمت
وله
بلائے دارم و زانت خبر نیست
بلائے زین جهان آشوب تر نیست

اگر هست آنقدر راحت ندارد
کجا راحت از و برد و برد کس
وله
ترا تا چند گویم این که زر نیست
که رنج خاطرست ار هست ور نیست

تفته درویش را تونگر خوانند
غیر درویشے آنچه هست حرام
وله
هر کرا داد حق شهنشاهے
مطلب گر تونگرے خواهے

جسے بر راه قناعت اسے همدم
گر تو هم مذهب منے مطلب
وله
تا توانے دگر قدم نزنے
جز قناعت که دولت ست [illegible]

دامن افشانده بر جهانے را
وله
تا چه دیگر بدامن افشاند

و اندشش خاک هر که مستغنے ست
گر غنے زر بدامن افشاند

از پئے نام نے برای ثواب
بخشدت زر گر از گران بکران
وله
بوده است ای فقیه جود غنے
تا نظر در ثواب او نکنے

گر بگوید کسے که هست غلط
دیده ام خود نه در کس و ناکس
وله
نیست هرگز درین جهان کس یار
کز بزرگان شنیده ام بسیار

فقر مے باید اختیار نمود
نیز صبرے که مرشدم فرمود
فقر را حق نداد کبر و منی
صبر درویش به ز بذل غنی

نیارم رو سوے دولت پناهے
کجا باشد به از نان و پیازم
بود از همت او گرچه شورے
اگر بریان کند بهرام گورے

بیا و هر چه از من هست بپذیر
اگر صد نعمت آید از سلیمان
وله
نه از غیری که پیش فی شعورے
نه چون پائے ملخ باشد ز مورے

بود مهر چیزے با مهربان
بیا جز دمے ما و تو نیستم
وله
ز روی ترحم شدن عیب نیست
بباید ار مردم شدن عیب نیست

برو تفته پیش فلان یا فلان
نشستن هم آنگونه معیوب نیست
ولیکن نه از بهر دیگر هوس
ولیکن نچندانکه گویند بس

نباید خوشم تفته در هیچ حال
تو مرد حقیقی و چه خوش پیش حق
که اهل زمن را ملامت کنی
اگر خویشتن را ملامت کنی

چه دارے امید و چه بندی خیال
بر کس نباید رسیدن بحرص
وله
کجا میروی هان قدم باز پس
ملامت نباید شنیدن ز کس

حکایت یکی از بزرگان را بادی مخالف در شکم پیچیدن گرفت

شکم طبل و بطبل اندر همه باد
شکم را غیر ازین خواندن روا نیست

چه بر باد اعتماد ست ای خردمند
شکم زندان باد است ای خردمند

تو و مهر و وفا این تهمت ای شوخ
نیارد هیچکس حرف تو در گوش

نه بر خود بر پر پیروی و گر بند
ندارد هیچ عاقل باد در بند

ترا شیخ آنچه گفتم نیست دشوار
چو خون اندر جگر جوشد برون آر

جز آن باز آنچه گویم نیست مشکل
چو باد اندر شکم پیچد فرو هل

تو ای گر من طلب داری عاشی
مبادا اندر شکم پیچد ترا باد

که گاهی گنجد ار در دو نه در دل
که باد اندر شکم بار یست بر دل

چه گویم چه بود ست جان عزیز
وگر گوئے این خود حریف تو هست

جفا جوی بدخوے ناسازگار
حریف ترش روے ناسازگار

حبیب است از نیکو نه بخش مده
چو خواهد زدن تیغ دستش مگیر

عزیز ست ناخوش ز خویشش مدار
چو خواهد شدن دوست پیشش مدار

حکایت از صحبت یاران دمشقم ملالتی پدید آمده بود

نه بی سبب بمن خسته آن بلا آمد
اگر نه جستم از خویش بر ده بود چرا

نه بی سخن بمن زار آن جفا بگذشت
همی گریختم از مردمان بکوه و بدشت

بهیچ وجه نبودم بدیگری بر خورد
اگر ز خلق نه ببریدمی چه ساختمی

وله بهیچ جای نبودم بدیگری پرداخت
که جز خدای نبودم بدیگری پرداخت

کسی مباد اسطے دران بلا که منم
منم ز دوست بعید و منم ز خویش جدا

وله چه حالم و چه نالم بود درین ساعت
قیاس کن که چه حالم بود درین ساعت

وله ز خانه آمدم از بهر آنکه آسایم
دمی برین در و اینجا کسی نه ز اهل شناخت

روم و گر نروم غیر ازین چه فائده ام
که در طویله نامردمم بباید ساخت

از غم و رنجے که دارم و اریم
طوق در حلقوم با یاران خوش است

گر برد تقدیر پیش دوستان
پای در زنجیر پیش دوستان

صحبت بیگانگان موت ست موت
تفته با خویشان بزندان بود نت

گرچه روح افزا بود هر بوستان
به که با بیگانگان در بوستان

مرد حق گر تو بوده ای شیخ
مرد حق را محبت دنیا

تفته گوید جز این چه در حق تو
زن بد در سرای مرد نکو

رفت جائے چو ذکر رشک آنجا
هر که سوزد ز آتش رشکی

دی چه خوش گفت یک بهشتی رو
هم درین عالم ست دوزخ او

تو و نیکے بمن خدا نکند
من و هم صحبتی بتو ای دل

زین نمط گفته مرا صد بار
زینهار از قرین بد زنهار

گر همین ست اشک طوفان خیز
در همین ست آه آتش ریز

کشتی نوح کے رسد بکنار
وقنا ربنا عذاب النار

چه حاصل زین که گویم آخر این کرد
چنان کم پرورد عشق تو پرورد

غریبی در دمندی را بزرگی
شنیدم گوسفندی را بزرگی

بحمد الله که در جانگاه دشتی
خلاصم داد از چنگال شیرے

ستم گر را ندا داز کف ستم گر
رهانید از دهان و دست گرگ

گرفت و سوے زندان تفته را
سحر گه تیر بر جانش بیفگند

بجرم این که بشیم چون بنالید
شبانگه کارد بر حلقش بمالید

زبونم یافت عشق و از پس یافت
چو عقلم گوسپندی بود و وی گرگ

زحرصم گر نه اکنون میرهاندی
فدای رحمتت ای شیر همت

شب از سرپنجهٔ عیش گلوگیر
ربودے وچه گویم دیگر ای غم

حکایت یکی از پادشاهان عابدی را پرسید

تا نمیری چو بلبوس بهوس
چون نه بندی دل خود اندر حق

ایکه افتی بفکر دور و دراز
دگر آسوده گی مدار طمع

تازه حسرتیست الفت دنیا
تفته زین چار الحذر یعنی

تفته بشنو که جهان گذاشتنی ست
آدمی را که بهتر از ملک ست

ایکه پرسے که چه مے سازے
وے گر گوئے بحق نه چون سازی

گر دهد چرخ مهلتی راحت
روز رنجم بسر نمے آید

چند ازین و آن کناره کنم

خلیل آسا چها بر خود ببالید
روان گوسپند از وے بنالید

زمن احسان خود کی می شنودی
که از چنگال گرگم در ربودی

بقصد پرورشها م ربودے
چو دیدم عاقبت خود گرگ بودے

تازیی همچو تفته فارغبال
ای گرفتار پای بند عیال

وله ویکه ریزی عرق بکار محال
دگر آزادگی مبند خیال

بد بلاے ست عالم ناسوت
غم فرزند و یار و جامه و قوت

خوب گفتی کناره باد ازوت
باز دار و ز سیرت ملکوت

همه شب با نفاق مے سازم
همه روز اتفاق مے سازم

چه عجب با خدای پردازم
گر بشب با خدائے پردازم

چند بر روے خویش در بندم

بامدادان

بامدادان چه میگشاید ازو

گر همینم بود حصول مراد
چه بپزم تفته شامگاه دماغ

دوش دیوان تفته بگشودم
دیدم آن گلشن لطیف که بود

غیر زنجیر حلیت مقصودم
سیر ناکرده گلشنی گویم

تفته آنے که پیش تو زاهد
بلکه از نام تو بود لرزان +

ایکه پرسے تو چون شگفته نهٔ
شیخ مامی نخورده و ساقی

مرا چه گر دل خلق کباب ست
من و چون مه دل من پاره پاره

ز کف یاران دلم را بر دو در باغ
اگر پرسید از من صورت حال

بتے دارم که پیش از دیده نقش دل
وگر از صبر پرسے راست اینست

نه تنها از تو مشکل مے نماید
باین عارض که داری نیست ممکن

حکایت یکی از متعبدان در بیشه

شب چو عقد نماز بر بندم
یعنے اگر ۱۲

چه کند نامراد فرزندم
چه خورد بامداد فرزندم

بتره گرد صفحهٔ اش روبان
گل سرخش چو عارض خوبان

اینکه هر سو دوان چو پا کوبان
سنبلش همچو زلف محبوبان

یکے از صد بدل ندارد سوز
همچنان کز نهیب برد عجوز

چه بگویم قصهٔ دیروز
شیر ناخورده طفل و دایه هنوز

ازان مے خوار که عابد فریبی
ازین مه پارهٔ عابد فریبی

نه خرمائی نه بادامی نه سیبی
ملایک سیرتی طاؤس زیبی

گهے گرید بخویش و گاه خندد
که بعد از دیده نقش صورت نه بندد

همین حالی نوایان را شکیبی
وجود پارسایان را شکیبی

آنکه میداشتی برفتن زود
دل ز دوستان او نکردی بس

وانکه در آمدن نمودے دیر
دیده از روے او نگشتی سیر

آنکه خواندی بفرط شوق او را
بود در پیش نگاه و من بیتاب

همه آب حیات مستسقی
همچنان کز فرات مستسقی

منم ایندم بفراق تو چنین با همه ادراک
بتمنای تو دادم سر و زر با همه ادراک

منم این لحظه بیاد تو چنین با همه دانش
در سر و کار تو کردم دل و دین با همه دانش

دی چه خوش یک نفس ای دین لوه بزلف تو همی گفت
چو توی را چو منی باز محال ست گرفتن

که منم قدرشناس تو نه سعدی نه امامے
مرغ زیرک بحقیقت منم امروز و تو دامے

ایکه پرسے کراکرامت همین
هر که هست از شه و وزیر و امیر

این زمان آرزو هوس امید
هر که هست از فقیه و پیر و مرید

گفته گردیدم از کران بکران
از سخن پروران نیک نهاد

لیک ندیدم نه همچو تو یک کس
وز زبان آوران پاک نفس

خوب گفتی که هر که چون من بود
اینچنینے بجسیر تم ای شیخ

کے بمی سرنگون فرود آمد
چون بدنیای دون فرود آمد

گفته هر چند بود عنقاے
لیک چون یافت لذت سخنت

گوش ناکرده نام دام و قفس
به عسل در بماند همچو مگس

نشسته ام بحشم مه و عطا دگر
عمرم گذشت و تنگ شدیم زور گار

تسکین بجو ز خلد من تندخوی را
خاتون خوبصورت و پاکیزه روی را

مشاطه خود اے که تو خود گشته ومی
آئینه گیر تا شود این راز بر تو فاش

تو آن نه که باید ت اینها غرض ترا
نقش و نگار و خاتم فیروزه گو مباش

نے نیک سیرت ست و نه فرخنده رای کس
بسیار دیده ام من بد فعل کو چه گرد

شیخ از چنین کلام مرنجان خدای را
درویش نیک سیرت و فرخنده رای را

من گفته ام مر انفلان و فلان چه کار
چون صبر بار گشت و توکل رفیق شد

یعنے چه حاصل از سخنان جگر خراش
نان رباط و لقمه در یوزه گو مباش

دوا گر و دجفا تیمار بیداد
درم باشد بلا دنیار آفت

نه عاشق را دوا شاید نه تیمار
نه زاهد را درم باید نه دینار

ز زاهد اسے که میجوسے نشان ها
چو گیرد زهد او را بست ترگیر

بیاوُ هر چه گویم من نگهدار
چو بستند زاهدے دیگر بدست آر

ایکه مے پرسیم ز نعمت نخم
تا مرا بود دو دیگرم دادند

غیر از نیم چه بر زبان آید
تا مرا هست و دیگرم باید

بسکه مے لافم از قناعت و زهد
گر نه نامند قانعم زیبد

و نیقدر حرص در دلم آید
ور نخوانند زاهدم باید

بسیار خراب شد نه اندک
تعظیم بباد داد و تکریم

صد بار ذلیل شد نه یکبار
زاهد که درم گرفت و دینار

زاهد نیم اے که بخشیم زر
زاهد بنود بر و خدا را

زاهد که بزر فروخت دستار
زاهد تر از و دگر بدست آر

یکقطعه تضمین استعانت

شاید ترا برائے همین آفریده اند
ای آنکه بر لب تو نیاید سوای نان

نان از برای کنج عبادت گرفته اند
صاحبدلان نه کنج عبادت برای نان

حکایت [illegible]

زینگونه که بیتاب ترم ای یاران
دل تشنه و روبروی دل کوزهٔ آب
رباعی راز نیست درین و منش آرم بزبان
من گرسنه در برابرم سفرهٔ نان

گویم دم تنگی چقدر گریه کنان
بعد از پری شکم چه گویم از نفس
وله کاید ز کجا نان و هم آید چون نان
همچون غریم بر در حمام زنان

آه و باه اینهمه لخت جگر
شمع به غمخانهٔ من گو مشو
تا چه دگر فکر و چه دیگر تلاش
کوفته بر سفرهٔ من گو مباش

تفته نه شه لیک ز لذات دهر
کوفت اسی انکه نماسی باو
کوس بآئین بهی کوفته است
کوفته را نان بتهی کوفته است

حکایت [illegible]

عزتی هست به اسلام که من دانم و بس
همه شاهان جهان خاک درش سرمه کنند
وله تا چه زو کام نصیب من ناکام بود
گر گدا پیشرو لشکر اسلام بود

شفق رای یکی باد گری کم باشد
مومن امید خود از کعبه کند گر حاصل
وله هر یکی راست دگر ملت و دیگر آئین
کافر از بیم توقع برود تا در چین

این نگویم که عالمان با نان
مردهی بین سگان دنیا را
چه هنرها بمردم آموزند
ترک دنیا بمردم آموزند

حکایت فقیهی پدر را گفت

من کجا سیم و غله کو غلط است
تفته آنانکه مید هندم پند
تا کیم زین سخن جگر سوزند
خویشتن سیم و غله اندوزند

ای که از چیز مفت خوشحالی
پیش من جا بلی توان گفتن
وله این سخن نیز مفت باشد و بس
عالمی را که گفت باشد و بس

گر همین ست هرزه گوئی شیخ
انچه آرد بیار مشش بشمار
بشنود کی بگوش دل هر کس
هیچ گوید نگیرد اندر گوش

ای که گوسی منم همان عالم
پیش ما جاهلان عالم فهم
سخت کس چگونه رو نکند
عالم آنکس بود که بد نکند

عالم آنست پیش عقل که کس
نه که گیرد ز ما و خود ندهد
صفتش جز فزون ز حد نکند
نه که گوید بخلق و خود نکند

عالم بود به پیش من و بلکه زان فزون
جاهل بود به پیش من و بلکه زان بتر
جاهل که نکته رانی و معنی دری کند
عالم که کامرانی و تن پروری کند

از شیخ تا چه داشته تفته آرزو
دنبال او برای خدا اینچنین مرد
وله کی آیدت به پیش و کجا رهبری کند
او خویشتن گم ست کرا رهبری کند

جهل از علم یک نفس شناس
گر همین عالم ست با تو که گفت
وله گو همیت انچه ای فلان بشنو
گفت عالم بگوش جان بشنو

چقدر پیش من بود نادان
یعنی آن گفتنش کرا ماند
آنکه داند بگفتنش کردار
گر نماند بگفتنش کردار

بنوا آسان نماید و پشیم
من نگفتم که مدعی حق گفت
وله مشکل ست انچه مدعی گوید
باطل ست انچه مدعی گوید

نیست از یار بهره ام هرگز
یار در خواب بخت من در خواب
وله بود از بخت وایه ام زنهار
خفته را خفته کی کند بیدار

از همه قحبه ها یکی دنیاست
که چها بوده است بازی گوش

هرچه آرم بلب زکید زبان — مرد باید که گیرد اندر گوش

ولہ

من که عمری نبشته ام دفتر
تفته می بایدش نشست بدل

یکی اینست پند من نه هزار
گر نبشت ست پند بر دیوار

ولہ

اشعار عالمانهٔ تو آنچنان که بس — ابیات صوفیانهٔ تو آن نمط که آه
دیوان خود چه داشته تفته در بغل — صاحب دلی بمدرسه آمد ز خانقاه

ولہ

شیخی که بود مجتهد وقت و مفتی آتی
صد شکر بست آن تعو و استغفار بست

خود را ز عشق پاک و هزاران فریق را
بشکست عهد صحبت اهل طریق را

ولہ

من مست بودم و بمن مست ناگهان — برخورد شب کسی که بشوخی چه برق بود
گفتا که از تونگر و مفلس چه گفتنی ست — گفتم میان عالم و عابد چه فرق بود

ولہ

دیوانگی خوش ست که مجنون پند کرد
پرسید کسی تفته که دیدی که هیچ فرق

نی بهره هی که شد چو افلاطون لیق را
تا اختیار کردی ازان این فریق را

ولہ

در گریه شد و چار من و گفت مرحبا — چون دید قیس اختر اشک مرا باوج
گفتم که بلهوس چه قدر ناز میکند — گفت او گلیم خویش بدر می برد ز موج

ولہ

دنیا ست قلزمی که بهر موج او کند
این غوطه میزند که بدست آورد گهر

هر یک بجام خویش اگر گوهر حقیق را
وین جهد میکند که بگیرد غریق را

ولہ

نمی باشد خدا آزرده از کس — نمی تابد خدا روی از گنهگار
مباش ای زاهد کیش آزرده از من — متاب ای پارسا روی از گنهگار

ولہ

اگر وی زندگی و گر هست باری
بچشم کم مبین ای شیخ وی را

تو راه مردمی با تفته سر کن
به بخشایندگی در وی نظر کن

تو اے کانیکو نه تا زی بر سر من — مگر من ناجوانمردم بکردار
چرا اگر رفت شعرم جمله عالم — اگر من ناجوانمردم بکردار

ندانم این چه با من گفت دشمن
اگر من مردمی را دادم او کف

که لطفی کن شبی با من سحر کن
تو بر من چون جوانمردان گذر کن

رباعی

مائیم و لطافتی بهار نگار رنگ — از طعنهٔ دشمنی نه آئیم به تنگ
صحرای وسیع پر نگردد از خاک — دریای فراوان نشود تیره بسنگ

ولہ

من رنجه نگردم از رقیب بد روز — گوید که بگریه ات نه در دست نه سوز
عاشق که ز شرم آب شود عاشق نیست — عارف که بر نجد تنک آبست هنوز

ولہ

تفته هر جا مرو قناعت گیر
گر ملالت بود ملول مباش

زاهل دنیا مشو توکل کن
گر گزندت رسد تحمل کن

چند گوے که این و آنم نیست — چند ازین غصه دردناک شوے
بار سے اے پر گناه آن عملے — که بعفو از گناه پاک شوے

ولہ

گفتی و گوے این زمان ما را — بهره از غیب گو نه ادراک ست
پس چرا این و داد و ش چون باد — ای برادر چو عاقبت خاک ست

تفته من انچه گویمت بشنو
خود بر و پیش از انکه خواندت

تا ز چندین گناه پاک شوی
خاک شو پیش ازانکه خاک شوی

جز تو دیگر که اے حریف ظریف — خان و مان و فا دهد بر باد
من بسر پرسم زهند و تو گوے — این حکایت شنو که در بغداد

زین چه سودا که گویم هر بار
گروه ناکرده راغلاف فهاد

من نه آنم نه آن مرا چه اگر
رایت و پرده را خلاف افتاد

تفته تنها نه خسته است و خراب
تیره تر از دل عدو یا بم
پایت از گرد راه و رنج رکاب
رایت از گرد راه و رنج رکاب

بود در خلوتی و چون ناگاه
انچه با هیچ کس نگوید کس
پرده بمده اشتم من بیتاب
گفت با پرده از طریق عتاب

بنشین یک نفس که گرد و غبار
اے دل از من دگر دوئی مپسند
هر چه در خاطر ست افشانیم
من و تو هر دو خواجه تاشانیم

پیش ازین رفت هر چه رفت اکنون
بندهٔ حق نیم اگر گویم
تفته خود هم ز خود گریزانیم
بندهٔ بارگاه سلطانیم

من چها کار بندهٔ آن نشدم
دل ز پایت گهے سرے نکشید
اے که گوے چها نفرمودم
من ز خدمت دمے نیاسودم

چه بگویم که چون بسر بردم
وقت و بیوقت در حضر ماندم
چه نویسم که چون نیاسودم
گاه و بیگاه در سفر بودم

آنکه شیرین ز تلخ نشناسد
برو اے مدعے منم فرهاد
کیست غیر از تو اندرین کهسار
تو نه رنج آزمودهٔ نه حصار

وله
تفته زینسان نبودهٔ زین پیش
نه جنون ست و وحشت و سودا
چه فتادت کنون چه شد یکبار
نه بیابان و باد گرد و غبار

وله
نیست این راه در خور چو توئے
خار اگر گاز تو اے دشمن
چیست آن عضو تو که ریشتر ست
قدم من بسعے پیشتر ست

راحت اے دل بقدر رنج بود
پیش من رنج تو بسے کمتر
لیکم اینجا بسینه نیشتر ست
پس چرا راحت تو بیشتر ست

اے توام خواجه و منت بنده
من بر خواجگان بد خویم
این کجا گفتمت ز بد خوے
تو بر بندگان مه روے

وله
گر دے ای آنکه در چمن اینوقت
گاه یوسف گهے ایاز بتست
با چنین رنگ و بوی و نیکوے
با غلامان یاسمن بوے

وله
قیس و فرهاد دشمنم گشتند
بودم استاد عالمے اکنون
یارب از دست شان رها گردان
من فتاده بدست شاگردان

وله
پرسے اے آنکه حال تفته بطنز
بوده زین پیش در حضر و ین دم
دل خود را ز جور بر گردان
بسفر پاے بند و سر گردان

در رهِ عشق دلبران تنها
گفتم ای دل چه دارے اندر سر
نه من انداز رستان دارم
گفت سر بر آستان دارم

تو کجا من کجا خموش اے خصم
نه چو من جبهه بر زمین دارے
کانچه فرق ست بر زبان دارم
نه چو تو سر بر آسمان دارم

وله
گر ندیدے هنوز آنکه بدهر
پیش چشمان مست تو میناست
هیچ نابوده گردن افرازد
هر که بیهوده گردن افرازد

وله
هر که دارد نه این سخن باور
نظر اندازد آنکه بر تیغش
نظرے اکاشش بر من اندازد
خویشتن را بگردن اندازد

وله
کیست آگاه جز من سرباز
که چه چیز ست و نیکوی ترکش

سخنم گر نبر دست چون تیغ	تیغ تیزست و نیکمردی ترس
چند گویم جز او نداند کس ره حق واجب است دانستن	وله تا توانی بروز سعدی پرس وله گر نه دانی بروز سعدی پرس
بمن ای پسر مگو آنچه تو کردی و کنی چون ترا با اجل آخر سپر انداختن است	که شنیدم سخن رستم و برزو بسیار لاف سرپنجگی و دعوی مردی بگذار
زین مخنث صفتان هست صفتها بسیار هر که گردید مطیع هوس او در چه شمار	وله خاصه آنرا که به پیشش نه کمالی نه فنی عاجز نفس فرومایه چه مردی چه زنی
گر تو خواهی که بیابی تخلد بگره خار یعنی از تلخی ایام توان داشت هراس	وله خلق را منبسط از سرو و گل و نسرین کن گرت از دست برآید دهنی شیرین کن
تازی ای آنکه بمردی اگرش گوش کنی مردی آنست که مشتی گهر آری و دهی	وله به ز صد گنج گهر با تو بگویم سخنی مردی آن نیست که مشتی بزنی بر دهنی
به نزدیکم بود کم از سگ و خر اگر خود در رباید پنجهٔ شیر	هر آن کز مردمی دور است صد میل اگر خود بر درد پیشانی پیل
گرفتم تفته هستی شیر همت نباشد مرد را جز مروی شرط	در آهو گیریت هرگز کسی نیست نه مردست آنکه در وی مردمی نیست
چه آتش می شود از خشم بیوجه اگر جن آفرید از آتش ایزد	وله چه عادت آن بت بیباک دارد بنی آدم سرشت از خاک دارد
هر آنکو خاک نبود بر سرشتش خاک عدو خواند ملک خود زاو پشیم	وله کسی کو دل خبر اشد آدمی نیست اگر خاکی نباشد آدمی نیست

حکایت یکی از صاحبدلان زورآزمائی دید

نیز

حکایت بزرگی را پرسیدم از سیرت اخوان صفا

مانیز بوده ایم بسی همرکاب او بگذار تفته همرهی صبر بیوفا	داند از او عیان که جهان بطریق نیست همره اگر شتاب کند در سفر بایست
دنیا بجز فریب چه داد و چه میدهد این قحبه با که کرد وفا تا بتو کند	وله آلوده آتش مباش که شایستهٔ تو نیست دل در کسی مبند که دلبستهٔ تو نیست
ای که کنی تکیه بر مودت خویشان ورنه چها کشتنی و سوختنی ست	وله خویش همان به که هست خویش معنی چون نبود خویش را دیانت و تقوی
جان من آمد بلب ز سختی و با من خوبی قربی همین بس ست که گویم	وله هیچ مگر و ند تفته با همه دعوی قطع رحم بهتر از مودت قربی
چه دل چه دیده چه دست و چه پا همه دشمن هزار خصم نیرزد یک اهل عقل بود	وله دم صلاح چو هر یک ز ما جدا باشد هزار خویش که بیگانه از خدا باشد
بمن مراد تو ای تفته زین سخنها چیست نثار یک تن و شمن که دوست بنماید	وله که زاغ زاغ بود هم هما هما باشد فدای یک تن بیگانه کاشنا باشد
گرچه هندی بود فلان اما نیز هوشی عجیب در شیراز	وله گر نگیری بگفتنم ایراد پیر مردی لطیف در بغداد
آه از آن اشرف ملک سیما خواهرک را بزرگری بسپرد	وله داد از آن انجب فرشته نهاد دخترک را بکفشدوزی داد
غیر بیدرد بیحیائی شرم مدهش لب گر نه خواهی گفت	وله کوته اندیش بدطریق پلید وله مردک سنگدل چنان بگزید
دخت زر سرخ و حمق زاهد	ای حریفان مست باید دید

گوید این کس گزید آن مقدار
لب دختر که خون ازو بچکید

آن پسر شامگه برم آمد
تا چه کردم بشب که میگویند

در محبت دلم پسندیدش
بامدادان پدر چنان دیدش

تا چه وهم آمدش نمیدانم
نزد دختر نشست وجستش دل

شیخ کرد آنچه کس نفهمیدش
پیش داماد رفت و پرسیدش

جز تو ای چرخ بر شب تارم
انجم خویش را نگر یعنی

اینقدر ها دگر که خندان است
ای فرومایه اینچه دندان ست

بگذر زین کمینگی بگذر
لب افسوس میگز ندهمه

تفته این فعل بد نه شایان ست
چند خامی لبش نه انبان ست

دیو صورت چرا شدی امروز
هست گفتار من به زمراج

بودی ای آنکه دی پری رخسار
بمزاحت نگفتم این گفتار

نسخهٔ تازه کرده ام تالیف
بگذر از هزل و دل بنه بر جد

تفته مشحون زگوهر شهوار
هزل بگذار و جد ازو بردار

برنگردید خوی او زنهار
نقش از سنگ هم رود والا

گرچه گفتم بسی لب سنگ پرست
خوی بد در طبیعتی که نشست

ایکه گوسئ بر فلان خواهم
زر و سیمی که ممسک اندوزد

رفتن از بهر آن مراد که هست
ندهد جز بوقت مرگ از دست

چند گویم مزن ازینها حرف
من و خاک درت مرا منظر

دل خراشد و بیقی و دیبا
زشت باشد و بیقی و دیبا

حکایت آورده اند که فقیهی را دختری بود زشت

درحق

در حق شعرت ای فلان گویم
عاشق ای پوچ گوی هیچ مفهم

هرچه گفتن بود مرا زیبا
که بود بر عروس ناز زیبا

دنیا که ازو کناره بینا را به
خوب ست بباطن از دل شیخ باد است

وز زشتی او تذکره در هر جا به
شوی زن زشت روی نابینا به

چه دنیا و چه گنج و فر دنیا
نخواهد کشور خود را بخود برد

همین روزی دو این روز دو آنست
اگر کشورکشائی کامران است

گرت غم روزی ست ای دل بهر زود
نخواهد خورد از حاجت جگر را

نمیداند نمی خدا روزی رسان ست
اگر درویش حاجتمند نان ست

دو ظلم آئین یکی نفس و دوم دل
توانی دید حال هر دو آخر

گزینها تفته هر دم زحمتی برد
دران ساعت که خواهند این و آن مُرد

شهان زین نشه ایندم مست خواهند
نخواهند از زمین بیش از لحد یافت

پس از چندی همان صاف و همان دُرد
نخواهند از جهان بیش از کفن بُرد

ولہ
مده بیهوده عقبی را بدینا
چه بستی دل باین معشوق بدرخت

شناس ای سپیدی از سیاهی
چو رخت از مملکت بربست خواهی

ولہ
نمیگوئیم حالی محو خویشیم
به پیش ما گدایان دِر دوست

وگر پرسی ز ما خواهی نخواهی
گدائی بهتر ست از بادشاهی

ولہ
بفن شعر و سخن تفته کامل ست امروز
منم چنانکه مرا خاص و عام میدانند

نه مدعی که سخنها بجیند از جلفی
نه آنکه بر در دعوی نشیند از جلفی

ولہ
فدای تفته دل من که طرفه نفس کشی ست
اگر بقبل برندش و دو نه بستیزد

حکایت [illegible]

نه آنکه با علما بهر بحث بنشیند
وگر خلاف کنندش بجنگ برخیزد

بهر چه سر که دهد دل همانست مقصودش
وله
باین سخن که صحیح ست کی سزد جنگی

لئیم داندش ای تفته قرض نان از ذوق
اگر ز کوه فرو غلتد آسیا سنگی

ز سخنے آید اگر جان او بلب صد بار
چنانکه گر بسرش سنگ بارد از گردون
وله
نه عاشق ست که از رنج عشق بگریزد
نه عارف ست که از راه سنگ برخیزد

اینقدر خبط و اینقدر نخوت
ای بروت منقش از هر نقش
اینقدر جهل و اینقدر دعوی
ای درونت برهنه از تقوی

نیست در شعرت ای عدو معنی
اندرونت تو سر بسر عورست
گو بصورت هزار ها دارے
از برون جامهٔ ریا دارے

دعوی صلا مکن بهفت زبان
خانهٔ تست خالی از هر رنگ
نیست شعر توا یکه معنی دار
پردهٔ هفت رنگ در مگذار

دعوی باطل ست و دیگر هیچ
آید از وے هنوز بوے ریا
هر چه با خود تو زاهدا دارے
تو که در خانه بوریا دارے

برخاستم از بشارت دل
رفتم دم صبح در گلستان
بودم به تردد ے نشسته
دیدم گل تازه چند دسته

رفتم نگریستم بباسے
نے دوست مگر که نو گلے بود
چون دوست بطاسے نشسته
بر گنبدے از گیاه بسته

پرسیدم ازو که چیست این زشت
چون گفت که با بنفشه ما نا ست
یکچند بغور رفت او نیز
گفتم چه بود گیاه ناچیز

چون خواند مرا بگلستانے
گفتا دانم ولیک خواهم
گفتم که گیاه را چه تمییز
تا در صفت گل نشیند او نیز

ای آنکه مراستائی از لطف
بستود گیاه را یکے گل
گویم سخنے اگر کنے گوش
بگریست گیاه و گفت خاموش

بے صحبت غالبم نه شاعر
آرے صحبت عجب گرمی ست
اسدالله خان
وین مایه نه شعرم آفت هوش
صحبت نکند کرم فراموش

آنے که بسے صفات داری
گویند تو گل نگیر خورده
تنها صفت تو من نگویم
گر نیست جمال و رنگ و بویم

اینگونه بچشم کم مبینید
یاران انصاف نیز شرط ست
بنود چو گل از چه آبرویم
آخر نه گیاه باغ اویم

گو جرم من ست از حد افزون
مشنو سخن عدو خدارا
من در خور بخشش عمیم
من بندهٔ حضرت کریم

هر چند ز تست روز یم غم
سوگند بغصه خوردن خویش
امید بود ز تو نه بیمم
پروردهٔ نعمت قدیم

جز تو که بود دگر خطاپوش
گر بے خردم وگر خردور
جز تو که بود دگر خداوند
گر بے هنرم وگر هنرمند

هر دم بتوقع خودم شاد
چو دست توقعم ز سلطان
هر دم بامید خویش خرسند
لطف ست امیدم از خداوند

چندانست امید عفو از وی
چندانکه بضاعتی ندارم

بازار جزام است مقصود | با آنکه بضاعتی ندارم

وی تفته چو گفت چاره ام چیست
گفتم که رهم بگیر من هم
بی سرمایهٔ طاعتی ندارم
سرمایهٔ طاعتی ندارم

هر کس نه عیار تفته دانست
او چارهٔ کار تفته فرمود
هر کس نه عیار بنده داند
او چارهٔ کار بنده داند

گفتی چه کند کسی چو از چرخ
بینی که خدا با او چه سازد
درماند و حیلتش نماند +
چون هیچ وسیلتش نماند

یک قطعه بتضمین استعانت

گر پیر مرا نمود تقدیر
رسم ست که مالکان تحریر
غیر از آزادیم چه تدبیر
آزاد کنند بندهٔ پیر

گویند به بندگان نه بخشود
عالم عالم غم از چه ما را
کی بار خدای عالم آرای
ای بار خدای عالم آرای

این رتبه کجا مرا که گویم
بر تفتهٔ زار خود کرم کن
ای شه بوزیر خود ببخشای
بر بندهٔ پیر خود ببخشای

زین ره بمن آمد آنچه دولت
راضی شو از آنچه آید از دوست
دیدی ره کعبهٔ رضا گیر
سعدی ره کعبهٔ رضا گیر

رفتن بر این و آن چه حاصل
من نیز گرفته ام پی تو
ای تفته بیاره خدا گیر
ای مرد خدا رهِ خدا گیر

آید بسرش بلا از این در | هر بلهوسی که سر بتابد

[illegible]

قربان ورت سر بلا نگ | بدبخت کسی که سر بتابد

مائیم و در مغان که هرگز
یا رب نرود بپای خود کس
هر سفله از و خبر نیابد
زین در که در دگر نیابد

ولہ

مکن در جهان هیچ جز یاد مرگ
مدان هرزه این گفتنم کین هنوز
مبر بر زبان هیچ جز نام گور
نبشته است بر گور بهرام گور

تو ای آنکه نازی بروز انیقدر
کرم کن نه از زورمندی سخن
سیم پیش اهل کرم روی زور
که دست کرم به نه بازوی ور

دو قطعه بتضمین استعانت

نکوی بمن ای ساقی این زمان که مدام
نماند حاتم طائی ولیک تا بابد
نکوی تو بهر بزم می شود مار گور
بماند نام بلندش به نیکوئی مشهور

ولہ

چو هست حسن تو مالی زکوة آن بوسی ست
زکوة مال بدر کن که فضلهٔ رز را
دگر چه گویمت ای نکته سنج اهل شعور
چو باغبان ببرد بیشتر دهد انگور

باب سوم

حکایت خواهندهٔ مغربی

تا کجا مدح این و آن که بمن
بی قناعت تونگریست محال
لطف کرد این و مرحمت کرد آن
ای قناعت تونگرم گردان

تو خداوند نعمتی ای دل
لیکن آندم که صبر را گوی
گو برای تو هیچ نعمت نیست
کو ورای تو هیچ نعمت نیست

راحت صبر تا برد زان بعد | رنج صبر اختیار لقمان ست

تفته گردد لتی است مقصود ت
گنج صبر اختیار لقمان ست

من با بوب بمیخورم سوگند
خواه لقمان وخواه افلاطون
که به از صبر هیچ نعمت نیست
هر کرا صبر نیست حکمت نیست

چه محظوظم که در دستم نه چیزیست
سلیمانی نصیب دشمن من
چه مسرورم که در پایم بمالند
من آن مورم که در پایم بمالند

نه طرزم آنکه از طرزم برنجند
سرم خاک ره و من خاک سر پای
نه کیشم آنکه از کیشم بنالند
نه زنبورم که از نیشم بنالند

جهاعشق آورد بر من ترحم
جهاعشق تو بخشد نعمت غم
جهامن عشق را خدمت گذارم
کجا خود شکر این نعمت گذارم

ولہ
بحمد الله که چون حجاج وچنگیز
عدوگو ایمن از من باش وخوش باش
غرور مردم آزاری ندارم
که زور مردم آزاری ندارم

ولہ
تو ای حسود دنیاری اگر یقین چه غم ست
چه کار با خورش وپوشش کسی ست که ما
که از قناعت ما آگه است یکسر خلق
بنان خشک قناعت کنیم وجامهٔ دلق

ولہ
بود بمذهب ما کفر جستن مددی
بمنتی نفروشیم محنت خود را
سنان اگر بجگر کارد گر رسد بر حلق
که بار محنت خود به که بار منت خلق

ولہ
ای آنکه غصه میخوری از رقعه دوختن
زان کز برای جامه دوی پیش هر کی
دی آنکه رنجه میشوی از نام گنج صبر
هم رقعه دوختن به والزام گنج صبر

ولہ
خبرما که آگه است ز حال کسان دهر
آنکس قبای حرمت خود پاره پاره کرد
بسیار نیک وبد نگرستیم وخوب وزشت
کز بهر جامه رقعه بر خواجگان نبشت

گویند کوی اوست بهشت ودران بسی
پیش من از رقیب بود بدتران بهشت
حور وقصور وطوبی وغلمان وکوثر ست
حقا که با عقوبت دوزخ برابر ست

ولہ
منت منه بمن که به پیش من غیور
خوردن بدستیاری کس میوهای باغ
بدتر ز سنگ وخشت بود کمتر از کنشت
رفتن بپای مردی همسایه در بهشت

ایکه پرسی چرا خمش باشی
بنید اول لطافت انجام
غیر سان چون نه سخن پرداز
کند آنگه سخن حکیم آغاز

صفت این حرام خواره رقیب
دست بر مال مفت کرد بلند
بس همین غیر ازین چه گویم باز
یا سر انگشت سوی لقمه دراز

ولہ
ای که گوئی لب تو بسته چراست
عاقل آن حرف لاجرم گوید
از چنین گفتنت چه باک شاید
کز نا گفتنش خلل زاید

تفته وبی ضرورت آسودن
نان هم آنا هم خورد که دل خواهد
همه بهتان ومی نیاساید
یا ز نا خوردنش بجان آید

تفته چون غیر یاوه گو نبود
هر چه گوید بکار خلق آید
دانشش هر یکی فلاطون وار
لاجرم حکمتش بود گفتار

تفته در فکر بیکسان خسپد
دگر از خستگان خورد همه غم
خفتنش بخت ما کند بیدار
خوردنش تندرستی آرد بار

جای که جز حکایت خوردن نمیرود
از من بگوی زاهد بسیار خوار را
انجا چه جای زیستن وذکر کردن ست
خوردن برای زیستن وذکر کردن ست

درد شکم ترا و بهای تنگ عاقبت
این کز تو گفتگو من از بهر خوردن است

باآنکه زیست را نبود با تو اعتقاد
تو معتقد که زیستن از بهر خوردنست

حکایت دو درویش خراسانی

دریغا از غم روزی دریغا
غم روزی خورد هرگز نه بسیار
جهان گشتم بسی دیدم بسی را
چو کم خوردن طبیعت شد کسی را

ولہ

خوشا آنکس که گردون گرد رنج
چو مشکل گیردش آسان شمارد
بروی او گشاید سهل گیرد
چو سختی پیشش آید سهل گیرد

ولہ

چو گفتم وقت ذکر تفته با خویش
بگفتا من بتنگیش آزمایم
مگر تن پرورست اندر فراخی
اگر تن پرورست اندر فراخی

بجز من زین جهان دل که دارد
بود او را کجا این تاب و طاقت
عدو زنهار کام دل نگیرد
چو تنگی بیند از سختی بمیرد

حکایت یکی از حکما پسر را نهی همی کرد از بسیار خوردن

شنیدم بهر کار اندازه شرطست
خوری ای که خون دل اندر غم او
مبادا کتی آن که جانت بر آید
نه چندان بخور کز دهانت بر آید

ولہ

گرفتم که در پیش ارباب صورت
مفیدست کم خوردن ای زاهد اما
شوی کامل و نام از آنت بر آید
نه چندانکه از ضعف جانت بر آید

ولہ

گر بجیدش گشتی بچه کارست حظ روح
با آنکه در سرشت شرابست حظ روح
گر بیعیش خوری بچه کامست حظ نفس
با آنکه در وجود طعامست حظ نفس

ولہ

گو تفته را که باده جگرگون خورد مدام
هر چند بی طعام زید کم کسی بدهر
لیک آنقدر که باعث قوت جگر بود
رنج آورد طعام که بیش از قدر بود

ولہ

ز اندازه خوش دل همه پیر و جوان بود
گر می زنی سبو سبو آخر قی آورد
مقدار شاد خاطر اهل زمان کند
گر گاه شکر خوری بتکلف زیان کند

[illegible]

حکایت [illegible]

ای رفته ور ضیافت کس شنو این سخن
گر سیب ترش تاب بکام آوری سمست
گر نعمت بهشت فرح بخش تر بود
ور نان خشک دیر خوری گلشکر بود

ولہ

باز مسرت چه و شادی کدام
جان چو غمین گشت و دل از پا نشست
باز سلامت کی و صحت کجاست
معده چو پر گشت و شکم درد خاست

حکایت بقالی را درمی چند [illegible]

تفته زمانی که غم جان فزود
نفع نه بخشد همه سامان خوش
یا که تن از غصه باین تبه کاست
سود ندارد همه اسباب راست

فکر روزی چه و غم نان چیست
یعنی از کام بردن دو سه روز
بایدت تفته فکر روز دگر
ترک احسان خواجه اولیتر

تفته گو خانه خدا باشد
قصد بابی نکردن اولیتر
وندران سر بسر خدا یابان
کاحتمال جفای بوابان

حکایت جوانمردی را در جنگ تاتار جراحتی [illegible]

تفته بهر حصول راحت ها
بهوای شراب جان دادن
چون زرت نیست رنج بردن به
بتمنای گوشت مردن به

دیدی آن دشنه ها که خورد فلان
تفته باری نه گوشت خوردن به
از سخنهای زشت قصابان
که تقاضای زشت قصابان

آنکه پیش از رفتن مادر عتاب آید همی
چون مراد سایلش بر نامدی تا روز حشر
وانکه از خست دهد بیش از سوال ما جواب
گر بجای نانش اندر سفره بودی آفتاب

ولہ

اینچنین کز دست زلفت روشنایی بست رخت
گر جهان افروز داغ من نبودی آفتاب
وینچنین کز دود آهم تیره شد یکسر جهان
تا قیامت روز روشن کس ندیدی در جهان

چند گویم با که بردی احتیاج
چند پرسم از که دولت خواستی

تفته جز بیجرمتی پیشم نبود
هرچه از دونان بمنت خواستی

هرچه دادت جان بمن دون همتی
حال آن میگویمت از راستی

گر زصورت غور در معنی کنی
در تن افزودی و در جان کاستی

زنیکان گر بد آید هم بود نیک
چنان دان کز لب شیرین دشنام

بهر حالی که باشد کام خود جوی
اگر حنظل خوری از دست خوشخوی

حدیث عشق بسیارست و نیجا
اگر تلخی کشد از دست شیرین

همین کافی که فرهاد بلا جوی
به از شیرینی از دست ترشروی

ولہ

مبر گمان تکلف مکن تامل هم
بنود سر که پیشانی خودم چو شدم

بیاب شوخی او را بهین ظرافت نیز
زنخت روی ترش کرده پیش یار عزیز

ولہ

تو اینکه زاهل تمیزی نگاه دار همی
زانقلاب زمان تلخ کام پیش کسی

رعایت همه جا را چنانکه خود دانی
مرو که عیش بر و نیز تلخ گردانی

ولہ

بهر که دل دهی از رغبت و ارادت ده
بمطلبی که درآیی دلیر و چست درآی

بهر که یار شوی تفته از دل و جان شو
بجا جتی که روی تازه روی و خندان رو

ولہ

خوش ست دوست بآن دوست گونه منقبض ست
کشاده باد اپیشانیت که میگویند

خوش ست یار بیار کشاده پیشانی
فرو نه بندد کار کشاده پیشانی

ولہ

دوش گفتم ثنا امیری را
صله داد و بچشم کم نگریست

وین که گویم کنون عجیب ثناست
نانم افزود و آبرویم کاست

ولہ

اینکه گوی تو بر دری نرسی
دانند آنکس که بینواست چو من

نارسایی به از مذلت خواست
بینوایی به از مذلت خواست

حکایت ... (right margin, partly illegible)

حکایت درویشی را ضرورتی پیش آمد

دو پندت میدهم ای تنگ روزی
مشو سایل بمرد تلخ گفتار

که شیرین تر بود از خلق خوشخوی
مبر حاجت بنزدیک ترش روی

ولہ

چرا گردی نه اندک آدمی فهم
ز بدخوی مدار اصلا طمع هیچ

چه حاصل تفته زین بیهوده گردی
که از خوی بدش فرسوده گردی

برس بر مطلبم ای آنکه گویم
کسی بودن بسی دشوار بودست

گریبان گر دری پیش کسی در
اگر حاجت بری پیش کسی بر

نثار سیم زاغالب زر و سر
نمیدانی کدام ست آن نکو روی

بپای او نه چون فرسوده گردی
که از رویش بنقد آسوده گردی

حکایت خشک سالی در اسکندریه

ولہ

مصیبتی ست که این لحظه گشته است عیان
چه جای ماندن حور و پری و جن و بشر

قیامتی ست که امروز گرده است ظهور (بانفس)
نماند جانور از وحش و طیر و ماهی و مور

ولہ

فغان ز چرخ بد اختر گز و بروی زمین
عجب که تو نشنیدی هنوز ورنه که بود

جفا رسید بحدی که نیست پایانش
که بر فلک نشد از بینوای افغانش

یک قطعه بتضمین استعانت

چون اوست برق و زهجران او فگند آتش
عجب که دود دل خلق جمع می نشود

زبسکه در همه جا آه دلفگار آتش
که ابر گرد و سیلاب دیده بار آتش

چه عجب التجای عدلت من
ثمره اث گر کشد سنان بر غیر

اندرین خاکدان کهنه سرا
تنزی گر کشد مخنث را

برجفای تو ای بت شیراز
دلهوی را دگر نباید سوخت

مردم هند می گزند انگشت
تتری را دگر نباید کشت

یارب آنرا که روز سخت آمد
پیش هر یک دراز دست طمع

وآبرو جمله رفت بر باد وش
چند باشد چو جبر لغبه اوش

طفل زاهد چو از بر من رفت
آه ازان طفل کش بود هر دم

زاهد این گفت و زو پشتش هشت
آب در زیر و آدمی بر پشت

از من و غیر غیر ازین چه سخن
نزنم بوسه بر لبش پس غیر

شیر خود شیر و سگ همان بدرگ
نخورد شیر نیم خورد سگ

ایکه گوی فلان بسی ست کریم
گر به تنگی دهد بغم کده جان

تفته را با چنین کسیست چه کار
ور بسختی بمیرد اندر غار

بی نوای جان عاشقان نه همین
جان بنجو نخوارگی و خستگیست

من بآوارگی و گرسنگی
تن به بیچارگی و گرسنگی

گو ترا فتنه باز نگذارد
تا توان دل بخواری و زاری

تفته اند از خود ز کف مگذار
بنه رو دست پیش سفله مدار

معتبر چون بود بحشمت و جاه
بی هنر هست بی هنر آخر

مفتخر چون شود بنعمت و ملک
گر فریدون شود بنعمت و ملک

گو فلان سفله کو فراست و هوش
بی خرد را بهیچ چیز مگیر

گو فلان خیره کو تمیز و وقار
بی هنر را بهیچ کس مشمار

اهل نااهل را شمار د بوچ
نیست کم از پلاس و کهنه گلیم

تا چه نازد بخویشتن هر نااهل
پرنیان و نسیج بر نااهل

ایکه تا زی بسیم و زر و زکبر
دارسی از صورت فقیران عار

پیش ما این نه سیم و زر گوئی
لاجورد و طلاست بر دیوار

تفته گو بی عمل از عمری هست
آری اصلا نخورد طعنه زکس

نان همان از عمل خویش خورد
هر که نان از عمل خویش خورد

حکایت حاتم طائی

ای خوش آنکس که گر افتد در دام
نبرم چون ز دل خود منت

میرود نام رهائی نبرد
منت حاتم طائی نبرد

ایکه فرمائی فلان یعنی عدو
نام گنجشک از جهان عنقا شدی

کارها کردی اگر زر داشتی
گربهٔ مسکین اگر پر داشتی

حکایت موسی علیه السلام درویشی را دید

قصد هر خرد و کلان صید ای هما
خالی از باز آشیانها ساختی

هر که آن شوخ ستمگر داشتی
تخم گنجشک از جهان بر داشتی

ولہ

این که اکنون در بر هر سفله است
صد جماعت را بیکدیگر زدی

شد دو روزی چون علم افراشتی
هیچکس را گرد خود نگذاشتی

ولہ

لاغرش کرد اینچنین ماه صیام
رفتی از جای و شیر آویختی

ورنه زاهد فتنه ها برداشتی
این دو شاخ گاو اگر خر داشتی

ولہ

گیرم که جهانی از تو رحمت یابد
سازی بعدو این ندانی چه کند

گیرم خود حاتم از تو همت یابد
عاجز باشد چو دست قدرت یابد

ولہ

از نیک بسی تفاوت آمد تا بد
بنشیند و فکر خستن خلق کند

نه آنکه چو زور گیرد و زر یابد
برخیزد و دست عاجزان بر تابد

ولہ

هیچ نگیرد ز فلاطون عیار
اهل خرد را شمرد سفلهٔ

هیچ نبود دست ارسطو بر شش
سفله چو جاه آمد و سیم و زرش

عشق نه بینیم بسر و روی او
غیر کجا در دسر او را کجا

در دنیا بم بسخن اندرش
سیلی خواهد بضرورت سرش

گفته پسند حکمای بود
غیر خشم اصلا مطلب از فلک

من ز تو این راز نخواهم نهفت
آن نشنیدی که فلاطون چه گفت

جانوری را که تمناست زیست
مار همان به که نیاید برون

چاره نبود ست جز این دیگرش
مور همان به که نباشد پرش

هر بد که سگالی تو نکوتر داند
آنکس که ز تنگیست نیارد بیرون

هر فعل که آید ز تو نیکوتر داند
آنکس که تونگرت نمی‌گرداند

او عادت درویش و تونگر داند
ای آنکه طمع داری ازو منفعتی

او رسم معظم و محقر داند
او مصلحت تو از تو بهتر داند

در چه فکری بیا مکن تا خیره
دار دای گفته لطف چشم ترت

جمع گردیده اند پیر و جوان
در بیابان خشک و ریگ روان

هر دو یکسان بجستن این راز
ست را بر زبان چه نیک چه بد

نتوان کرد هرزه عمر تلف
تشنه را در دهان چه در چه صدف

نکنی ای که هیچ جز عصیان
چیست حاصل و گردم رفتن

بشنو این دو سه ز خویشتن آی
مرد بی توشه کاو فتاد از پای

توشه برگیر نی خزف نی زر
هر که بی توشه جان رسد بلبش

اندرین ره مده خرد از کف
بر کمر بند او چه زر چه خزف

با دهان تو غنچه را چه دهن

که بسرو برگ همسری دارد

پیش روی تو گل مستی قلبست

گر همه زر جعفری دارد

توشه آخرت همین خیرست
خواه من خواه تو غرض ای غیر

خواهد این راه خیر در هر گام
مرد بی توشه بر نگیرد گام

حال مجنون ز خاک مجنون پرس
گفته دیدم بجائی که مپرس

تا چه سامان فقیر سوخته را
در بیابان فقیر سوخته را

منعمی در رهی چو گرسنه مرد
زر خالص فدای آن کین گفت

با چنان مال و جاه و ثروت و نام
شلغم پخته به که نقره خام

هست بیقدر رای گرسنه کنون
هست بیقدر تر همیشه زنان

نه همین نان بچشم مردم سیر
مرغ بریان بچشم مردم سیر

قرص خورشید چیست ای منعم
خوشتر از جان مراست آنچه ترا

بهتر از وی فقیر را نان است
کمتر از برگ تره بر خوان است

چقدر مشکل و خرابی سنی
آنکه را اختیار و طاقت نی

چقدر خواری و مذلت نیست
و آنکه را دستگاه و قدرت نیست

آنکه را چرخ جاه و ثروت داد
و آنکه را نیست هیچ نعمت دهر

نقره خام خشت ایوان است
شلغم پخته مرغ بریان است

بیک ادا که ز شوخی نمود عاشق را
بیک نگه که ز رحمت فگند بر درویش

ز دلربای جانان نگشت چیزی کم
ز قدر شوکت سلطان نگشت چیزی کم

چه گفت خوش زره بی بضاعتی فرهاد
نرفت از حشم و عز و جاه سلطان هیچ

چو خیمه زد بدل او چو عشق مهمانی
از التفات بمهمان سرای دهقانی

اگر نه گوهر نظمم رسید تا حد طوس
ببین که یافت چه غربت ز گفته فردوسی
چگونه طوس بدین حد با آب و تاب رسید
کلاه گوشهٔ دهقان به آفتاب رسید

وله

بخانه ام تو قدم رنجه کردی و گردید
دگر گدای تو چون خنده بر سما زند
میسرم ز قدوم تو طرفه سامانی
که سایه بر سرش افکند چون تو سلطانی

وله

حکایت [illegible] را حکایت کند

برت تاکی دم تشبیه ساغر
تو ای زاهد خوری می از چه پنهان
حباب بر چاه نصرانی نه پاک است
گر آب چاه نصرانی نه پاک است

نیم تایب ز می لیک از ظرافت
بگویی که نفس من مرد و من از می
سخن مستانه میگویم چه باک است
جهود مرده میشویم چه باک است

گفتم ای جان برو چو سر پیچید
آری این سرزنش روا باشد
راندم از تن بزور در غم یار
بلطافت چو بر نیاید کار

نشنود هر که پند کس هرگز
کار با سختی او فتد لابد
چون دل تفته خوار گرد دوزار
سر به بیچیدستی کشد ناچار

دم خشم تو ای سراپا خشم
غرض از جهل خویشتن ما هم
که بود آنکه پیش تو آید
هر که با خویشتن نه بخشاید

هر که در کار کس نیاید هیچ
گر نیاید کسش بکار سزاست
هر که بر کس دمی نه بخشاید
گر نه بخشد بر او کسی شاید

حکایت بازرگانی را دیدم [illegible] صد و پنجاه شتر

باز گو باز آنچه آمد بر لبت
کس نفهمید آنکه گفتی چند بار
باز گو باز آن حکایتهای غور
آن شنید ستی که در صحرای غور

گویمت تاکی فلان با حرص داشت
کاری و باری بهفتاد از ستور

آنکه امسال است قصد تو دگرا
بار سالاری بهفتاد از ستور

وی برم آمد یکی عقبی پرست
گفتم آیا پر کرا نتوان نمود
هم سرود آهنگ دنیا دار را
گفت چشم تنگ دنیا دار را

با قناعت بیشه چون گفت غیر
گفت چشم چون توئی بد روز را
تنگم از روزی و در خاکم چو مور
یا قناعت پر کند یا خاک گور

حکایت [illegible] شنیدم

زین قصه چه حاصل که فلانی بفلانی
گویند که شد طعمهٔ مرگ آنکه ز خست
رفتی و نشستی و لب از حیف گزیدی
درویش بجز بوی طعامش نشنیدی

وله

گفتی نگرستیم بخیلی که ندادی
نان دادن او تفته بدرویش چه باشد
درویش بسر از پی نان گرچه دویدی
مرغ از پس نان خوردن او ریزه بچیدی

وله

مطلوبی و طالب ز تو دشوار که رنجد
از خوی درشتت چه کنم گر نشکیبم
معشوقی و عاشق بتو مشکل که نسازد
با طبع ملولت چه کند دل که نسازد

وله

ایوای چه خوش بود زمانی که من و تو
اکنون چه توان کرد و چسان غم نتوان خورد
بودیم پس از خوردن می شایق گشتی
شرط همه وقتی نبود لایق کشتی

وله

دی چو بمن شد دو چار گفتمش ای گلعذار
تیغ زد از ناز و باز گفت لب بر زدن
جور توقع نبود بندهٔ محتاج را
دست تضرع چه سود بندهٔ محتاج را

وله

صورت ایشان نکو سیرت ایشان قبیح
تفته چه گویم دگر وای ز دستی که هست
حال امیران دهر هست چو سیم دغل
گاه دعا بر خدا وقت کرم در بغل

رحمتی کش برای خلق خدا
به در و لعل رنجی از من به
رحمتی کن بحال زارکسان
از زر و سیم راحتی برسان

منعما هرچه گفتمت زین پیش
زانچه داری بخلق نفع رسان
بشنوش بانو یادش از سر گیر
خویشتن هم تمتعی برگیر

این چه قصرست وانچه ایوان است
کن مرتب ولیک دیوان را
تفته اینهمانه از تو خواهد ماند
چونکه این خانه از تو خواهد ماند

این نگویم سعظا که دگر
خانهٔ خیر اگر کنی تعمیر
خبر مردم محقر گیر
خشتی از سیم و خشتی از زر گیر

رسم بودی گر اندکت مسکین
ای که پرسی برفت تفته کجا
غم ز دستت نه اینقدر دیدی
وه که گر مرده باز گردیدی

قیس صحرانشین نشد هرگز
آنقدرها که من شدم رسوا
پیش بیگانگان ضحک پسند
درمیان قبیله و پیوند

بعد جان دادنم مسیحای
قیس و فرهاد خوش نگشتندی
گر حیات من از سر افزودی
رد میراث سخت تر بودی

ولہ
ای که پرسی بدرد و غم چه رسید
رسد آن رنجها که ناگاهان
بعد مرگ تو پرسمش تا چند
وارثان را ز مرگ خویشاوند

ولہ
خشم بر رغم شیخ شهر خورد
خشم خوردن علامت مردیست
همچو می نیک سیرت سره مرد
بخور ای نیک سیرت سره مرد

ولہ
خود تو قارونی ایکه می پرسی
این بگو شت تمگر نخورد و هنوز
خوش خوش از من چگونه قارون مرد
کان فرومایه گرد کرد و نخورد

ولہ
باش یکدم که آب رفته بجوی
باز آن مرد نیکخو آرد

بیوضو گر خوری تو می ای شیخ
شد غلامی که آبجو آرد

چون نگویم دگر که شوقم دوش
این مثل طرفه آمد اینجا راست
گریه آورد و خود ز شادی مرد
آب جو آمد و غلام ببرد

ایکه پرسی ز من چسان هر بار
این ندیدی مگر که از دریا
زلف معشوق صید جان کردی
دام هر بار ماهی آوردی

ماند اکنون نه آن زمان که و لم
دام بر چین وگرنه خواهی گفت
در تمنای زلف تو سعی مرد
ماهی این بار رفت و دام ببرد

روزی که بکام تست آخر گذرد
خونخوار نه هر مرتبه خونی بخورد
و انجام بد این ظلم تو روزی نگرد
صیاد نه هر بار شکاری ببرد

ظالم که شکم فتاده ابد
صیاد نه هر روز خورد آهو را
ظالم تراز و بر وهم آخر گذرد
باشد که یکی روز پلنگش بخورد

تو ای آنکه نازی بزور اینقدر
چو گردد مقابل غنیم قوی
به بینیم چه سازی و نازی چسان
چو آید زپی دشمن جانستان

نه زور آید اینجا بکار و نه زر
بگیر و قضا دست شخص دلیر
چو گردد از آن دوست عکسی روان
به بندد اجل پای مرد دوان

ترا کار باکس کجا اوفتاد
ندانی چه آفت بجانت رسد
ترا جان بلب همچو من کی رسید
در آندم که دشمن پیاپی رسید

ولہ
وگر دشمن ای تفته جز مرگ کیست
توان از کف انداخت پیشش سپر
چنین دشمن آندم که بر سر رسید
کمان کیانی نباید کشید

یک قطعه تضمین استعانت

[illegible]

فقیر تفته گرش فقر کرد قافیه تنگ
ضعیف گر متضعف شو و خیال مبند

چه شد بپادشه آخر ردیف خواهد شد
که پایگاه بلندش ضعیف خواهد شد

ولہ

رقیب سفله کجا عزت اینچنین دارد
اگر بصفه (چبوتره ۱۲) سنگین در ثمین ریزد

گه کس برو گذر دیا درو نظر فگند
در آستانه سیمین بمیخ زر بزند

ولہ

تو ای رقیب یهودی و من مسلمانم
چنین مدان که مسلمان ذلیل خواهد ماند

کثیف را که بگوید لطیف خواهد شد
گمان مبر که یهودی شریف خواهد شد

ولہ

کجا بمجمع یاران نشنید این وحشتے
رقیب گفت اگر من باهوسے مانم

کجا در سخن از لب فشاند این حیوان
بآدمی نتوان گفت ماند این حیوان

ولہ

چها ست بے هنر انداز مدعے بنگر
وهله ز مردمی او کدام چیز نشان

وگر دراعه و دستار و نقش بیرونش
مگر دراعه (پوستین ۱۲) و دستار و نقش بیرونش

ولہ

عدوست سفله و چرخ ست بسکه سفله نواز
ببین به هیچ بزی و خاکساری من

چه نسبت شرفا با فراخ دستی او
بگردد در همه اسباب ملک و هستی او

ولہ

دمی که تفته بجان بود بی می و دیگر
چو تاک در نظر افتاد گفت مستانه

بحالت عجبی بود جان محزونش
که هیچ چیز نه بیند حلال جز خونش

[illegible]

سیم بود و سیم بر ارباب فقر
پای بدامن کش و هرگز مکن

هرزه متاز از پی یک حبه سیم
دست دراز از پی یک حبه سیم

من نیم آن وزد کش آرند اسیر
دست من آن نیست که گوئی تواش

این عسسی چند بدماسگی دو نیم
به که ببرند بد اسگی و دنیم

[illegible]

[illegible]

سیم و طلا خاک و خشت تا بملا نیست
تفته توان نظم خود نمود بمردم

لعل و گهر ضائع است تا ننمایند
فضل و هنر ضائع است تا ننمایند

ولہ

تفته تباسے که روی از همه پوشند
گو همه عود است و مشک هر سخن تو

جان نه بکف آورند و دل نربایند
عود بر آتش نهند مشک بسایند

ولہ

کس نتواند کشود بازوی همت بضعف
کس نتواند ستد ملک فراغت بجبر

کس نتواند ربود رونق شیرین بشور
کس نتواند گرفت دامن دولت بزور

ولہ

آنکه بگوی بزر کرد رقم شعر خویش
جهد عبث غازه را برخ زنگی پسر

از پی نذر فلان دوش فلان بی شعور
کوشش بیفایده است وسمه بابروی کور

ولہ

ترا چه فائده با چرخ عجز بهر مدد
دگر چه سود بحق التجا برای خرد

مدد بکار نیاید چو بخت بد باشد
خرد بکار نیاید چو بخت بد باشد

ولہ

گرفتم اینکه خرد در تو باشد و دیگر
چه آید از تو دریغا و از خرد دوریت

ستاده روی بروبیت دو صد خرد باشد
اگر بهر سر موییت دو صد خرد باشد

ولہ

ای که نازی به پهلوانی و زور
چه زند پهلوان بد طالع

چه بری دایه نیستت چون بخت
چه کند زورمند واژون (بمعنی نصیبه ۱۲) بخت

ولہ

دیده ام من شکسته چندین بار
گردن سخت و بخت غور کنی

بازوی سخت پیش بازوی بخت
بازوی بخت به زبازوی سخت

ضر را ز نفع چون نمیدانی
نشود تفته گرم بازارت

و آنچه گویم چرا نمی شنوی
تا بدکان خانه در گردی

آدمیت به پخته کاریهاست

از چه ای شیخ پخته می نشوی

تا نسوزی در آتش دوزخ
هرگز ای خام آدمی نشوی

ای چو نقش قدم فتاده براه
چه خوش هست این جهان تفرج گاه
همچو من در جهان تفرج کن
برو اندر جهان تفرج کن

در جهان تفته حق فرستادت
شب اهل جهان بگردان روز
بهر نیکی نه بهر هرزه دوی
پیش از آن روز کز جهان بروی

فرها در قفس چون نه هندم بدیده جای
صاحب کمال جای بهر دیده میکند
کاینده هم چه رتبه که ز عشقم نصیب نیست
منعم بکوه و دشت و بیابان غریب نیست

وله
آسایش شهان بشهان خود نصیب باد
هر در که دید جای گرفت و کمر گشاد
قربان طفل اشک خودم من که لعبه ساخت
هر جا که رفت خیمه زد و بارگاه ساخت

وله
داخلی کرا درین زمن بخیر د نواز
آنرا که از تنعم دنیا نبوده هیچ
دانند منعمان همه بیقدر تر ز خس
وانرا که بر مراد جهان نیست دسترس

وله
آن مدعی و این سخن دور از قیاس
در مسکن خودش نکند احترام کس
کاندر جهان علم چقدر نام من فراخت
در زاد بوم خویش غریب است و ناشناخت

وله
تراست تفته اگر جوهری خموشی چیست
بیا و بر محک امتحان بزن خود را
وگر نه هر چه بگویند کی یقین مارا است
وجود مردم دانا مثال زر و طلا است

وله
تبرگا سخنت تفته آخر اهل تمیز
چه غم بشهر خودش گر حسود نپسندد
کجا کجا ببرند و کجا کجا خوانند
که هر کجا برود قدر و قیمتش دانند

وله
کدام اهل هنر کآمد به در نظر ما را
بزرگزاده که خود را بخوانی ای نادان
بلاف انچه تا چو تو سی کرا ماند
بزرگزاده نادان بشهر وا ماند

تو ای عدو چه فریبم دهی و غره شوی
بجز تو هیچ نزآن کدام کس باشد
تو ئی هر آنکه فریبش بهیچ نستانند
که در دیار غریبش بهیچ نستانند

وله
مفلس آنجا که نهد پا بخجالت افتد
عاشق آنجا که بود خواری و زاری یابد
منعم آنجا که خرامد گل عشرت چیند
شاید آنجا که رود حرمت و عزت بیند

وله
اشکم آن طفل دلارا است که من میدانم
اینچنین طفل دلارا همه جا هست عزیز
گو برانند دل و دیده ام او را از پیش
گو برانند بقهرش پدر و مادر خویش

وله
دل پر داغ بزلف تو و زلف تو برخ
تا چه پر داغ دل و زلف و رخ تو گوئی
داشت لطفی که چه باز و گل معنی چیدم
پر طاوس در اوراق مصحف دیدم

وله
دوش در کوی کسی رفتم و دیدم که تپان
تفته چون گفت که من گم ز سگم بر در او
هست یکسو جگر افگار و دگر سو دل ریش
گفتم این منزلت از قدر تو می بینم بیش

وله
گردمش دوش سوالی و جوابی تو داد
گفتم آیا ز کفنم برد که دل زانا گاه
بشنوی گر ز من دلشده حالی دارد
گفت خاموش که هر کس که جمالی دارد

وله
چون ببزم آمد و در دیده نشاندش همه کس
گفت هر کس که چو من قامت و عارض دارد
گفتم آیا تو که و نیچه وقار از حد بیش
هر کجا پای نهد دست ندارندش پیش

وله
ای مدعی خمش منم و هر چه آرزوست
با عاشقی چو من پدر و سی چه میکند
در روی اگر موافقت و دلبری بود
چون در پسر موافقت و دلبری بود

وله
تا چند این نمط کندم غیر منفعل
یارب که وی ز دلشده خود بری مباد
تا چند اینقدر پدر از وی بری بود
اندیشه نیست گر پدر از وی بری بود

وله
از بهر آنکه داد خدا اتفاق بلیتی
روز نخست واسطه گو این و آن مباش

او اختر است گو فلک ازوی کناره گیر
او جوهر است گو صدف اندر میان مباش

یوسف نیم ولی همه فهم رموز عشق
اشک مرا ازمین و زبان اخوان شمار
مرد فهیم را همه کس مشتری بود
دُر یتیم را همه کس مشتری بود

تو اے آنکه گوے بز خشم دلم
شنیده آهم او نیز و گفتا بغیر
نمک پاشد آهنگ بزم حزین
چه خوش باشد آهنگ نرم حزین

بساقی هد خون ناخورده مے
ندائی خورد طرفه ای شیخ شهر
بساغر فدا جان مست صبوح
بگوش حریفان مست صبوح

نه از روی زیباست به هیچ چیز
وسے گر تو لبها کشائے زهم
که گوید طرب زاست آواز خوش
به از روی زیباست آواز خوش

تو شاد اے که باشی شناسی که هست
چه ما و غم او چه دانیم ما
ولہ
گهین حظ نفس و مهین قوت روح
که آن حظ نفس است و این قوت روح

اے که بگوے چو توی را روا است
چیست ترا غم چو من هرزه گرد
ولہ
اینکه نه غمگین شود از شهر خویش
گر بغریبے رود از شهر خویش

سختی و محنت چو بکسب کمال
گر شود آواره چو سوزن زجای
ولہ
بر دیگے گفت یکے نیک روز
سختے و محنت نبرد پاره دوز

کس نه نهد کام فلان دلفگار
گر به بیابان رود از شهر خود
ولہ
کس نبرد نام فلان سینه ریش
گر بخرابے فتد از ملک خویش

روز کنی ایک شب عیش را
هوش گر آید ز فلک رنج زید
این نشنیدی مگر از کس هنوز
گرسنه خسپد ملک نیمروز

منم منم دگرای گلرخان بعالم کیست
هر آنکه از ستم آسمان ملول گشت
منم منم و گرای مهوشان کدام اینجاست
هر آنکه گردش گیتی بکین او برخاست

ولہ
مرا حیات همین نوع بگذرد هر دم
کسیکه مصلحتش غیر یاد دوست بود
مراد ماست همین تفته از سحر تا شام
بغیر مصلحتش رهبری کند ایام

ولہ
کسیکه رفت دگر این مکان نخواهد یافت
تو اے که پرسیم آیا کدام نامه برت
کسیکه مرد دگر این جهان نخواهد دید
کبوتری که دگر آشیان نخواهد دید

ولہ
کسیکه کام ز چشم و لب تو میجوید
ولی که میل بخال و خط تو داشته است
فلک همی کندش از سم و شکر ناکام
قضا همی بردش تا بسوے دانه و دام

ولہ
اے که پرسے طلب چه میداری
طلب غم ز عشق هست ضرور
و ز چه رو بر لب تو جان برسد
رزق هر چند بے گمان برسد

ولہ
گفتم آن دل که برده ای از من گو
گفت ای ساده هر چه مقصود است
چند جبے او شمارم اختر ها
شرط عقل است جستن از درها

ولہ
چند گوے که غمش اجل و بیجا
تفته من بے غمش و هم جان را
کس گمان دگر نخواهد برد
گرچه کس بے اجل نخواهد مرد

زلف او تفته اژدها و دگر
گر دل تو همیرود که زو
عاجز از دست او فسونگرها
تو مرو در دهان اژدرها

زنهار تفته روی مکن جانب بهشت
دیدی بروچه آمد و دیگر بروچه رفت
زانکوی یعنی از در دار السلام خویش
چون مرد بر فنا و ز جای و مقام خویش

ولہ
تنها همین مگوی که آزاده مرد پیر
گر خویش بگذرد همه آفاق جای اوست

طفل سرشک من که کشید از در تو پای	دیگر چه غم خورد همه آفاق جای اوست
هر صبح آفتاب برای گند گذار هر روز رهرو که بمقامی شود مقیم	هر شام ماهتاب بجایی همی رود هر شب تو نگری بسرای همی رود
دل رفت از بر من و پرسیدمش چه حال شه طرح قصر تازه فگن گو تمام روز	این گفت و ماند در خم زلفی که جای اوست درویش هر کجا که شب آمد سرای اوست
ولہ طول امل بجا همه او هست ناروا او از نشاط و راحت و شادی گذشته است	فکر دراز تفته پی دل چه حاجت است او را مقام و مسکن و منزل چه حاجت است
ولہ گو غم مخور بخانه خراب ای تفته سیل هر در که یابد از در حق میکند قیاس	جایی که هست در همه ملک از برای اوست هر جا که میرود همه ملک خدای اوست
ولہ به بینی چه بیدل کنندش لقب بمعیوبیش تا چه رانند حرف	دلاور چو بختش نباشد بکام هنرور چو بختش نباشد بکام
کنشت احترام شما تفته را بشهری بود کش نخوانند هیچ	کنون ای عزیزان شما را سلام بجای رود کش ندانند نام
ایکه پرسی لطف داغ من اگر آری یقین و که پرسی حال اشک تفته گر باور کنی	پیش او خورشید تابان اینچنین روشن نبود همچنین آبی که مرغ آبی در وا مین نبود
رباعیات حالی دیروز و پریروز از دل زارم مپرس بخت در بحری مرا افگنده امشب کاندر آن	گو بدشت غم چه میدید و چه زاری می‌نمود کمترین موج آسیا سنگ از کنارش میربود
بی دوست نباشی چه قدر ها مجبور بی علم ندانی چه کشی از علما	بی بخت نه بینی چه بلا از جمهور بی زر نتوانی که کنی با کس زور

احوال زمانه ننگری تفته که بگذار سر زور و بدست آور زر	گویم سخنی بشنوی آه چه گر زر داری بزور محتاج نه
جان نداری نتوان گشت بجانان مشتاق سر نداری نتوان بود بمردی ته تیغ	دل نداری نتوان گفت که دلبر باز آ زر نداری نتوان رفت بزور از دریا
ولہ خشم بیجا نبود تفته درینجا لازم از شجاعت چه زنی دم ز در دولت آی	دست بگشای و بده هیچ که بگشاید کار زور ده مرد چه باشد زر یکمرد بسیار
ولہ مباش اینقدر خیره بهر خدای مرو تفته جایی که بینی کریم	مکن آن سخن رد که رانم ز پند بدوزند دشمن دیده هوشمند
میفگن دل و جان خود در بلا مشو صید حرص و ببین سر و بحر	مکن آنچه هرگز ندارم پسند در آرد طمع مرغ و ماهی به بند
چو حرارت کند کس تو دارش عزیز چو جنگ آورد کس بصلح اندر آی	چو بد گویدت کس تو نیکیش شمار چو پرخاشش بینی تحمل بیار
منم مصلح تو بمن دار گوش اگر مشکلی گیردت سهل گیر	مکن تفته بی مصلحت هیچ کار که سهلی به بندد در کارزار
چه خلقت خوش است و چه شهد مراد برنگین بیانی و مهر و داد	بمن مهربانی و خود مرحمتی بشیرین زبانی و لطف و خوشی
نه تنها توانی کشیدن مرا فدای کشتهای زلفت تو دل	توانی که پیلی بجوی کشی توانی که پیلی بموی کشی
ز عقل و فراست جدایی مجو	بنادانی و جهل خونت مریز

عَلَم افگن آنجا که آرند جنگ
لطافت کن آنجا که بینی ستیز

تو ای آنکه مردِ سلیمی ترا
بَرو نرم شو پیشِ خصمِ قوی
علاج دگر چیست وقت ستیز
نبرّد قز نرم را تیغ تیز

ابریشم خام

بیک بین برابر کجا شصت بین
بیا و چو من یک گزین کاین سخن
بیکتاش باناگجا خیلتاش
چه خوش گفت یکتاش با خیلتاش

وله

منت انچه گویم شنو بعد ازان
چو کس رنجه گردے سرِ خویش گیر
بجانِ خود ای ساده دشمن مباش
چو دشمن خراشیدی ایمن مباش

وله

شوخیش بین که چون منش گفتم
دهنِ خود کشود و گفت بغیه
ترسم از تفته منفعل گردے
مشو ایمن که تنگدل گردے

آنکه امروز رنجه رفت از تو
یعنی آخر دل تو تنگ کند
تفته فردا برای جنگ آید
چون ز دستت دلی به تنگ آید

پاے از جهل پیش شیر منه
خشت بر بام آسمان مفگن
دست ناگه بروے مار مزن
سنگ بر بارهٔ حصار مزن

چند گویم که بید رنگ بخیز
منشین زیر این حصار دگر
گز فلک فتنه بید رنگ آید
که بود گز حصار سنگ آید

ایکه تو گوئے بچنین زور شور
گرچه تو پر زوری و خصمان ضعیف
کیست که از پا فگند پیل را
پشه چو پر شد بزند پیل را

حکم قضا را همه باشد مطیع
با همه سستی و ضعیفی که این
پیک اجل را همه لبیک گوست
با همه مردی و صلابت که اوست

ایکه بگوئی نشنیدم بزلف
انچه تو هرگز نشنیدی کنند
از خطِ خوبان سرِ موئی نفاق
مورچگان راچو بود اتفاق

هان منم اے عزیز بے جمعے که شان
پیل دمان را بدر آرند مغز
خشم چو گیرند و نمایند دوست
شیر ژیان را بدرانند پوست

گو بربیدن بد است هر یوم
گر بهان دوست دشمن جان بود
گو نشستن نکو نشستستم
هرگز ایمن ز دوست ننشستم

او نفهمد که آشناست که غیر
صرف این کار ساختم یک عمر
او نداند که دشمن است که دوست
تا بدانستم انچه عادتِ اوست

وله

چه عجب جمله دشمنان سوزند
بر لبِ دوستی چو مے نگرم
آتشِ رشکِ چو نمنے تیز است
زخم دندانِ دشمنے تیز است

وله

کس ز دشمن چرا نه پرهیزد
غور فرما چه بوده است آن چیز
ترکِ دنیا ز من نه به نیکوست
که نماید بچشم مردم دوست

به بینیم عجب حال گویم و می
ستم آورد بر یتیمان فلک
اگر بشنود از حبیبان کسی
درشتی کند بر غریبان کسی

که نا خورده باشد ز وضع تو حیف
که تا برده باشد ز دستِ تو داد
که نا مانده باشد بمحنت بسے
که تا بوده باشد بغربت بسے

وله

بمردی طاق بود و این زمان بین
همین کار د تهیدستی بشورم
بغم جفت آن تهیدست سلح شور
چه خوش گفت آن تهیدستِ سلح شور

وله

تو اے گز زور زر را بشکنی پشت
ز زر کمتر بود نزدیک من زور

نه اندک بخت به از علم بسیار	جوے زر بهتر از پنجاه من زور
کاش در گوش تو و گر نخورد تفته جز خون دل مدار هوس	ولہ اینکه افزون ز رزق نتوان خورد گرچه بیرون ز رزق نتوان خورد
هیچ روز از طلب نباید رست سید هر حق هر انچه میطلبند	هیچ شب کاهلی نباید کرد در طلب کاهلی نباید کرد
بے گریه نباید برخ زردم رنگ من بس نکنم ز گریه هرگز گوکن	رباعی بے گریه نیارم در مقصود بچنگ غواص گر اندیشه کند کام نهنگ
اے آنکه بگو بیم چه داری آهنگ گر ننگ چنین روز بے غواص بود	ولہ جان از پے شعری چه دهی یاد نهنگ هرگز نکند در گرانمایه بچنگ
ایکه پرسی کنون ترا چه فتاد چه کند باز تیز چنگ بدست	گشتی آواره چون ز شهر و دیار چه خورد شیر شرزه در بن غار
خیز و ره گیر کوه و صحرا را اے که افتادهٔ بخانه ببین	تا خورے هر چه آرزوت بود باز افتاده را چه قوت بود
تفته تا کی تلف بمدرسه جان خانهٔ تو همه پر از معنی است	در سر عمر و زید خواهی کرد گر تو در خانه صید خواهی کرد
مگذر تفته از هما بطلبے گر قناعت کنے بصید مگس	تا چه شاهے حصول از توت بود دست و پایت چو عنکبوت بود

دو قطعه تضمین استعانت

رو بمن خواند جا بجا این بیت	چون از ان شوخ یافت تحریرے

گه بود کز حکیم روشن رائے	بر نیاید درست تدبیرے
کس چه داند که خرد سال چنان گاه باشد که کودکی نادان	ساخت چون کار همچو من پیرے بغلط بر هدف زند تیرے
از سوال این سخن بس است و دگر روز محشر چه بے جواب بود	چون توان لب بقیل و قال گشاد هر که بر خود در سوال گشاد
ایکه داری ز حق سوال حیات هر که سائل شد و بخود نازید	سخن نیست اگر پسند بود تا بمیر و نیازمند بود
تفته از هر چه پا بسنگ افتد گرچه بے آز بادشه هم نیست	دست بردار و پادشاهی کن آز بگذار و پادشاهی کن
ایکه پرسی از این و آن چه کنم طمع پست را بزن گردن	تا مرا طالع ارجمند بود گردن بے طمع بلند بود
تفته یاد آر مر فلانے را جز خداوند نعمتش مشمار	تا کجا بر بساط بنشستی هر کرا بر بساط بنشستی
ای غم آنرا که خون دل خوردے لازم آمد ببیار پیش نشست	شکر نا کردنت کجا زیباست واجب آید بخدمتش برخاست
بیش ازان گشت قدر زاهد کم ایکه پرسے کجا برد که برد	رفت چندانکه پیش میر و وزیر حاجت است آنکه پیش میر و وزیر
ما و باکس غرض خدا نکند غرض است آنکه پیش ناکس و کس	پشت و بالا چنین کجا ما را است پشت خم میکنند و بالا راست

یک قطعه بتضمین استعانت

منع سماع ای که کنی پی به پی
گوش تواند که همه عمر وی
خود نکنی غور درین تا بکی
نشنود آواز دف و چنگ و نی

من که نیابد دیدن روی خوشت
روی تو می بینم و گویم که چون
بود ازین پیش مرا باغ راغ
دیده شکیبد ز تماشای باغ

روی تو باشد گل و نسرین تنت
ای گل و نسرین تو خوشبو مگو
تا ز نسیم از چه بجویم سراغ
بی گل و نسرین بسر آرد دماغ

مشت پر خویش که دارم نگاه
بار مرا خواب نیاید وی
نیست عزیزان پی کار دگر
گر نبود بالش آگنده پر

تا چه زنیم نیست غمم را شمار
سر بحجر کوبم و گویم چسان
تا چه کنم نیست شبم را سحر
خواب توان کرد حجر زیر سر

ای نگوئی مگرت مرد بخت
آمدن مرگ ز خواب است به
ورنه چرا خواب ز اندازه بیش
گر نبود دلبر همخوابه پیش

عمر بسر گشت و نه بیند ترا
حیف ز ناصح که بسر آید همی
تفته به درد و در آغوش خویش
دست توان کرد در آغوش خویش

دوزخ جاوید ندیدی اگر
کاش ببیند او کسی را خدای
بین شکم بی هنر پیچ پیچ
این شکم بی هنر پیچ پیچ

ای که بگوئی که فلان بلهوس
بی دهن تو دل ما هم دمی
تاب نیارد که بسازد بهیچ
صبر ندارد که بسازد بهیچ

باب چهارم

نه من نه تفته همانست بی سخن کین توزا
خوش ست گر ننمائی کلام من بعدو
به پیش آنکه محبت بزرگتر عیبی است
هنر بچشم عداوت بزرگتر عیبی است

وله
ببکس سے نگرم جمله فهم ور ای امروز
ز راست تفته و نزدیک حاسدان همه مس
ندانم این چه زمان است و این چه هنجار است
گل است سعدی و در چشم دشمنان خار است

آنکه فرمائیم چه پر نور است
پرتو روی یار ما بوداست
میتوان دید روز چشمه هور
نور گیتی فروز چشمه هور

دست انصاف کاشکی یک شب
ز انکه خورشید با چنان خوبی
خاک باشد بچشم موشک کور
زشت باشد بچشم موشک کور

وله
ز تیغ زبان ریش گردد و گر
من ای تفته از دوستان توام
چه دانند این ریش را دشمنان
نگوانده خویش با دشمنان

وله
برنج اندر این قوم بینند اگر
خود ایشان شیاطین و این لطف بین
کسی را ببینند شادی کنان
که لاحول گویند شادی کنان

یک قطعه بتضمین استعانت

زاهد ازینکه کفش خود دوزی
آن شنیدی که صوفی میکوفت
بر سر تو رسد مباد گزند
زیر نعلین خویش میخی چند

آه زین بیکسی که وی میرفت
پای او را شکست بید ردی
تفته در کوی کس با آهنگی
دست او را گرفت سرهنگی

چون برآورد قیس خار از پاے
ناگہان رہروے گرفتش دست

این ستم بین کہ باعقوبت چند
کہ بپا نعل بر ستورم بند

شب آنرا کہ رنجاندی او ہم کسیست
سقط ایکہ گوئی نگفتم بکس

کنون زو نباشی چرا شرمسار
ندارد کسی با تو ناگفتہ کار

ہمین میکشم من لبسلک بیان
مگو تفتہ جز حرف سنجیدہ ہیچ

درے را کہ سفتی دلیلش بیار
ولیکن چو گفتی دلیلش بیار

رفتی بر انکہ تا سحر زو نرہی
گفتی کہ فلان مرتد و مردود چہ کیس

ماندی ابشکنجی کہ دگر زو نرہے
آنکس کہ بقران وخبر زو نرہے

ای تفتہ چہ بر جہل و چہ از عقل سخے
انیست وقارش کہ وقارش نہ نہی

آن سفلہ کہ از حیلہ و فن زو نرہے
انیست جوابش کہ جوابش ندہے

چہ فہمیدی نگفتم اینکہ باہم
من و دل ہر دو شیدا ہر دو مجنون

ولہ
من و دل را نباشد کین و پیکار
دو عاقل را نباشد کین و پیکار

اگر جنگ آورد مستی بہ ہشیار
درآویزد سبکساری بدانا

نہ ہشیاری کند با مست پیکار
نہ دانای ستیزد با سبکسار

کجا نادان کجا دانا چہ گوے
منش گویم از ینہم سخت تر گوے

رہ نادان کجا دانا بہ پوید
اگر نادان بوحشت سخت گوید

تو ای گر ناز فرمائی فلانی
گر آید بیخرد از جہل در خشم

چرا در حضرت ما ہرزہ گوید
خردمندش بنرمی دل بجوید

من و سعدے پرستار آشنایان را
زبانِ عمرو بہم خوش گفتگوے

[illegible]

بلے نبود سر موی درین فرق
دو صاحب دل نگہدارند موے را

ولہ
دو رنگین طبع باہم شاد باشند
دو صاحب خلق از ہم رنجہ نبوند

دو نیکو خو نگہ دارند خوے
ہمیدون سر کشے و آزرم جوے

ولہ
گذر از جہل و بشنو تفتہ از من
شود در ہر دو جانب فتنہ برپا

سخنہائے کہ از صاحبدلانند
اگر از ہر دو جانب جاہلانند

بزلفش جان و دل چسپید از جہل
وزین جہل مرکب خوب دانم

بجہل اندر ہمانا کاملانند
اگر زنجیر باشد بگسلانند

من و دل ہر دو در بزم نکویان
یکے را فتنہ جوئے راند از بزم

شبی رفتیم بہر بردن کام
یکے را زشت خوے داد دشنام

عدو بود آہ آن بیہدہ رفیق من
ہم او از نیک فرجامی در انحال

کہ جبر آریخت در کامش و گر جام
تحمل کرد و گفت اے نیک فرجام

چنین نادان مدانم تفتہ گویا
منم از طرز گفتار تو آگاہ

نہ آن دانم کہ خواہے گفتن آنے
بتر زانم کہ خواہے گفتن آنے

ولہ
منم چون دشمن خود حاجتت چیست
ترا چون من بمن کے دشمنی ہاست

خمش حالم تو اے دشمن ندانے
کہ دانم عیب من چون من ندانے

ولہ
بمن ہر چہ میگوئی از عشق گوی
نباید خوشم تفتہ بیذکر عشق

منم مضطر از عشق تسکین بود
سخن گر چہ دلبند و شیرین بود

تو و ہوش آنت کجا شد نصیب
غرض تفتہ حرفی توان گفت کہ

تو و صبر اینت نہ آئین بود
سزاوار تصدیق و تحسین بود

[illegible]

دل و هوش هرگز میاور بلب
من و صبر اصلا نباشد صحیح

سر و عقل زنهار مشنو کس
چو یکبار گفتی مگو باز پس

مگس طینتی خود نباید خوشم
خود اکنون نخواهم ز تو بوسهٔ

مرانم ز پیش و مخوانم مگس
که حلوا چو یکبار خوردند بس

حکایت [illegible]

که گفتت که سرکن سخن بی محل
تو خود بی سر و بن خدارا مشو

که دادت اجازت بقطع سخن
سخن را سر است ای خردمند و بن

درم هم سخن بودن تو بغیر
مفرما دگر ور زبان دگر

ز رشکی که دانی دهم جان چو من
میاور سخن در میان سخن

لقب تفته را ایکه پرسی ز من
دگر پرسی آن کین لقب داد کیست

سخن ناشنو یاوه گو هرزه گوش
خداوند تدبیر و فرهنگ و هوش

هر آنکس که باشد فهیم و زکی
نخیزد ز جا تا نخواند کسش

هر آنکس که بود آشنا باعقل و هوش
نگوید سخن تا نه بیند خموش

بقانه ز خویشش نه چون نازد اهل خرد
مگو گرت سخنی گفت ان شه خوبان

ز آب روی چرا دست شوید اهل شناخت
نه هر سخن که برآید بگوید اهل شناخت

چه آوری بلب آوای لب نباید سوخت
نبی تمیزی خود تفته جان نباید داد

ولہ

چه گوئی آه تلف خویش را نباید سوخت
بستر شاه سر خویشتن نشاید باخت

هم مکان تو لامکان مانند
رونما میسزد هزار بهشت

هم زمین تو آسمان پایه است
خانه را که چون تو همسایه است

او ازین خود که گویست صد بار

بیش سنی که گوهر از باره ارزد

تفته را قیمت ای فدای تو من

ده درم سیم کم عیار ارزد

حکایت یکی از شعرا پیش امیر دزدان رفت

اینکه گفتی امید هم خیر است
او کجا میکند وفا تو کسی

خوب گفتی بکار باید بود
لیکن امیدوار باید بود

غزلی را که تفته از تو بود
لیک نتوان باین توقع زیست

یک دو احسنت یا سه چار ارزد
که پس از مرگ تو هزار ارزد

ولہ

تو شه ما رو بکس غیر خیر هیچ مکن
چه من چه تفته چه با تو چه با دگر چو تو ئی

زمانه ایست که سازد نه کس بغیر کسان
امیدوار بود آدمی بخیر کسان

ولہ

هر آنکه میطلبد راحتی ز تو دگر است
مرا بلطف تو نبود یقین ستم منما

من آن نیم بمن ایذا فزون ز حد مرسان
مرا بخیر تو امید نیست بد مرسان

حکایت منجمی

هر چه می‌پرسمت ازان عالم
همه قول تو پوچ و لیست آه

گفتمت اصلا نمیتوانی چیست
تو بر اوج فلک چه دانی چیست

ایکه گوئی من آن ادا فهمم
دل سرائی تو دور و همه غم

گر همائی بگو خدای تو کیست
چون ندانی که در سرای تو کیست

حکایت خطیبی کریه الصوت

آنم که بجان ز مغز آیم
تنها نه ز دشمنی هراسم

و آنم که ز پوستی بر نجم
از صحبت دوستی برنجم

ولہ

ای آنکه بگو بیم تو آسانی
آنرا بخدا حسن نخوانم

آنم که ز وضع من نماید
کاخلاق بدم حسن نماید

قربان کسی که بر گشاید
شعرم لعل و گهر شمارد

دیوانم و حسب حال بیند
عیبم هنر و کمال بیند

آن کیست خدایرا نگوید / خاکم مشک و عبیر داند
کاحسان چنین بمن نماید / خارم گل و یاسمن نماید

جز نفسِ حرون که ریزدش خون / گو خصمِ سیاه روے نااہل
جز دیو لعین که بر سرش خاک / گو دشمنِ شوخ چشم ناپاک

ای کاش گذر کند بر من / تا نقص و لم بدل شمارد
آن خصم که دل شکن نماید / تا عیب مرا بمن نماید

همی بگذراند خوشش از حد فزون / نه ماؤ نه تو اسے دلِ بے ہنر
همی شاد ماند ز اندازه بیش / هر آنکس که عیبش نگویند پیش

ولہ
هر آنکس که ناید بخود هیچگاه / ثنا خواند از اسمے ذم خود
هر آنکس که نشناسد از نوش نیش / هنر داند از جاہلے عیب خویش

ولہ
دہد چرا سرو سامان چنان نه مارا عشق / کزان زمان که تهِ خاک کوهکن خفت است
کشد چگونه سوی بیستون نه مارا دل / به تیشه کس نتراشد ز روی خارا گل

ولہ
نه تو خوش آئیم اکنون نه بانگ تو یعنی / غریو رعد ہلاکم نساز دای بلبل
بغیر دوست ندانی چه تنگ باشد دل / چنانکه بانگ درشتِ تو میخراشد دل

حکایت ناخوش آوازی

از حرم آی و پلید آئے / شیخ گو حافظے خدا حافظ
بیوضو خوانی و غلط خوانی / گر تو قران بدین نمط خوانی

تو نه کافر نه مومنی یعنے / بدہی آبروے کفر بباد
شوخ و بیباک گر بدینسانی / ببری رونقِ مسلمانی

باب پنجم

من و گلی که برویش جماعتے حیران / بگویم این چه فرو مایگے و ناروا نیست
من و بتے که ز دستش جهانی آه کند / کسے بدیدهٔ انکار اگر نگاه کند

ولہ
که داند اینکه ادائی تو دل ز کف نبرد / نه آدمے بود آن جانور که از ره جهل
که گوید این که ترا حق نداد محبوبے / نشان صورتِ یوسف دہد بنا خوبے

ولہ
نگر چه رنج کشد هر نفس کسے ز کسے / پری خود است و بگوید عجب ز تفته مدا
شنو چه ظلم کند هر زمان پری بر دیو / اگر بچشم ارادت نگه کند در دیو

ولہ
همین نه عیش فزاید همین نه غم کاهد / کند بباغ مے شیخ گر نگه چون من
یکی می است و جز اینش هزارها خوبی / فرشته اش نماید بچشم کروبی

دم ببیداد چون کنم فریاد / باز خونریزیم توئے شاید
گو نیم زین چه آرزو باشد / هر که سلطان مرید او باشد

آنکه این گونه بد مزاج بود / گر همه خون خورد حلال بود
آنکه این مایه تند خو باشد / گر همه بد کند نکو باشد

ای کمِ آنداز کم فودگر پرسی / برندارد کسے دگر از خاک
تان کرا پادشه ببیند از د / آن کرا پادشه ببیند از د

این نگویم که تفته را امروز / تا خود اہلِ زمانه در چه شمار
کس ز اہلِ زمانه ننوازد / کسش از خیلخانه ننوازد

ولہ
خواجگی رفت از جهان یکسر / یعنی از هیچ خواجه چشم مدار

گفته بی خواجه در بدر همه شب
خواجه با بنده پری رخسار

من بخوبی که از همه خوبان
همه خندند و جان خود بازند
بر تر آید ببازی و خنده
چون در آید ببازی و خنده

این نگفتم ترا که بنده کجا
هر که خود خواجه بنده اش باشد
ای برادر چو خواجه حکم کند
نه عجب گر چو خواجه حکم کند

جانب خویش بیند از ره مهر
بنده نشگفت گر شود خواجه
خواجه را پر نیاز چون بنده
وین کشد باز ناز چون بنده

به پهلویت آخر چرا نیست دوست
تو ای آنکه ناز غلامی کشی
ز آغوشت آیا کجا رفت زن
غلام آنکش باید و خشت زن

تو ای آنکه داری چنین بنده
نگر مشت خواری نگفتت هنوز
بیا و به پشت وی انگشت زن
بود بنده نازنین مشت زن

دیگر چه بود مرا جز این روز
ای جنبش دامنت قیامت
دیگر که جز او مرا انگشت است
کوته نکنم ز دامنت دست

بر سنگ ببین نشستن نقش
گر خود بکشی بخنجر کین
یعنی ز ره تو بر نخیزم
ور خود بزنی به تیغ تیزم

غیر از تو که بود مرجع من
پیش از تو نبود هیچ با من
جز لطف تو تکیه گاه من کیست
بعد از تو ملاذ و ملجئی نیست

گفتی بگریز و زود بگریز
بگریختنم کجاست دیگر
اکنون ز تو باز در ستیزم
هم در تو گریزم ار گریزم

حکایت پارسائی را دیدم بمحبت شخصی گرفتار

هوش برد دل به پهلو از نشاط
عقل را بارے چه تاب ماندنے
گفته تا سلطان عشق آمد نماند
هر کجا سلطان عشق آمد نماند

وله

بوده ام یک عمر من هم متقی
پیش عشقت چیره دست ای شیخ نیست
دیده ام نیروے تقوے را محل
قوت بازوی تقوے را محل

وله

گفته گوشه نه که مینخیز و هنوز
مرد اگر آلوده دامن چاره داشت
این صدا از تربت بیچاره
پاک دامن چون زید بیچاره

گفته را دیگر چه افتد بیش از این
ایستاده تا گلو در آب چشم
فی همین آیا که امان در وحل
او فتاده تا گریبان در وحل

ترا نیست عشقے اگر عارضے
چه سود از زر رویت ای زرد روی
مرا هست حرفی بعشق اندرت
چو در چشم شاهد نیاید زرت

پی اهل زر از پی زر بسر
کنی بر سر زر زر یانی که خاک
دو سی چند خاک ای فلان بر سرت
زر و خاک یکسان نماید برت

از ملامت نمی کشاید هیچ
وز نصیحت نمی شکیبد دل
دشمنان گو ملامتم مکنید
دوستان گو نصیحتم مکنید

مکشائید بر زخم در خلد
منمائید هر دمم قرآن
که دل من فدای طلعت او
که مرا دیده بر ارادت اوست

ای تبان گواد او ناز شما
با من آن گروهیتوان که کنند
او فتاد است شور پنجه وکتف
جنگجویان بزور پنجه وکتف

دی چه خوش گفت دوستی با من
دشمنان بر زه خندد و خوبان دوست

حکایت یکی را دل از دست رفته بود و ترک جان گفته

یعنی از خنجر دستان ستم جمعی
دشمنان را کشته و خوبان دوست

ای شکم بندهٔ خویشتن آرا
من بجای سہی رسم الّا
چند فرمایم چو من باشی
تو که در بندِ خویشتن باشی

وله

اینک آن تیغ و آن جوان تا کی
تا بنازی بعشق او سرِ خویش
حیله سازی دروغ زن باشی
عشق بازی دروغ زن باشی

وله

نیست پیشم رهِ نجات دگر
مردنِ تو به نیمه ره کم نیست
گفته باید بدوست ره بردن
گر نشاید بدوست ره بردن

ایکه گوئی نه از رهِ خرد است
بر خلافِ فلان وفا دشمن
در رهِ کام تشنه لب مردن
شرط عشق است در طلب مردن

رباعیات

چون یافت نشسته شب بسی لگیرم
گفتم تسخیرِ تو کجا ممکن لیک
فرمود که خیز تا کنی تسخیرم
خیزم چو نماند بیش ازین تدبیرم

وله

اکنون چو نماند هیچ تدبیرم
چرخ ار همه در خون فگند یا بر خاک
آورد هوس برین که راهش گیرم
خصم ار همه شمشیر زند یا تیرم

وله

دل گفت که گفته ات اگر بپذیرم
گر سگ بنود که آستانش بوسم
رفتم که در انتظار تا کی میرم
گر دست دهد که آستینش گیرم

وله

بی او همه شد جوانی اکنون پیرم
گر عشق کنم توبه و چندی نبرم
افتاده ز پایم و درین تدبیرم
ورنه بروم بر آستانش میرم

ای آنکه دلت ز درد من ناساخت
با آنهمه تلخی بنگر تلخی تو
بر تلخی هجران منت رحم آید
یعنی که طبیب صبر شیر باید

خود گو که نه چون می رود بر و افزاید
در کاسهٔ چرخ ننگرم غیر از زهر
احوال بعکس در نظر می آید
وین نفسِ حریص را شکری باید

یک قطعه تضمین استعانت

گفته جز گرد و غم نباید رفت
آن شنیدی که شاهدی بنهفت
گفته جز نه در لحد نباید خفت
با دل از دست داده می گفت

تا کجا پرسمت که منظورت
قدر کس زینهار نشناسی
تا کجا قدرِ خویشتن باشد
تا ترا قدرِ خویشتن باشد

ای که گوئی ز ذره کم دانم
در نکابت چه رتبه دارم من
تو بیا گو هزار من باشد
پیشِ حشمت چه قدرِ من باشد

رباعیات

اینست که با عشوه و ناز آمد پیش
تا باز چه پیش آیدم از بختِ سعید
اینست که با زلفِ دراز آمد پیش
آنکس که مرا انگشت باز آمد پیش

وله

شوخی که حذر کند ز هر کشتهٔ خویش
آور دیگو رتفته شمعی از ناز
بیند نه دمی ز دور در کشتهٔ خویش
ما نا که دلش بسوخت بر کشتهٔ خویش

وله

بغیر از عشق دستانِ نوای شیخ
نخوانی حرفی ار از عشق هیچ است
به پیشِ ما چه حاصل گر بخوانی
اگر خود هفت سبع از بر بخوانی

وله

سبق از عشق اگر خوانی که گوید
دم تکرار ز او نون و جیمش
تو ای مفتی الف با تا ندانی
چو آشفتی الف با تا ندانی

وله

من و تو یکی و هرگز من و تو نیست فرقی
ز دوئی مگو کی اینجا ز دوئی سخن بجانا

ستم است با ظهورت ز ظهور من سخنها
عجب است با وجودت که وجود من بماند

وله

دهم عذر مستی تو من و شکوهٔ تو بهتان
سخنی است اینکه ماند بزبان غیر ورنه

چه سخن بود که پیشت بزبان من بماند
تو بگفتن اندر آئی و مرا سخن بماند

وله

دوست چون خیمه بمقتل زند و تیغ کشد
چون مسیحا ابدی عمر بدست آوردن

وزا دا خون همه ریزد و گوید که نکوست
عجب از کشته نباشد بدر خیمهٔ دوست

وله

گفتی این طرفه که تو کشته شدی و دشمن
عجب از کشته نه اینست که جان داد و برد

از در دوست کنون جان بدر آورد سلیم
عجب از زنده که چون جان بدر آورد سلیم

وله

ز من مباد بهشت ار غلط ز نم این حرف
صفات او گذرانی چنان ز حد گویا

که گر و بیهده گویت رقیب بیهده گوی
نه آنچنان بتو مشغولم ای بهشتی روی

وله

تو آفتابی و من سایه یعنی از تو جز این
دران مقام که حاضر توئی که میگوید

چه بر زبان من گوشه گیر مے آید
که یاد خویشتنم در ضمیر مے آید

وله

زبهای تا لبرت هرچه هست مرغوب است
ز گفتنت نتوانم که گوش بردارم

غرض تو بندِ منی و من از تو دربندم
ز دیدنت نتوانم که دیده بربندم

وله

اگرچه محو خیالش چنان نیم من پیر
وے کمان قدم راست همچو تیر شود

که هیچگه خودیم در ضمیر مے آید
اگر مقابله بینم که تیر مے آید

وله

از ته دل گو همه دیوان من
نیک نه بیند غلط را هنوز

مردم شیراز گرفتند یاد
چشم بداندیش که برکنده باد

وله

گوش کن ای آنکه بپرسے ز من
چشم خلافے که در و خاک به

کیست که نبود نظرش بر هنر
عیب نماید هنرش در نظر

اے که بپرسے چه بود خلق خوش
تفته گراید بقلیل از کثیر

خلق و همه چیز ز تا ئید غیب
گر هنرے دارے و هفتاد عیب

قدرش اگر خصم نداند چه عیب
تفته گرت یک هنر از دوستی است

هست پسندیده بلا شک هنر
دوست نه بیند بجز آن یک هنر

سود خود نگرند مجلسیان
جان پروانه سوزد از غیرت

گر زبانے به پیش شمع آید
چون گرانے به پیش شمع آید

بے سبب تفته را که میگوید
چون نشیند بجمعی بنشیت

جان من درمیان جمع بکش
خیرمش اندرمیان جمع بکش

اے که گوئے که دیدنے باشد
نمک تازه ایست محفل را

محفل پر نشاط من امشب
گر شکر خنده ایست شیرین لب

تفته من این نگویمت که همی
گر بجان جامه نیست بزم است

سخن من بذیر و شمع بکش
آستینش بگیر و شمع بکش

هنگامهٔ عیش بزم ما را
یاد آر که وعده ات همین بود

برهم زدی اے نگار مست
دیر آمدے اے نگار مست

ما خاک ره تو و گذاریم
افتاد بدست مایس انه دیر

کی حاصل خاک گشتن از دست
ز دوت نه هیم و من از دست

وله

عاشق بتغافل و یم من
دل شاد چه زود زود سازد

خواهم بچنان که سیر بیند
معشوقه که دیر دیر بیند

وله

ای بوده بغیر چند گوے
چشمت من ارچه دیر بیند

رنجی که کشند ز دیر دیدن	آخر کم از آن که سیر بینند
نه اینکه آمد و بگسست رشتهٔ الم چه گویمت که چه انگیخت فتنه بر جانم	دو چار من شد و بگریخت یار با اغیار بیک نفس که در آمیخت یار با اغیار
وله کنون دمیست که از خوی حسن و عادت عشق بیک ادا که نمود آن پری بدیو وشی	سخن نگویم و آن شوخ بی سخن بکشد بسی نماند که غیرت وجود من بکشد
وله کجاست سعدی و گو من ولی ببین شوخی گفتمش چه ترا منفعت ز سوختنم	که پیشم آمد و فرمود شمعم ای سعدی بخنده گفت که من شمع جمعم ای سعدی
وله توانکه گوئی از آن در گذر که سوخته من و حکایت شمعی که طور روشن از وست	بغیرت آید و خود را در انجمن بکشد مرا از آن چه که پروانه خویشتن بکشد
وله من دیوانه بدیوانگی خویش خوشم طفلکی شوخ بسنگم دهد آخر توبه	دل بیکینه مرا گو بزبان توبه مده یار دیرینه مرا گو بزبان توبه مده
وله سخن ترک می آنست که از وی زنهار محتسب گو بزبان توبه مرا باز مده	بمن می زده تاثیر نخواهد بودن که مرا توبه بشمشیر نخواهد بودن
وله این نشاید که بهر ساده تو رو بنمائی گو در آئینه همین عکس تو بوداست ولی	وین نشاید که کسی سیر نگه در تو کند رشکم آید که کسی سیر نگه در تو کند
وله وه توانی که نگه در تو کند تفته و من ور بگوئی چه بود تفته و این خود چه صفت	گویم از تو نفسی سیر نخواهد بودن باز گویم که کسی سیر نخواهد بودن
وله خویش را چون نه زاهد بیدل پیش من جای او بود بهشت	منفعل پیش دلبری دارد هر که دل پیش دلبری دارد

گو بود زاهد نود ساله دست بر سر ز غصه و دیگر	هر که با دلبری سری دارد ریش در دست دیگری دارد
ای پری کجا شد آن وحشت باشد آنکس که دل بچشمش بست	ور چه گشتی اسیر آن پرفن آهوی پالهنگ در گردن (باگ ڈور ۱۲)
خجل از گر بهای خویشتنم تفته را پای در گل افتاد است	که روانست جو بهر برزن نتواند بخویشتن رفتن
ز آن غمین بس همین که زیست بسر تو نی ای سبب تو حال تفته تباه	شام بر دو سحر نباید برد هر که بی او بسر نشاید برد
چند گویم دلا که هر چه بتو بگمانی که ز امتحان است این	آشنائی کند بباید برد گر جفائی کند بباید برد
پرسیم ای که حال مردم دهر دل دیوانه دشمن است هنوز	بشنو این اندک است از بسیار روزی از دوست گفتمش زنهار
من و عشق بتان و هر چه ز کفر روزی از قضا کجی بر اندم حرف	چیست با زهد و اقامت کار چند از آن ورد گفتم استغفار
ای که گوئی کنایتاً با من من و ز آن دوست زینهار غلط	که نه نیکوست زینهار از دوست نکند دوست زینهار از دوست
مطلب من همان که مطلب او دیده بستم از آنچه راضی نیست	نیز شادم بد آنچه خاطر اوست دل نهادم بد آنچه خاطر اوست
بر در غیر تا گیم خواهد	از در خویش تا گیم راند

گفته قربان لطف دوست روم
گر بلطفم بنزد خود خواند

آنچه او در دهر یکی دانست
گر بقهرم نواخت دل دانست
وانچه او در خود آن نکو داند
ور بقهرم بر اند او داند

ای که ندانی از کجا سبزه شود حریف خضر
از خط او نصیب من جان توی چه حیات
دان که نبات عارضش آب حیات میخورد
آنکه نبات عارضش آب حیات میخورد

وله
ما دیتی که هر نفس طرز نواست خاصه اش
ساغرش آورد بچشم هر که شراب میکند
خاک سکون دهد بباد خون ثبات میخورد
ور شکرش نگه کند هر که نبات میخورد

وله
گرت عیش نه بنهار غم هم خوش است
دلا آنچه میگویمت یاد دار
ورت نوش ناید بکف نیش گیر
برو هر چه می بایدت پیش گیر

نگویم مرهم پی جان بساز
بره ما نباشی بر غیر باش
نگویم دست دل ریش گیر
سر ما نداری سر خویش گیر

بروم از آن در چو رخت گفت چه خوب است
بستم از آن رخ چو چشم گفت چه نقصان
سائل اگر از کسی جواب نخواهد
شب پره گر وصل آفتاب نخواهد

شعر بلند ار نه پست حوصله فهمد
یعنی اگر ذره مشتریش نباشد
جان سخنگوی نکته یاب نکاهد
رونق بازار آفتاب نکاهد

آه از غم هجر و رنج بیحد بردن
گفتی که به از حیات پیشت چه بود
داد از ستم زمانه و غم خوردن
باز آی و مرا بکش که پیشت مردن

وله
ای ناز ترا حسن تو در پروردن
برخیز و بکش تیغ که مرگم پیشت
وز ناز تو عشق غرق خون تا گردن
خوشتر که پس از تو زندگانی کردن

دیدی بچه شب نماند عقلم
آن شب که رخت فروغها داشت
دانی بچه روز عشقم افزود
آن روز که خط شاهدت بود

افسوس که دست خود ز انجام
روزی که رخ تو بود ساده
آن غمازه شباب برفشاندی
صاحب نظر از نظر براندی

دانی چه کست گفته ای طفل
دیروز برفتی از تکبر
آنست که دم زدی بصلحش
امروز بیامدی بصلحش

یک عمر مرا برای بوسی
اکنون نه خوش آیدم لب تو
تا رسته نبود خط دواندی
کش فتحه و ضمه بر نشاندی

دل نرباید ز کف بلبلت
در چمن حسن تو آمد خزان
آنکه نگار او رقت زرد شد
تازه بهار او رقت زرد شد

روی امیدی که تو داری زما
هرزه مپز بار و گر آن خیال
تا فتم به کاتش ما سرد شد
دیگ منه کاتش ما سرد شد

غمزه ات اکنون نه نشاند ز پای
سرو ترا آن خم و آن چم نماند
چند نشینی و تبختر کنی
چند خرامی و تکبر کنی

گر نه تجو و کن که دگر از گهر
زیبد اگر نکبت امسال را
دامن امید چنان پر کنی
دولت پارینه تصور کنی

وله
سر مکش سوی تو چشمی گر است
من نه طلبگار تو ماندم کنون
زلف سیاه را که گرفتار تست
پیش کسی رو که طلبگار تست

وله
نی تو خود آن یوسفی و نی کنون
پیش من آن گرمی بازار تست

گشت زلیخای تو دیگر کسی
چند سوزی دل و بمن گوئی
تفته مینا بکف زجا برخیز

ولہ

ناز بران کن که خرید ار تست
لاله را داغ گفته اند خوش است
سبزه در باغ گفته اند خوش است

گفتم از غیر حرف کم مشنو
گفت این را بمن نباید گفت

کانچه گوید بمکر و فن گوید
داند آنکس که این سخن گوید

هرزه ای خضر تا کجا گردی
سبز بخت این زمان نه من نی تو

بر چنین روی بین چنان خطِ سبز
یعنی از روی نیکوان خطِ سبز

قدِ تو بیشتر ز هر خرم
آنکه دلجو خطاب او باشد

هست وجهی دلم اگر جوید
دل عشاق بیشتر جوید

ولہ

تا کجا رانی و دگر آید
گند ناخوانی ایکه عاشق را

گوئیا بر دلِ تو آزاریست
بوستان تو گند نازاریست

ولہ

ایکه گوئی مراست انچه بدل
خار خار است از خطِ خوشیت

کس برویم چرا نمیگوید
بسکه بر میکنی و میروید

پندی که دهم من مشمر اینهمه بی سود
آن دل که خطش برد دهه باز نه از دست

حرفی که زنم من مکن ای تفته فراموش
گر صبر کنی ور نکنی موی بناگوش

ولہ

هان وقت نکوئی است رود ور نه چه انوقت
ای آنکه نیائی بسر تفته ز نخوت

چندان نرود دور که بار دگر آید
این دولت ایام نکوئی بسر آید

ولہ

دستِ تو همان در گرو ریشِ زعمر یست
بخریدمی ای شوخ بجان ریشِ ترا من

تا داشته جز دلِ عشاق چه در ریش
گر دست بجان داشتمی همچو تو بر ریش

از شورشم ای آنکه به تنگی و بگوئی
مختار اگر بودمی این آهِ رسا را

تا چند بگیتی ز تو این شور و شر آید
نگذاشتمی تا بقیامت که بر آید

ولہ

شبی که گفت چه بینی چون زنی در خواب
دمی که گفت چه خواهی و چون کنی نه سوال

بخواب رفتم و گفتم خیالِ روی ترا
سوال کردم و گفتم جمالِ روی ترا

ولہ

چه زد بلا که صباحم بشام گشته بدل
چه او فتاد که خط ناگهش دمیده برخ

چه رو نمود که دل اینقدر خروشیده است
چه شد که مورچه بر گردِ ماه جوشیده است

ولہ

هلاک شوخیِ آنم که رو برویم دوش
چو گفتم از چه نه بینم برویت آن رونق

نمود نو خطیِ خویشتن عدویم را
جواب داد ندانم چه بود رویم را

ولہ

بحسنِ او نیم آگه که حجت آورده است
که رو بچرخ همی گرید و همی گوید

ببزم غیر ندانم چه باده نوشیده است
مگر بماتمِ حسنم سیاه پوشیده است

منم امرد پرست و میدانم
صد چو فرهاد گرد او گردند

اندرین قوم هر چه آئین است
امرد آنکه که خوب و شیرین است

من و خوش کردن این سخن که فلان
جان شیرین فدای آنکه مدام

نیک کردار و خوبروی بود
تلخ گفتار و تند خوی بود

ولہ

تفته از امردی فغان که پیش
گفت اکنون فصاحتم دریاب

همه عمرم برنج و محنت شد
چون بریش آمد و بلاغت شد

ولہ

حالِ فردا ازین قیاس کنید
دی بلا داشت وحشت آن کام روز

غیر ازینم چه گفتگوی بود
مردم آمیز و مهرجوی بود

رباعیات

آموختم از دل به محن بشستن
برخیز و بیاموز ز من بشستن

گر هست همین کار فلک تفته ترا		شاید پس کار خویشتن بنشستن
با آنکه منم وز همه کس بگسستن	وله	گویند که آیدت چه خوش پیوستن
باید در بیکسی گشادن بر خویش		لیکن نتوان زبان مردم بستن
مگو ز ناکه بود تفته را دگر کین توز	وله	توئی و جز تو بکیش دگر که برخیزد
خدا گواست نشیند بخون دل تا شام		علی الصباح بروی تو هر که برخیزد
چه سود ازین که بگوئی کنم به تفته وفا	وله	وفا وفا بود ای مه جفا جفا باشد
غرض تو تا بنهفتی ز چشم او رخ خویش		صباح روز سلامت برو مسا باشد
غلط نبود بطنز آنکه گفتیم ای شیخ	وله	سخنوری چو تو در صحبت تو بایستی
خوش اختری چو من آید کجا بخلوت تو		بد اختری چو تو در صحبت تو بایستی
تو گفتی اے که جمالم ببین و دادم ده	وله	بلی چنانکه توئے در جهان کجا باشد
ترا بهیچ خودے همدمے روانه بمن		ولی چنانکه توئے در جهان کجا باشد
تفته را کس ببزم شیخان برد	وله	شیخ را همچنان ببر همنان
رند را کافے اینقدر محبس		پارسا را بس اینقدر زندان
یا خود او رند بود یا اکنون		گویا آوخ زحیلهٔ رندان
که شود همنشین بجانوران		که بود هم طویلهٔ رندان
دید چو نم ز دور برگذرے		گرد حکم از دریچه دلدارے
کس نشاید سرے بسنگ درے		کس نیاید بپاے دیوارے
نیست بے معنی این که می شنوم	وله	دلبران صورتت نگار کنند
ورقے آورم ز پردهٔ چشم		که بران صورتت نگار کنند

ماند پیر مغان بسے ز تو خوش		بوسه خصم را بسے زدے بر پای
تفته اکنون عجب نمے باشد		گر ترا در بهشت باشد جاے
من ز کویت نمیروم به بهشت		تا خوشم از چه بار بار کنند
ترک کوئی تو کم ز دوزخ نیست		دیگران دوزخ اختیار کنند
شب که بودم بنزد ناجنسان		روزے من عجیب زندان بود
تفته در بزم زاهدان گوے		زاهدے در میان رندان بود
من که دل داده ام چه گویم باے		جان شیرین یکی و صد تلخے
زان دهان گفت دلبری هنگامے		زان میان گفت شاهدی تلخے
بگذران هر چه خصم ما گفتت		ما کجا تو کجا ترش منشین +
سر که پیشانی ترا نه سزد		گر ملولے ز ما ترش منشین
زاهدا ربط در دوتن شرط است		گو که این هندیست آن بلخی
چین بابرو مزن ز صحبت ما		که تو هم در میان ما تلخی
دنیا که با وفقیر کم پیوسته		باغی که دروست عیش و غم پیوسته
جمعے چو خس و خار ز هم ببریده		جمعے چو گل و لاله بهم پیوسته
ای زاهد خشک دست از مے شسته	وله	وز نعمت دنیا همه دوری جسته
قومے بنشسته با مے و میوهٔ تر		تو هیزم خشک درمیان شان رسته
آمد دم صبح آن گل رعنا خوش	وله	سرمست و قدح بدست و سر تا پا خوش
گفتم نگر آه سرد من این گفت و گذشت		چون باد مخالف و چو سرما ناخوش
تا جنس یکیست با من دلخسته	وله	نه سوم و با این چهار قوم پیوسته

چون باده بخورداد وچو باران بیوقت
چون بر و نشسته وچو تیغ بر بسته

همین بز خشم تو بلبل نمک فشاند و بس
بچشم کو هکن آید فزون زشیر نیش
ولہ
گل چمن چو در آید بخنده نمکین
نگار من چو در آید بخنده نمکین

خورم خدنگ و سپر سهم زچون خودی این حرف
که باشد آنکه نشاید بخنده و هر دم
ولہ
بشرط آنکه نخندند کوته اندیشان
نمک زیاده کند بر جراحت ریشان

بدید چون سر زلفش بپایش افتاده
چه گشتی ار دم تیغش ز پایم افگندی
ولہ
بحسرت عجبی گفت چون من آزادی
چه بودی ار سر زلفش بدستم افتادی

قرار و صبر و دگر هر چه داشتم زین پیش
کنون چه خوش بکف خارهاست دامانم
ولہ
بتان تمام ربودند و غمزهٔ ایشان
چو آستین گریبان بدست درویشان

چه پرسے حال ما تا زنده بودیم
نه با کس خود جهان عهد و وفا داشت
ولہ
بر ما بود یکسان بود و نابود
نه یار در جهان عهد وفا بود

شفا بود آرزویم مرگ خواندے
جز این دیگر چه گویم تا چه کردے
ولہ
دوا میخواستم درد م فزودے
جفا کردے و بد مهرے نمودے

پرستار توام هر جا که باشم
نگو انیم که بستی در جهان دل
گرفتار توام هر جا که هستم
بیکبار از جهان دل در تو بستم

تا بان دلبستگیهائے که دارم
نفهمیدم که عهد تو همین است
در رسوائیم بر رو کشودے
ندانستم که بر گردے نبودے

چه خنک ای خاک گورم بر سر خنگ
هنوزت گر سر یار یست مگریز
ولہ
نیاز من همان هیئنی بنازآے
هنوزت گر سر صلحست باز آے

بیا و آزما آنرا که گویم
همین بس واثق ای محبوب عهدم
نگویم آن قدر باشے که بودے
گر زان محبوب تر باشے که بودے

ساده رو تا که ماند ماند اکنون
حیف کو چید حسنِ آمد خط
عاشقان را باوچه کار بماند
گل بتاراج رفت و خار بماند

سپه ناز و غمزه هم برگشت
داشت گنجے بزلف یعنے دل
بعد از نیش چه اختیار بماند
گنج برداشتند و مار بماند

ایکه گوئے بیا زما آموز
بزر آموختن چنین پیشم
گل و ریحان ارغوان دیدن
دیده بر تار کسنان دیدن

دل به تیغ حرامیان دادن
بهتر از عیب دوستان جستن
دیده بر تیر رهزنان دیدن
خوشتر از روی دشمنان دیدن

دشمنند این برادر و فرزند
بهر یکدوست کشتِ خلائنام است
عالمی هست عالم تجرید
وجیست از هزار دوست برید

دوستم گفته من ترا از دل
گو بمیت نفس خویشتن را کشش
هر زه گردیدنت نباید دید
تا یکے دشمنت نباید دید

ولہ
گفته چشم بد ز خدمت دور باد
گر توام پرسے که گشتت گو بمیت
کس ندید ار چنین سے فهمے که تو
چشم بد دور از چنین چشمے که او

ولہ
روی او چون مهر و چشم من برو
گفته از چشم کسے چشمے که او
دان بنا گوشش چو اختر بامداد
بر چنان روئے فتد هر بامداد

ولہ
صبح سرمست آمد و چون گفتمش
ببینم ار تا نیم وزت نے عجب

بامن فرصت طلب این گفت و خفت
ساقیم آن چشم و من مستش غرض

مست مے بیدار گردد نیم شب
مست ساقی راست دیگر بامداد

ولہ

جام بر کف مہرسان خیز د زخاک
بروز حشر منم داد خواہ آنکہ ترا

مست ساقی روز محشر بامداد
بدین صفت ہمہ شوخی و دلبری آموخت

ولہ

بلانہ از تو بجان من ست ای کودک
من ہر انچہ نبایستی آمد از وستش

معلمت ہمہ شوخی و دلبری آموخت
ترا ہر انچہ نبایستی ای پری آموخت

ولہ

فغان من ز سکندر بود کہ آئینہ اش
بصد ہزار تفحص بصد ہزار تلاش

جفا و ناز و عتاب و ستمگری آموخت
بصد ہزار تجسس بصد ہزار دوش

ولہ

فلک ندید چو من خوار و زار در ہمہ خلق
سوای آنکہ بگوئی تو ہمنفس کان شوخ

من آدمی بچنین شکل و خوی و قد و روش
زشانہ ناز و ز آئینہ دلبری آموخت

ولہ

بدل در آمدن و پس نہان شدن ز کسی
ندیدہ ام مگر این شیوہ از پری آموخت

ایکہ بگوئے ز خودم بیخبر صرف تو گشتم ہمہ صرف و نحو	تا بکجا ہا ہوس نحو کرد طبع ترا تا ہوس نحو کرد

گفتمت ار گفتمت اطفال اشک
معنیش اکنون چہ برسے کہ عشق

راہ خود از منزل ما محو کرد
صورت عقل از دل ما محو کرد

بود ز لبس فوق اگر گفتمت از خط و از زلف خود شوخ چنید	ای دل عشاق بدام تو صید ای دل عشاق بدام تو صید

گو من مجنون و کجا عقل و ہوش
یعنی ازین نحو تغافل چرا

گو من شیدا و کجا عمرو و زید
من بتو مشغول و تو با عمرو و زید

چند گوئی کہ رقیب از تو سخن ساز تراست
دانی از بہر چہ ماندم بخضوریت خاموش

من کہ محو توام ای دوست چہ جای سخنم
با وجودت ز من آواز نیاید کہ منم

چہ شیرین قصہ میگویم بہ گوش نگویم تفتہ یعنی بعد فرہاد	گلی نو چیدم اندر کوہساری بزرگی دیدم اندر کوہساری

فدای آنکہ دل ننہادہ بر ہیچ
شکم را بستہ از تنگی بسنگی

پناہ آوردہ از دنیا بغارے
قناعت کردہ از دنیا بغارے

ولہ

خرابی ہا کہ اکنون ہست در شہر
بصحرا شد چو طفل اشکم از چشم

گرا گویم فغان زان ثار خاسے
چرا گفتم بشہر اندر نیائے

ولہ

کنون کو شانہ در کف دارد از ناز
بیا و دل بزلف سرکشش بند

کجائی تفتہ چون نائے کجاے
کہ باری بندی از دل بر کشاے

ولہ

دل آمد و وحشی از جاسے کہ آنجا
چو گفتم چون شدی دیوانہ زینسان

فراہم یاسمن بویان نغز اند
بگفت آنجا پریرویان نغز اند

ولہ

کجا سے وین چہ فرمائی ز شوخے
مریز اشک اینقدر رای تفتہ ورنہ

کہ اینجا مردم گیلان بلغزند
چو گل بسیار شد پیلان بلغزند

قاضی و اکثر این نمط فرمان مفتی و اکثر اینچنین فتوی	دل نہادن بموی یار چہ سود بوسہ دادن بروی یار چہ سود

تفتہ دنیا عروس فی المثل است
بشتابی چنین کہ لازم گشت

بستن دل بآن عروس چہ بود
ہمہ دران لحظہ کردنش پدرود

داغم از غصہ سر بسر کہ خزان	غارت تازہ در گلستان کرد

ناز گوئی ز همرهان ببرید	سبب گفتی وداع یاران کرد
انتظارش بوقت مرگ بلاست	نه چنان کش توان بسر آورد
تا چه بر تفته میرود دم نزع	رو ازین سوے سرخ وزان سو زرد
دل که افتاد تفته از تو دور	باز نتوانیش بدست افتاد
گر تفحص کنے وگر تفتیش	گر تضرع کنی وگر فریاد
دید چون مضطرب قفاے خودم	گفت امان کو عسس نخواهد داد
دل گرفتن ز زلف آسان نیست	دزد و زر باز پس نخواهد داد
ول	
دهم پندی شنو ز خود برون آی	بود ای آنکه پشت عقل و پس دل
نشاید بردن اندر آب و گل پای	نباید بستن اندر چیز و کس دل
ول	
بدنیا دل مبند و این مگو باز	که این خود پیش من کاریست مشکل
چو بستی از خداے خود گسستی	که دل برداشتن کاریست مشکل
ول	
خود او چنین که بود همچو او دگر نه پری	خود او چنان که بود همچو او دگر نه بشر
بطور نغز چو پرسید چیستم گفتم	مگر ملائکه بر آسمان وگرنه بشر
ول	
ز حسن صورت او ای بمعنی از همه بیش	در آنچه گوئمیت اصلا کمی نخواهد بود
چه گفتگوست ز چین و چه جستجو ز چگل	بحسن صورت او بر زمی نخواهد بود
ول	
منم که نیست بجز خون دل بساغر من	منم که نیست بیک جا قرارم از وحشت
بدشمنے که حلال است خون او هر دم	بدوستی که حرام ست بعد ازو صحبت
ول	
کدام روز که ز خرمی نمی بینم	کدام شب که ازو بیغمے نخواهد بود
قسم بحضرت آدم خورم من و گویم	که هیچ نطفه چنو آدمے نخواهد بود

[illegible]

چه بگویم که چها میکشدم خجلت آن	ای فرو خورده بدل تیر جگر خوار اجل
مردن آن روز چه خوش بود مرا همه مردم	کاج کان روز که در پای تو شد خار اجل
ول	
رفتی ای وای تو و هست بیک رفتن تو	درد در جان و الم در دل و خاکم بر سر
کاش روزی که ز گیتی تو برون میرفتی	دست گیتی بزدی تیغ هلاکم بر سر
ول	
گر نیفگندیم ای جان جهان مرگ از چشم	این نگه سوز جهان بی تو ندیدی چشمم
کاش وقت سفرت من ز جهان میرفتم	تا درین روز جهان بی تو ندیدی چشمم
ول	
حالم از مرثیت ای دل چقدر هست خراب	نه کلم بر کف و نے سایهٔ تاکم بر سر
این منم در غم روی تو که رویم پر غم	این منم بر سر خاک تو که خاکم بر سر
یا بدرت مرد چنین ناگهان	یا نعمت دولت چنان اضطراب
بین که ته خاک چسان رفت و خفت	آنکه قرارش نگرفتی و خواب
حیف که در راه طلب ای عدو	خار بپاش همه شب بجز تست
آنکه بجاے ننهادے قدم	تا گل و نسرین نفشاندی نخست
آنکه ندیدی بخضر از غرور	دست قضا رشته عمرش گسیخت
وانکه زدی خنده بباغ جنان	گردش گیتی گل رویش بریخت
آنکه شکست از کلهت داشتی (ای کلاه تو ۱۲)	هر دو نشد هیچ شکستش درست
وانکه ز جور مژه ات مرده بود	خار بتان بر سر خاکش برست
ول	
ای خوش آن دوران که در دل خار هجرانم نبود	دامنم پر بود و گل میچیدم اندر باغ وصل
حال امروز اینکه پیهم ناله چون بلبل کنم	دوش چون طاوس می نازیدم اندر باغ وصل
ول	
بود از چشم نهان آن ماه رو دیشب چو نور	دیگر امشب از هجوم غصه میسوزم چو نار

پایمال غم براه عشق بودم وی چو مور
دیگر امروز از فراق یار می پیچم چو مار

ولہ

از ترقی ایکه گوئی از تنزل هم بگوی
سیر صحرا خوب بودی گر نبودی خوف شیر

اوج خوشتر لیک پستی نیز میباشد ز اوج
سود دریا نیک بودی گر نبودی بیم موج

ولہ

خواه عشرت خواه اندُه خواه راحت خواه رنج
وصل دلبر خوش بُدی گر نبودی رشک رقیب

هر یکی ضد دارد و هر یک بضد خود دوچار
صحبت گل خوش بُدی گر نیستی تشویش خار

هر چه گفتند این کسان از من
دشمنی بخویش هم هنری

خوب دانم ز خویشتن گفتند
کالج آنانکه عیب من گفتند

خستگانی که از درت دور اند
زلفت ای جانستان گرفتندی

چه شدی گر برت رسیدندی
رویت ای دلستان بدیدندی

هست دستت بریده اول او
خواهی ای آنکه دیدن او چیست

ماه کنعان دهم نه چون خبرت
تا بجای ترنج در نظرت

صد چو یوسف اگر ببازارت
بے طلب جان و دل سپردندی

آمدندی غمت خریدندی
بے خبر دست ها بریدندی

دل مرا بشگاف و بنگر هر چه هست
دل کجا بود است ریش اغیار را

جان من هر جا نباشد در دریش
تندرستان را نباشد درد ریش

غیر دل در سینهٔ من ره نداشت
بس همین یک تفته همدرد من است

مُرد دل هم از که جویم درد خویش
جز بهم دردی نگویم درد خویش

کس نه اندشوخی خال لبت
پیش آنکو غافل افتاده است از آن

تا چه سم مار را انجام دل بود
گفتن از زنبور بی حاصل بود

حکایت یکی از ملوک عرب ... مجنون

ایکه گوئے وصف بسیار از رقیب
یعنی از مژگان تو گفتن چه سود

اندکے در عمر خود ناخورده نیش
با یکے در عمر خود ناخورده نیش

یا بم از غم لطف و گویم سر ترا
دم ز عشق ای بلهوس هرگز مزن

یا خدا حالی نباشد همچو من
تا ترا حالی نباشد همچو من

گرچه غمهائے مرا اندازه نیست
درد من باشد ترا داستان فزون

این غمم از بیش ای جانانه بیش
حال من باشد ترا افسانه بیش

یا ب و وریا بانیکه میگویم ترا
درد من باور داین آن هیچ

بر من لداده خیر رحمت مکن
سوز من با دیگری نسبت مکن

ای فلان گر گویمت گریان شوی
فاش از حد مگذران ذوق رقیب

هر چه آمد بنده را زان خنده پیش
او نمک بر دست و من بر عضو ریش

نصیبم از دلت جز سختی نیست
دلت از حال من آگاه نبود

حصولم از تو جز رحمت نباشد
ترا بر درد من رحمت نباشد

تو گوئے ایکه از بهر یکی دل
شفیق من یکے غمخوار شرط است

ترا چندین تجسس ها نشاید
رفیق من یکے همدرد باید

الهی قصه ام کوته نگردد
کسی همقصه ام نبود مگر دل

چه نیکو قصه میگویم همه روز
که با او قصه میگویم همه روز

دو رهزن را بهم نیکو بود شب
دو عاشق را بهم نیکو بود درد

دو رهرو را بهم نیکو بود روز
دو هیزم را بهم نیکو بود سوز

خوش در چمن آمدان سهی سرو بلند
خوش در سخن آمدان سهی سرو بلند

حکایت ... پیمان

چون حرف زدم ز پستی طالع خویش
وقتی که بگفتم به یکی دانشمند
شوخی ز قفا آمد و سویم نگریست

من بگنهم بمن جفا ها مپسند
زلفت نه باختیار خود می نگرم

ای تفته سخن زدادن دل تا چند
شو گور و زفتنه باش امین یعنی

ای آنکه تو دانی همه شرم آگینش
خشم اینهمه شاهدی نگیرد هرگز

تنها نه همین روی ترش شیرینیش
از دیدهٔ من چنین بجنبیش بنگر

ای از تو یکی شاد به پیکان خوردن
تو مشت زنی و خوشتر آمد چه قدر

دانند چنان کاهل زمن نان خوردن
القصه سنان خوردن از و بر دل خویش

طفل ست و بود هنوز خویش همه بد
از سر که پیشانیش آخر چه سخن

ابروی تو تفته چون پر از چین گردد
گر گردد فلک مزاج تو تلخ منال

در چشم من آمد آن سهی سرو بلند

وله
خوبان که برند دل کجا میفگنند
بربود دلم ز دست و در پای فگند

وله
دل بی تقصیر پای دل نیز مبند
این دیدهٔ شوخ می برد دل بکمند

وله
بشنو که شنودم از بزرگی این پند
خواهی که بکس دل ندهی دیده به بند

وله
آگه نه از رسم و ره و آئینش
آن شاهدی و خشم گرفتن بینش

وله
از روی فزون خوی ترش شیرینیش
وان عقده بر ابروی ترش شیرینیش

وله
دیگر بامید غم پنهان خوردن
از دست تو مشت بر دهان نان خوردن

وله
باشد نه چنان به پیش من نان خوردن
خوشتر که ز دست خویشتن نان خوردن

وله
طفل ست و بود قبول پیشش همه رو
انگور نو آورده ترش طعم بود

وله
فرهاد بسختی از چه غمگین گردد
روزی دو سه صبر کن که شیرین گردد

نگویم ترا این که ای مدعی
نه با هر یکی جنگ جستن خوش است

ز هم پشه و پیل نشناختن
نصیحت بنجر دان که گوید یکین

خموشا یکه گوی همین اشک تست
بر چشم این ابروانی که چیست

بد گفتگوی کسی غیر ازین
کسی کابروی خود از کف دهد

تو و رفتن از دیر سوی حرم
مکن تفته کاری که ضائع رود

به نازا یکه گوئی کمالم نگر
بصد خوی خوبت مناز انقید

تو و فرزانگی باری که گفت
من و ترک می ای ناصح چه امکان

وله
شدی ای دل چرا مفتون آن خال
چه سود اکنون ز دست او گرستن

وله
کو گل چه دم صبح کدام است بهاران
کو می چه شب ماه کدام است لب جو

وله
خوئی تو ام انداخت بجائی که چه گویم

نه دیگر بمن بحث کردن رواست
نه در هر سخن بحث کردن رواست

خطای کرم گستر من خطاست
خطا بر بزرگان گرفتن خطاست

همان به که پیشم نگوئی بسی
یکی کرده بی آبروئی بسی

چه گویم من از گفتگوی کسی
چه غم دارد از آبروی کسی

خدا را بگو این چه بود ست حال
بسا نام نیکوی پنجاه سال

برای کمال است آخر زوال
که یک خوی زشتت کند پایمال

بیا بشنو گرا افوا نشد واهی
نصیحت کن مرا چندانکه خواهی

چو میدانستیش جنگی سپاهی
که نتوان شستن از زنگی سیاهی

بی روی تو خوشدل نتوان کرد بهیچم
از یاد تو غافل نتوان کرد بهیچم

مو بر سر نارم نتوانم که نه پیچم

زلف تو ام آورد بسر فتنه بلای
سر گوفته دارم نتوانم که بپیچم

ایکه گوئی یکی ز عشاقیم
حال بلبل بگل توان دیدن
سر مارانه زر فرود آرد
هر که زر دید سر فرود آرد

بار عصیان شیخ سنجیدن
هست پر زور گر ترا زور دار
نه قرین فراست و هوش است
ور ترا زوی آهنین دوش است

ولہ

آه از اذان شیخ و لقین سحر چه شیخ
من بودم و مهی که دل از خواندنش بسوخت
بیشک به پیش مردم اندازه بین خروس
امشب مگر بوقت نمیخواند این خروس

ولہ

بگذشت شب هنوز نه چندان که بشمری
ای صبح بر مدار دمی پرده از رخت
بر داشتم نه پرده هنوز از کنار و بوس
عشاق بس نکرده هنوز از کنار و بوس

ولہ

ای گوش بشنود دگر از غصه گرم باش
گفتار دوست از لب شیرین روح بخش
ای چشم بنگر و دگر از یاس خون مبار
رخسار یار و در خم گیسوی تابدار

ولہ

تنها نه چشم یار ز مژگان علم بدوش
بنگر چه خوشنما ذقن یار در خطست
تنها نه خال یار دم حربه ترک طوس
چون گوی عاج در خم چوگان آبنوس

ولہ

آنم که حظ نبرده دلم یکنفس ز دهر
بختم نگر که چرخ چه آگه شد است زود
آنم که بر نیامده کامم یک از هزار
یکشب که دوست مست بخفتست در کنار

ولہ

ای طالعت سکندر و بختت جوان بخسپ
امشب که باده هست و حریف است و جمعی است
اقبال تست یار و تو این لحظه فیلقوس
بیدار باش تا نرود عمر بر فسوس

ولہ

گفتی کجا جان ز مسجد آدینه کاهدم
امشب کنم بگوش تو ای تفته زیبقی
گفتی که داشتست این کینه بانگ صبح
تا نشنوی ز مسجد آدینه بانگ صبح

این گفتم و ز رعد گذشتم بگوش خورد
یا از لب خود دست صدای فغان بگوش
تا از در سرای اتابک غریو کوس
یا از در سرای اتابک غریو کوس

ولہ

از داشتن مپرس و ز برداشتن مگوی
دل بر دل چو سنگ سیه بیوقوفی است
یعنی ازین دو لفظ گر آگهی بود
لب از لب چو چشم خروس ابلهی بود

ولہ

صبحی که ز خروس نوای جگر خراش
بیهوده گی بود ز چنین نو عروس دل
گفتم چه غم دگر من و این نازنین عروس
بر داشتن بگفتن بیهوده خروس

ایکه گوئی دم شکستن دل
دیده باشی مگر بیادانی
بیم از ناله است کی غم را
پنجه در صید برده ضیغم را

من که پیمانه برکفم چه غمم
شیر آندم که خون صید خورد
محتسب گر بقبیل و قال آید
چه تفاوت اگر شغال آید

ایکه گوئی نماند هیچم امید
باز این بیم و این هراس از چه
دوستت پیش و دشمنت بهزار
روی در رود دوست کن بگذار

تفته ایندم که فرصت است بخیز
دوست خفتست پای او را بوس
هنر کن آنچه کردنت باید
تا عدو پشت دست را خاید

کجا تفته و کو بقول عدو
نباید نباکرده جرم اینچنین
دم شکوه سوگند خوردن بتیغ
به تندی سبک دست بردن بتیغ

تو گفتی صاحب خبر دهر کجا
کسی کو برد نام تو پیش غیر
نه چندان برو پشت دست دریغ
بدندان برد پشت دست دریغ

چند گویم آگهی زانان که باز
ای عزیزم بر گناه انگیختند

کاش رو و مو نمیدیدم ترا
این دو چیزم بر گناه انگیختند

آنکه گوے چون نمودی سعے و باز
چون کنم کردند ناگہ گم ھم
با چنان سعے از حرم بردے چه کام
بخت نافرجام و عقل ناتمام

آمد و حرفی زغم زد گفتمش
باز چون ننمود زلفم گفتمش
گر تہ بارم کنی مستوجبم
گر گرفتارم کنی مستوجبم

گوید از من کس بعشق پخته کار
گر خطائی رفت خونم بھر چیست
کادمے خوردست آخر شیر خام
ور ببخشے عفو بهتر کانتقام

ول

هنوزم هیچکس بر رخنه نگرفت
لبت بوسم بخواب اے آنکه گوئے
درین کارم همان عیار و پرفن
چه سود از دزدے آنگه توبه کردن

ول

نه اکنون آن غشش زلف ترا ماند
بیا خود شو اسیر دام خطت
که هر دل را کشد با خود زهر کاخ
که نتوانی کمند انداخت بر کاخ

کسی کو هست حاجتمند و دانا
برو والا مقامی گو منه پای
بلند خود بلند و پست خود پست
بلند از میوه گو کوتاه کن دست

کجایم خود چنین کوتاه خوانند
ته من کا هم نه تو نخل این چه گفتے
کجایت خود پُر است از میوه هر شاخ
که کوته خود ندارد دست بر شاخ

یکی از دشمنم امیدوار تر دیگر
چها چراغ امید عدو شود گشته
دروست آنچه حرارت تو خود همیدانی
بآستین ملالی که بر من افشانی

تو جامه زیب خدارا بخاطره عاطر
زبسکه دامن عفوت فتاده هست دراز
دگر میار که از دامنت بدارم دست
طمع مدار که از دامنت بدارم دست

تو اے کریم همانی که دانمت یعنی
بخوانیم ز کرم پیش و گیریم در خویش
چها چها بخیال هست زین گنه که مراست
اگر خلاص محال است زین گنه که مراست

ول

منم همان که تو صد بار گفتیم که هنوز
اگرچه از عمل خویش آگهم لیکن
نه دلفگاریت اینجا نه جان نثاری هست
بدان کرم که تو داری امیدواری هست

هر یکی پیش خود فلاطون است
جستن عیب تفته یعنی چه
من شما نیستم شما نه منید
اینکه حمال عیب خویشتنید

هر چه هستید عالمے داند
دیگران هم لب و زبان دارند
از هنر لاف بیکران چه زنید
طعنه بر عیب دیگران چه زنید

جز این دیگر چه حرف از سعی مجنون
من آنم کز پس مرگم سرایند
که پیری هرزه گوئی هرزه دو بود
جوانی پاک باز و پاک رو بود

بحمد الله همین گفتند مردم
وگر چون روے تو دیدند خواندند
سر خاکم که حق بین حق شنو بود
که با پاکیزه روئے در گرو بود

چو گفتم تفته را باری کجا رفت
همین گفت و ز مژگان اشک ها ریخت
دلت دان شکر ریزهای هر دم
شنیدستم که در دریای اعظم

سپس از مردم چشمم که گر من
چو گردابے که مے افتد بدریا
بگویم رفتے آید ترا هم
بگردابے در افتادند با هم

فدای تفته یعنی ماهی عشق
تقلزم بود و گفت این خود که خواهان
جز او کی دیگری در دست گیرد
چو ملاح آمدش تا دست گیرد

برو وز عاشق مسکین خبر گیر
بز رو وے ورنه در محنت بمیرد

چه گویم تا چه او را حالتی هست — مبادا اندر ان حالت بمیرد

وله

رسیدم بر سر یک غرفه دیدم — همی زد دست و پا در جبر تدبیر
دگر این کار و از موجم که بیرون — همی گفت از میان موج تشویر

وله

شبی چون من بره افتاده مردی — چه خوش میگفت با کس پا بزنجیر
منم از مرگ دور و تفته نزدیک — مرا بگذار و دست یار من گیر

وله

سر مو هیچکس ایراد نگرفت — جهانی شب ز خطش قصها گفت
دلم چون گفت زلف آشفته ام ساخت — درین گفتن جهانی بروی آشفت

وله

غلط بهتان و گر بیچاره تفته — چه میگفت و بزیر خاک میخفت
همین کز من فلان یک حرف نشنید — شنیدندش که جان میداد و میگفت

وله

همین گفتم ترا او باز گویم — که باطل از فلان بطال منیوش
چه داند بلهوس رسم ره عشق — حدیث عشق زان بطال منیوش

وله

من و از تو فراموشی خدا را — مکن گوش این سخن از کس مکن گوش
گرفتم من بسی سختی کشیدم — که در سختی کند یاری فراموش

وله

کنون گفتن نیارم بسکه تلخ است — ز دست غمگساران زندگانی
چو نفسم دل مرا اسیر ند گویم — چنین کردند یاران زندگانی

تمنایی که دل را میکند خون — هم از دل داده بشنو تا بدانی
بسی افتاده ما را کار با دل — زکار افتاده بشنو تا بدانی

تو نادانی چه دانی قدر تفته — بدانایی عبث این مایه نازی
بداند تفته حسن شعر چندان — که سعدی رسم و راه عشقبازی

بیا از صدق

بیا از صدق دل وز تفته آموز — طریق عشق و طرز عشقبازی
نیز د عشقبازان ادا دان — چنان داند که در بغداد تازی

نگفتیم و نگوییم انیکه تفته — کند چون یار یاری دل دروبند
بسی فرق ست در یار و دلارام — دلارامی که داری دل دروبند

در سی کز حرص بگشاید آنرا — بروی خویش مستحکم فروبند
دل از کاری که پیش آید فراگیر — دگر چشم از همه عالم فروبند

بجز عشق انچه اندیشی چه باید — دوام عشق شو اندیشه این نیست
مندیش از شه عقل تبه کار — غلام عشق شو اندیشه اینست

بیا و عشق ورز ای آنکه هستی — تو عاقل عاقلان را پیشه اینست
دگر صاحبدلت خوانند مردم — همه صاحبدلان را پیشه اینست

نمیگویم کان دل مردگان را — بدور ما تمنا زنده گشتی
بماو تو فدا گشتی بصد جان — اگر مجنون و لیلا زنده گشتی

گرم آن هرزه گرد نجد دیدی — کجا خود را بمن همسر نوشتی
بنام خود قلم یکسر کشیدی — حدیث عشق ازین دفتر نوشتی

باب ششم

حکایت با طایفه دانشمندان

بناکامیم شد بسر هر چه بود — کنون مرده ام عمر گو من کدام
دمی بود از عمر و این هم ببین — دمی چند گفتم بر آرم بکام

وله

رسیدم درین منزل از راه دور — ز بسیار پیش و ز بسیار پس

نفس راست کردم نه اینجا دمی
که ناگاه بگرفت راه نفس

زهی خضر و عیسی که باشد یکی
مرا جان دادند بیش از دمی

دل عمرو دیگر بود جان عمر
دریغا که بر خوان الوان عمر

وله

چها بود نعمت برین خوان و باز
دمی چند ماندیم و گفتند خیز

چهار اندمارا فلک چون مگس
دمی چند خوردیم و گفتند بس

وله

هنوز غصه ز صد یک نخورده شب هجر
هنوز باچو خودی دل نداده یعنی

هنوز ناله هجران نکرده نفسی
ندیده که چه سختی همیرسد بکسی

وله

هزار رنج به پیری و زان هزار یکیست
چه ژاله ها که نمی افتد ز چشم کسی

پس اینکه گویدت ای نوجوان سخندانی
که از دهانش بدر میکنند دندانی

وله

تو پرسی اینکه ز خوش خلقیم که در شب وصل
ببر تو باشی و دل کامجوی دگر و صبح

کدام از همه ساعات خصم جان ساعت
قیاس کن که چه حالت بود دران ساعت

وله

مپرس اینکه تو پرسی بآن شکیب و سکون
تو خود خیال کن آخر رود چه بر تو دمی

چه رفت بر تو چو رفت از بر تو جانانی
که از وجود عزیزت بدر رود جانی

وله

از من و در دمن که بوده چنین
روی در هم کشد دوای مفید

برمن و حال من که هست ضعیف
دست برهم زند طبیب ظریف

وله

اینکه پرسی ندید چون سویت
هر که خود ز ربل از زر آمد به

تا چه نسبت لطیف را بکثیف
چون خزف بنید او فتاده حریف

وله

گه نه جنبد ز جای خویش باو
عمر را گو بناست نامحکم

بسکه پیوند نقش ایوان است
خواجه در بند نقش ایوان است

جز دل حق گزین ز قصر و ز کاخ
صاحب خانه را خبر چه ازان

در جهان هر چه هست ویران است
خانه از پای بست ویران است

وله

این نگوییم که کس ز مردن کس
خود بمیرد دمی که بر گذرسی

نه عجب درد و غصه می کاهید
پیر مردی به نزع می نالید

اینکه پرسی ز عشوهٔ دنیا
درد سر داشت گفته و گویند

هر چه گوییم میتوان فهمید
پیر زن صندلش همی مالید

دشمن و دوست جمله حیرانند
همه عیسی دمان فسرو مانند

چه منم این دم و چه حال مزاج
چون مخبط شد اعتدال مزاج

ای معالج همین به بیمارش
نه دعا کارگر شود نه دوا

وقت رحلت اثر کند نه علاج
نه عزیمت اثر کند نه علاج

سخن از این و آن مران پیشم
گرچه بس ناتوانم و بیدست

که من آنم دولت بدست آرم
تا توانم دولت بدست آرم

گرچه اینگونه خوارم و خجلم
گر بر نجانیم نرنجانم

ورچه از جمله خلق بیزارم
ور بیازاریم نیازارم

چون توی کی بود بگلشن دهر
تفته از مصر تنگ تنگ آرم

تا چه خود اینقدر بود خورشت
گرچو طوطی شکر بود خورشت

وله

تفته روز ازل خدای بمن
یعنی اینست اگر شکر ریزیست

داد چیزی برای پرورشت
جان شیرین فدای پرورشت

وله

چه ایشان عاجزند و سست بازو
چه آنان خرمند و خوب رخسار

بر پیران همین عجز است و سستی
کنند اقرار وصل تو باز معلوم
اگرچه وصف خوبان بشمار است
گلی کز چشم زخمی باد ایمن
چو گفتم بلبلم فرمود با خویش
سر ما و درت تا حشر وین قوم
منم زان عندلیبان لاله سان داغ
بر میرزا غالب ای تفته رو
بمن باز منشین که من خود توام
ندانی هما نا در آئینه کیست
نگویم کنون غیر از نیست وگر
گفتی پس یکدو شب بلا برخیزد
بید است که مرد را جنون بنشاند
نشگفت که ننگ از آن سرا برخیزد
گر بلهوس است این و عاشق آنست
آنی که نیامد از تو کار کس راست
دانی که فلان جوان کنون بی تو چیست
پیری زن گر ز لطف تا برخیزد
برخاستن شیخ غرض ناممکن

جوانان خردمند و خوب رخسار
روند از حیله و دیگر نپایند
ولیکن در وفا با کس نپایند
سحر می گشت در گلشن بآن خشم
وفاداری مدار از بلبلان چشم
وله روند از پیش تو زان پیش کایند
که هر دم بر گل دیگر سرایند
وله غزلهای نو گوی و فرصت شمار
ز خود بهتری جوی و فرصت شمار
کنم تاکیت منع زان بار بار
که با چون خودی گم کنی روزگار
رباعیات از خانهٔ شیخ فتنه ها برخیزد
زن کز بر مرد بی رضا برخیزد
وله هر یک دو لتنگ از آن سرا برخیزد
بس فتنه و جنگ از آن سرا برخیزد
وله آنی که دمی ندیدنت سخت بلاست
پیری که ز جای خویش نتواند خاست
وله اکنون چه کند چسان ز جا برخیزد
الا بعصا کیش عصا برخیزد

ناگهان شب و جز پیش نظر
ای خوشنا روی و ای خوشا جا به
زن جوان خوش ولی چه خوشتر اگر
خز و اکسون و پرنیان و حریر
مخرای ساده عشوه و دنیا
عشوه و غمزه و کرشمه و ناز
ناتوان باه را بگو که خدا
شیر را پنجه و و هن کافی
دیدی که چها کشیدم از تو
بینی که چها کشم کنون باز
چشمت ببوسم که خوش نگاهی
قدت نگرم که خوش خرامی
آنکه با و رفت همه عمر از و
خود تو اگر دوزخی ای دل به است
تفته به پروانه شبی اینکه گفت
با تو زدن گام به نار جحیم
آنچه شنیدم شنوم با خدا
بود غرض از همه خوشبوی به
بود شب از خوبی و زشتی سخن

گشت پیدا و مرد این شیدا
روی زلیخا و جامه دیبا
باشدش پیش مرد معنی رس
عرق و عود و رنگ و بوی و هوس
اگر از مردیت نشان باشد
اینهمه زینت زنان باشد
شیر مردی نداد با همه کس
مرد را کیسه و خایه زینت و بس
با آنهمه ظلم و فتنه جوی
با اینهمه جور و تند خوی
لعلت بکنم که بذله گوی
نازت بکشم که خوبروی
شرط مروت نبود جتناب
با تو مرا سوختن اندر عذاب
با قلم شمع بباید نوشت
به که شدن با دگری در بهشت
کاش که بار از دهن خر بری
بوی پیاز از دهن خوبروی
تفته بس این گفت و شد اندر گنشت

خار ز راه صنم خوبروے
به حقیقت که گل از دست زشت

ای غدار تو به ز لاله باغ
چند پرسی چه ناورم بسرت
وی گذار تو به ز فصل بهار
سالها بر تو بگذرد که گزار

تفته تا کے دعای عمر خودت
چشم تو نیست کور چون نظرے
تا چه سودا گرفت جا بسرت
نکنی سوے تربت پدرت

رفت عمرت تا بسر چه کردی کار
ایکه خواهی ز حق پسر یادآر
تو وصد گونه شر چه کردی خیر
تو بجائی پدر چه کردی خیر

پسرت اسے عدو نکو لیکن
پدرت بارسے از تو بر چه کام
پدریت گفت خود بمن پدرت
تا همان چشم دارے از پسرت

حکایت روزی بغرور جوانی

گیرم افتاد مشکلت نگریز
قاصدم عاقبت بره جان داد
گیرم آواره دلی شتاب
ایکه مشتاق منزلی شتاب

کار خود برهم از شتاب مزن
مرو از میر و سے شتاب مرو
تفته این ره بود بسے جان سوز
پند من کار بند و صبر آموز

ولہ

زاهد از بهر حج شتاب رواست
مگر اندیشش نگفت آدمے
پے او نیز سگ رو دلشتاب
اسپ تازی دو تگ رو دلشتاب

ولہ

گفت کس چون نکس که تو جای
یار خندید و گفت رو برقیب
نرسیدی بآن شتاب هنوز
اشتر آهسته میرود شب و روز

باشد همه کس درین جهان غدار
برداشت جوانی از تو چون دست تو نیز
گه کودک و گه جوان و گه پیر اے یار
چون پیر شدی ز کودکی دست بدار

خوبی و لطافت بجوانان بگذار
القصه تو شیخ پیر و ما تیم جوان
نیکی و شرافت بجوانان بگذار
بازی و ظرافت بجوانان بگذار

آنچه مقصود گلرخان باشد
طرب از بهر نوجوان باشد
وانچه کام بتان ز پیر مجوے
طرب نوجوان ز پیر مجوے

رفت اثر آنقدر که از گریه
تفته گریه دگر عبث پی آن
آنقدر نآید آب رفته بجوی
که دگر نآید آب رفته بجوی

ایکه پرسے به پیری اندر چیست
چقدر خشک و زرد گشت از غم
حال تو هر چه گو بیت بشنو
زرع را چون رسید وقت درو

گو بود زلف یار سنبل تر
لیک چون خط دمد کهن گردد
وز همه خلق دل برد بگرو
نخره آمد چنانکه سبزه نو

چون نخورم دل ز غم آشکار
آفت پیرے بسر من رسید
عیش نهانے بشد از دست من
دور جوانی بشد از دست من

باز کجا آن صنم گلبدن
شور و فغان است اکنون بر لبم
باز کجا آن چمن دلفروز
آه و دریغ آن زمن دلفروز

غم نه چنان خورد که گویم بکس
وقت رم انداز غزالی نماند
گرسنگی آمد و سیرے برفت
قوت سرپنجه شیری برفت

آنکه پیرسی چو شدی ضعیف
در عوض آنهمه زوری چو شیر
چون گذرانی دگر این چند روز
راضیم اکنون به پنیری چو یوز

طرفه تماشا شب مه تا سحر
بے تو مرا در نظر آورده بود

گوے از آہ سہم ماہتاب

دایہ چو پرسید کہ در طفلیت
اشک بہ بردن رنجیتم از چشم و بین

چون تو ہمان تیرہ دلے از خضاب
روے تو زنہار نگردد سفید

زور چہ آنانہ ہمین پیر چرخ
گو فگنی ہمچو مینے راز پای

بصاحب خرد یک اشارت بس است
ہمین نکتہ کز خویش بیگانہ باش

خمش وز مآل خود آگاہ باش
بگفتش اجل عاقبت ما و تو

ولہ نپرورد مے ای دل از در برت
نمی آمد از تو بزرگے بہ تنگ

ولہ چہ سود این کہ گوے منم آنچنان
نیارے ولا چون بیاد آن زمان

ولہ تو در خجلت اینگونہ باری چہ شد
ہمین عادتت بود ازین پیش ہم

بنازم چرا بر خود و زور خود
فگندم چو او را چہ خوش گفت این

پیر زنی موے سیہ کردہ بود

چیست نصیب از فلک کینہ توز
گفتمش ای مامک دیرینہ روز

چیست ترا فائدہ اے شیخ پیر
موے بہ تلبیس سیہ کردہ گیر

گرد چو شب گفتمش ای کینہ توز
رست نخواہد شدن این پشت کوز

مباش اینقدر تفتہ در بند خویش
چہ خوش گفت زالی بفرزند خویش

ولہ تو ای آنکہ رانی ز رستم سخن
چو دیدش پلنگ افگن و پیلتن

ولہ فلک کے ز آہت بداد آمدے
گر از عہد خردیت یاد آمدے

ولہ کہ بنود کس اینیدم خطا پوش من
کہ بیچارہ بودے در آغوش من

ولہ شنیدم گر از تو دگر من جفا
نکردی درین روز بر من جفا

گر من ہستم امروز دنیا فگن
کہ تو شیر مردی و من پیرزن

ہمین است از مسلمانی نزیبد
یکے شیخ و در و صد سر کشتی بین

مپرس از خواجہ زہ مسالک طلعتش
مرا ہم دست داد آرزوہا

ندانی کیستند این قوم بی فیض
فدای ہمت این بردباران

فغان زین نعمان یعنی نہ این قوم
کہ گر خواہی یکی خرمہرہ ندہند

پیش مردان بلے ہمان مروت است
لیکن این باز گو کہ گفتی دوش

پیری ای شیخ وایدت بچکار
زن چو گردی زن ترا باری

تو آنکہ کس نزید بر درت بامیدے
دعای عمر ز تو خواہم و تو گوے مرد

ولہ نہ من پذیرست ای پیر زال دنیا لیک
یکی سخن بشنو ہرزہ کار یعنی شیخ

ولہ دلم نگردد ازین رشک خون چگونہ کہ آہ
بان ضعیفی و بے آبروی و زشتی

ولہ زنکتہ زاے خود خاطرم چہ افسرد

کسی اگر دن طاعت نہادن
دریغا گردن طاعت نہادن

بود پیشش ہمین بستن گشادن
گرش ہمدست او دست دادن

کہ ہر باری چو خر در گل بمانند
بدنیاری چو خر در گل بمانند

ہمین بدطالعان ابد نخوانند
در الحمدی نخواہی صد نخوانند

تفتہ خوش کرد ہر کہ با نورا
زور باید نہ زر کہ با نورا

زر نقد ردہ و نو دمن گوشت
گذری دوست تر کہ صد من گوشت

تو آنکہ کس نکند از خودت تبدیری
شنیدہ ام کہ درین روزہا کہن پیری

ولہ برای مصلحت این را نخواہم از تو نہفت
خیال بست بہ پیرانہ سر گہ گیر جفت

ولہ یکی ز گوشہ نشینان منقلب ایام
بخواست دختر کی خوبروی گوہر نام

ولہ زقدردانی یاران دلم چہ آشفت

سفینهٔ سخنم راکه قدردانی بُرد		چو درج گوهرش از چشم مردمان بنهفت
شبی بخواب من آمد یکی عروس و دگر	وله	زروی لطف بمن وقف خویشتن اکرد
نه خواب بود و نه آن لطفها دسیکه دلم		چنانکه رسم عروسی بود تمنا کرد
زنی نهان ز مریدان بحجره برد شبی	وله	وگر بشیخ گذشت انچه باز نتوان گفت
اگرچه جهد بسی کرد و نیت از دل بست		ولی بجملهٔ اول عصای شیخ نخفت
شب آمد و بادای نوی عدو را جیب	وله	دگر بناز نهان تفته را گریبان دوخت
چو گفتمش که توان دوخت سینهٔ من هم		کمان کشید و نزد بر هدف که نتوان دوخت
دم از شجاعت خود زد چو ناتوان باهی	وله	برو چو تفته ظریفی چه خند هاز دو گفت
که میتوان بیکی تیر دوخت سینه و دل		مگر بسوزن الماس جامهٔ هنگفت
فغان از انکه شبم خواند دشمنانه و باز	وله	بشفقت عجبی بزم دوستی آراست
همین که گفتم از انجام دوستی خبر است		بدوستان گله آغاز کرد و حجت خواست
منش چو آئینه دادم بدید و رفت از جای	وله	دگر ببین که ز شوخی چه دُر معنی سفت
بگفت یعنی از انداز تو چه جرمم بود		که خانمان من این شوخ دیده پاک برفت
بیا و مهر و وفا را بچشم خویش نگر	وله	توایکه پرسیم احوال دهر گریه کنان
بخواهر است برادر نزاع و فتنه چنین		میان شوهر و زن جنگ و فتنه خاست چنان
نگر میان تو و باغبان حدیثی رفت	وله	مگر گلی گر از باده نوشی تو شگفت
وگرنه تفته چه حرف است اینکه میگویند		که سر بشحنه و قاضی کشید سعدی گفت
خراب گشت چو زاهد نشد نظر فی و بست	وله	بخو لیش عهد که کارم بباده دیگر نیست
زغصه ز همه پیچید بر خود و گفتش		پس از جلالت و شنعت گناه دختر نیست

چه سود ازین که توای پیر گویمت هر بار	فلان بهشت است فلان جا چه خوب قابل جفت
تراکه پای بخیزد سفر چه خواهی کرد	تراکه دست بلرزد گهر چه دانی سفت

باب هفتم

اینکه گوی تو از وفا سخنی	تفته باور نمی تواند کرد
وین که داری تو آهنی در بر	هیچ صیقل نکو نداند کرد
دوستی کس چگونه آموزد	دشمنی راکه بی هنر باشد
چه کند ور چه کار آرد کس	آهنی را که بد گهر باشد
ببین که یک ناوک است و صد نخچیر	وان که یک خنجر است و صد بسمل
تفته کاری کند بمیدان ها	چون بود اصل جوهری قابل
طفل اشکم همان جهان پیماست	پندم او را چه کارگر باشد
تربیت میکنم ولی ای کاش	تربیت را در او اثر باشد
تفته آن گونه جهد کردی و باز	گوی از نفس بنده خیر مجوی
آدمی بوده که گفت ترا	سگ بدریای هفتگانه بشوی
بهر غسل این زبان که شد لب بحر	زین سخن چون نه دیده تر باشد
شیخ هم نیست تا اگر گفتی	که چو تر شد پلید تر باشد
زاهد از کعبه آمد است و هنوز	همچنان است زشت چون نگرند
نیست ممکن که آدمی گردد	خر عیسی اگر بمکه برند ٭
گو به نیکان بسر برد عمری	سو و بد را نه این قدر باشد

حکایت [illegible]

همره آهوان چرد گر خر	چون بیاید هنوز خر باشد

رباعیات

چندان نبود گران غم کس خوردن اما چو کنی غور و بپرسی از ما	چندان دشوار نیست ناگه مردن سخت است پس از جاه تحکم بردن

وله

تا کی تو و باز جور مردم بردن ای عاشق چون خودی چه گویم چه بلاست	با عجز و نیاز جور مردم بردن خو کرده بناز جور مردم بردن
دادا ز روی موی تو که دهن یکزمان آمد آفتی بر بوم	همه خوانند هر سحر هر شام وقتی افتاد فتنهٔ در شام
گردش چشم تست آنکه از و هر کس از خلوتی برون جستند	مردم دهر جا بجا رفتند هر یک از گوشهٔ فرا رفتند
چه خوش این نغمهٔ شب سر ائیند هفتیان زمان ما یعنی	در ره افتادگان دانشمند روستازادگان دانشمند
تفته بودند آنکسان که گدای از گدائی شدند امیر و سپس	دیدی آخر کجا کجا رفتند بوزیری پادشا رفتند
گر وزیری فقیر خواند مرا خادمان فقیر معنی باب	از من و اوست بس همین یک نقل پسران وزیر ناقص عقل
تفته دیدیم مردم از هر نوع شهر را روستا همی خوانند	ما جرا ها به پیش ما رفتند بگدائی بروستا رفتند
دیدی که کجا بودم و رفتم بکجا ها ای طفل هنر شکم بچه لهوی بچه سهوی	تا م انیهمه گر خواهی علم پدر آموز میراث پدر خواهی علم پدر آموز

حکایت از فضلا تعلیم ملکزاده همی کرد

آن عشق که شد روز ازل روزی آدم فریاد ز اسراف تو ای تفته که گفتت	تا چند چو زر خرج توان کرد بده روز کین مال پدر خرج توان کرد بده روز
نمی شاید ترا یکباره رنجش شه آن باشد که تا ر دو بر زبان یک	اگر صد بار بوسیدم لب ریش اگر صد جرم دارد مرد درویش
بدرویشی است چندان عیب پوشی اگر صد خون کند دانسته درویش	که اندر حسرتش مسکین شهانند رفیقانش یکی از صد ندانند
تو سلطانی بمن مپسند بیداد نمیدانی برد از شرق تا غرب	چرا بر کس گزند آید ز سلطان اگر یک ناپسند آید ز سلطان
ملاف از اعتکاف خویش ورنه نه تنها تفته از شهری بشهری	همین قوم این زبان گیت دوستانند ز اقلیمی باقلیمی رسانند

وله

تا کشش دم ز صبح زد گر شام بی ادب در بزرگی افتد و بس	روز خود را به آنکه شب نه کنی هر که در خردیش ادب نکنی
من و اشکی گز دو در اول جوش پند نشنید هر که در خردی	فتنه و شور چار سو بر خاست در بزرگی فلاح از و بر خاست
شیخ ماند بحسن تو حیران باز گوید که من ترم از شرم	نیست اکنون بعشق او شک هیچ چوب تر را چنانکه خواهی پیچ
زاهد خشک مغز را اکنون چوب تر سهل خم شود اما	چاره از آتش جحیم سزاست نشود خشک جز بآتش راست
من آموزگار تو و گویم این	که دیدن نکو جور آموزگار

حکایت سلطان ... (؟)

ندیدی چه دیده آخر ای دل ندید
هران طفل کو جور آموزگار

نگویم که هر کس گل نخر دی
هر آنکو تا آل خود آغاز حال

بچنید جفا بیند از روزگار
نه بیند جفا بیند از روزگار

حال من دیوانه چه پرسے ای یار
در یاب انیست اندکے از بسیار

آنار گنند کودکان هر یک را
استاد معلم چو بود کم آزار

دیدیم ویاری که در ان ظرفه دیار
خوش طبعی ها کنند پیران در کوی

با هر ان تنهاست جوانان بکار
خرسک بازند کودکان در بازار

حکایت پادشاه‌زاده را نصیحت معلمان از ترک ... عنان

ببینم اکنون چه تربیت یابد
اشک را دل بدیده داد و نوشت

وز سبقهاسے نوچه گیر دیاد
پادشاهے پسر بمکتب داد

دوش طفلی بمکتبی میرفت
تفته میگفت گیست آنکه دگر

به ادای که خلق جان میداد
لوح سیمینش در کنار نهاد

اگه گوسے ببرد تفته و من
خوش بود جور هم ز سیمبران

ساختم تربتش بوضع دگر
بر سر لوح او نبشت بزر

بود فرهاد در تعجب سختی
عشق چون تیشه بر سرش زد گفت

سنگ بر سینه کوه غم بکمر
جور استاد به ز مهر پدر

حرام ای دل لبی مذموم یعنی
دمے بیرون میاور جز بیاد ش

ز اسرافی که میدارسے حذر کن
چو دخلت نیست خرج آهسته تر کن

تو گفتی تفته آن خوش نغمه دیگر
مگر بر نغمه اش چند ان گرستی

چه خوش بودی که از کف دل ربودی
که میگویند ملاحان سرودی

که گوید تفته کوهستانیان را
که از فریاد تان باران نبارد

شنیدم گریه فرهاد کافیست
اگر باران بکوهستان نبارد

دل او را آب کن وانگاه از چشم
روان کن کاندران بحر است سودے

وگر نه دانم از امساک باران
بسالے دجله گردد خشک رودے

چه خوش امروز بخت شان بکام است
دلم قربان کام و نیکبختی

جز این دیگر چه حرف از قتیم فرهاد
خداوندان کام و نیکبختی

کسانی کاین زمان خوش بختیار اند
بگو تا بگذرند از بیم سختی

نه چون دارند از و امید دیگر
چرا سختی برند از بیم سختی

فلک آخر همان ای ساده هر وقت
کجا شادی و کے یار دل افروز

بیا از ما شنو این پند دلبند
برو شادی کن ای یار دل افروز

غم کت هست نبود بهر فردا
بخور چیزیکه دارے تا توانی

توان از فاقه تا کی مردن امروز
غم فردا نباید خوردن امروز

هست چها شهره هند و عراق
هست چها محتشم و محترم

هر که سمر گشت بجود و نوال
هر که علم شد بسخا و کرم

حق کند آن را که تونگر بمال
آنکیش هست اگر از عدم

صرفه نباید که کند در عطا
بند نشاید که نهد بر درم

حاجت از زاویه بیرون شدن
هیچ نبود هست بمرد نکوسے

تفته چو اشک تو دود در جهان
نام نکوئی چو برون شد ز کوسے

خور ز ازل هست دل تو کریم
تا چه ز اسراف خودت گفتگوی

نه نتوانی که بسیاری بخاک
ورنتوانی که به بندی بروی

پیش آنانکه حرف ناشنوند
نیکیٔ خود تو خود مده از دست

تفته صدره بیا و پند بگوی
گرچه دانی که نشنوند بگوی

گرچه این قوم را نباشد گوش
هرچه بینی مفید خیر و صلاح

بازگو ای فقیه دانشمند
انچه دانی ز نیکخواهی و پند

خیره سر یابد از قضا تعذیر
بهلائے که کس مبیناد وش

رنج ازین پس نه اینقدر بینے
زود بینے که خیره سر بینے

آنکه امروز سرفراز تر است
بر بنا یدبسی که بنگریش

وآورد بیگناه را ابکمند
بدو پای او فتاده اندر بند

تا چه از تفته شد گنه کاینَدم
لب بدندان همے گزد که فسوس

بر سرش آمد و بکشت آن تیغ
دست بر دست میزند که دریغ

پند دادم به تفته کعبه مرد
آورد یاد و گوید این کاپوای

رفت و آواره شد کنون آن بند
نشنیدم حدیث دانشمند

تمیز ای تفته در هر کار شرط است
من هشیار در آغاز کیفم

بیا و بین طریق مے پرستی
حریف سفله در پایان مستی

بیا و سر زه صرف صبر او بین
نفهمد هیچگه انجام اسراف

زمستان تو غافل ایکه هستی
نیندیشد ز روز تنگدستی

نثار گریه هر لخت دل من
ز مژگان ترم هست این که گویند

بیا و بین چه باران برفشاند
درخت اندر بهاران برفشاند

حکایت

غلط گو نیست آن پیر کهن سال
درختی کو بتابستان دهد بر

که گفت اهل کرم بی برگ ماند
زمستان لاجرم بی برگ ماند

سنگ بر داری ز نام سیم و زر
از تو ناید سیم و زر ای سنگدل

تا چه دینار سے و دیگر درہمے
گرچه سیم و زر بسنگ آید همے

در همه عهدی نیابی داد رس
در همه بحری نه مرجان و دُر است

در همه شهری ندید ستم کریم
در همه سنگی نباشد زر و سیم

تو کجا و قدرت حق یافتن
در همه آفاق گردد آفتاب

ایکه دارے سوی تحقیقات میل
بر همه عالم همے تابد سهیل

ایکه پرسی این چه شان ایزدیست
از سهیل این را توان پرسید تو

خصم تو نافهم و تو چندین فهیم
جای انبان میکند جای ادیم

دهد روزے ترا تا زنده تو
نیارے یاد چون حال رحم را

چه میرے از غم ای پیر کهن سال
فراموشت نکرد ایزد دران حال

بی نانی که آخر یابی از غیب
هما نا لطف ایامی ندانی

جهان چون گرد گی ای از خود فراموش
که بودی نطفه مدفون و مدهوش

چه بهتر جز ثنائے خویش و دیگر
بیا و جمله در باز ایکه ایزد

چه خوشتر غیر یاد ایزد پاک
روانت داد و عقل و طبع و ادراک

چه بودے و چه کردت میتوان یافت
چها یک قطره را بخشید یزدان

نه چون امروز یابی رحمت دوش
جمال و نطق و رای و فکرت و هوش

گرت از اصل مطلب آگهی هست
چه حاصل سبحه صد دانه در لف

حکایت پادشاهی پسری را با ادیبی داد

حکایت یکی را شنیدم از پیران مربی

حکایت اعرابی را دیدم که پسر را همیگفت

شمارے نام حق تا یکیک از صدق
دو چشمت وا نمود اندر سر و بر
دو دستت ساخت نزدیک دو شانه
بیا و ز دل توکل بر خدا کن
ندانستی اگر زین پیش چیزے
اگر تو پر گناهی او گنه بخش
خدا را غم مخور یعنی چه و هم است

ده انگشتت مرتب کرد بر کف
دو گوشت طرح افگند و نا گوش
دو بازو دیت مرکب داشت بر دوش
رسد از غیب پیشت تا چه نعمت
کنون پندارے ای ناچیز همت
اگر تو پر خطای و خطا پوش
که خواهد کردنت روزی فراموش

حکایت در تصانیف حکما آورده اند که کژدم را

در حقیقت کرا است هر چه تراست
پیش خاک در تو عیب بسی است
ای تنت آنکه جان بآن پاکی
جائیکه ز تو قدسیان خواهند
چه بگویم که عمر تفته چسان
با شفیقی بماند چندین شب
آنکه پرسی چه شد که چون همدمی
چند روزی کتاب او را خواند
میرم از غصه گر تو گوئے باز
کی شنیدم من انکه گفتی دوش
دوش وقتی که سالکی ببرید
پیر مردی به تفته گفت چه خوش

اندرین باب هرزه مے کوشند
جامهٔ کعبه را که مے پوشند
از تن پاک تو گرامی شد
او نه از کرم پیله نامی شد
شد بسرا اے رفیق دانشمند
با عزیزے نشست روزی چند
تفته در چند روز نامی شد
لاجرم همچو او گرامے شد
که ترا این قدر وصیت کرد
پسرے را پدر وصیت کرد
از کس و کوی خویشتن پیوند
کای جوانمرد یاد گیر این پند

آنکه بعمر

آنکه بر عمر مے کند تکیه
کیست جز عمر پیش اهل تمیز
شیخ با تفته کرد ایمائے
هر که از دیر سوی کعبه رود
چنین بارے که مردان بر ندارند
نخیزند آن کسان کز بهر تعظیم
دو زلف خم بخم داری که اینها
غرض نا گفته البستن عجب نیست
من و بیتابی و رنج از پس رنج
مپرس از زیستن کای تفته مردن
نه اینان طبعهای زشت اینان
بر همواره طبعان خوبتر زان

تفته با خویش جز جفا نکند
هر که با اهل خود وفا نکند
دوش و من گفتمش ببانگ بلند
نشود دوست روی و دانشمند
بمغروران گذار ای مرد هشیار
زنان باردار اے مرد هشیار
بعالم فتنه ها بسیار زایند
اگر وقت ولادت مار زایند
من و هجران و آفت چند در چند
ازان بهتر به نزدیک خردمند
گر از خجلت نه هیچ این بازنایند
که فرزندان ناهموار زایند

حکایت طفل بودم که بزرگی را پرسیدم از بلوغ

بحکمت باد گشت اندر قفس بند
ببیند و دید باید کآدمے چیست
چسانش آدمے خوانم که زاهد
ازان پس قطرهٔ آب آدمی گشت
چه بر عرش و چه بر فرش ار به بینی
توانش خواند طفل چار ساله
کجا رفتی چه پیش آمد چه دیدے

بقدرت آدمے شد قطرهٔ آب
بصورت آدمے شد قطرهٔ آب
بخلوت خویش را یک ره نشاند
که چل روزش قرار اندر رحم ماند
بچشم دل کجا عقل و ادب نیست
اگر چل ساله را عقل و ادب نیست
گر اے تفته نباید آدمی خواند

ندارد آدمیت مطلقاً شیخ
به تحقیقش نشاید آدمی خواند

ولہ
پئی ہر کار جهد از دل ضرورست
عطا و جود را خوانند ہمت
پئی ہر راز باید محرمیت
جوانمردی و لطف است آدمیت

ولہ
مروت لطف دلجوئی تواضع
غرض در مردمی باید بسی چیز
کرم احسان عنایت بذل ایثار
ہمین نقش ہیولانی مپندار
(خالی از کمال آدمیت ۱۲)

ولہ
اگر گفتم ہنر صورت کشی ہاست
که صورت بی ہنر ہیچ است و لوح است
ز دل رفع کدورت می توان کرد
ہنر باید که صورت می توان کرد

بگویم از فلانی و فلانی
بیا و نقشہائی تازه بنگر
چه اوصاف گرای کرده ہشیار
بالوانها دراز شنگرف و زنگار

سگ و خر ہر چه می سازند معلوم
بلاشک بایدش خواندن سگ و خر
برای فضل و احسان است انسان
چو انسان را نباشد فضل و احسان

بیا و آدمیت از من آموز
چو نبود آدمیت آدمی را
وگرنه نقش دیوار است بسیار
چه فرق از آدمی تا نقش دیوار

بجویش این عیب مپسند آنچه را تو
بیا و جهد کن عقبی بدست آر
ہنر پندار یش اصلا ہنر نیست
بدست آوردن دنیا ہنر نیست

ولہ
ترا ای خواجه تا دلجوئی نیست
مرو جز بر در دلها و منشین
نمی ارزد بہیچ این شال و دستار
یکی را تا تو اسی دل بدست آر

ولہ
تلک کی ثواب حج رود اندر حریمش
این پند کز گزیدن مردم چه فائده
تا چند از من و آن شنوم ہای ہای را
از من بگوی حاجی مردم گزای را

ناخوش

ناخوش بود درندگی از آدمی بسی
گرگ است گرگ حاجی بدخوی پرغرور

ولہ
یعنی چه خوش گر از سرحج تقته بگذرد
کو پوستین خلق بآزار میدرد

یک قطعه بتضمین استعانت

باش ای شترسواره که گویم حکایتی
حاجی تو نیستی شتر است از برای آنکه
بر خاطرت گران اگر این بار نگذرد
بیچاره خار میخورد و بار می برد

ولہ
انچه ناحق بود و کار نشاید مشنو
من و صبر ای بت نافهم چه گوئی خاموش
وانچه بیجا بود و نقش بر آب است مگوی
تا ندانی که سخن عین صواب است مگوی

ولہ
دو سخن گومیت ای تقته شنو و زشوخی
ہر چه بینی که بکشش می بود انجام مبین
حرف دیگر بمنت گوش آب است مگوی
انچه دانی که نه نیکوش جواب است مگوی

تقته چیز نیست دل که من و انم
باری آن دل بعشوه دنیا
غیر دل کس نمی برد بجدا ای
ندہد ہوشمند و روشن رای

ای که پرسی که جنون تو چیست
نسپارد خدای عزوجل
پای مجنون نداشت این زنجیر
بفر و مایه کارہای خطیر

حضرت تقته را کجا یابد
کی بز رباف میتوان نخبید
مدعی گو بشعر لافنده است
بوریا باف گرچه بافنده است

آنکه گاہی نکرد صید شغال
وانکه عمری نبافت جز ہنگفت
نکنندش بلقب غضنفر گیر
نبرندش بکارگاه حریر

یک قطعه بتضمین استعانت

مردم و خاک گشتم و برخاست
ابر ہم غیر ازین کنون چه سخن

وه که هر گه که سبزه در بستان
بدمیدی چه خوش شدی دل من

انقباضت همین دو دم باشد
داغم اینک شگفت از سر باغ

بسته باشی کجا بوقت بهار
بگذر ای دوست تا بوقت بهار

گل شگفته است لاله خندان است
باده با من بباغ خور ورنه

سنبل آشفته است چون دل من
سبزه بینی دمیده بر گل من

بگذر ازین خوی زشت بگذر
ای خواجه کم است تفته سان کس

بگذر از طریق جور بگذار
بر بنده مگیر خشم بسیار

آن خسته که نام اوست تفته
تیغش مزن و سرش میاویز

شخصی است نکو بدش مپندار
جورش مکن و دلش میازار

چه عاشق یوسف و چه یوسف
آنرا تو بیک نگه گرفتی

چون در ره خویش هر دو دیدی
این را تو بده درم خریدی

یک خواجه بیک غلام میکرد
بالفرض تو خواجه وین غلام است

جوری که بگفتمش چه دیدی
آخر نه بقدرت آفریدی

ای آنکه چو خود کسی ندیدی
این نخوت و کبر و ناز تا کی

دیدم چو تو شوخ دلربا چند
این حکم و غرور و خشم تا چند

ای رفته بحال خویش از خویش
باشد ز تو بی نیاز تر حق

وی بوده ز جاه خویش خرسند
هست از تو بزرگتر خداوند

می ترس از آنکه خواجه تست
ای پادشه ایاز و یوسف

یعنی ز زیان خشم مخروش
ای خواجه ارسلان و آغوش

فرمانده من توئی و گویم
فرمانده هست آنکه گر دیاد آر

اینگونه مشو سخن فراموش
فرمانده خود مکن فراموش

سخت مشکل که با چنین گردش
طعن کم خدمتی نباید زد

چرخ گردنده را تو دانی سست
بر غلامی که طوع خدمت تست

خود مبادا گهش غلام شوی
بر کسی کو غلام تست متاز

وین بتو باز گردد از تقدیر
خشم بیحد مران و طیره مگیر

تفته من آنچه گویمت بشنو
جمع کن داغ بیشمار مباد

تا نصیحت بود بروز شمار
که فضیحت بود بروز شمار

خود کشیده و بدوش خود افگند
وین دگر لطف بین که خود فرمود

بود زنگی که در کف من پیر
بنده آزاد و خواجه در زنجیر

وی آسوده آن نوع و من در تعب
اگر دشمن آید بطعنم رواست

وی آزاد آنگونه و من اسیر
نیفتاده در دست دشمن اسیر

کهن چرخ با آنقدر دیدها
که باشد که از پی به پی دیدنت

کجا این نمط دیده باران تیر
بگردش نبا دیده باران تیر

ما و خصمیم بجنگ و تبفاخر گویان
زلب دوست بهم انحرف چه خیزد خوش خوش
عشق جوری که بعاشق کند جهان باشد
تیغ بر کف من و دل هر دو بخونریز خودیم
دلا هر نفس گفتگوی نوی

هر که مرد ره عشق است ز پا ننشیند
پیل کو تا کتف و بازوی گردان بیند
ولہ
عاشق از گلخن صورت گل معنی چیند
شیر کو تا کف و سرپنجه مردان بیند
ولہ
بیاران چه داری ز مردی فرود

خودت نفس گوید بکش ایندمم
خوشا آن زبان و خوشا آن زمان
زید دوستی گو بمن گفت دوش

کجاست شعر و کجا پردے جدا گانہ
بوصف زلف تو گوئیم ما قصیدہ و بس

نہ آنکہ دست بر تیغ دودم برد ہر وقت
بوقت تیغ زنے ز آستین بر آرد دست

ببزم و رزم گرای شہ تر دوی داری
بشعرہاے متین شاعر بلیغ طلب

بغیر تفتہ دگر نجد را کہ خواہد یافت
نہ کار عشق کند ہر کسے مگر مردی

ببین کہ لاغرم آیا چہ مے تواند کرد
بہ پیش پیر مصاف آزمودہ نبود ہیچ

دمی کہ دوست بہت گرفت پست ہرا
تو شاوری کہ نہ آنست تفتہ گز رہ عجز

درین مقام چرا تفتہ فکر ہا دارد
ہر انچہ عشق کند با دلم دلم داند

ولہ
ہزار بار گرفت است راہ دشت از شہر
رموز عشق عیان سر بسر بمجنون است

بیاران چہ داری ز مردی و زور
ولہ
زہے آن نشاط و زہی آن سرور
کہ دشمن بپاے خود آمد بگور

ولہ
ہر آدمی پے ہر کار آفرید خداے
نہ ہر کہ موی شگافد بہ تیر جوشن خای

ولہ
نہ آنکہ لاف ز مردانگی زند ہر جاے
بروز حملۂ جنگ آوران بدارد پاے

ولہ
ور انچہ گفتم و گویم و می توان نگرست
بکارہای گران مرد کار دیدہ فرست

ولہ
بغیر تفتہ دگر بیستون کہ خواہد کند
کہ شیر شرزہ در آرد بزیر خم کمند

ولہ
فلان اگر چہ قوی بال و پیلتن باشد
جوان اگر چہ قوی بال و پیلتن باشد

ولہ
علم فراشتم و گفتمش بیا بتاب بلند
بجنگ دشمنش از ہول بگسلد پیوند

ولہ
درین معاملہ چون عقل تفتہ معدوم است
نبرد پیش مصاف آزمودہ معلوم است

ہزار بار گسست است خویش را پیوند
چنانکہ مسئلۂ شرع پیش دانشمند

ببین کہ منت نے کشم ز کسے
چقدر ہا سبک رو و بارے

تفتہ باری بچشم غور نگر
ز تو آزردہ دل شود بیوجہ

یارب از نعمت فردوس مبادا محروم
ایکہ پرسی چہ بود تفتہ و اوصافش چیست

منعمی خواند مرا چون بحقارت درویش
بار غمہا کہ ز حاجتیش کشد درویشے

منم آن مرد نکو کار و سخن سنج و فہیم
توی ای خصم بد اندیش و تبہ کار و لئیم

آنکہ بے مایہ و آنمایہ نہ از وی بود است
رفتنش زینہمہ دشوار کہ آسان گردد

شوخیش بین کہ چو گفتم منش از غایت ذوق
زلف خود بست و بطرز عجبی گفت خوش است

نعمت دہر چہ و دولت دنیا چہ بود
حاصل ای آنکہ من از خدمت منعم دورم

دمے کہ خورد غم نان خفت شیخ نجاک
مخور زیادہ کہ از آدمیت است بعید

ہوئیت سخنے گر تو بشنوی یعنے

در
شنیج و با من ہمین سخن ہر بار
خر کہ کمتر نہند بروے بار

تا چہ آزردگی و رفتن یار
برہ آسودہ تر کند رفتار

آن جگر ریش کہ بار ستم فاقہ کشد
مرد درویش کہ بار ستم فاقہ کشد

ولہ
گفتم این حرف گران چون بمن ناز آید
بدر مرگ ہما نا کہ سبکبار آید

ولہ
ہر کہ در محنت و در رنج و گرانجانی زیست
ہر کہ در نعمت و در رحت و آسانی زیست

ولہ
آنکہ زر دارد و آن زر نہ خودش کار آید
مردنش زینہمہ شاک نیست کہ دشوار آید

ولہ
چہ خوش اقبال اسیری کہ ز بندی برہد
بہمہ حال اسیری کہ ز بندے برہد

ولہ
سیر از نیہا دولت ایکاش بیکبار آید
بہتر از حال اسیرے کہ گرفتار آید

ولہ
بگفتم آہ ازین خوردم ازین مردن
فرشتہ خوی شود آدمی بکم خوردن

ولہ
ہمین بشر کہ گذار تو بر سرش افتاد

حکایت توانگر زادہ را دیدم بر سر گور پدر نشستہ

حکایت یکی از حکما پسر را نہی ہمی کرد از بسیار خوردن

اگر خورد چو خسرو در شیر پرد چو ملک
همین نه مفلس و محتاج غیر ازین دیگر
غرض چه دوست چه دشمن چه یار سلوچه
فغان ز نفس که در هر نفس بصاحب نفس
مرادم اینکه هران کش نواختی از ست

وگر خورد چو بهایم بیوفتد چو جماد
گمان برآنکه ندارے مطیع امر شود
مراد هر که برآرے مطیع امر شود
هزار فتنه ازو زاید و هزار فساد
خلاف نفس که فرمان دهد چو یافت مراد

جدال سعدی

ببین این را و آن را که گوئے
کریم من وے داغم که هرگز
چه جویم خون مفرما خون چه باشد
مبادا اینکه گویم اسے خداوند
تو اے فقیر چه آرے بجز فغان بر لب
تونگران را عیش است و خوشدلی و نشاط
بیا و از من درویش هم ببین یکره
تو اینکه گوئیم آید چه خوش ز سلطانان
تو و همین که بظاهر چه رحت است مرا
شهان هر آنچه کنند ای فقیر دشوار است
بزلف کیست خیال تو و کنی چه نماز
غرض تو گفته کجائے و آید از تو کجا
وانکه غم را گرفتی از وسے باز

لئیمان را بدست اندر درم نیست
کریمان را بدست اندر درم نیست
چو خواهم غم مده فرمان که غم نیست
خداوندان نعمت را کرم نیست
تو ای فقیر چه دارے بجز پریشانی
تونگران را وقف است و نذر و مهمانی
مَی و مغنّی و بدمستی و غزلخوانی (بیان ۱۲)
زکوة و فطره و اعتاق و هدی و قربانی
بخشش از مال ۱۲ صدقه عید روزه ۱۲ بنده آزاد کردن ۱۲
تو و همین که بهر دم ز رنج پنهانی
تو کی بدولت ایشان رسی که نتوانی
دل تو در هم و جان هم بصد پریشانی
جز این دو رکعت و آن هم بصد پریشانی
یک قطعه بہ تضمین استشهاد
چه خورد گفته و دل و جانش

شب پراگنده خسپد آنکه پدید
نبود وجه بامداد النفس

خط او القدر نه دل بوجه
تا زمستان بسر برد بفراغ
بردو هم می برو ز جانب از آن
مور گرد آورد به تابستان

گفته بیکش نه آنچنان بود است
مے اگر سید هی فراوان ده
بکند و قلزم کجا فراوانش
تا فراغت بود زمستانش

نه بینیم بحق مشتغل چون ترا
گرا ید ل خداوند درد و غمی
تبر هم شوی روز محشر خجل
خداوند نعمت بحق مشتغل

نه در رقص جان و نه در نغمه لب
مپرس اینکه بغم تراحال چیست
نه در عیش ما و نه در خنده دل
پراگنده روز پراگنده دل

رباعیات

آنے که خرد ترا بچندین سن هیچ
آخر چه ازین گوش خراشی سودت
کافر هیچ است پیش تو مومن هیچ
ای طبل بلند بانگ و در باطن هیچ

وله

هان تا چه باین پیر کنی وقت بسیج
ای از تو نخورده رهروی پارهٔ نان
وقت است چه تاخیر کنی وقت بسیج
لی توشه چه تدبیر کنی وقت بسیج

وله

زین بیش بفقر آنچه تو کردی کردی
بیچیدن موی مرزنان را زیباست
اکنون پے صید خلق تا کی گردی
روی طمع از خلق بپیچ ار مردی

وله

ای زاهد صد ساله نداری چون هیچ
یکدانه ز خرمن نکوئی کافیست
دانی که چه مشکل فتدت وقت بسیج
تسبیح هزار دانه بر دست مپیچ

وله

آرزویم شهادت است و مرا
تهنیت آب بے که صبحدم گویم
چه بگویم چه آید اندر خواب
تشنگان را نماید اندر خواب

من و هر لحظه در نظر دریا
غرض از فیض گریه است مرا
من و هر دم بچشم چشمهٔ آب
همه عالم بچشم چشمهٔ آب

من خود حکیم و دل ندهد اینکه بشنوم
باید بخاک چون زر و سیم خودش سپرد
هر بی هنر بمال کند کبر بر حکیم
گر بی هنر بمال کند کبر بر حکیم

ولہ
گر مدعی به تفته زند لاف همسری
یعنی کسیکه مردمیش نیست در نهاد
شعرش خنک بگیر اگر سر بسر تر است
کون خرش شمار اگر گاو عنبر است

ولہ
چو گفتم اینکه مصیبت نگر بعشق خودم
بخنده گفت من و این دعا که حق نکند
چه شد الهی بلا ابر فتنه می بارد
برنج و سعی کسی نعمتی بچنگ آرد

ولہ
چو یار تیغ بقتلم گرفت گفت دلم
چو غیر آمد و برداشت زخم او برخواند
چه دولتی که بکف کس برنج و سعی آرد
دگر کس آید و بی رنج و سعی بردارد

ولہ
ای آنکه در جدائی تو بر لب رقیب
دانی چرا در انجمنت جا نمیدهند
جز وای وای هنود و جز های های نیست
آنرا که عقل و همت و تدبیر و رای نیست

ولہ
آندم که رفت ذکر ز فقدان عقل من
خوش گفت محرمی که کسی در حریم سفی
گفتم چه زد بلا که دل من بجای نیست
خوش گفت پرده دار که کس در سرای نیست

ولہ
تفته دو ظرف است کان بکثرت خواهش
سینهٔ اهل وفا بناوک معشوق
می نشود پر قسم بدولت عقبی
دیدهٔ اهل طمع بنعمت دنیا

ولہ
تفته و با گنجهای غم تو قناعت
کاسهٔ دریوزهٔ گدای حقیقی
بیش طلب دیده ام صبور لیسی کم
پر نشود همچنانکه چاه بشبنم

ولہ
خورم گر خود من دیوانه سنگی
بچشم نفس من سیبی نماید

نپنداری

نه پنداری چه می پندارد آنرا
سگی را چون کلوخی بر سر آید

تو آنی کافگنی از پا ملائک
اگر بینند همه پیکان تیرت
بدستت آنکه این رنگین کمانست
ز شادی بر جهد کین استخوانست

ز نعش کشتگان او شماری
خود او گوید کجا ایند اینقدر کس
چسان این لحظه اهل هوش گیرند
اگر نعشی دو کس بر دوش گیرند

خرد آنگو نه رفت او را دیگر
پر از انجم فلک را در شب تار
طمع آن مایه او را هر زمان است
لئیم الطبع پندارد که خوان است

در آندم که گفتم حنابسته دست
بتی پیشم آمد بر نگین ادا
چسان دل ز عاشق برد بید رنگ
بخون عزیزان فرو برده چنگ

ولہ
چه گویم چه دیدم دگر آن زمان
بآن لعل عنابی و رنگ سرخ
که دیدم بتی از بتان فرنگ
سر انگشتها کرده عناب رنگ

ولہ
بغیر دل که تماشای بهشت شود
تو پرسی آنکه ازین پیش در بر تو چه بود
بغیر دل که ببالای آسمان جا کرد
دلی که حور بهشتی ربود و یغما کرد

ولہ
مرا که خود تو نشانی بچشم خویش از لطف
کسیکه شاه چو تو حوری انیس و غمخوارش
بهر دری ز من آید کجا جبین سائی
که التفات کند بر بتان یغمائی

ولہ
نفس بسی سینها شگافت و از کس
نفس شناسد کی از حرام حلالی
هیچ کسی معنی شگافت نپرسد
چون سگ درنده گوشت یافت نپرسد

ولہ
آنکه بگوی بیا بمسجد و بشنو
شیخ که نازد بجهل خویش ندانم
هست عجب گفتگو و هست عجب قال
کین شتر صالح است یا خر دجال

پیداست بهجر آنچه خورد عاشق مهجور
یعنی بود اکنون بدل و دیده کجا خون

وجهی است مرا گر مژه خونریز نماند
با گرسنگی قوت پرهیز نماند

وی متقی رفت بدریوزهٔ دیدار
حاجت خرد از دست فلاطون برتابد

گفتم چه شدت صبر بگفتا که تواند
افلاس عنان از کف تقوی بستاند

رفتم بر یک ممسک و ناخواسته چیزی
از من مطلب تا دگران لب نگشایند

گفتا چه کنم عالمیانم نگذارند
درمن منگر تا دگران چشم ندارند

مقصود تو داغی و بوهمی که جهانی
رواز بر من تا دگران نیز نیایند

مفلس چو تو بود است من ای دل العذابی
کز دست گدایان نتوان کرد ثوابی

لطف و فصاحت است کجا گفته غیر را
همین تازیانهٔ فتی از ضربت لطیف

نثرش تمام بیهده نظمش همه قبیح
هان تا سپر نیفگنی از حملهٔ فصیح

از غیر و بحث غیر ندانی مگر تو هیچ
باش آنچنان که بوده و افصحش مگیر

دیدم ببیش گفته درینکو چه بار نیست
کو را اجز این مبالغهٔ مستعار نیست

یک قطعه بتضمین مستعانت

باطن نگر بدیدهٔ تحقیق شخص را
دین و زر و معرفت که سخندان و سجع گوی

نی ظاهرش که هیچکش اعتبار نیست
بر در سلاح دار دو کس در حصار نیست

پرسی چه ز صحبت من و دل
اکنون چه فتاد در من و او

یک عمر بهم نکو فتاده
او در من و من در و فتاده

وی از سببی عدو بمن تاخت
با هم من و او بدار و گیری

هرچند سبب نبود چندان
خلق از پی ما دوان و خندان

داد از تو که این زمان گزیدی
آن گونه که بس گرم بدندان

ای گفته تو لعل و لستانی
انگشت تعجب جهانی

خود از پی او بما و اغیار
او را نبود چگونه انگشت

بگذشت سخن ز فرق و سندان
از گفت و شنود ما بدندان

ایکه گوئی بچنین فهم و خرد گفته ترا
نیشش خاری چه کند گر نخورد عاشق گل

هر نفس جور ز هر سفله کشیدن نه نکوست
جور دشمن چه کند گر نکشد طالب دوست

وی با و بودم و خوش بودم و از خوبی اغیار
نوش و نیش و شکر و زهر و خراب و آباد

گفتم آن لحظه که آمد پی من بند و کمند
گنج و مار و گل و خار و غم و شادی بهمند

بدی قدر آن سفله هم قدر من
شدی اشک آن خسته هم اشک من

اگر پست همواره بالا بدی
اگر ژاله هر قطره دُر شدی

تو ای آنکه گردی زلیخا صفت
شدی هر یکی گر چو تو یوسفی

بهر مصر یابی کجا چون خودی
چو خر مهره بازار ازو پر شدی

مگو آنکه گوئی تو هم کاشکی
منم زنده تا هست در دو دم

نمی زیستی دیگری شد هلاک
گر از نیستی دیگری شد هلاک

تو ای آنکه گوئی ز اشک تو هست
نه من مردم دیده ام گویدت

بلای نوی از سمک تا سماک
مرا هست کشتی ز طوفان چه باک

رباعیات

گفتی که چه کام قومی اکنون بردند
دارند چه غم زیر بنای دگران

گویا که بجولیش دُر مکنون بردند
دونان چو گلیم خویش بیرون بردند

آنانکه نه صاف بل سراسر دُردند
کی وقت نشاط خود غم کس خوردند

گر از غم روزی همه عالم میرند

گویند چه غم گر همه عالم مردند

وله

کسی بهیچ کسی هرگز این وفا ننمود
تو ئی که از تو بجای رسید غیر ای طفل

بشر بهیچ بشر هرگز این کرم نکند
پدر بجای پسر هرگز این کرم نکند

وله

تو ئی که فیض تو بر خرد و بر کلان جاریست
بغنچه باد و بگلزار ابر آن نکند

تو ئی که تبدل تو دفع ملال عالم کرد
که دست جود تو با خاندان آدم کرد

وله

چه کارهاست که از دست تو نیاید را
وگر مراد چه بودش ز آفریدن تو

چه عقدهاست که از ناخن تو نگشاید
خدای خواست که بر عالمی ببخشاید

وله

تو و خدای تو باری ببین که کس را کس
خدا که بر همه عالم رسیده رحمت او

کجا برحمت خود پادشاه عالم کرد
ترا برحمت خود پادشاه عالم کرد

وله

زبان و لفقه چه اری بلب سخن زین نوع
تو خود بیاب که کردی کدام کار نکو

ز فقر و فاقه چه رانی حکایت ای درویش
مکن ز گردش گیتی شکایت ای درویش

وله

چو ما سایلی بکسی گفته از بلا چه سخن
مکن ز خال و خط و زلف یار خود گلها

چو عاشقی نه عجب این که از قلق مردی
که تیره بختی اگر همبرین نسق مردی

وله

مباش تنگدل و دستگیر مردم شو
نه بدست فقیری ز صدق دل چیزی

خدای را چو دل و دست کامرانت هست
تونگرا چو دل و دست کامرانت هست

وله

بسیم و زر سر دنیا و آخرت باید
بده بکار که این هر دو عالم از تو بود
بکار صیغهٔ امر بمعنی کاستن ۱۲

چه سود ازین که نبخشیدی و نه خود خوردی
بخور ببخش که دنیا و آخرت بردی

	باب هشتم	

مبند دل

مبند دل به بخیلی که هیچ ره نگشود
مرو بنعش لئیمی که هیچ کار نساخت

میار روی بآن بلهوس که هیچ نکرد
مکن نماز بران هیچکس که هیچ نکرد

وله

زمن ما پرس که امروز کیست آنکه هنوز
بجز فلان که ز نامش نحوست آید بیست

نمرده است و بگویند خاص و عام که مرد
که عمر در سر تحصیل مال کرد و نخورد

وله

دوانی چه کس است آنکه بپای دنیش ایوا
آنکس که بعلم و هنر اندازه ندانست

صد بار دلم خون شد و صد مرتبه جان سوخت
آنکس که بدینار و درم خیر نیندوخت

وله

آن ممسک مردود که در زندگی خویش
جان عاقبت اندر هوس لعل و گهر باخت

بر مفلس محتاج نه زنهار کرم کرد
سر عاقبت اندر سر دینار و درم کرد

وله

اینگونه که اوقات مسجد گذرانی
در میکده ام باشی و سمی تفته اگر تو

دانی چه بدست آوری از دینی و عقبی
خواهی که تمتع ببری از دینی و عقبی

وله

خرسند کسی زیست که خرسند کسی ساخت
القصه خدا از تو دگر هیچ نخواهد
کرم کن که گردد تو گردند بار
رسیدند آخر همه وحش و طیر

مخدوم کسی ماند که رحمت بخادم کرد
بر خلق کرم کن که خدا بر تو کرم کرد
همه کوچه گردد و همه شهر گرد
درخت کرم هر کجا بیخ کرد

بود شاعر اینجا و شعرش بعرش
نهالی که رست از زمین سخن +
بگفتی ازین بهر و فیض ست تمام
نخوانم ترا گفته ز اهل خرد
مگو کز دل آهی دگر بر نکشش

زهی او زهی قدر والای او
گذشت از فلک شاخ بالای او
سوی قامت او چرا ننگری
گر امیدواری کز و برخوری
ندارم ازین پس تمنای او

درختی که پرورده خود دگر
بمنت منه اره بر پای او

ای با تو هر نفس هوس مع روانس و جان
تیغ جفا بکش که مرا حاجتی به تست
وی با تو هر دم آرزوی مرغ و وحش و طیر
شکر خدا بکن که موفق شدی بخیر

ول
آخر که وصیت گمان تفته جز خدا
تا احسان وجود او نه ترا داشتی نصیب
دیگر که بود آنکه نه مهمل گذاشتت
مدرکرون قسمی را ۱۲
ز انعام و فضل او نه معطل گذاشتت

ول
ای بیوقوف منت سلطان شهیدی است
نازان مشو که جز تو نبود است خادمی
ای آنکه خویش را ببلائی نوا فگنی
منت منه که خدمت سلطان همیکنی

ول
غره مشو تو شیخ که پیر مغان من
احسان پذیر از و که شناسد خدم ترا
بر خدمت شراب بمنت بداشتت
منت شناس از و که بخدمت بداشتت

ول
تفته تا عشق نیست لا حاصل
فن اگر چه بسے بیاموزے
پیش ما جاهلان لا ثانی
علم هر چند بیشتر خوانی

در عمل کوش بعد خواندن علم
مرد میدان چو نیستی طفلی
عالما هر قدر که بتوانی
چون عمل در تو نیست نادانی

آنکه بود است پیش تو بمثل
نه سخندان بود نه معنی سنج
وانکه میدانیش تو بے مانند
نه محقق بود نه دانشمند

آخر این شیخ نام شخص خر
از مودم بحث علم بسے
نه چنان مولوی که میخوانند
چارپای بر و کتابی چند

بهر نام آنکه مولوی بود است
وین چه پرسی فلان فلان چه کتاب
تفته از مولویتش بگذر
آن تهی مغز را چه علم و خبر

آنکه دارد نحو و کتب خر بار
بخدا او نه آگه است از ین
آگهم من ز علم او یکسر
که بر و هیزم است یا دفتر

در حرام و حلال فرق ندید
پیش من قاضی است یا مفتی
طمع خیره چشم هر کس دوخت
هر که پرهیزد علم و زهد فروخت

چه خبر شیخ را که تفته چرا
نگه دوست بود از بس رق
مایه دین و دل بخویش اندوخت
خرمنی گرد کرد و پاک بسوخت

گویند براه کعبه تفته
از شرم هلاک کرد ما را
تنها همه زر نباخت سر باخت
بیفائده هر که عمر در باخت

گفتی ز چه طرح رفتن از باغ
داغم من از ین که آن نه پایان کار
گل انیمه زود تر بنیداخت
چیزی نخرید و زر بینداخت

انچه به جمهور ز چنگیز رفت
نیست بجز داد دگر هیچ پند
چند دگر بشنوی ای پادشاه
پند اگر بشنوی اسے پادشاه

اینکه بگوئی نه هی از چه پند
اینکه شنو پند ز دفتر فزون
کیست که از پند تو خرسند نیست
در همه دفتر به از ین پند نیست

جز بقصص دوست مده مثنوی
جز با د افهم سیاموز علم
جز بجگر سوخته منما غزل
جز بخردمند مفرما عمل

هست خرو چیزی در هیچکار
میکنند آخر بعمل کارها
عاجز و ناچار خردمند نیست
گر چه عمل کار خردمند نیست

من این نگو میت که بیاؤ دل مرا
یکره بخلق جوے و مدارا و مردمی

آن حرف کش گذشته سخن در وقت		وقتی بلطف گوی و مدارا و مردمی
ماشاعریم و نیست عجب نکته ها زما بگشای لف و مجمع صاحبدلان بیاب	وله	تو دلبری و نیست عجب گر بری دلی باشد که در کمند قبول آوری دلی
می پرسی اینکه بود قهر جوی کیست می گوی اینکه نیاید بکار چیست	وله	خصمی که هیچگه نشود با وی التفات وقتی بقهر گوی که صد کوزه نبات
بی حکمت از حکیم زنا سر نه هیچ فعل گفتم لب تو قند که باز هر خند گفت	وله	ای آنکه گوییم که حکیم است او بلی گه گه چنان بکار نیاید که حنظلی
هزار بار بگفتم که خبث ایجاد است نه بینی آنچه کند با تو روزی ای نادان	وله	همین رقیب که هر دم دهد ترا بازی خبیث را چو تعهد کنی و بنوازی حمایت ۱۲
رو و بسکده زان پس فرود به بتکده ها مده به بدگهری دولتی که آخر کار	وله	وگر هر آنچه کند خود تو محرم رازی بدولت تو گنه میکند بانبازی
دنیا که نه بد از و کسی رومی بهی گر گفته تو عاشقی همان واحد را	رباعیات	معشوق هزار دوست و ز مهر تهی معشوق هزار دوست را دل ندهی
عشق است چنان بند که از وی نرهی خواهم ندهی دل بکس و شاد زیی	وله	عشق است چنان دام که از وی نجهی ور میرهی آن دل بجدائی بنهی

یک قطعه بتضمین استعانت

گفته دیدی که بیک حرف زدن خامشی به که ضمیر دل خویش		چه قدر خوار شدی گوی بگوی با کسی گفتن و گفتن که مگوی
گفته گر گوش به بنداشت ترا	وله	به ز صد گوهر شاداب این پند

دل مکن آب که ناید در چشم		ای سلیم آب ز سر چشمه به بند
دیده تر نیست هنوزم یعنی چه شنیدی بکه گفتی این حرف		آنچه هرگز نتوان گفت مگوی که چو پر شد نتوان بستن جوی
گفته من این سخن نفهمیدم نشنیدی که گفتمت صد بار		که بگفتی عیان بباید گفت سخنی در نهان بباید گفت
امشب ای گفته بر ملا گفتی آخر آن شمع هم ز خشم افروخت		آنچه هرگز بمن نشاید گفت که بهر انجمن نشاید گفت
شیرین وقت است هان کسی را فردا که زید که ذوق یابد		با روی ترش چو میتوان گفت امروز بکش چو میتوان گذشت
خشمت همه آتش است سعئ فی الحال فرونشان به حلمش		ورنه نگری چه انس و جان سوخت کآتش چو بلند شد جهان سوخت
هر لحظه نه لطف و همه یابی برخیز و ببوس ابروی او		از دست مده کنون زبان را مگذار که زه کند کمان را
دریاب بدل هوس چه آورد خواهد سوی خود نگاهت ای دوست		منگر سوی تو نظر چسان دوخت دشمن که به تیر میتوان دوخت
تو ای آنکه از جنگ رانی سخن بسوزند در یک نفس هر دو کس	وله	همین است و بس جنگ چون آتش است میان دو کس جنگ چون آتش است
من و تو ز خود رفته و این رقیب اگر در من و تست جنگ آتشی	وله	چه گوییم چه کس ای بت مهوش است سخن چین بدبخت هیزم کش است

بیا و بکش می دگر تا کجا
رود ناخوشی گر میان دو دوست

چه پرسی پس از صلح احوال غیر
من و تو همان و چه گویم زوی

وله

تو وهر زمان فتنه انگیختن
بسوزی دلم جان وگوئی خوش است

وله

منم تفته و سوختن از من است
گر افروخت در سینه عشق آتشی

وله

آن بلند آواز گیهایت چه شد
دشمنان را گوش گر باری گگفت

وله

انچه گویم تفته بازت گوش کن
کانچه وگفتی گفتم نگو با دوست هم

وله

هرزه بنود انچه گویم گوش کن
آدمی اسے جان با با یکطرف

وله

اگه از پیش و پس این کاخ باش
پیش دیوار ارنگوی هم خوش است

وله

دگر حال اشکم چه پرسی مپرس
شنیدم شدست تفته از دست دل

وله

منش تفته دانم چها کینه تو زن

تو از من خجل من ز تو منفعل
کنند این و آن خوش دگرباره دل

بر عاقلان کور بخت و خجل
وی اندر میان کور بخت و خجل

وله

تو و هر نفس آتش افروختن
میان دو کس آتش افروختن

وله

تو ای دل چه خواهی ز جان سوختن
نه عقل است خود در میان سوختن

وله

در چه کاری یاد نارسے تا کجاش
ور سخن با دوستان آهسته باش

وله

باز یعنی بر لب من دار گوش
تا ندارد دشمن خونخوار گوش

وله

لهو بگذار انچه گوئے هوش دار
پیش دیوار انچه گوئی هوش دار

وله

رخنهٔ دیوار را بشمار گوش
تا نباشد در پس دیوار گوش

وله

عیان را بیان چیست بین هرچه هست
بشوی ای خردمند از آن دوست دست

وله

کسے را که خواسے محبت پرست

نه با دوستانت

نه با دوستانت بود هم صلاح — که با دشمنانت بود هم نشست

رباعیات

گر تفته تو عاشقی ره هرزه مپوی
با شخص کم التفات بسیار مپیچ

وله

با آنکه بس آهسته رود تفته مپوی
با آنکه فروتنی کند خشم مگیر

ز تسلیم ها هیچ نگشود کار
بسر بر زدن لازم آمد کنون

بود زابروش چند باشم کنون
حرام است خوردن دگر غم ز خصم

وله

ای آنکه داری می کنون در جام و عشرت زبون
وی آنکه هستی کامران و زکامرانی شادمان

وله

زانها که گفتم سر بسر تا چند باشی بی خبر
پیلیست در هر گه نهان شیریست در هر بیستان

وله

همان کافر که خوانندش همه خلق
چو من گویم بمن بخشاسے گویا

وله

مخواه از بهر مردم کش شفاعت
مکن بر جان مردم کش ترحم

وله

تو اسے گر تفته می پرسی چه دانست
خود این کار د بلا بر جان مردم

بد فرض مکن هر انچه باشد نیکوی
با مردم سهل گوے دشوار مگوی

وله

با آنکه خوش از راست بود کذب مگوی
با آنکه در صلح زند جنگ مجوی

وگر از دعا هیچ نامد بدست
چو دست از همه حیلتی در گسست

بر انم که بینی بدل هر چه هست
حلال است بردن بشمشیر دست

وله

گردون چو یابی سرنگون بگشا زبان کین کاین زن
دشمن چو بینی ناتوان لاف از بر و خود خون

وله

ای ساده مغرور انیقدر نتوان تن برخویشتن
مغزیست در هر استخوان مردیست در هر پیرهن

وله

بسوگند کلام اسد مومن
پسندیده است بخشایش ولیکن

وله

مشو از رنج خلق آزار د رهم
منه بر ریش خلق آزار مرهم

وله

کسی کو زلف خود آراست هر بار
ندانست آنکه رحمت کرد بر مار

شنیدم از میِ حسن آن پری راست
چه ظلم است این که او را کس نگوید

زدن بازار زو جامِ دمادم
که آن ظلم است بر فرزند آدم

وله
نمیگویم ز من شو یا ز وی شو
اگر ای تفته خوانندت خرد دوست

نمیگویم چنین کن یا چنان کن
حذر کن زانچه دشمن گوید آن کن

وله
توئی مجنون و میدانم که هرگز
بسر زن ورنه بینم تفته زین پس

جنونِ تو نمیدارد سر و بن
که بر زانو زنی دستِ تغابن
حسرت بردن ۱۲

عدو نبود کم از غول بیابان
مرو تا صید گمراهی نگردی

سخنهای حجتش زنهار مپذیر
گرت راهی نماید راست چون تیر

بمسجد بازگشتی از درِ دیر
رهت من راست بنمودم که گفتت

دگر گوئی بمن اکنون چه تدبیر
ازان برگرد و راهِ دستِ چپ گیر

وله
تو گر پیشه را دانی ای تفته سهل
وگر سهل و دشوار باهم نکوست

هران گه که بود است پیشم مه است
درشتی و نرمی بهم در به است

وله
بغیر از تو دیگر که آرام بخش
چو خستی بزخمم نمک نیز ریز

بغیر از تو دیگر که راحت ده است
چو رگ زن که جراح و مرهم نه است

مبادا ازین هم شوی تفته گرم
بگیری خردمند اگر خویش را

بنرمی بگویم نگه کن بخویش
درشتی نگیرد خردمند بیش

تو ای آنکه پیری درین خاکدان
نه سختی که مردم گریزند ازو

چه باید بمردِ پسندیده کیش
نه سستی که نازل کنند قدرِ خویش

منم بنده آشن زبی و کارِ نکو

چها تفته دادِ نکوئی دهد

نه مر غیر را گیرد از خویش کم

نه مر خویشتن را فزونی نهد

نخوانم منش مردِ عشق آنکه او
نه بخوف جان در هلاک افگند

نه ناگه ز بندِ تعلق رهد
نه یکبار تن در زبونی دهد

بما و طفلِ اشکِ ما چنان رفت
نه پیری با پسر بلکه آن حکایت

سخنهائی که هر سو شهره افگند.
جوانی با پدر گفت ای خردمند.

کسی کز وی حکایتهاست بر لب
مرا تسلیم کن رندانه یک جام

توئی ای ساقی آن پیر خردمند
مرا تعلیم ده پیرانه یک پند

شب آمد نزد من وز گفتگویم
چو گفتم راضی است از من عدو نیز

خلاف وضع خود گردید خندان
بگفتا نیکمردی کن نه چندان

چه باشا نفس گرگ ای کهن پیر
غرض تا میتوان نتوان چنین کرد

باو نیکی بدی با گوسپندان
که گردد خیره گرگ تیز دندان

وله
باید از فیض سلطان ملک عالمگیر
آن ملک را که نه رحم است بخاطر نه کرم

باید از نیک نهادان ملکِ فرمانده
بر سرِ ملک مباد آن ملکِ فرمانده

وله
دوش بی رخصت او چون نگه ام گشت
بر رعیت نه سزد هیچگه آن فرمانده

گفت با خود بچه ناز آن بتِ شیرین گفتار
که خدا را نبود بنده فرمانبردار

بآتش گرش افگنی در غضب
بباید پریزاد آتش دلی

نباید بنی آدمِ خاکزاد
نشاید بنی آدمِ خاکزاد

من و خاکساری و عجز و نیاز
چه گوئی رقیبا نیم من چنان

من و سینه صافی و مهر و وداد
که در سر کند کبر و تندی و باد

ندیدم هنوز از ستم پیشگان
ندانم چسان کرد از خود رقیب
کسی را چنین تندی و سرکشی
ترا با چنین تندی و سرکشی

چه گفتم که افروختی اینهمه
من خاکی اکنون ترا ای پری
فغان از چنین نخوت و سرکشی
نه پندارم از خاک از آتشی

گشتم بسی و یافتم آخر درون دل
اکنون که کامیابم ازین گفتنم چه سود
خوش روی دلبری و ملک خوی شاهدی
در خاک بیلقان برسیدم بزاهدی

وله
گیرم بنفس من هنری هم بود ولی
هر کس که گفت تو ز فلاطون فزونتری
یکره نظر بعجز من مشت خاک کن
گفتم مرا بتربیت از جهل پاک کن

وله
شیراز رفتم و نگرستم بمعبدی
گفتم منم فقیه و بخاک در توام
پیری که سعدیش همه خوانند فی البدیه
گفتا برو چو خاک تحمل کن ای فقیه

وله
از قیس و کوهکن سخن ای مولوی بسی است
یا جز حدیث خاک بسر کردگان مخوان
من این نگفتمت که دل خویش چاک کن
یا آنچه خوانده همه در زیر خاک کن

وله
فغان ز دل که به تنگ آمدم ز خوی بدش
دگر بغیر بلا از فلک چه خواهد یافت
خدا کند ز جهان منعدم شود بدخوی
اگر ز دست بلا بر فلک رود بدخوی

وله
تو ای که پرسیم آیا درین حوادثگاه
ز من نه تفته نه تو خود دهر آنکه بد نگذشت
که باشد آنکه بتحویل هر بلا باشد
ز دست خوی بد خویش در بلا باشد

وله
چه ترسی تفته از افلاک برخیز
ترا با دشمنان باری چه کار است
بصحن بوستان آسوده بنشین
برو با دوستان آسوده بنشین

چه خوش بینیم چنین وقت و چنان تلخ
چه خوش باشد چنین صلح و چنان جنگ

بصلح

بصلح دوستان ای تفته می خور
چو بینی در میان دشمنان جنگ

وله
نگویم اینکه هرگز راز خود را
اگر یابی که گردیدند یک دل
نگو با دوستان لیک ای خردمند
وگر بینی که با هم یک زبانند

وله
اگر دشمن بکین برخاست منشین
علم را برفراز و تیغ بردار
مزن مینای خود را تفته بر سنگ
کمان را زه کن و بر باره بر سنگ

وله
نگویم اینکه وفا بین ز چشم بیمارش
درم نبرد قوی هست دشمن کم زور
نگویم اینکه سخنها شنو ز خصم ضعیف
بروز معرکه ایمن مشو ز خصم ضعیف

وله
تو ای رقیب گرفتم قوی و تفته ضعیف
ولی هنوز بگوشت نخورد این ز ضعیف
وز و حساب بوجهی نمی توان برداشت
که مغز شیر برآرد چو دل ز جان برداشت

چون می اندر قدح ز لطف بیا
جان هیکش فدای آمدنت
چون صبا مژده بهار بیار
بلبلا مژده بهار بیار

گر بهار است خود بکش بتصدیع
خبر نیک خود بگو با من
در خزان غیر داند و این کار
خبر بد بهوم باز گذار

نگویم سخن جز نکو خواهیست
گهی کاورد مستمع با تو روی
دمی گوش سوی نکو خواه کن
پس پیچ سخن گفتن آنگاه کن

سخن گومیت آنکه جانم خود اوست
سخن گفتنت لازم است آن زمان
شنو ورنه از غصه میرد سخن
که دانی که در گوش گیرد سخن

وله
بگویم ترا چند ز انسان جواب
منت تفته صد بار گفتم همین
بپرسی ز من چند زینسان سخن
کمال است در نفس انسان سخن

نگفتم سقط گفتنی ناقص است
ترا گفته خوانند کامل عیار

سخن را درین کار ناقص مکن
تو خود را بگفتار ناقص مکن

بمن بنشین منم خالی ز مطلب
نباشد مدح او خالی ز مطلب

بیا تا نشنوی مدح سخنگوی
الا تا نشنوی مدح سخنگوی

گرا گفتی که او از فرط شادی
مرا صد غم هزار اندوه از تست

باندک مایه نفعی جان سپارد
که اندک مایه نفعی از تو دارد

چه نازی بر صفات غیر یعنی
بمیتی تا چه بر جان تو آرد

کدامیه ۱۲
رهی از فتنه یادش گر بیاری
اگر روزی مرادش بر نیاری

مگو گز یک نوازشش گوشه گیری
گرش یک روز ننوازی بنالی

چها در نیکیم مشهور دارد
دو صد چندان عیوبت بر شمارد

وله
نه آنچه پنداشتی خویش را
بیا حسن کردار ما را نگر

خجل گردی آخر ز پندار خویش
مشو غره بر حسن گفتار خویش

وله
مسلمان نه در حقیقت بیا
کنون بایدت گفته نفرین بسی

بدل کن بانکار اقرار خویش
بتحسین نادان و پندار خویش

وله
چه واقع است که مردم بخویش می جنگند
همین نه هندو و نصرانی اند دشمن هم

چه آفت است که شان بر سر هم آوردند
یکی جهود و مسلمان منازعت کردند

وله
بی دلی که زغمی گم است و من هر گز
میان غمزه و چشم تو او فتاد نزاع

بعمر خضر هم او را سراغ نتوانم
چنانکه خنده گرفت از نزاع ایشانم

وله
بجنگ بیع و شرائی که در دو تن رو داد

سحر بر آمده از دیر هندوی پرفن

چو گفت نامه ام آخر سفید خواهد ماند

بطنز گفت مسلمان گر این قباله من

وله
عبث کنند به بیدینیم گمان مشهور
گر اعتقاد من از دل بجانب اسلام

چنان بدین خود مستقل که من دانم
درست نیست خدایا جهود میرانم

وله
تو آن نه که نداند ترا کسی یعنی
محمدی بکلام مجید دست نهاد

ترا دمی که بتا گفته خواند بمانند
جهود گفت بتوریت میخورم سوگند

وله
بت من آنکه تواش بنگری اگر ای شیخ
اگر صحیح بود بت پرست همچو منی

شوی چنانکه بگوئی کنم منید انم
وگر خلاف بود همچو تو مسلمانم

وله
بسوی خویش مخوان باز عقل کل را دین
بدور عشق تو ای جان من عجب نبود

بگو باو که چسان عقل منعدم گردد
گر از بسیط جهان عقل منعدم گردد

وله
خدای را نظری تا چه باید انسان را
حق است این که ز دانای ار نماند نام

رقیب و اینهمه دعوی که من هم انسانم
بخود گمان نبرد هیچکس که نادانم

وله
گرد و چیز بد زیک جنس مزاج است اگر
دل بی صبر بصد وصل تسلی نشود

در نگردد صدف و هم نه صدف در گردد
رود ه تنگ بیک نان تهی پر گردد

وله
ایکه لطف تو فراخ است نمی باید داد
خاک در دیده تنگی که چنینش خوانند

دیده تنگ کسی را که مرا آید تنگ
نعمت روی زمین پر نکند دیده تنگ

وله
مپرس از مرگ جد من پدر را
وصیتهای جد برخواند یک یک

همیدون دور عمرش منقضی گشت
پدر چون دور عمرش منقضی گشت

وله
بمن از لطف رو آورد پیری
نصیحت ناتوان بشنو ز هر یک

نگویم رو بمن آورد و بگذشت
مرا این یک نصیحت کرد و بگذشت

نه پیر طوس و نی اخوند جیلان		نه ماه گنجه و نی شمس تبریز
بهشتی بود آن مرشد که فرمود		بخود بر آتش دوزخ مکن تیز
وگر جانم بااین نیکی مسوزان	ولہ	دگر منشین بمن ای شیخ برخیز
بمن صدره بخود دیگره نگفتی		که شهوت آتش است ازوی بپرهیز
حرام ای گر حلال اصلا ندانی	ولہ	ندانم چون نترسی از فلان روز
ز دوزخ اشتهایت گرم تر نیست		دران آتش نداری طاقت سوز
که آخر معنی شهوت ندانست	ولہ	که ماند آیا بخود این مایه کین توز
مبادا افتی به دوزخ تفته فردا		بصبر آبی برین آتش زن امروز
ز مردم می خوانش زینهار	ولہ	کسی را که با مردمی کار نیست
چه نیک اختر است آنکه با تفته گفت		به اختر تر از مردم آزار نیست
نه سعد است وقتی که ناید بکار	ولہ	نه نیک است بختی که بیدار نیست
به بد روزی آنکسم گریه است		که روز مصیبت کسش یار نیست
اگه او مهر و پیش تو دارند	ولہ	ذره ها پیش چه رتبهای بلند
بر سر اندر هوای او همه روز		خاک مشرق شنیده ام که کنند
تا صد و بست سال نادان		که بفرمود از خوش آیینی
میکنند از پی دو ساله شراب		بچهل سال کاسه چینی
تا چه شد آفتاب دولت او		شامگه آفتی است بر مغرب
سخن است از زوالش آنچه کسان		صد بروزی کنند در مغرب
من همان تفته من همان ناکام		تا چه دست هوس چه گل چینی

گفتی از شعر تو پرست جهان		لاجرم قیمتش همی بینی
ای تمنای جمالت ز گران تا بگران		وی سر بوس و کنارت ز ازل تا با بد
دلم از سینه چو خیزد بسوی خالت نگرد		مرغک از بیضه برون آید و روزی طلبد
آدمی زاده آخر چه دهی هر بارم	ولہ	ناصحا توبه ز عشقی که گذشت از همه چیز
نظر و عقل و تمیزی که نخواهم پس ازین		آدمی زاده ندارد نظر و عقل و تمیز
اگه گوئی ز مه چارده باید دریافت	ولہ	اگه پرسی ز من انجام عدو باید دید
آنکه یکبار بیفزود بکاهید آخر		آنکه ناگاه کسی گشت بچیزی نرسید
دشمن پی به پی از وی سخن خبث اندود	ولہ	تفته و هر نفس از وی غزل لطف انگیز
این بخواری و مذلت بکشید آنچه کشید		وین بتمکین و فضیلت بگذشت از همه چیز
اگه گوئی سخنی از تو به از صد غزل است	ولہ	لیک ناگفتن تو مایه صد ها خلل است
چون دل تفته ولی نیست ازان بی بدل است		آبگینه همه جا یابی ازان بی محل است
منم آن مردمک دیده که از دولت عشق	ولہ	دوست در دیده مرا جا دهد و دشمن نیز
عزت اشک من آمد آنکه بپرسی از من		لعل دشوار بدست آید ازانست عزیز
مزن از برتریها لاف این نوع	ولہ	بیا و آنچه میگویم بیاب آن
ترا ای قیس چون اشک او فتاد		بچشم خویش دیدم در بیابان
عجب مشمر ار آن کم گوی از من		شدم بر از تمامی نکته یابان
ندیدی ای سوار برق توسن		که آهسته سبق برد از شتابان
مشو حیران اگر گویم کسی کو		مرا بردی ز جای از تنگ فرو ماند
نشست آه من از پای و فلک گفت		سمند بادپای از تنگ فرو ماند

وصال عاشق از معشوقه خود خواست
بشوق نجد گویا لیلی تپیان بود

هم از پیچار و دکناره گزین
چون نه نکته سنج این نیکو

خویش را چند پیشش ای سوسن
حال نطق تو چون عیان آن به

ایکه گوئی کنایتی یا سخن
تفته حرفی ز تو نگفتی کاش

من چو گفتم بخود چه خوش رفتم
گفت آن بسته لب که رسوا کرد

گلستان در بغل تا صبح عدو را
چو جستم فالش این مصرع برآمد

خر آن ابله تو خود گوا اندرین کار
دلم از خود همان رفته و عقلم

درینحالت کجا عیش و کجا جان
دل بیمار شب از زیستن گفت

ز خوشطبعی چو با خود گفت تفته
چه گویم تا چسان شش گفت ره می

تو داری ایکه هر دم حسن تقریر

برین خواهش فلک راضی کجا ماند
شتربان همچنان آهسته میراند

هم زبان بند و مهر بر لب نه
چون نداری کمال فضل آن به

خوش زبان و فصیح پنداری
که زبان در دهان نگهداری

که نه هرجا زبان فصیحه کند
آدمی را زبان فضیحه کند

به سبکساری از گرانباری
جوز بی مغز را سبکساری

سحر سنیدی بصد تکریم میداد
خری را ابلهی تعلیم میداد

که دیگر صرف کردی سعی دائم
برو بر صرف کردی سعی دائم

نگیرم معتقش ای نادان چگوئی
حکیمی گفتش ای نادان چگوئی

گزین پس ماو حرف از صوم صائم
درین سودا بترس از لوم لائم
خوش آید یا که ام از تو گفتار

چه آموزی

چه آموزی سخن گفتن عدو را

فراموشی نزیبد وین بگویم
بخاموشی بهائم هست ممتاز

یار دگر پرسد و گوئی دگر
گونه کنی خود چه تامل توئی

هر چه گنم عرض بدل گوش کن
هرزه سرا هر که جو ناصح بود

ولہ

شب چه خوش گفت یکی شمع روی
یا سخن هوش میاور بلب

ولہ

مردمی ای ساده دگر بوده است
یا سخن نغز چو مردم بگوی

تفته برخیز و گرد دگر دش
چون نشنیده به از توی در بزم

تفته بر گفتگوی به ز خودی
هر چه گوید بگوش جان بشنو

تفته مقصود من دگر یعنی
دیو خود گردد و کند دیوی

تفته بنشین بشیخ در تو و شیخ
گر هست سازد و تباه و خراب

بیاموزد بهائم از تو گفتار

فراموشی بیاموز از بهائم
تو خاموشی بیاموز از بهائم

تفته کجا صبر و کجا اضطراب
هر که تامل نکند در جواب

تفته مفرمای خطا را صواب
بیشتر آید سخنش ناصواب

انجمن آرای چو مردم بهوش
یا سخن آرای چو مردم بهوش

ورنه بهائم بود و چشم و گوش
یا بنشین همچو بهائم خموش

تفته بنشین و گوش شو همه تن
چون در آید به از تو ئی بسخن

تا که بتوانی اعتراض مکن
گرچه به دانی اعتراض مکن

ین نگویم فرشته یا دیو
گر نشیند فرشته با دیو

فرق چندان که در دیانت دیو
وحشت آموزد و خیانت دیو

تا کجا تفته گویمت برخیز
به نکویان نشین که بس نیکوست
تا یکی بخردی بیاموزی
از بدان جز بدی نیاموزی

آن خبیثی که نام او نفس است
می دردی پوستین تو یک روز
کند آخر ترا اچها روزی
نکند گرگ پوستین دوزی

رباعیات

ظاهر نه چنین لطیف و خوشتر باشد
از باطن کس شود نه هر کس آگاه
ظاهر نه همین لباس و زیور باشد
بس قامت خوش که زیر چادر باشد

ولہ
ای شیخ که ترا چه در سر باشد
روئی که نهفت است عروس دنیا
نادیده بکس عشق نه بهتر باشد
چون بازکنی مادر مادر باشد

ولہ
گفتی که چه خوش بودی اگر جان بودی
بودی اشعار خصم هم دُر خوشاب
کاین دُر خوشاب بردن آسان بودی
گر سنگ همه لعل بدخشان بودی

ولہ
گفتی همه تو بخود نه نازان بودی
(معشوق تو ۱۲)
گر ذره با آفتاب بودی مانند
یکره چو دو چار شش به کنعان بودی
بس قیمت لعل و سنگ یکسان بودی

ولہ
تمیز شرط بود اندکی ترا یعنی
تو ایکه گوئیم اندازِ تو نشد معلوم
به ذی تمیز نماند نهان خصائل مرد
توان شناخت بیکروز از شمائل مرد

ولہ
ز ارض تا بسما هر چه هست در نظرش
رسید تفته بجای و کس نمید اند
وگر چه هندسه و هیئت و سیاق و نجوم
که تا کجاش رسید است پایگاه علوم

ولہ
تو ایکه شه شهری خویش را دمی غافل
اگر چه داد ترا چرخ هر چه بایستی
ز مهربانی دشمن مباش و غره مشو
ولی ز باطنش ایمن مباش و غره مشو

فلانی ار چه بظاهر نکو نماید لیک
تو ایکه میگذرانی با و نمیدانی
هر آنچه هست بباطن جهنم را معلوم
که خبث نفس نگردد بسالها معلوم

تفته روزی بجانج و زین عیب
یعنی از خرده بینی که تراست
چه بلائی ستر گ می بینی
خویشتن را بزرگ می بینی

بیقین خیزد از ره همه شک
او دو بین و تو خویشتن بینی
گر بروزت دمی نشنید لوج
(احول ۱۲)
راست گفتند یک دو بیند لوج
(یعنی یکے را ۱۲)

بود آغاز تو خود آغازم
ایکه کارت بسنگ کعبه فتاد
لیکن انجام خود نمیدانی
زود بینی شکسته پیشانی

ای فلان گفتمت نه حیوان
چه عجب گر نه باز بینی سر
تا کجا جنگ سر کنی با عوج
(میشنود ۱۲)
تو که بازی بسر کنی باغوج

از زمین تا باسمان دیدم
ای که آن چشم مست و تو گمرو
هر یکی هوش دارد الا مست
جنگ و زور آوری مکن با مست

تو ضعیفی و دشمن تو قوی
گفتمت صد ره و دگر گویم
هان مشو پنجه در بغل نه دست
پیش سر پنجه در بغل نه دست

ایکه پرسی که گردطی ره عشق
وانکه رانی حکایت از فرهاد
من صحرانورد سوخته جان
سایه پرورده را چه طاقت آن

ایکه گوئی حذر که هر مژه ام
دل جانباز تفته هم هست آن
نیزه باز است و چابک و قتال
که رود با مبارزان بقتال

غیر و بر زلف او فگندن دست
نیست نیرو بجهل هیفگند

غرض اندر بلای نوخود را

تو و تاب صبر و عشق ای وای
آخرت اسے خسرو که گفت بکن

چون موثر نیافت هیچ آخر
من هم اکنون زبان نفرسایم

ایکه این لحظه میکنی انکار
اگرت طعنها ز نم بشنو

ز روزه و ز نماز و ز تقوے و ز ورع
بیا و می خور و بر هر چه هست دست فشان

نجاست دشمن اگر جا بجا بدم گوید
جز این چه چاره همانا کنون چنان کس را

خوش آن شبی و خوش آن شوخیت که چون گوید
از و تو روی بگردانی و بمن گوئی

دمے که حرف ز سیری زد و ز گرسنگی
دو شب فات شکم بنده را بود مخصوص

بنده آخر که پرورد اچندین
به پیش اگر مردم نه زیباست

شنیدم حرفے از قومے و با تو
شمردن پیل را خود جیفه ای شیخ

سست بازو بجهل میفگند

چه شدت چون شدی عبث پامال
پنجه با مرد آهنین چنگال

ناصح این گفت و شد برم خاموش
چون نیاید نصیحت در گوش

زانچه بر تو گذشت آنجا دوش
وگرت سرزنش کنم خاموش

وله
گراست تفته درین شهر هر چه با تو هست
کند هر آئینه غیبت حسود کوته دست

وله
گز و جواب نیامد نمودم انچه سوال
که در مقابله گنگش بود زبان مقال

وله
رقیب با تو یک امشب بیا منم بیتاب
اسیر بند شکم را دو شب نگیرد خواب

وله
بشکوه شیخ من این خواندم از خوش آهنگی
شبی ز معده سنگی شبے ز دل تنگی

بنده از کف خرد را نیز چندان
ترحم بر پلنگ تیز دندان

چه گویم چون نه از هوشمندان
ستمگارے بود بر گوسپندان

زنهار

وقت از دست میرود ورنه
ای ز عمری الفکر خصم کنون

اینکه آمد بدام تو خود صید
سخت روئے است مهلت و تاخیر

جز مروت بمن نمے ارزد
ایکه پرسی که زنده است هنوز

تا تو اسے بکشش دگر زین سان
اے لبت عیسے این که میگوید

شوخی او بمن مُلم چون خواست
غمزه را منع کرد و گفت بمن

صید معنے اگر کنے وقت است
وقت اسے تفته تیر و میگویند

خود بگو بخورش چگونه زیند
ور تو گوئی که ضبط آه بکن

ایکه مے پرسیم چه پیش آمد
چه دهد شرح تنگی دل خویش

وله
حال دوران مگر و باز مگو اینکه دریغ
ای فدایت هنر تفته عجب نیست کنون

وله
بنیه از غیرت تو یک شکرابی نه عجب

چه کند کار هشت بعد از جنگ
سنگ در دست و یار بر سر سنگ

تفته برخیز و زود بگشا چنگ
سست رایے بود قیاس و درنگ

غیر نیکی بتفته نتوان کرد
نیک اهل است زنده بیجان کرد

عذر نتوان بما غریبان کرد
کشته را باز زنده نتوان کرد

در ره او بخون تپیدن باز
شرط عقل است صبر تیر انداز

نیست هر دم در حقیقت باز
که چو رفت از کمان نیاید باز

آنکه بی غم نیافت هیچ کسش
نه عجب گر فرو رود نفسش

عاشقے را ز قرب بلهوسش
عندلیبے غراب در قفسش

چون تو شخصے ز کس اینگونه بلائی بیند
گر هنرمندی از و باشش جفائی بیند

که صف جنگ نیارایه و برهم نشود

گشند از تفته ز تو صد ستم و هر چه دگر
خاطر خویش نیازارد و درهم نشود

ولہ

مشفقی دی ببزم آمد و پرسید ز لطف
گفتم آخر چه کند کاسهٔ زرین جز صبر
چرخ بدخو ببرت سنگ ستم چند زند
سنگ بدگوهر اگر کاسهٔ زرین شکند

ولہ

چه شد از بی‌هنری گفت با آنان مانم
یعنی ای تفته اگر زر همه سنجند بسنگ
رتبه و شوکت ارباب هنر کم نشود
قیمت سنگ نیفزاید و زر کم نشود

ولہ

شب آمد شیخ در بزم و نه تنها
چوز و قلقل شنید این گفت و برخاست
دم برخورد مینا رنگ درباخت
بلند آواز نادان گردن افراخت

ولہ

چه دید از تفته غیر و چون زجا رفت
چه گویم از چنان نادان بی‌شرم
چه سر زد زد که ناگاهان برو تاخت
که دانا را به بی‌شرمی بینداخت
یعنی بی شرمی خود ۱۲

ولہ

فغان زان بت که با آن فهم و ادراک
همی پرسد که آه تو چه چیز است
بعاشق می‌بد دانسته بازی
نمیداند که آهنگ حجازی

ولہ

کجا شعرم کجا پرگوئی غیر
ولی بنگر که چون آواز نرمی
حقیقی را چه نسبت با مجازی
فرو ماند ز بانگ طبل غازی
نت ۱۲

ولہ

خود او از نیکنامی ماند محروم
بجز عیبش کسی نشنیده باشد
فلان را گرچه نام او ز پدر بود
چو کنعان را طبیعت بی‌هنر بود
نام پسر نوح ۱۲

ولہ

تو ای پای بند اخذ و جر شیخ
بیاور خود بیاب آنرا که گویند
هران گازادگی قدرش نیفزود
پیمبرزادگی قدرش نیفزود

ولہ

بیاور گوش گیر از گنج اسلاف
هنر بهتر ز گنج گوهر آمد
بخود دارم یکی پارینه گوهر
هنر بنمای اگر داری نه گوهر

بیا و حکمت حق را تو دریاب
زر از سنگ است و دُر از جانستان بحر
نشین و قدرت حق را تو بنگر
گل از خار است و ابراهیم از آزر

آنکه از جهل علم نشناسد
چون ز تفته مشکل او فتاد بسی
خواهد از تفته حل مشکل را
عالم اندر میان جاهل را

ایکه گوئی ز صبح پیش خرشش
کاذب هرزه خند را گوئی
تا چه دُر سفته اند صدیقان
مثلی گفته اند صدیقان

هر کرا چشم دل بود روشن
غزل تفته پیش این جهال
بیند آنرا که سر بجان است
شاهدی در میان کوران است

ایکه گوئی چها من آیت کفر
خط او پیش چشم اهل صلاح
خواندم از هر کنشت زندیقان
مصحفی در کنشت زندیقان

ولہ

شب پیش تفته رفت چو ذکر از شتاب و دیر
طبعی بچند قرن شود نکته آفرین
آنی گو نه ریخت از لب خود لعل پاره
سنگی بچند سال شود لعل پاره

ولہ

این دل بچند سال شد از فیض تربیت
سنگی نه سهل شیشه شود شیشه گر نه
چیزی خدای راد گرش افگنی ز چنگ
زنهار تا بیک نفسش نشکنی بسنگ

ولہ

اگر دل نه خرم بود لطف چیست
دل من سرا وین ندانم که گفت
کجا زهد و تقوی کجا وعظ و پند
در خرمی بر سرای به بند

ولہ

نه شیخ آگه ز کید زنان
سرای دگر پیش عقل آن سرای
چه شد گر به پیری فتادی به بند
که بانگ زن از وی بر آید بلند

ولہ

نقش خانہ ۱۲
کجا به امن گراید ز جور چرخ دلم
که انتظام پذیرد ز دست ار شه ملک

نبود نه سهل چنین ملکداری ای نادان
تمیز باید و تدبیر و عقل وانگه ملک

وله

زنیم چند ز شد او حرف و ز فرعون
غلط نگفت هر آن بنده خدا که گفت
عیانست آنکه بجنگ خلیل آسیه آراست
که ملک و دولت نادان سلاح جنگ خداست

وله

ندیدیم کسی را که بآن گوشه نشینی
آرے چه نشنید بدلش جز غم دنیا
میگفت که دنیا نه زما گوشه نشیند
عابد که نه از بهر خدا گوشه نشیند

وله

آنکس که نداند چه بود عشق و دلم چیست
تا صیقل عشقے نزداید ز دلش زنگ
از وعظ چه باز آید و نزدیک چه بیند
بیچاره در آئینهٔ تاریک چه بیند

قدر بسیار خواهمت در عشق
داغ بر داغ اگر نهی هر دم
این بگو تفته کم شود بسیار
اندک اندک بهم شود بسیار

تا چه سے جوید از چنین تقریر
بار بار هست پند شیخ همین
تا چه سے خواهد از چنان گفتار
دانه دانه است غله در انبار

وله

نباید بنفس خود دست ساختن
ندانے که با تو چه گوید درشت
بهر و نکوے بلطف و خوشے
چو با سفله گوئے بلطف و خوشے

وله

ز تقدیر شد قدر گردون بلند
وے با چنان سفله باید نه عجز
نه چون گردوش کبر و گردن کشے
فزون گردوش کبر و گردن کشے

وله

در حق دشمن نه تنها این کلام
سفله که دور از خرد شوریده حال
مایهٔ عصیان پریشان روزگار
حامے نادان پریشان روزگار

گر تو دانشمند گیری خویش را
گوند دانشمندم ای زاهد ولی
خلق میدانند مرا پرهیزگار
به نزد دانشمند ناپرهیزگار

اگه می پرسی چه افتادش چرا
هست معذور ار بگوید ماند شیخ
با چنان دانا می از راه او فتاد
کان بنا بینا ے از راه او فتاد

وله

شب خبر این حرفے بگوش من نخورد
آن دو گوشش بود و سے حرفی شنود
چون گذر در کوے آن ماه او فتاد
وین دو چشمش بود و در چاه او فتاد

وله

سرم بتیغ بریدی و خون من خوردی
فغان ز تو که بآن استوارے و صلبی
دلم فگار نمودی و جان من خستی
بقول دشمن پیمان دوست بشکستی

وله

نپرسم از تو کنون هیچ ای وفا دشمن
شنو که بود چها لازم و چها کردے
جز این که از که بریدی و با که پیوستی
ببین که از که بریدی و با که پیوستی

تا مکش مهر آنکه کفر ورزد
جاریست هنوز حکم شرعے
کامش مده آنکه بی نماز است
وامش مده آنکه بی نماز است

دانم که ز نا سپاس درویش
اندر دهنش مریز جز خاک
ناخوشش همه وقت کارساز است
گرچه دهنش ز فاقه باز است

گفتم چه فتاد از چه تفته
گفتا که هیچ گذارم آنرا
یک لحظه ترا نمیگذارد
گو فرض خدا نمیگذارد

گفتی که دو صد درم فلان شیخ
کرد آنکه نه فرض حق ادا هیچ
بر دار ز من و روبمن نیارد
از قرض تو نیز غم ندارد

حال منعم ندانی اگه هنوز
چقدر بخیر فتاد از مرگ
دان که در رحمت و نعم زیست
آنکه در رحمت و نعم زیست

مرد خلق و فلان بخیل هنوز
پرسد از خود مآل گرسنه چیست

آنکه خود ساعتی نه گرسنه ماند
او چه داند که حال گرسنه چیست

درمانده است هیچگاه کسی
غلط است آن سخن که میرانند
تفته این حال را بسی داند
حال درماندگان کسی داند

اینکه از ناز پرسیم که کرا
خود تو درمانده دگر جز تو
درکف آئینه اینقدر ماند
که باحوال خویش درماند

وله
اگه از گردش افلاک نه عبرت گیر
بیم آنست که پای نخوری ناگاهان
خبر از ابلق ایام نداری هشدار
اینکه برمرکب تازنده سواری هشدار

وله
وی مصیبت زده باکسی این گفت و گریست
ای تو بر رخش فلک سیر سوار آگه باش
کاندرین ره چه بلاها که نه برجان و دل است
که خر خارکش مسکین در آب و گل است

وله
انچه نیارت دهم ای تفته ازان نفعی گیر
آب از چشمهٔ زاینده سلطان مطلب
وانچه گویم بتو ای ساده ازان شو آگاه
آتش از خانهٔ همسایهٔ درویش مخواه

وله
غیر بخل خودت آن ظن که بری ای منعم
گشت بیچاره گدا از کجا مطبخ گرم
چقدر دل شکن است وچقدر جانگسل است
انچه از روزن او میگذرد دود دل است

وله
تو تفته فهم رسا داری وخیال بلند
بدانکه هست همان شیخ و دلق و تسبیحش
مباش اینهمه عقدی بدل درافتاده
خری که بینی وباری بگل درافتاده

وله
چنین که در ره خواری فتاد دل از پای
بگل فتاده کسی را که بینی ای سره مرد
بگیر دست ولیکن مساز خوار ترش
بدل بر و شفقت کن ولی مرو بسرش

وله
جز این وگرچه بود حال تفته یعنی دوش
نه لازم است که بی دستگیریش برود
زپا فتاد زبس طالعش زبون افتاد
کنون که رفتی و پرسیدیش که چون افتاد

توانگر اگل افتادهٔ اگر بینی
زجا بخیز وچو پیلان بکش زگل بارش
جز اینکه گفتم وگویم چه میکنی وگرش
میان به بند وچو مردان بگیر دنب خرش

یک قطعه بتضمین استعانت

کنون که تفته قضا خواست کشتنم چو توئی
قضا دگر نشود گر هزار ناله و آه
چه سود ازین که بگوئی دریغ از چو منی
بکفر یا بشکایت برآید از دهنی

وله
توانکه پرسیم این دولت از کجا آری
چه گویمت چقدر ناله هر نفس و هر دم
که از شمار فزون است واز حساب زیاد
فرشته که وکیل است بر خزاین باد

وله
مه چهارده شب بود جلوه گر بسپهر
شب فراق تو از آه صرصری که وزد
که دست زو ببرد و گفت مست نعره زنی
چه غم خورد که بمیرد چراغ بیوه زنی

وله
تفته بی رزق کس نخواهد ماند
رسد از غیب چون غم معشوق
کوششش آن به که اینقدر نکنی
جهد رزق ار کنی وگر نکنی

وله
در دولت تفته هرچه پنهان است
بخدا خود رسیدن ار خواهی
همه داند خدای عز وجل
برساند خدای عز وجل

غیر معمول نه هست گردون
گر شوی درمیان وادی وکوه
غیر مقسوم ناوری در چنگ
گر روی در دهان شیر و پلنگ

گرچه خود خواهی از جهان رفتن
ورچه گردت هزار غم گردند
نبرندت مگر بروز اجل
نخورندت مگر بروز اجل

وله
تو خود ببین که دلم را چه طالع است امشب
چرا نه زلف خودم دل باین ادا نبری
تو خود بدانکه گرانست است با ظلمات
شنیده که سکندر برفت تا ظلمات

فغان ازان ره دور و دریغ ازان حسرت
مرادم اینکه سکندر رسید بر لب او

بحق تشنه تو گوئی که مرد آب حیات
بچند محنت و آنکه نخورد آب حیات

ولہ

ای آنکه گوئیم تو هم اینجا بیا ببین
آزاده تفته از همه عالم کناره جوست

چون این حریص در همه عالم همی دود
مسکین حریص در همه عالم همی دود

ولہ

تا چند تفته این سخن هرزه کین نمط
بنشین بصبر ورنه بگویند مروت

من شاعر و قصیده بگفتم برای او
او در قفای رزق و اجل در قفای او

ولہ

این چه خوش گفت دوش با چو خودی
گوی نیکی و گر توان بچه برد

برد ری یک فقیر سوخته جان
هر کرا جاه و دولت است بدان

من بیچاره خوب میدانم
گو بود پیش او بسی مرهم

درد من چاره گر نخواهد یافت
خاطر خسته در نخواهد یافت

من بسی دیدم و شنیدم میر
هر که نازان بدولت و جاه است

من بسی دیدم و شنیدم شاه
خبرش ده که هیچ دولت و جاه

کام کس آنکه بر نمی آرد
کانچه دارد درین سرا امروز

روز ازین خوبتر نخواهد یافت
بسرای دگر نخواهد یافت

این نگوئیم بکعبه ای زاهد
گوئیم از تو بخود گمان نبری

من یکی خشک مغز را دیدم
مرد کی خشک مغز را دیدم

آنکه گوید رود غلط نرود
لیکن آن خود نبود هیچ که [illegible]

تفته در پوستین صاحب جاه
رفته در پوستین صاحب جاه

یک قطعه بمضمون استعانت

گر و بد بختی از حقارت سر
گفتم ای خواجه گر تو بدبختی

سخن نیکبخت عالیجاه
مردم نیکبخت را چه گناه

دهد هر دو را حق شما ناگهان
الا تا نخواهی جفا بر رقیب

ترا اینقدر یا تردد چه سود
الا تا نخواهی بلا بر حسود

به پیشم کسی نیست برگشته بخت
بحاسد مخواه ای تو محسود هیچ

مگر آنکه اندر حسد مبتلاست
که آن بخت برگشته خود در بلاست

ولہ

هنوزش همان کبر و نخوت که بود
منم دوستش وین نگفتش کسی

هنوزش همان بحث ما و منی
چه حاجت که با وی کنی دشمنی

ولہ

کسی گو بود دوست با نفس خویش
هر آئینه سختی بپای کشد

نداند که انجام این خود چه است
که وی را چنین دشمن اندر قفاست

ولہ

ساقی می تو چنان که بد رنگ
معشوق من است گرچه سرهنگ

بد رنگ لطیف و خوب کردار
سرهنگ لطیف و خوب کردار

گیرم که منم نژند و جاهل
جاهل که ازو خوشند مردم

وی شیخ تو فقه خوان و دیندار
بهتر ز فقیه مردم آزار

رباعیات

گوئیم نه من این که بردمی از عیسی گوی
آن بند که گوی بمن مور ضعیف
رفتم پی کامی بر یک تلخ سخن
گفتم که عسل تو طعم بود ز تو

گوئیم نه من این که حرفی از احیا گوی
زنبور درشت بی مروت را گوی
جست از پی ایذا و در آویخت بمن
باری چو عسل نمیدهی نیشم مزن

توچه مفهی که کام برده زعمر
نظری بر سیه دروی خویش

توچه دانی که نامه کرده سپید
ای بناموس جامه کرده سپید

از خود و حال خود کجا واقف
جامهٔ آنکه بنگری تو سپید

وز سپید و سیاه کی آگاه
بهر نبیدار خلق و نامه سیاه

لطف دنیا و حسرت دنیاست
پابند گشتی تو ایکه دراز

هرچه بردن نشاید از دنیا
دست کوتاه باید از دنیا

عمر نبود بهیچ وجه دراز
ساعد خود مبین نمایکره

حرص نبود بهیچ ره کوتاه
آستین خود دراز خود کوتاه

برنیاسی چند از حرص و هوا
ایکه زایشان نفقه میداری دریغ

دل نیاری چند بر خیر و صلاح
پیش درویشان بود خونت مباح

ایکه گوئی باد پایم راهگیر
من بدانم از تو پشت هرچه هست

همرکابت کیست هنگام رحیل
تا نباشد درمیان مالت سبیل

هرچه باشد وضع گردون روشن است
یا بکش آزار این نیلی رواق

هرچه گویم بشنو ای یار تو من
یا مرو با یار ازرق پیرهن

وله
گوشهٔ از رغبت که بگشایم لبی
یا مزن یا آن سیه جرده قدح

ای خط تو سبز و چشم تو کحیل
یا بکش بر خانمان انگشت نیل

وله
ایکه هستم با تو از دل نیکخواه
یا بخور زخم نمک از پند من

وی که دارم با تو از جان دوستی
یا مکن با پیلبانان دوستی

وله
ای ولت تنگ و غم دلبر فراخ

چند باشی پایمال قال و قیل

یا منه بر آرزوی پیل دل

یا بنا کن خانه در خورد پیل

پیش لذت شناس فاقه و فقر
بهتر از نعمتی که بخشند شاه

گر ملغز او پای او یکره
سر که از دست رنج خویش و تره

سخن ای آنکه بر زبان آری
آنچه من گفتم از قناعت و صبر

یکسر از نان ده خدای بره
بهتر از نان ده خدای و بره

تو تفته انیکه نویسی بعاقبت باشی
گهی که آسی و حرف از بلای عشق زنی

بپاس خود که نه یکره بود موافق عقل
امید عافیت آنگه بود موافق عقل

وله
اگر بدرد سخن تفته بوده بیمار
بیا نصیب شود صحتی ترا آنگاه

چرا بخدمت صاحب سخن نمی آئی
که نبض را به طبیعت شناس بنمائی

دو قطعه بتضمین استعانت

ترا بود ره دیوانگی ره مقصود
بپرس هرچه ندانی که ذل پرسیدن

دگر تو تفته چه گوئی دگر چه فرمائی
دلیل راه تو گردد بعز دانائی

بدست او دل معشوق خود داد
چو لقمان دید کاندر دست داود

که با اسم دگر موسوم گردد
همی آهن بمعجز موم گردد

ازین کار ارچه دشمن داشت بازش
ولی چون دوست ترکش بست تفته

بآن زشتی که دانی تا توانست
نپرسیدش چه می سازی که دانست

دمی کو دید سوی جام گفتم
نپرسیدش عدو هم نیز رازی

مآل دیدنش معلوم گردد
که بی پرسیدنش معلوم گردد

نمی یابم چه شد دانائی تو

نمی دانم چه بشنیدی چه دیدی

نوشتی تفته را ای آنکه دانا
رقیب است و همان انداز و اطوار
رقم بر خود بنادانی کشیدی
صفاتش پیش ازین یکیک شنیدی

وله

غرض گر صحبتش خواهی همان است
زبسیاری هوس به اندکی صبر
بفرمود از طلب بگذر چو من دوش
که نادان را بصحبت برگزیدی
زبسیاری گهر به اندکی پند
طلب کردم ز دانائی یکی پند

وله

خوش آندم چون بپیری رسیدیم
بدل گفتا که با دانا بسر بر
من و دل از پی یک پند دلبند
بمن فرمود با نادان میپیوند

وله

زتو چند ای خرد دشمن بنالم
مگر این خود نگفتت کس ازین پیش
بمن چند ای نصیحتگر بباشی
که گر دانای دهری خر بباشی

وله

تو ای کز من نباشی یکره آگاه
شوی دیوانه تر دیوانه گر
نخواهم پیش من دیگر بباشی
وگر نادانی ابله تر بباشی

وله

کسیکه خیر تو خواهد بخیر یادش کن
کسیکه مهر تو ورزد بمهر نامش گیر
کسیکه یار شود با تو در دعایش باش
کسیکه لطف کند با تو خاک پایش باش

وله

سخن همین بود ای تفته گر بدل شنوی
شد آنکه دوست ترا سر بخاک راهش کن
که گفته اند و بگویند صاحب ادراک
وگر خلاف کند در دو چشمش افگن خاک

وله

بمی که گاه ننوشند اهل هوش منوش
جدل بقهر و غضب با لطیف طبع مکن
رهی که گاه نپویند اهل عقل مپوی
سخن بلطف و کرم با درشتخوی مگوی

وله

تو تفته نرمی گفتار کمین نمط داری
زتندخوئی خصم انچه گفتمت یاد آر
بمن روا بود الا بهر دم بیباک
که زنگ خورده نگردد مگر بسوهان پاک

چه بگویم بزاهد بی ذوق
کند ار جاهلی بجهل سوال
این که پرسد میکشی چه ثواب
ندهد مرد هوشمند جواب

چون نه از خویش رفته اش خوانند
دهد آن شوخ بی سوال جواب
چون نه مستش کنون خیال کنند
مگر آنگه کزو سوال کنند

سنگه گویم نه بجهل سخنی
دانی آخر چه داندش خلقی
پیشم احمق بود فراخ سخن
گرچه برحق بود فراخ سخن

خواهم از صبر خویش لاف زنم
گو کند دعوی وفا آن شوخ
باز ترسم چه احتمال کنند
حمل دعویش بر محال کنند

وله

تا چند برانی که خطا نیست در هیچ
این عین خطائیست مگو تفته تو زنهار
تا چند برانی که سخن عین صواب است
تا نیک ندانی که سخن عین صواب است

وله

ای آنکه بگوئی دهن اوست گمانی
تا خود بیقینیت سخنی راست نباشد
کی هست یقین بگذر ازین هرزه سرائی
باید که بگفتن دهن از هم نگشائی

وله

گفتی که قدش سرو و ترا داد بزندان
کجبازی چرخ است عیان تفته عجب نیست
اکنون بغم و غصه آن چند بمانی
گر راست سخن گوئی و در بند بمانی

وله

اینم چه خیال است و چه بندی نخموشان
تا آن سخن راست چه گفتیم که گوئی
هوش تو کجا و تو خود ای مست کجائی
زان به که دروغت دهد از بند رهائی

وله

چه گفتم ترا من بجز کذب گوی
تو خود گو بجز راست گوید چه حرف
که چون فتنه از جا تو بر خاستی
یکی را که عادت بود راستی

چه شد ای برهمن اگر من بسهو
سوی کعبه آوردم از دیر رو

از انکو ثوابی کند گر گهے
خطای رود در گذارند ازو

زمانے کہ خوش بود رفت این زمان
بپیش قدش چون نشد خم سزاست
کجا سرو بستان کجا راستی
اگر نامور شد بناراستی

تو غیر انیکه گفتی سحر تفته مرد
بناراستی شد چو مشهور دهر
غلط نیست اما کسی همچو تو
وگر راست باور ندارند ازو

کنون زان نعمتی کت دادم ای غیر
تو از سگ کمترے یعنی نگردد
گرت یادی دهم گوئی که خاموش
سگے را لقمۂ هرگز فراموش

ولہ
فلان عاقل که دانے شب ندیدی
فلان دیوانه هرگز رنجه از تو
بیک حرف از تو ناگه جست چون جنگ
نگردد گر زنے صد نوبتش سنگ

ولہ
بیا اے تفته بگذر زین خیالات
نیابی روزے از وی غمگساری
چو خود شاعر چه سازی سفله را
اگر عمرے نوازے سفلۂ را

ولہ
جز این کین لحظه باید اندکے صبر
بدی را پرورے گر تفته عمرے
چه گفتم نفس را کامد ز من تنگ
بکمتر چیزے آید با تو در جنگ

عدو از بهایم نبود ات کم
اگر گوید از بردباری خویش
که ما از مودیم بسیار بار
مکن رحم بر گاو بسیار خوار

منم آنکه پیش تو خوارم چنین
که خوردی آلفت زغصه گفتی کرا
وگرنه ازین ناصبوران زار
که بسیار خوار است بسیار خوار

ندانم کرا گفتی ای بلهوس
بهی زینهارت نگردد نصیب
کر شاید نمی شایدت فربهی
چو گاو ار همی بایدت فربهی

مگو لاغر این گر گوئی بمن
گذشت بکاری که دانند سخت
که در فربهی طرفه باشد بهی
چو خر تن بجور کسان در دهی

گه اندر خلوتے محظوظ و خرم
گه اندر دولتے مدهوش و بدمست
گه اندر جلوتے مسرور و خوشدل
گه اندر نعمتے مغرور و غافل

ولہ
چه پرسے هر دمم این را که چونم
گه اندر مفلسی نالان و گریان
چه گویم اے شکم پرور ازین بیش
گه اندر تنگدستی خسته و ریش

ولہ
براحت اندر از خویشتن بے خبر نے
چه خواهے گفت فردا پیش معبود
برنج اندر دولت کے حق گزین است
چو در سرا و ضرا حالت این است
راحت ۲ رنج

ولہ
کنی اے تفته تا کے تکیه بر عمر
همه عمرت شد اندر خویش بینے
خوری ای ساده تا کے بازئی از خویش
ندانم کے بحق پردازے از خویش

ولہ
خیزد چه خوش این نغمۂ دلکش ز لب او
شاد است دل آنرا که بود یاد تو همدم
آن سوخته جان را که بود ذکر تو مونس
وقت است خوش آنرا که بود ذکر تو مونس

ولہ
عاشق نخورد هیچ غم چاه چو یوسف
گر خود بود اندر چه تاریک چو یوسف
عاشق نبرد هیچ الم حوت چو یونس
در خود بود اندر شکم حوت چو یونس

آنکه رسید چو حسن یسی را خون
چه قیامت دگر شود برپا
هم یسی را بدر ز شهر کنت
گر بمحشر خطاب قهر کند

گرچه هر بنده را زبان بدهان
لیک بپذیرے اے خدا گر عذر
هر زمان از برای معذرت است
انبیا را چه جای معذرت است

آنکه چو بد پیاله از کف غیر
وانکه وار و حجاب [illegible]

بادہ از دست تفتہ گوہر گیر
پردہ از روی لطف گوہر دار

چون نہ از حد فزون کنیم گناہ
بغفور رحیم خود سوگند
اے کہ ما را امید مغفرت است
کاشقیا را امید مغفرت است

رباعیات

جائے کہ بود عشق چہ می باشد پند
آخر چہ شد و چہ طرف بستند از من
وز پند نگوے مانند آنہم یکچند
پند است خطاب مہتران آنگہ بند

وله
آنانکہ بہند از ہمہ مخلوق و مہند
یعنے جز پند و بند دارند چہ چیز
دانی چہ نہند آخر و اول چہ دہند
چون پند دہند و نشنوی بند نہند

وله
مرغ باشد دل من بیتاب
پس چگویم بآن کہ میگوید
دانہ بود است خال آن طناز
نرود مرغ سوے دانہ فراز

ایکہ گوئی فلان نگشت اسیر
دیدم اکثر فرو نیاید مرغ
بود ز لقمہ اگرچہ یکسر بند
چون دگر مرغ بیند اندر بند

ہان ہتر س از جزا مکن کارے
از مصیبت اگر تو مے ترسے
کہ بدارت کشند داد گران
پند گیر از مصائب دگران

ایکہ پرسی پی کدامین فعل
ترک افعال بد بگیرے
پیش عمال پند باشد و بند
تا نگیرند دیگران ز تو پند

از پے نفع بودہ ہمہ روز
این ہداسے تو زلف کافر کیست
ایکہ نزدیک دوستان خدای
شب تاریک دوستان خدای

چند گوئی بروی خود نازان
جز خدا کیست نور بخشندہ

روی آن مہ لشب نگر ای مہ
می بتابد چو روز رخشندہ

ایکہ گوئے سخن جہان گیرد
این سعادت کہ تفتہ راست کراست
جز سخن ہیچ چیز نیکو نیست
وین سعادت بزور بازو نیست

منم و ہر نفس بدولت عشق
لیک از خود نیاید این دولت
نالہ تابندہ آہ رخشندہ
تا نہ بخشد خدای بخشندہ

رباعیات
آسنے کہ بغیر تو کسے باور نیست
بے تو بکہ باشم کہ دگر کس نبود
دانے کہ سواے تو کسے دیگر نیست
از تو بکہ نالم کہ دگر داور نیست

وله
ای داغ ہمین بسر مرا افسر نیست
ہیچ از کرمت فزون نباشد کرمی
دست کرمت ورنہ کرا بر سر نیست
وز دست تو ہیچ دست بالاتر نیست

وله
کس بودہ شہ و بکس ترحم نکند
بادر تو گیم و ہر دم انحرف زنیم
کس بردہ دل و بکس تکلم نکند
آنرا کہ تو رہ دہے کسے گم نکند

وله
آن کیست کہ چشم او بحالش تر نیست
افسوس برآوارگے دل آری
آن کیست کہ حال او پیش ابتر نیست
آنرا کہ تو گم کنی کسے رہبر نیست

وله
من این حرف کت تفتہ گویم روا است
غم انتظار ہلال ابرو نیست
کہ عیدیش تو پندارے و میخوری
غمے کز پیش شادمانے بری

وله
گرت گفت ہاتف بخور غم دمی
چنین غم بہ پیش من ہیش ہمین
کہ از دست دیوے رہد آن پری
بہ از شادیے کز پیش غم خوری

وله
مرا این زشتی است از بخت واژون
سزاوارش توان دانست بارے
ترا این خوبی است از لطف دادار
اگر خوے من آید ناسزاوار

فدا است تیر دلدوز تو جانم
بدست آوردن دل بد بنود است

ترا هست آنچه کیش از دست مگذار
تو خوی نیک خویش از دست مگذار

وله

هزار محشر نو هر زمان شدی برپا
شنیده که غیر چیانا شنوده میگوید

بخلق بکره اگر خلق غیب دان بودی
نعوذ بالله اگر خلق غیب دان بودی

وله

تو خود نیامدی از در برون کرم کردی
بجان خویش کس از کس چیانیاوردی

وگرنه رشک چیا ما چه اگه نمودی
بحال خویش کس از دست کس نیاسودی

ای آنکه بسر بری از غم خویش
من هر چه رسد خورم ندارم

اغیار برند و توشه دارند
دونان بخورند و توشه دارند

ای تفته چه حسرت و چه افسوس
زان قوم نصیحت مباش کان قوم

سے خور همه سعی شمرده
گویند امید به که خورده

در هستی دوست طرفه لطفی است
امروز نه اندیشی اگر هست

لیک از پی احترام دشمن
فردا منی بکام دشمن

هر ناکسی که سی نهد زر
بینی آخر پس از زمانی

در خاک از و نه کام برده
زر مانده و خاکسار مرده

وله

بهر سنگی بود یک صورتی خوش
دهد این کار را فرهاد انجام

کجا این صنعت و گوهر گر او دست
نه هر بازو که در وی قوتی هست

وله

فغان از ظلم بیدردی که هردم
بزور احباب را اغیار اندازد ز پای

چه بی اندیشه در خونها زند دست
بمردی عاجزان را بشکند دست

وله

مبادا آید بخشم اندر خداوند

شریفان را مران بر سر سمندی

حقیقی منتقم بود ست یزدان

ضعیفان را مکن بر دل گزندی

وله

نداسی جز ستم کردن بهر دم
گر امروز این کنی ای خواجه فرداست

شنیدی گرچه دور زورمندی
که در مانی بجور زورمندی

وله

تو اسی آنکه گوی ز صدق و صفا
گرفتم کنار از دروغ گرش

چه ما می پذیرند صاحبدلان
دروغی نگیرند صاحبدلان

وله

من آنم که پیوسته ابروت را
تو هم راستش دان و حجت میار

بگفتم کج ار راست گویم خطاست
هر آنکس که پیوسته گفته است راست

وله

شکم را که گویند حالش بپرس
خدایا نیفتم به بند شکم

نه کم بند دست است و زنجیر پای
شکم بند دست است و زنجیر پای

وله

شکم بنده اکثر برآید حریص
شکم بنده شاذ آید اندر حرم

شکم بنده کمتر شنید ز پای
شکم بنده نادر پرستد خدای

یک قطعه بتضمین مستعانت

سخن گذشت شب از ترک و اختیار فلان
هزار بار چراگاه خوشتر از میدان

اگر گفت سعدی شیرین زبان سحربیان
ولیکن اسپ ندارد بدست خویش عیان

سلاطین جهان بودند از دل
پی نقش انچه می بایست گفتن

زبس مشتاق دیده آمده چین را
فریدون گفت نقاشان چین را

چه عیب ار گفتی اهل خانقه را
یکی گفت است اینان را از این پیش

که شمع بزم ما هر شب فروزند
که پیراهن خرگاهش بدوزند

وله

بدیوان لطف کردن مردمی هست

دوان را نیک دار ای مرد هشیار

تراخود از ازل نیک آفریدند
بدان را نیک دارای مرد هشیار

باعدا مهرورز از دل نه باما
بدان را نیک پندارند نیکان
که اعدا با تو از جان کینه توزند
که نیکان خود بزرگ و نیک روزند

شاعر و این بلا خدا نکند
اینکه پرسی که ساختت شاعر
چه زمان سعید و روزی و بخت
آنکه شخص آفرید و روزی و بخت

اینکه از رحمت خدا پرسے
یا سخنور ہمے کند پاشاه
به فضیلت رسی و بیار اتخت
یا فضیلت ہمیدہد یا تخت

بقولت گر ہمان یاران ہمدم
نمیگویم مرو یا باش بستر
نیم بالغ دگر خیز و دگر رو
اگر صحبت شناسی بیشتر رو

نه بیند قدر جای مرد بے فضل
اگر دارے فضیلت یا برون نه
که گفتت کاینچنین مردانه مے باش
وگرنه درمیان خانه مے باش

وله

گر او از صبح گفتن خوش مگو شام
بیا و این را که گویم مستمع شو
گر او از روی گفتن خوش مگو موی
حکایت ہمر فراج مستمع گو

وله

تو زین سان اینکه با او حرف رانی
نمیگویم مگویش ہیچ اما
مگر دانے که دارد با تو میلے
اگر در سفرے که دارد با تو میلے

وله

ہمین گوید بخویش وز زود خیزد
کجا ممکن که خود مجنون نگردد
بمن یکره چو افلاطون نشیند
ہران عاقل که با مجنون نشیند

وله

چو بینی تفته را ہرگز بخیری
نشاید گفتنش جز حرف شیرین
بغیر از ذکر خوبان نیست میلے
نباید کردنش جز ذکر لیلے

خوشا وقت آن مرد واحد شناس
منم آنکه تا رم بزر سد فرو
که نبود به پیش نظر دیگریش
سزد چه در پای ریزی زریش

وله

نه آگه از ہند سے تفته نام
نباشد ز قتل خودش ہیچ بیم
نداند بجز عشق کس جوہریش
چه شمشیر ہندی نہی بر سرش

وله

ز دل بگذران آنچه زین پیش بود
به پیشش مگو از امید و ہراس
کنون تفته دیگر شد ای ہمنفس
امید و ہراسش نماند ز کس

وله

بر تفته یکسانست درویش و شاه
ہمان واحد اندر نظر ہر دمش
به چشمش مساویست دزد و عسس
برین است بنیاد توحید و بس

وله

مد دہر آنچه ترا گشت از ازل مقسوم
چه حاصل اینهمه کوشش چه سود اینهمه جهد
دلا ہر آئینه دانے ہمے بباید داد
چو حق معاینه دانی ہمے بباید داد

وله

تو تفته از پے آن کس دہد خدای کریم
چو ظاہر است که خواہد بلا تصنع داد
شدی برآمی چه دلتنگ و با که در جنگی
به لطف به که بجنگ آوری و دلتنگی

وله

دمی که خواست ز من جان و من مصالحتے
بخنده گفت ندیدی چه میکشد سختے
بعجز خواستم از دوست مهلت نفسی
خراج چون نگذارد بطیب نفس کسی

وله

چه گویمت که چسان درد و غم نگیزندش
بلی چو عشق دہد باج شه بخوش وضعے
چو ناله تفته نیارد بلب ز دلتنگی
بقهر از و بستانند مرد سرہنگی

دانی که کدامین دو کس اند اینهمه خوار
مفتے که بحیلت طلبد پنج درم
وز خواری خویش پیش ما قابل دار
قاضی که برشوت بخورد پنج خیار

وله

دہقان پسرا تو ہوشیاری بسیار
وین قاضی مرتشی بغایت طرار

بهرداری اگر بخیلتی پنج انگشت

زبعد دیدن شیخی که از نود بگذشت
باین شباب بپرهیزگاریم نظری

تو خود بخوانیم از ناز پیر و گوی باز
فدای عقل تو این گوئی و نمیدانی

چه پرسی حال ایامی که تا پرسیدش اولی
من از شهوت بپرهیزیدم و گفتم جوانستم

خوش آن دور جوانیها و آن بشیری و دستی
اگر پیری بدعوی خیزد اکنون گوشه‌نشین

دمی که از مژه ام آب میگذشت براه
ستم نگر بچه خصمی رقیب گفت اورا

زاشک ریزی همچون مپیست از چه فغان
به پیش سعدی اگر ماند دجله در شیراز

زشاخ و برگ و گل و غنچه و بر و سایه
کدام چیز زنخل است کو کرم نکند

ازین کلام ندانم چه باشدش مقصود
نگفت هیچ از اسیری و طرفه بین گوید

هر که هر دم گزیده است اصلا
من نه تنها بپوشم از وی چشم

ثابت کند از بهر تو ده خربزه زار

وله
تو گوئی ایکه همین شیر مرد راه خداست
جوان گوشه‌نشین شیر مرد راه خداست

وله
که بردوا دوش تو کلام در هر جاست
که پیر خود نتواند زگوشه برخاست

وله
بسی این قحبهٔ دنیا بمن میخواست آمیزد
جوانی سخت پی باید که از شهوت بپرهیزد

وله
یکی با دیگری آویزد و آنگونه آویزد
که پیر سست رغبت را خود آلت برنمیخیزد

وله
برای دیدن آن ایستاده بود کسی
برنیکه میگذرد دل بنه که دجله بسی

وله
دگر زماندن و بگذشتنش چرا فریاد
پس از خلیفه بخواهد گذشت در بغداد

وله
بلطفی بمسافر تفقدی بمقیم
گرت ز دست برآید چو نخل باش کریم

وله
وزین سخن نیم آگه چه داشته است مراد
ورت ز دست نیاید چو سرو باش آزاد

وله
نگزیند بخیل فاضل را
کس نه بیند بخیل فاضل را

تا چه بعد از غضب شود عیار
گوید ای تفته خوش هنرمندی

این بلبهای عام بیهده گوست
گر بخیلی بصد هنر ممتاز

قلمش نکته‌ها فرو بارد
تفته بود است عیب اگر همه تن

زنظم دگر کس که تا ورد به
غرض ای تونگر خوش آمد مرا

بآزاد مردی چه منت نهی
کهن جامهٔ سرو ای نوبهار

گفتن شعر را که گوید به
ور نگوئید هرزه‌گو بهتر است

دوستان گر خورید حیف بما
نتوان برد چون بسر بی شغل

ایکه گوئی تو گفتی آنچه کنون
در نگو سفته ام ولی چه کنم

بارها گفتم و دگر گویم
گر نیاید کسی به گلگشتش

آنکه چون بحر در غضب جوشد
که نه در عیب گفتنش کوشد

وان بدلبهای خاصه دارد
ور کریمی دو صد گنه دارد

ز همتش عیب‌ها فرو پوشد
کرمش عیب‌ها فرو پوشد

من ده نامهٔ خویش آراستن
کهن جامهٔ خویش پیراستن

دسے وانده به آرزو خواستن
به از جامهٔ عاریت خواستن

نیک بینید ما چه بد کردیم
ما نصیحت بجای خود کردیم

کاینقدر از چه ما جگر خوردیم
روزگاری درین بسر بردیم

ور نیاید بگوش رغبت کس
گر نیاید بگوش رغبت کس

غزل تفته باغ باشد و بس
بر رسولان بلاغ باشد و بس

تمام شد تضمین گلستان

خاتمة الطبع از قلم مولانا خواجه محمد اشرف علی صاحب لکهنوی سلمه الله القوی

گلستان سخن بآبیاری حمد چمن پیرای شاداب که گلشن کن‌فکان از قطرات سحاب عنایت بیغایت او سیراب و دهان غنچها بذکرش وا و سوسن ده زبان بتوحیدش گویا شعر هر گیاهی که از زمین روید + وحده لاشریک له گوید + گلی در گلزار رسالت دمانید و جهان را ببلبل گل رویش گردانید و دماغها را از روائح هدایتش معطر گردانید و خار و خس کفر دور نموده تخم ایمان در دلها نشانید نفحات صلواة و سلام هدیه آن عالی مقام و تحفه آل کرام باد و زین بعد بر طبائع هنر بین و افکار رنگین حالی باد که نقشه شاعر شیرین زبان طوطی هندوستان تضمین گلستان سعدی رحمه الله نموده و اشعار آبدار خود را با نظم شیرازی پیوند ساخته و از نیجاست که گو مرة بعد مرة زیب ارتسام یافت لیکن بوی آن بهار بیخزان پیرای مشام نماند خواهش مشتاقان بیرون از حد یافته شد بنا بران نخلبند چمن نامداری نضارت بخش مزرع بختیاری دوحه بوستان دولت نونهال سنبلستان ثروت صاحب قوت و زور جناب منشی نولکشور خواستند که در مطبع خود که واقع شهر کانپور است بماه می سنه ۱۸۸۳ع بکمال زیب و زینت بقالب طبع در آید و آرزوی مشتاقان باحسن وجه بظهور رسد لله الحمد که بزبان اندک نقش مراد بکرسی نشست و از زیور تصحیح حسب طاقت بشری آراسته قابل دید اهل نظر گشت اگر جای تبدل و تغیر در صور حروف یافته شود از لوازم چاپه کاری انگارند و مصحح را معذور داشته بدعای خیر یاد آرند فقط +

